

DET KONGELIGE
FISKERI- OG KYSTDEPARTEMENT

St.meld. nr. 43

(2004–2005)

Nordisk samarbeid

Innhold

1	Innledning	5	7.3	Miljø	42
			7.4	Energi	47
2	Norges formannskap i 2006	7	7.5	Næring	49
			7.6	Regionalpolitikk	51
3	Struktur- og moderniserings- arbeidet i Nordisk Ministerråd ...	9	7.7	Fiskeri og fangst	53
			7.8	Jord- og skogbruk	55
			7.9	Økonomi- og finanspolitikk	59
4	Nærområdene	11	7.10	Samferdsel	62
4.1	Nordisk Ministerråds samarbeid med nærområdene	11	7.11	Bolig og bygg	65
4.2	Nordisk Ministerråds samarbeid med nærområdene og EUs nordlige dimensjon	14	7.12	Narkotika	66
4.3	Østersjørådet	15	7.13	Sosial og helse	66
4.4	Barentsrådet	17	7.14	Arbeidsmarked og arbeidsmiljø	73
4.5	Arktisk Råd	20	7.15	Forbrukerpolitikk	75
			7.16	Ernæring og mattrygghet	76
5	Grensehindringer mellom de nordiske land	24	7.17	Likestilling	79
5.1	Innledning	24	7.18	Justissektoren	80
5.2	Oppfølging på utvalgte områder	25	7.19	Informasjonsteknologi	86
			7.20	Flyktninger og migrasjon	87
			7.21	Administrasjon og forvaltning	88
6	Tverrfaglig samarbeid	28	8	Nordisk samarbeid utenfor Ministerrådet	89
6.1	Statsministrenes samarbeid	28	8.1	Det utenrikspolitiske samarbeid	89
6.2	Samarbeidsministrenes arbeid, budsjett og administrasjon	28	8.2	Utenrikshandel	92
6.3	Nordisk samarbeid om Europeiske spørsmål	30	8.3	Forsvar	92
6.4	Barn og ungdom	33	8.4	Utviklingssamarbeid	93
6.5	Tverrfaglig miljøsamarbeid	33	8.5	Samiske spørsmål	96
6.6	Nordisk oppfølging av strategi for universell utforming.	36	8.6	Nasjonale minoriteter	97
7	Faglig samarbeid	38	Vedlegg		
7.1	Kultur	38	1	Statsminister Kjell Magne Bondevik: Innlegg i generaldebatten, Nordisk Råds 56. sesjon, 1. november 2004....	98
7.2	Utdanning og forskning	40	2	Nordisk Ministerråds budsjett 2005 og forslag til budsjett 2006	100
			3	Forkortelsesregister	101

DET KONGELIGE
FISKERI- OG KYSTDEPARTEMENT

St. meld. nr. 43

(2004–2005)

Nordisk samarbeid

*Tilråding fra Fiskeri- og kystdepartementet av 2. september 2005,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

1 Innledning

Nordisk Ministerråd arbeider innen rammen av en overordnet politikk («Ny nordisk dagsorden – nye strategiske satsninger») med fem hovedprioriteringer for det nordiske samarbeidet: Teknologisk utvikling, velferd, det indre nordiske markedet, samarbeid med naboland og -regioner, samt miljø og bærekraftig utvikling. Denne rammen utgjør også en fleksibel plattform for kontinuerlige justeringer og omprioriteringer.

Samarbeidsministrene har i løpet av året utarbeidet et forslag til betydelige struktur- og moderniseringsendringer i Nordisk Ministerråd. Etter planen skal forslaget behandles på Nordisk Råds sesjon høsten 2005, og den nye strukturen skal være på plass fra 1. januar 2006. I den forbindelse skal det også vurderes reformer i Nordisk Ministerråds budsjettprosess. Forslaget innebærer bl.a. reduksjon i antall ministerråd fra 18 til 11.

Nordisk Ministerråd arbeider nå for å realisere de nye retningslinjene for samarbeidet med hhv. Nordvest-Russland og de tre baltiske landene. Etter behandling på Nordisk Råds sesjon høsten 2004, ble disse retningslinjene vedtatt av samarbeidsministrene i desember samme år. Foranledningen til de nye retningslinjene var de store forandringene i regionen, blant annet de baltiske lands medlemskap i EU og de mange sammensatte problemstillinger i Nordvest-Russland. Dette

gjorde det nødvendig å se på samarbeidet med nye øyne for å sikre at det forblir tidsmessig og bidrar til å vitalisere Norden og Nordens nærområde i øst. Regjeringen er opptatt av å styrke det likeverdige nordiske politiske samarbeidet med de tre baltiske land på områder av felles interesse og samtidig øke Ministerrådets innsatser i Nordvest-Russland. Som en del av den samlede virksomheten i Nordens nærområder, legger Ministerrådet stadig større vekt på å etablere et godt samarbeid med de andre nordlige regionale rådene, dvs. Arktisk Råd, Barentsrådet og Østersjørådet. Samarbeidet med disse rådene utgjør i økende grad en naturlig og integrert del av Ministerrådets virksomhet i regionen. Samarbeidet med EU er også styrket, blant annet gjennom samarbeid om oppfølgingen av Den nordlige dimensjon og et felles prosjekt for grense-regionalt samarbeid i Litauen, Russland og Hvite-russland.

Et annet prioritert område i det foregående år har vært revisjonen av den nordiske strategien for bærekraftig utvikling. Etter en grundig gjennomgang ble en revidert strategi behandlet på Nordisk Råds sesjon høsten 2004 og deretter vedtatt av samarbeidsministrene. Den reviderte strategien trådte i kraft den 1. januar 2005 og gjelder for nye fire år. I revisjonsarbeidet ble det lagt spesiell vekt på å integrere de sosiale og økonomiske aspektene

i begrepet bærekraftig utvikling slik at den nå utgjør en mer helhetlig strategi. Det er en løpende utfordring å sørge for at den bredt anlagte og omfattende strategien blir gjort kjent og resulterer i konkret handling. Konkret oppfølging av strategien skal bl.a. sikres gjennom en egen budsjettpost på ca. 4 MDKK. Det arbeides også med å videreutvikle indikatorer for mål av bærekraftig utvikling.

Det legges stor vekt på å fremme arbeidet med fjerning av grensehindre for borgeres mobilitet mellom de nordiske land. Samarbeidsministrenes egen representant – tidligere dansk statsminister Poul Schlüter – har fortsatt sin virksomhet for å bidra til den nødvendige politiske vektlegging. Det blir nå gjort en særlig innsats i Ministerrådet for næringsspørsmål hvor det er en rekke større og mindre grensehindre som skaper hindringer for virksomhet over landegrensene. Samtidig er det etablert et eget grensehindersekretariat ved ministerrådssekretariatet i København. Grensehindersekretariatet legger stor vekt på å innføre prosesser og rutiner som skal sørge for at grensehindre identifiseres og behandles i de rette kanaler. Arbeidet med å utvikle informasjonstjenester for Nordens innbyggere har fortsatt, og det er etablert et velfungerende nettverk mellom de ulike tjenestene for å styrke den samlede innsatsen.

Det ble i 2004 gjennomført en betydelig omlegging av det nordiske forsknings- og innovasjonssamarbeidet i kjølvannet av hvitboken om dette fra 2003. Det fremtidige forskningssamarbeidet blir samlet under den nye institusjonen NordForsk, som ble etablert i 2005. De nordiske forskningsinstitusjonene skal nå primært stimulere til at nasjonale institusjoner og nettverk arbeider med områder som prioriteres av Nordisk Ministerråd. Som en følge av dette er nordiske forskningsinstitusjoner omgjort til nasjonalt eierskap, samtidig som de skal forsterke synergier ved nordiske forskningsnettverk og -samarbeid. Parallelt har det næringspolitiske samarbeidet reformert det nordiske innovasjonssamarbeidet. Samlet sett skal omleggingen av det nordiske forsknings- og innovasjonssamarbeidet bidra til at Norden blir en ledende region innen disse områdene.

Også kultursektoren har utarbeidet et forslag til betydelig omlegging av sitt samarbeid. Forsla-

get er til politisk behandling og skal iverksettes i løpet av 2006.

Når det gjelder det parlamentariske samarbeidet i nordområdene, har Regjeringen notert at det i forbindelse med Barents parlamentarikerkonferansen i Bodø i juni 2005 ble vedtatt at Stortinget og Nordisk Råd skal invitere til et oppfølgingsmøte i Oslo med parlamentarikere fra landene i Nord-Europa, EU-parlamentet, Østersjøens parlamentarikerforsamling og Den arktiske parlamentarikerforsamling. Regjeringen har også notert at det er vedtatt at det ikke lenger skal holdes fellesmøter mellom Nordisk Råd og Baltisk forsamling, men at nordiske og baltiske parlamentarikere heretter skal møtes på utvalgsnivå. Generelt er Regjeringen opptatt av at det brede og sammensatte nettverket av aktører og det konkrete samarbeidet i vår nordlige region samlet sett, bidrar til en positiv utvikling i regionen. Dette gjør det hensiktsmessig med en god dialog mellom de berørte parter, og Regjeringen arbeider for dette med sine samarbeidspartnere på regjeringssiden og ønsker velkommen en slik dialog også på parlamentarisk side. De nordiske land utgjør en viktig kjerne av felles interesser og kompetanse i regionen som kommer til uttrykk i Nordisk Råd og Ministerråd, og som kan være av betydning for hele regionen.

I årets stortingsmelding orienterer Regjeringen i kapittel 2 og 3 om hhv. status i forberedelsene til det norske formannskapet i Nordisk Ministerråd i 2006 og for struktur- og moderniseringsarbeidet i Ministerrådet. Kapittel 4 gir en oversikt over det nordiske samarbeidet i nærområdene. Her er det også en omtale av Arktisk Råd, Barentsrådet og Østersjørådet. Kapittel 5 gir en oversikt over utvalgte deler av regjeringens arbeid for nedbygging av grensehindre mellom de nordiske land. Kapittel 6 gir en oversikt over de viktigste tverrfaglige saksområdene. Samarbeidet i Vest-Norden og med nærområdene i vest omtales i forbindelse med samarbeidsministrenes arbeid. Kapittel 7 omtaler det faglige samarbeidet i de ulike ministerrådene, og gir en oversikt over det formelle sektorsamarbeidet. Kapittel 8 omtaler nordisk samarbeid utenfor Ministerrådet, dvs. det uformelle nordiske regjeringssamarbeidet.

Den norske delegasjon til Nordisk Råd utarbeider en egen rapport som et separat dokument.

2 Norges formannskap i 2006

Norge skal i 2006 ha formannskapet i det nordiske regjeringssamarbeidet. Det omfatter både det formelle samarbeidet under Nordisk Ministerråd og det uformelle samarbeidet til blant annet utenriks-, forsvars- og utviklingsministrene.

Formannskapsoppgaven er en anledning til å fremheve samarbeidsoppgaver som formannskapslandet legger særlig vekt på i det nordiske samarbeidet. Samtidig er det viktig å videreføre initiativer fra tidligere formannskap for å sikre kontinuitet og sammenheng i samarbeidet.

Regjeringen er i ferd med å gjennomføre et bredt samråd mellom berørte parter for å legge grunnlag for det norske formannskapsprogrammet for 2006. Selv om denne prosessen ennå ikke er avsluttet, kan det kort skisseres hva som avtegner seg som de sannsynlige hovedprioriteringer i programmet.

Det nordiske samarbeidet stilles overfor krav om stadig fornyelse og effektivisering for å møte både interne og eksterne utfordringer. Interne endringer i våre samfunn skaper utfordringer for målet om en bæredyktig utvikling og stiller nye krav til blant annet sosiale velferdsordninger og ivaretagelse av miljøet. Globaliseringens utfordringer stiller nye krav til kunnskapsbasert innovasjon og verdiskaping. Internasjonaliseringen utfordrer ivaretagelsen av den nordiske identitet og kulturelle samhörighet. Endringer i våre nære geografiske omgivelser skaper både nye utfordringer og muligheter for grenseoverskridende samarbeid til felles nytte. Regjeringen ønsker å bidra til at det nordiske samarbeidet kan møte slike utfordringer.

Regjeringen vil spesielt rette oppmerksomheten mot samarbeidet i de nordlige områdene av Europa i sitt formannskapsprogram. Norden er en viktig drivkraft i det regionale samarbeidet med Nordvest-Russland, i Østersjøområdet, Barentsregionen, Arktis og Nord-Atlanteren. Utviklingen i disse områdene har stor betydning både for de nordiske land og for Europa generelt. Nordisk Ministerråd har allerede lagt et godt grunnlag for en fornyelse av samarbeidet med de baltiske land og Nordvest-Russland. Det skal blant annet startes et nytt samarbeidsprogram med Nordvest-Russland og et nytt handlingsprogram for Arktis i 2006. Det

vil være en hovedoppgave å legge grunnlaget for en god start og gjennomføring av de to programmene. Dette vil være et bidrag til å styrke samarbeidet i de nordlige områdene, både i forhold til Russland og det arktiske området.

Den nordiske velferdsmodellen er under press fra mange hold. Et bærekraftig velferdssystem for fremtiden er en utfordring for alle samfunn og krever kontinuerlig fornyelse. Det er derfor mange grunner til å rette spesiell oppmerksomhet mot den nordiske velferdsmodellen under det kommende formannskapet. Avslutningen av et omfattende nordisk velferdsforskningsprogram i 2006, vil gi anledning til å ta opp utfordringer våre velferdssystemer står overfor. Det kan blant annet være grunn til å gå nærmere inn på flere konkrete samarbeidsutfordringer på barne- og ungdomsområdet, familie- og likestillingsområdet og sosial- og helseområdet.

Kunnskap og evne til fornyelse er forutsetninger for et konkurransedyktig samfunn i den globaliserte verden. Gjennom nordisk samarbeid kan vi skape sterkere kunnskapsmiljøer som kan hevde seg i internasjonal konkurranse, men samtidig styrkes ytterligere gjennom et bredt europeisk samarbeid. Det vil derfor være viktig for formannskapsprogrammet å videreføre den fornyelsen som er i gang i det nordiske samarbeidet om forskning. Regjeringen legger dessuten særlig vekt på ytterligere å styrke samarbeidet om innovasjon og kunnskapsbasert verdiskaping. Et forsterket nordisk samarbeid vil kunne gi en bredere kunnskapsbase og bedre spisskompetanse på strategiske områder.

Regjeringen vil spesielt fremheve to oppgaver fra tidligere formannskap, som det er viktig å videreføre på en god måte for å sikre konkrete resultater. Det gjelder arbeidet med å sikre åpne grenser i Norden og fortsatt effektivisering av det nordiske samarbeidet.

Innbyggernes mulighet til å bevege seg fritt innen Norden for å bo, arbeide, søke utdanning og drive næringsvirksomhet i et annet land enn sitt eget, er et grunnleggende mål for det nordiske, politiske samarbeidet. De siste årene har det vært gjort en meget aktiv innsats for å identifisere og

bygge ned de praktiske hinder for den frie bevegelsen. Grensehinderarbeidet har gitt mange gode resultater, men det gjenstår å løse andre spørsmål som fortsatt er til behandling. Regjeringen prioriterer dette arbeidet høyt.

Nordisk Ministerråd gjennomfører i 2005 en betydelig moderniserings- og strukturendrings-

prosess. Det vil bli et ansvar for det norske formannskapet å sikre en god implementering av den nye strukturen, samt å følge opp prosessen med ytterligere tiltak under formannskapet.

Det endelige formannskapsprogrammet vil foreligge til Nordisk Råds sesjon i Reykjavik i slutten av oktober 2005.

3 Struktur- og moderniseringsarbeidet i Nordisk Ministerråd

De nordiske samarbeidsministrene vedtok 10. desember 2004 å foreta en gjennomgang av det nordiske samarbeidet med sikte på å fremme en tydeligere prioritering og effektivisering av samarbeidet. I den forbindelse nedsatte samarbeidsministrene en styringsgruppe bestående av sine stedfortredere (Den nordiske samarbeidskomiteen) for å utarbeide et forslag til endringer i strukturen i Nordisk Ministerråd. Initiativet til prosessen kom fra det danske formannskapet for 2005 som har dette som et sentralt punkt i sitt formannskapsprogram.

Styringsgruppen fremforhandlet i løpet av første halvår 2005 et forslag til konkrete endringer i Ministerrådets struktur. Forslaget ble diskutert og omforenet på samarbeidsministermøtet den 15. juni 2005, og fikk deretter tilslutning på det nordiske statsministermøtet 27. – 28. juni. Forslaget ble endelig godkjent av samarbeidsministrene på deres møte 20. – 21. august, og skal behandles på Nordisk Råds sesjon i Reykjavik 25. – 27. oktober 2005.

Endringene i strukturen skal gjelde fra 1. januar 2006. Dette er samtidig som Norge overtar formannskapet i Nordisk Ministerråd, noe som gir Norge et betydelig gjennomføringsansvar og gode muligheter til å prege samarbeidet i den nye strukturen.

I sitt forslag går samarbeidsministrene inn for en reduksjon i antallet ministerråd fra 18 til de følgende 11:

- Samarbeidsministrene
- Økonomi- og finanspolitikk
- Lovgivning
- Miljøvern
- Nærings-, energi- og regionalpolitikk
- Fiskeri, jord- og skogbruk og ernæring
- Kultur
- Utdanning og forskning
- Sosial og helse
- Arbeidsmarked og arbeidsmiljø
- Likestilling

De følgende syv ministerråd foreslås nedlagt eller slått sammen med andre ministerråd:

- Transport
- Narkotika
- Energi
- Regional
- Forbruker
- Bygg- og bolig
- IT

Samtlige nordiske land ønsker bl.a. å vurdere hvordan man best kan ivareta et nordisk transportsamarbeid som et uformelt samarbeid utenfor den formelle ministerrådsstrukturen. Forslaget innebærer for øvrig at narkotikasamarbeidet blir integrert i ministerrådet for sosial og helse, men med et spesielt ansvar også for ministerrådet for lovgivning. Ansvaret for miljøordningen Svanemerket er foreslått overført fra forbrukerministrene til miljøministrene, mens andre forbrukerspørsmål primært overføres til næringsministrene. Betydelige deler av IT-samarbeidet (Northern e-dimension Action Plan - NeDAP) forutsettes ivaretatt av ministerrådet for utdanning- og forskning. Ministerrådene for energi og for regionalpolitikk foreslås slått sammen med ministerrådet for næringspolitikk til ett ministerråd hvor de tre fagområdene avspeiles i navnet. Dessuten forutsettes embetskomiteen for regionalpolitikk (NÄRP) videreført under dette ministerrådet, selv om hovedprinsippet i struktur- og moderniseringsarbeidet er at hvert ministerråd kun skal ha én embetskomite. De 11 ministerrådene skal fram til årsskiftet selv vurdere hvordan de skal gjennomføre forslaget i sine enkeltheter og identifisere nye arbeidsformer. De skal også gå gjennom sine prioriteringer og samarbeidsstrukturer med tanke på fokusering og effektivisering.

Budsjettpostene for de avviklede ministerrådene overføres til sine respektive nye ministerråd. Budsjettpostene for ministerrådene for bygg og bolig, forbruker (unntatt Svanen), IT (unntatt NeDAP) og transport samles i budsjettet for 2006 i en egen post som forvaltes av samarbeidsministrene i en overgangsperiode. Midlene kan bl.a.

benyttes til videreføring av verdifulle tiltak under ministerråd som avvikles.

Det er et generelt prinsipp i styringsgruppens forslag at embetskomiteer, styringsgrupper, budsjettstøtte og sekretariatsstøtte bortfaller når man avvikler et formelt ministerråd. Men samarbeidsministrene har allikevel anledning til å godkjenne at også uformelt samarbeid kan motta støtte fra det fellesnordiske budsjettet og sekretariatet.

Når det gjelder de fellesnordiske institusjonene skal man vurdere reformer med sikte på et større nasjonalt ansvar for styring, finansiering og kvalitetssikring.

Styringsgruppens forslag innebærer at samarbeidsministrene fortsatt har det overordnede ansvaret for en del prioriterte tverrsektorielle områder. Det gjelder oppfølging av den nordiske

strategien for bærekraftig utvikling, samarbeidet med Nordvest-Russland og de tre baltiske land, grensehindre, samarbeidet med EU og andre internasjonale og regionale organisasjoner, samt Nordisk Ministerråds budsjett og institusjoner.

Det er forutsatt at forslaget til ny struktur ikke skal svekke de selvstyrte områdenes muligheter for deltakelse og innflytelse i det nordiske samarbeidet.

Funksjon, struktur og bemanning i Nordisk Ministerråds sekretariat i København vil bli vurdert i kjølvannet av beslutningen om en ny struktur for Ministerrådet. Det skal dessuten gjennomføres en egen prosess for å vurdere endringer i Nordisk Ministerråds ordinære og samlede budsjettprosess.

4 Nærområdene

4.1 Nordisk Ministerråds samarbeid med nærområdene

Nærområdene har gjennomgått store forandringer de siste ti årene. De baltiske land er etablert som demokratiske stater og er integrert som fullverdige deltakere i europeisk integrasjon og annet internasjonalt samarbeid gjennom bl.a. medlemskap i EU, EØS og NATO. Internasjonal finansiering i de baltiske land vil nå i all hovedsak komme gjennom finansieringsordninger under EU og EØS/EFTA.

Forholdet til Russland er viktig for samarbeidet i hele Nord-Europa, og Nordvest-Russland er et viktig område for Norge og Norden. Det gjenstår mange utfordringer i Nordvest-Russland når det gjelder demokratisering, markedsøkonomi, miljø-sikkerhet og internasjonalt samarbeid. Her kan Norden bidra, og Nordisk Ministerråd styrker nå samarbeidet med Nordvest-Russland.

Nordisk Ministerråd har utarbeidet nye retningslinjer for samarbeidet med nærområdene. Retningslinjene for hhv. Nordvest-Russland og de tre baltiske land ble behandlet på Nordisk Råds sesjon i Stockholm i november 2004. Det er utarbeidet separate retningslinjer for de to områdene av hensyn til de ulike problemstillingene man står overfor. Retningslinjene gjelder for hele Nordisk Ministerråds – også fagministerrådene – samarbeid med Nordvest-Russland og de baltiske land. Et viktig grunnlag for retningslinjene er for øvrig en evaluering av nærområdeprogrammet siden dets start tidlig på 1990-tallet, som ble avgitt av en frittstående finsk konsulentgruppe i mai 2004.

På grunnlag av retningslinjene skal det etableres et eget russlandsprogram fra 1. januar 2006, og det skal innarbeides et regulært politisk og konkret samarbeid med Estland, Latvia og Litauen. I partnerskapet med Nordvest-Russland er målsetningen å bidra til en demokratisk samfunnsutvikling, en sterk markedsøkonomi og bærekraftig utvikling. Russlandsprogrammet er for tiden under utarbeidelse av Nordisk Ministerråd og skal behandles på Nordisk Råds sesjon høsten 2005. Samtidig med etableringen av de nye samarbeids-

formene avvikles det såkalte nærområde-programmet og rammeprogrammet for nærområdene fra og med 2006.

Hovedkriteriet for den fellesnordiske innsatsen i Nordvest-Russland og i de baltiske land er begrepet om nordisk nytte, dvs. at landene oppnår en tilleggsverdi gjennom nordisk fellesskap utover bilateralt samarbeid. For å ivareta Norges interesser i regionen er det viktig å fremme et slikt sterkt og relevant regionalt samarbeid. Derfor bør det nordiske nærområdesamarbeidet kontinuerlig videreutvikles for å styrke Norges og Nordens samarbeid med EU, Russland, de baltiske land og de andre nordlige regionale rådene (Barentsrådet, Østersjørådet, Arktisk Råd).

Det bilaterale samarbeidet mellom de nordiske og de baltiske land skal nå være fullt ut likeverdig i form og innhold, med en forsterket politisk dialog og med bortfall av bistandspreget prosjektfinansiering. Dette reflekteres i Nordisk Ministerråds nye retningslinjer. Fagministerrådene skal nå videreføre Ministerrådets samarbeid med nærområdene på grunnlag av sine sektorbudsjetter, en økende finansiering fra de baltiske land og utvidet samarbeid med Nordvest-Russland. Det vil være en overgangsfase hvor det tas behørig hensyn til de baltiske lands muligheter til omlegging til større grad av samfinansiering. Samarbeidsministrene vil dessuten disponere en mindre strategisk budsjettpost som kan benyttes til særskilt politisk interessante samarbeidstiltak i de baltiske land. Retningslinjene legger til grunn en fortsatt overordnet koordinerende rolle for samarbeidsministrene i nærområdene, og fagsektorene skal rapportere til samarbeidsministrene om sitt arbeid sett i forhold til retningslinjene.

Samarbeidet med de baltiske land skal få en mer langsiktig karakter hvor aktiviteter planlegges og finansieres i fellesskap. Samarbeidet skal få klart mer politisk karakter og innhold. Tradisjonell prosjektaktivitet skal reduseres betydelig. Den nordisk-baltiske dialogen skal videreutvikles, blant annet gjennom møter både på politisk og embetsnivå.

Det blir større anledning til å utvikle samarbeid med hvert enkelt av de baltiske land, mens det til

nå har vært lagt vekt på et samarbeid med Baltikum som region.

Sentrale nordisk-baltiske samarbeidsområder forventes å bli grenseoverskridende arbeid, forskning og innovasjon, helse- og sosialspørsmål, miljø og bærekraftig utvikling og IT. Men samarbeidet skal videreføres i alle fagministerråd hvor det vurderes som relevant. Det skal kontinuerlig gjøres til gjenstand for evaluering og vurdering av samarbeidspartnerne. Som sentrale virkemidler skal det fortsatt satses sterkt på samarbeid på grasrotnivå gjennom utvekslingsprogram og kunnskapsutvikling.

Ministerrådet skal fortsatt drive virksomhet som komplementerer EUs virksomhet, og EU/EØS-spørsmål er en naturlig del av sakskartet for nordisk-baltisk dialog og samarbeid. Dette er ytterligere aktualisert gjennom de baltiske lands EU/EØS-medlemskap.

Det vurderes også løpende hvordan de baltiske land mest hensiktsmessig kan delta i et utvidet samarbeid med Nordisk Ministerråds institusjoner der det er gjensidig interesse for dette.

Det skal også legges vekt på å fremme felles nordisk-baltisk-russisk samarbeid, blant annet gjennom det grenseregionale samarbeidet. I et slikt prosjekt - som er delfinansiert gjennom Interreg-midler fra EU - er også lokale hviterussiske myndigheter med som deltakere.

I retningslinjene for Nordisk Ministerråds samarbeid med Nordvest-Russland legges det betydelig vekt på et styrket samarbeid med de andre tre regionale rådene i området, Barentsrådet, Østersjørådet og Arktisk Råd. Det tillegges likeledes stor vekt at Ministerrådets aktiviteter skal søke en hensiktsmessig samordning med EUs politikk og programmer. Det vil være av betydelig interesse å ha en god dialog mellom det norske formannskapet i Nordisk Ministerråd i 2006 og det finske formannskapet i Barentsrådet fra november 2005 og i EU i annet halvår i 2006.

Russlandsprogrammet blir det fremste verktøyet for å reorientere og gjennomføre aktiviteter i Nordvest-Russland. Samarbeidet med Russland skal ha karakter av et partnerskap hvor russiske samarbeidspartnere oppfordres til selv å bidra med midler, kompetanse o.a. i størst mulig grad. Dessuten skal samarbeidet bli mer langsiktig i karakter og form.

Det er et behov for en sterkere fokusering i Ministerrådets innsats i Nordvest-Russland. Det vil bli lagt særlig vekt på en demokratisk samfunnsutvikling, regulert markedsøkonomi, miljø og bærekraftig utvikling og sosial- og helsespørsmål. De fremste redskapene for å fremme dette samar-

beidet er folk-til-folk samarbeid gjennom stipend- og utvekslingsordninger.

Geografisk skal samarbeidet med Nordvest-Russland omfatte Murmansk oblast, Arkhangelsk oblast, Republikken Karelen, St. Petersburg, Leningrad oblast, Pskov og Kaliningrad. De grensenære områdene til Norden skal prioriteres. Dialogen med russiske myndigheter skal utdypes, både på lokalt og sentralt nivå. Informasjonskontoret i St. Petersburg - og etter hvert også i Kaliningrad - får sentrale oppgaver i å etablere de nødvendige kontakter og nettverk og forvalte deler av samarbeidsaktivitetene. I Murmansk oblast og de arktiske deler av Nordvest-Russland skal Nordisk Ministerråd i stor grad søke å drive sine aktiviteter i samarbeid med Barentsrådet og Arktisk Råd. Det kan for øvrig også være aktuelt med prosjekter i Arkhangelsk oblast.

Nordisk Ministerråds samarbeid med Nordvest-Russland og de baltiske land ses som et komplement til de nordiske lands bilaterale samarbeid med Russland og skal samsvare med prinsippene for dette. Noen mer konkrete prioriteringer fremgår av den følgende omtalen av noen utvalgte samarbeidsområder.

Norges bilaterale *miljøvernssamarbeid med Russland* har røtter tilbake til 1988, og er i dag basert på en regjeringsavtale fra 1992. Samarbeidet ledes av en norsk-russisk miljøvernkomisjon, som ledes på politisk nivå og møtes en gang i året. Geografisk omfatter samarbeidet den russiske delen av Barentsregionen med havområdene utenfor, og faglige problemstillinger knyttet til både forurensning, naturforvaltning og vern av kulturminner.

Samarbeidet har de siste par årene vært noe preget av omorganiseringen av den russiske miljøvernadministrasjonen. På det siste kommisjonsmøtet som fant sted i Oslo i februar 2005 og ble ledet på ministernivå, ble det imidlertid enighet om de faglige hovedprioriteringer og organiseringen av samarbeidet framover. Det legges nå særlig vekt på havmiljøspørsmål, der det er enighet om at det skal brukes en økosystembasert tilnæringsmåte til forvaltningen av de nordlige havområdene. Den økte oppmerksomheten på havmiljøspørsmål har blant annet sammenheng med økt utskipning av petroleum fra Nordvest-Russland langs Norskekysten og utsiktene til mer omfattende petroleumsvirksomhet både på norsk og russisk side i Barentshavet. Myndighetssamarbeid på sentralt og regionalt nivå og kompetanseutvikling i russisk industri, med vekt på industri som forurenser havområdene, gjennom programmet «Renere produksjon» er også viktige innsatsområder. Videre er

beskyttelse av det biologiske mangfoldet og det grensnære miljøvernssamarbeidet sentrale områder.

Et viktig resultat av samarbeidet er at betydelige reduksjoner i utslippene av svoveldioksid og tungmetaller fra nikkilverket i Petsjenga på russisk side av grensen nå kan forventes i løpet av få år. Generelt legges det vekt på å arbeide for russisk tilslutning til og overholdelse av internasjonale miljøavtaler. Dette blir stadig viktigere etter hvert som samarbeidet i økende grad blir et likeverdig samarbeid med utgangspunkt i felles ansvar og utfordringer knyttet til bevaring av miljøet og forvaltning av ressursene i Barentsregionen og Barentshavet. Fra norsk side legges det stor vekt på å integrere det bilaterale miljøvernssamarbeidet med miljøvernarbeidet innenfor Barentssamarbeidet og Arktisk råd.

Folkehelsen i Russland er den dårligste blant de industrialiserte land. De økonomiske endringene etter Sovjetunionens oppløsning medførte en kraftig økning i både smittsomme sykdommer og livsstilssykdommer. Forventet levealder for menn var i 2001 helt nede i 58,9 år for menn og 72,3 år for kvinner.

Forekomsten av alvorlige smittsomme sykdommer i Russland er gjennomgående mye høyere enn i Norden. Særlig bekymringsfull er situasjonen med hensyn til HIV/AIDS og tuberkulose, herunder særlig tuberkuloseformer som er motstandsdyktig mot de vanligste medisiner.

Situasjonen i Russland har vært preget av en meget kraftig økning av HIV tilfeller siden 1998, spesielt i Nordvest-Russland. Områder med særlig høy forekomst i Nordvest-Russland har vært St.Petersburg, Murmansk og Kaliningrad. Epidemien startet forholdsvis sent i Russland og de baltiske landene slik at antall personer med AIDS er forholdsvis lavt. 80-90% av de HIV-smittede i Russland har til nå vært injiserende stoffmisbrukere. I enkelte områder i Nordvest-Russland ser man nå en moderat økning av HIV-smitte blant heteroseksuelle kvinner. Det er foreløpig ikke tegn til en dramatisk øking av HIV blant ikke-misbrukende heteroseksuelle. Forebyggende innsatser for å begrense spredningen fra Russlands ca 250.000 HIV-positive til befolkningen generelt bør nå styrkes betraktelig.

Det er fortsatt stor forekomst av tuberkulose og særlig alvorlig er multiresistent tuberkulose. Allikevel ser utviklingen ut til å gå rett vei, slik at målsetningen fra det siste Barents-toppmøtet om å få situasjonen under kontroll før år 2013, vil nås.

Livsstilssykdommer, som hjerte- og karsykdommer og andre helseproblemer forårsaket av feil

ernæring, tobakk, alkohol, narkotika, vold og ulykker utgjør en vel så stor byrde som smittsomme sykdommer. Den nye overbygningen for helse- og sosialsamarbeidet, Partnerskapet for helse og livskvalitet under EUs nordlige dimensjon, retter seg mot alle disse områdene.

Gjennom Barentssamarbeidet, Østersjøssamarbeidet og nå EUs Nordlige Dimensjon er det et omfattende helsesamarbeid mot Russland og de tre baltiske land fra de nordiske land. En hovedutfordring er å sikre spredning og videreføring av erfaringer fra prosjektsamarbeidet. Det bør forventes en vridning i det internasjonale samarbeidet bort fra økonomisk støtte til medisiner og utstyr, og til et enda sterkere fokus på faglig støtte og internasjonal kontakt, etter hvert som den økonomiske situasjonen gradvis bedres.

Helse- og sosialsamarbeidet i Barentsregionen er et vellykket bilateralt samarbeid med Russland fra Norge, Sverige og Finland, med fokus på konkrete prosjekter. Evalueringer har vist at prosjektmidlene er utnyttet godt, at prosjektene har ført til forbedringer i helsesituasjonen, at samarbeidet har medført innføring av nye behandlingsmetoder og en bedre organisering i helsesektoren. Det forventes snarlige resultater innen forebygging av HIV/AIDS som er utpekt som det første satsingsområdet for multilateralt samarbeid. Norge bidrar aktivt i dette, og skal fra 2006 lede arbeidet. Livstilsrelaterte sykdommer og styrket integrering av primærhelsetjenester og sosiale tjenester, med fokus på barns situasjon, prioriteres også.

Samarbeidet med nærområdene (de baltiske land og Nordvest-Russland) innen *utdanning og forskning* finner fram til utgangen av 2006 sted bl.a. innenfor rammen av mobilitets- og nettverksprogrammet Nordplus Nabo.

Som ledd i oppfølgingen av et møte mellom de nordiske og baltiske utdanningsministre i mars 2004 er det etablert en nordisk-baltisk koordineringsgruppe («BN8 Education and Research»). Gruppen har fått i oppdrag å utarbeide en treårig handlingsplan for perioden 2005-2007, og har i prinsippet ansvar for koordineringen av alt nordisk-baltisk samarbeid på utdannings- og forskningsområdet. Den politiske hovedmålsetting i planen er å bidra til etableringen av et felles baltisk-nordisk utdannings- og forskningsområde, innenfor rammen av regulært mellomstatlig samarbeid mellom likverdige parter, med baltisk medfinansiering. I det utkast til handlingsplan gruppen har lagt frem foreslås det en satsing på tre hovedområder: Nordplus, NordForsk og forskningsprogrammet Nordnett 3 om internetteknologi. Forslaget innebærer at det ikke opprettes eller initieres nye

strukturer for samarbeidet mellom Nordisk Ministerråd og de baltiske land, men at det bygges videre på eksisterende programmer og samarbeidstiltak der finansieringen allerede er sikret på nordisk side. Det gjenstår å utrede hvordan og på hvilke vilkår det kan legges til rette for utvidet baltisk deltaking i de aktuelle programmer og tiltak. Forslaget til handlingsplan er lagt frem for endelig godkjenning på politisk nivå på henholdsvis baltisk og nordisk side.

Innen ministerrådet for *fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler* legges det fortsatt stor vekt på samarbeidet med Estland, Latvia, Litauen og Nordvest-Russland. Tidligere hadde det nordisk-baltiske samarbeidet karakter av bistand. Det har det ikke lenger, og møtene er nå mellom likeverdige parter som bærer sine kostnader selv. Tilpassningen av samarbeidet til de nye retningslinjene fra 2004 har startet opp. Det framtidige samarbeidet som skal skje på alle tjenestemannsnivåer, ble etablert ved møter i Stockholm 4. november 2004. Samarbeidet ble da organisert ved en høynivå koordineringsgruppe for nordisk-baltisk samarbeid innenfor fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler samt nordisk-baltiske ekspertkomiteer for hver av sektorene: Fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler.

Samarbeidet i 2004 har i stor grad dreiet seg om å følge opp deklarasjoner fra det nordisk-baltiske ministermøtet i Tallinn i 2003 om mattrygghet og økologisk jordbruk og samarbeidet om gressurser og skogbruk. I 2005 er det avholdt møter i ekspertkomiteene mellom nordiske land og de baltiske stater for sektorene jordbruk, skogbruk og næringsmidler der en klarlegger karakteren og mulighetene for det framtidige samarbeidet. Det legges vekt på at en skal komplettere det samarbeidet som allerede foregår og at det skal foretas klare prioriteringer. På området for næringsmidler har man også to samarbeidsgrupper som har eksistert i flere år, som tilrettelegger for samarbeid på områdene for matkontroll og ernæring.

De baltiske land er i betydelig grad trukket inn i nettverkssamarbeidet som skjer innen samnordisk skogforskning og i noen grad i FoU-prosjekter. Tilsvarende nettverkssamarbeidet med Nordvest-Russland er foreløpig beskjedent.

Nordisk embetsmannskomite for jord- og skogbruk har i gjennomsnitt hatt 8 – 10 prosjekter under nærområdeprogrammet. Det er således påkrevd at samarbeidet finner ny former. Neste ministermøte mellom Norden og de baltiske stater er forutsatt i 2006 og regnes lagt til Norge.

I tråd med den reviderte nærområdestrategien er den direkte bistandsvirksomheten til Baltikum

innen *forbrukerpolitikk* avviklet og avløst av ordnært myndighetssamarbeid. Grunnlaget for samarbeidet er nedfelt i en deklarasjon fra det felles nordisk-baltiske forbrukerministermøtet i Akureyri 2004. På nordisk side er det særlig styringsgruppene under EK konsument som skal vurdere oppfølging, bl.a. gjennom å invitere baltiske kolleger til aktuelle seminarer.

Formen på og omfanget av det videre samarbeidet med Russland har både i 2004 og 2005 vært preget av noe usikkerhet. På grunn av omorganisering i Russland, har det ligget an til at det både sentralt og lokalt kommer til å bli nye samarbeidspartnere i det videre arbeidet. Den spesielle nærområdeggruppen som hadde ansvaret for dette arbeidet er oppløst. I 2004 startet et nytt samarbeidsprosjekt om markedskontroll. Dette ble videreført i 2005.

4.2 Nordisk Ministerråds samarbeid med nærområdene og EUs nordlige dimensjon

Finland tok i 1997 initiativet til EUs nordlige dimensjon. Finland og Sverige var nå blitt medlemmer i EU ved siden av Danmark, og EU hadde dermed fått en ny og utvidet dimensjon for sitt samarbeid nordover i Europa. Under det finske formannskapet i EU i 1999 ble EUs nordlige dimensjon formelt etablert som et eget politikkområde og har utviklet seg til å bli et synlig uttrykk for regionalt samarbeid som bidrar til å øke velferd og utvikling både innad i EU og i det nordlige europeiske nærområdet.

EUs nordlige dimensjon gir et felles rammeverk for fremme av politisk dialog og konkret samarbeid og dekker et geografisk område langt utover de nordiske EU-land, fra det arktiske og subarktiske området til de sørlige strender i Østersjøen og fra Nordvest-Russland i øst til Island og Grønland i vest. I tråd med dette har flere land som ikke er medlemmer av EU, status som partnerland under EUs nordlige dimensjon. Etter utvidelsen av EU den 1. mai 2004 er antall partnerland redusert til Norge, Island og Russland. Regionale organisasjoner i området, som Nordisk Ministerråd, Arktisk Råd, Østersjørådet og Barentsrådet, har programmer og aktiviteter som samsvarer godt med de målsettinger og prioriteringer som er nedfelt i handlingsplanene for EUs nordlige dimensjon.

EUs råd vedtok i oktober 2003 en ny handlingsplan under EUs nordlige dimensjon - den andre i rekken - for perioden 2004-06 (NDAP 2004-06). Norge har fått flere synspunkter og prioriteringer

reflektert i planen, både i kraft av partnerland og som deltaker i multilateralt samarbeid ved at de fire regionale rådene i området har deltatt i utarbeidelsen av handlingsplanen. EU-kommisjonen har den ledende og overordnede rollen i gjennomføringen av handlingsplanen, men Norge følger nå oppfølgingen av planen, blant annet gjennom de nevnte kanaler og ved partnerskapene for henholdsvis miljø og helse/livskvalitet som er etablert under EUs nordlige dimensjon.

Styrket integrasjon mellom Russland og EU på alle plan er kjernen i handlingsplanen. Russland på sin side ville gjerne sett at større finansielle ressurser ble stilt til rådighet for gjennomføring av den første handlingsplanen, og det er ikke stilt i utsikt friske midler fra EUs side for NDAP 2004-06. Det ligger i planen at EUs etablerte fondsstruktur skal benyttes.

Handlingsplanen dekker fem felter: Økonomi, menneskelige ressurser, miljø, grenseregionalt samarbeid og justissaker. To regioner med særskilte behov er fokusert i planen: Kaliningrad og det arktiske området. Det er for øvrig sammenfall i flere av prioriteringene under Den nordlige dimensjon og innenfor EØS-finansieringsordningene, f.eks. på feltene miljø, helse, regionalt samarbeid og grenseregionalt samarbeid.

Norge tillegger EUs nordlige dimensjon stor vekt og er tilfreds med handlingsplanen for perioden 2004-06. Den samsvarer godt med norske og nordiske synspunkter og prioriteringer. Det er viktig å få Russland sterkt engasjert i EUs nordlige dimensjon, og i den forbindelse kan også Nordisk Ministerråds kommende russlandsprogram bidra til dette. Gitt at de baltiske land og Polen nå er integrert i EU som fullverdige medlemmer, er EUs nordlige dimensjon særlig viktig som et instrument for samarbeid med Russland, med vekt på Nordvest-Russland og Kaliningrad.

På det nordiske statsministermøtet i juni 2001 ble det besluttet å systematisk avholde innledende nordiske møter mellom de nordiske EU-landene i forkant av møtene i Det europeiske råd. Norge og Island skal orienteres om disse møtene. På statsministermøtet i 2003 ble man enige om at denne modellen også skal omfatte sektorene for miljø, likestilling og forbrukerspørsmål. Også de baltiske lands statsministre ble invitert til de tre nordiske EU-medlemmenes uformelle statsministermøte før Det europeiske rådsmøtet i juni 2003, og også ved slike «3 + 3» møter skal Norge og Island holdes orientert.

Det er dessuten en rekke andre former for nordisk samarbeid om EU og EØS-spørsmål i de forskjellige ministerrådene. Det holdes f.eks. innle-

dende nordiske miljøministermøter i forkant av møter mellom EUs miljøministre. Slik brukes Nordisk Ministerråd som en ramme for uformelle samråd og gjensidige orienteringer om EU og EØS-spørsmål på både politisk- og embetsnivå. På denne måten kan de nordiske land stå sterkere i EU-samarbeidet, og slik kan EUs perspektiv rettes også mot vår region.

Det fremtidige samarbeidet med de baltiske land – nå som EU/EØS-medlemmer - skal legge vekt på en utvidet politisk dialog, og vil tilføre det nordiske og nordisk-baltiske samrådet om EU og EØS-spørsmål nytt innhold og ny nordisk nytte. Dette vil være en dimensjon i de nordiske lands tilsvaret til den utfordringen som det vil være å skulle forholde seg til det utvidete EU/EØS. Et viktig tema for samråd er i så måte nettopp Den nordlige dimensjon og europeisk samarbeid med Russland. Dette illustrerer behovet for og betydningen av de nye retningslinjene for Nordisk Ministerråds samarbeid med de tre baltiske land og Nordvest-Russland.

Som et ledd i Nordisk Ministerråds arbeid for å styrke dialogen og samarbeidet mellom de ulike aktørene i nærområdene har Ministerrådet utarbeidet en politikk («Norden – en samarbeidende region») med 7 konkrete punkter for økt transparenss og synergi overfor Arktisk Råd, Barentsrådet, Østersjørådet og EU. Hovedelementene i disse er informasjonsutveksling, vurdering av konkrete samarbeidsprosjekter, programsamarbeid og mulighetene for samfinansiering. Den nordlige dimensjon utgjør i denne forbindelse på mange måter et politisk bakteppe.

4.3 Østersjørådet

Østersjørådet ble opprettet i 1992 og har 12 medlemmer, 11 land og EU-kommisjonen. Medlemslandene er de fem nordiske og de tre baltiske samt Russland, Tyskland og Polen. Observatørland er Frankrike, Italia, Nederland, Slovenia, Storbritannia, Ukraina og USA.

Det årlige formannskapet følger en avtalt rotasjonsordning med skifte i juni/juli. Estland hadde formannskapet til juni 2004, etterfulgt av Polen. Island tok over formannskapet i juni 2005, deretter følger Sverige. Norge hadde formannskapet i 1999/2000.

Medlemslandenes utenriksministre og en representant fra EU-kommisjonen utgjør Østersjørådet og møtes hvert annet år. I møtene trekkes opp de langsiktige perspektivene og retningslinjene for virksomheten. I tillegg til utenriksminister-

møtene er det de seinere år også vært avholdt toppmøter, også annethvert år, der regjeringssjefene i de elleve medlemslandene og en representant fra EU-kommisjonen har drøftet spørsmål knyttet til østerssjøsam arbeidet. Disse toppmøtene har ikke vært en formalisert del av strukturen i Østerssjørådet, men med bakgrunn i den praksis som er etablert, omtales de i de nye retningslinjene for Østerssjørådet, som ble revidert i 2005.

Under fagministrene er det opprettet arbeidsgrupper for energi, miljøspørsmål, transport og spørsmål knyttet til barn.

Mellom rådsmøtene (utenriksministermøtene) møter Embetskomiteen. Denne har regelmessige møter og fatter løpende beslutninger. Formannskapet koordinerer og leder møtene, som gjerne legges til det landet som til enhver tid har formannskapet.

Østerssjørådet fikk i 1998 et permanent sekretariat lagt til Stockholm. Det ledes av en generalsekretær. Formannskapet holder nær kontakt med sekretariatet, som assisterer formannskapet med sekretariatsoppgavene. For øvrig har sekretariatet en sentral koordinerings- og sekretariatsfunksjon for de mange undergrupper som er etablert under Østerssjørådet. Sekretariatet har sitt eget driftsbudsjett, som medlemmene dekker etter en avtalt fordelingsnøkkel. Norges andel er 12 %. Driftsbudsjettet dekker i hovedsak utgiftene til sekretariatet. Det er ikke opprettet noen egen budsjettlinje for aktiviteter og tiltak som Østerssjørådet initierer, og disse er i så måte helt avhengig av frivillige bidrag fra medlemmene eller fra annet hold. Det har tidvis vært vanskelig å mobilisere finansielle ressurser. Østerssjørådet er primært en initierende og koordinerende institusjon for et mangfoldig nettverk av institusjoner, arbeidsgrupper og aktiviteter i regionen.

Samarbeidet i Østerssjørådet spenner over en rekke faglige områder, som demokratiutvikling, miljøspørsmål, økonomisk integrasjon og utvikling, energisaker, utdanning, transport, informasjonsteknologi, sosiale spørsmål og trygge levekår, atomsikkerhet, bekjempelse av kriminalitet og handel med mennesker («trafficking») på tvers av landegrensene.

Nettverksbygging og kompetanseutveksling mellom de nordiske landene har stått sentralt i 2005. IT-samarbeidet «The Child Center» mellom landene i Østerssjørådet har vært et viktig grunnlag for samarbeid og kompetanseutvikling mellom landene. Nettverket gir nye muligheter for kommunikasjon, kunnskapsutveksling og informasjon og er et viktig bidrag i arbeidet med å bedre utsatte barn og unges levekår. Et vesentlig siktemål er at nett-

verket skal bidra til å utvikle kompetanse og nye tiltak mot seksuelt misbruk og utnyttelse av barn og unge. Fra 2002 ble dette IT-nettverket forankret som en del av Østerssjørådets ordinære virksomhet. Det barnepolitiske samarbeidet og den etablerte Working group for Children at Risk in the Baltic Sea Region (WGCC) i regi av Østerssjørådet har et spesielt ansvar for arbeidet med utsatte barn i regionen. Barne- og familiedepartementet representerer Norge i denne gruppen. En medarbeider tilknyttet Østerssjørådets sekretariat har ansvaret for det regionale samarbeidet om utsatte barn og videreutvikling av IT-samarbeidet. I de fleste av Østerssjørådets medlemsland er det etablert en nasjonal koordinator for å ivareta og videreutvikle samarbeidet og innhold i det regionale IT-samarbeidet og følge opp nasjonale prioriteringer og nettverk. Arbeidet på området er initiert av medlemslandene, og det arbeides etter felles regionale prioriteringer og på basis av årlige aktivitetsplaner. Norge var i 2005 vertskap for et østerssjø møte med ministre ansvarlig for barnepolitiske spørsmål. Formålet var å stadfeste og videreutvikle det regionale samarbeidet om utsatte barn. I 2005 er aktivitetene spesielt knyttet opp mot området enslige mindreårige i regionen som krysser grenser og barn som er utsatt for menneskehandel. Målsetningen er å etablere gode samarbeidsrelasjoner og nettverk mellom landene for å bekjempe en utvikling med menneskehandel med barn. Det er i regi av medlemslandene i Østerssjørådet laget en handlingsplan med dette formålet som er gjeldende frem til 2007, og det er opprettet nasjonale kontaktpunkter i hvert land (i Norge ved Barne- og familiedepartementet) for å følge opp dette arbeidet. Gjennom dette samarbeidet er bistand, beskyttelse og tilbud om rehabilitering og re-etablering til ofre for menneskehandel viktige innsatsområder. Arbeidet vil bli fulgt opp i 2006.

Østerssjørådet har også spilt en sentral rolle på helseområdet gjennom Aksjonsgruppen for smittevern. Denne ble bestemt opprettet av et regjeringssjefsmøte i år 2000, og det ble bygget opp et vidt og velfungerende nettverk både på det politiske, praktiske og medisinsk-profesjonelle plan. Aksjonsgruppens mandat var begrenset i tid og gikk ut i løpet av 2004 og er ikke fornyet. På det seneste regjeringssjefsmøtet i juni 2004 ble det i slutterklæringen fremhevet at det verdifulle arbeidet som var nedlagt i aksjonsgruppen, måtte ivaretas og føres videre. Primært vil dette bli ivaretatt av Partnerskapet for offentlig helse og livskvalitet under EUs nordlige dimensjon. Dette partnerskapet ble etablert i oktober 2003 i Oslo og har i løpet av 2004 etablert et lite sekretariat i Stockholm. Norge er blant

de land som tillegger dette partnerskapet stor betydning.

Norges engasjement i Østersjørådet er en viktig del av norsk næringspolitikk, og rådet utgjør et viktig forum for dialog og praktisk samarbeid med blant annet Russland. Østersjørådet anses som en av flere strukturer der Russland trekkes med i samarbeidet med det vestlige Europa der både EU-medlemmer og NATO-medlemmer er med. Dessuten legger Østersjørådet til rette for samarbeid ikke bare på det statlige plan men også mellom kommuner og fylkeskommuner. Det har således betydning for regionalt samarbeid på tvers av grenser.

Det er viktig for Norge å se Østersjørådets virksomhet i sammenheng med det arbeidet som utføres av Nordisk Ministerråd utenfor Norden, Barentsrådet med sitt regionale råd og Arktisk råd. Alle de fire rådene har i så måte sitt hovedengasjement rettet inn mot det nordvestlige Europa, med særlig vekt på Nordvest-Russland og/eller det arktiske området. Prioriteringene i de tre rådene er stort sett sammenfallende, og de utfyller hverandre. Imidlertid er det en kontinuerlig utfordring å foreta koordinering av virksomheten mellom dem, og i dette inngår en aktiv informasjonsutveksling. Dette er en oppgave både for sekretariatene i de fire rådene og for myndighetssiden. Regjeringen legger vekt på at Østersjørådet må være endringsvillig, fleksibelt og kunne gi en merverdi.

Etter at de tre baltiske land og Polen ble medlemmer av EU, er det oppstått en ny situasjon, der bare tre av medlemslandene i Østersjørådet nå er ikke-EU-medlemmer: Norge, Russland og Island. Men alle medlemmene inklusive EU-kommisjonen bekrefter at Østersjørådet har en viktig rolle å spille også i det videre arbeidet med å gjøre østersjøregionen til et enda mer livskraftig område for økonomisk og sosial fremgang. Regionen har de senere år registrert den sterkeste velstandsutvikling, arbeidsproduktivitet og innovasjonsvekst sammenliknet med andre utvalgte regioner i Europa. Den viktigste faktoren bak utviklingen er høy utnyttelse av arbeidskraften. Regionen scorer høyt på innovasjonstiltak vitenskaplig og forskningsmessig, men har ikke i samme grad lyktes i å nyttiggjøre seg disse nyvinninger i økonomien. Østersjørådet bidrar til økonomisk og sosial utvikling blant annet gjennom sin arbeidsgruppe for økonomisk samarbeid.

Regjeringen vil bidra til at samarbeidet og dialogen i Østersjørådet fortsetter på de områder der rådet peker seg ut som det naturlige forumet. De samarbeidsområder som vil måtte stå særlig sentralt i tiden fremover, er energi og miljø inklusive

atomsikkerhet, kamp mot kriminalitet og menneskehandel på tvers av landegrenser med særlig vekt på innsats til beste for kvinner og barn, økonomisk samarbeid og informasjonsteknologi. Når det gjelder helse, vil regjeringen arbeide aktivt for at det opprettede Partnerskap for offentlig helse og livskvalitet skal føre videre det verdifulle arbeidet som den avviklede Aksjonsgruppen for smittevern igangsatte.

4.4 Barentsrådet

Barentssamarbeidet ble formelt igangsatt på et utenriksministermøte i Kirkenes i 1993, som følge av et norsk initiativ. Erklæringen fra dette møtet nevner en rekke prioriterte samarbeidsfelt for Barents-samarbeidet, med bærekraftig utvikling som sentral målsetting. I løpet av de 12-13 årene samarbeidet har pågått, er et bredt og dynamisk kontaktnettverk blitt etablert. På en lang rekke områder er det nedlagt betydelig innsats, med klar nytteverdi for alle parter.

Barentsregionen omfatter 13 fylker i Norge, Sverige, Finland og Russland. Den utgjør hele 1.750.000 km², med omlag 6 millioner innbyggere, hvorav nesten 4,5 millioner i Russland. Hele regionen opplever de samme utfordringene knyttet til hardt klima, lange avstander og spredt befolkning. Samtidig er regionen svært rik på naturressurser som olje/gass, skog, fisk og mineraler.

Utviklingen av Barentssamarbeidet har helt siden starten lagt til grunn to sentrale målsettinger: Man søker å bidra til at Russlands rolle i det europeiske samarbeidet styrkes, ved bl.a. å utvikle og konsolidere de brede samarbeidsstrukturene mellom de nordiske land og Russland innenfor Barentssamarbeidet. Dette aspektet bidrar således til å gi samarbeidet et sikkerhetspolitisk element. Den andre sentrale målsettingen knyttes til ønsket om å fremme bærekraftig utvikling i regionen i bredeste forstand. Man orienterer seg i denne forbindelse særlig mot Nordvest-Russland, som fortsatt står overfor store utfordringer mht. økonomisk og sosial utvikling, helse, miljøvern, ressursforvaltning og behov for reform av mange samfunnsinstitusjoner.

Barentssamarbeidet er også blitt et viktig instrument for utviklingen av norsk nordområdepolitikk og er særlig viktig for norske prioriteringer og praktisk arbeid i nordområdene, jf. St.meld. nr. 30 (2004-2005) *Muligheter og utfordringer i nord*.

Barentssamarbeidet kan etterhvert beskrives som et samspill mellom fire samarbeidsnivåer:

- regjeringssamarbeidet (Barentsrådet) med deltagelse av de fem nordiske land, Russland og EU-kommisjonen;
- det regionale myndighetssamarbeidet (fylkes-samarbeidet, Barents Regionråd), bestående av lederne for de 13 fylkene¹ i regionen samt en representant for urfolksgruppene²;
- urfolkssamarbeidet, med egen arbeidsgruppe;
- direkte næringslivs-, kommune- og grasrotsarbeid («folk-til-folk»).

Det gode samspillet mellom sentrale og regionale myndigheter i alle landene, og den direkte kontakten over grensene i regionen, gjør Barentssamarbeidet til et politisk instrument som kan håndtere en rekke spørsmål av stor viktighet for befolkningen i regionen.

Norge har via forskjellige departementer stilt over 3 mrd. kr til rådighet de siste 12-13 år, inkl. bevilgninger til smelteverket i Nikel, investeringsfond for Nordvest-Russland og atomsikkerhetstiltak. Disse midlene er i mange tilfeller blitt kombinert med EU-midler (Interreg og TACIS).

Barentssamarbeidets klare vektlegging av samspillet med Russland står også sentralt hva angår forholdet til EU og EUs arbeid med å utforme sine nye finansieringsordninger og andre EU-initiativ rettet mot det regionale samarbeidet i nordområdene. I dette perspektivet utgjør Barentssamarbeidet et viktig redskap også for EU selv i arbeidet med å realisere Den nordlige dimensjon og det tilhørende handlingsprogrammet.

I tillegg er det innledet konsultasjoner om hvordan samarbeidet mellom Barentsrådet og Nordisk Ministerråd (NMR) kan utvikles videre, bl.a. i lys av NMRs nye Russlandsprogram. Formålet er bl.a. å bidra til en mer effektiv utnyttelse av ulike tilgjengelige finansieringsordninger, og samtidig sikre en helhetlig tilnærming hva angår prosjektutvikling på prioriterte områder av felles interesse.

Norge har formannskapet i Barentsrådet oktober 2003 – november 2005. Prioriterte områder for det norske formannskapet er: næringssamarbeid, utdanning, justissamarbeid, redningssamarbeid, helse. Det norske formannskapet i Barentsrådet avløses av Finland i november 2005, mens den russiske republikken Karelen vil overta formannskapet i Barents Regionråd etter Västerbottens län i Sverige.

Målsettingen om en bærekraftig utvikling i Barentsregionen betinger en positiv utvikling på flere sentrale sektorer:

Næringssamarbeid. Utvikling av økonomisk samkvem over grensene er essensielt for å oppnå vekst i regionen. Dette er samtidig det området det har vært, og er, vanskeligst å lykkes på. Rammevilkårene i Nordvest-Russland er betraktelig forbedret, selv om usikkerheten ikke er eliminert. Langt på vei er det næringslivets egen risikovurdering og økonomiske rygggrad som avgjør om de vil satse.

Å bidra til økonomisk vekst og styrking av næringslivet i regionen står derfor sentralt i Barentssamarbeidet. Arbeidet med å sikre økt forutsigbarhet og stabile rammebetingelser prioriteres høyt, bl.a. ved å vektlegge forenkling og harmonisering av prosedyrene for grensepasseringer. I tillegg er kontaktene med ulike ikke-statlige næringslivsaktører i regionen intensivert, så som handelskamre, for bl.a. å identifisere hindringer for handel og investeringer. Utover dette ønsker man også å styrke informasjonsutvekslingen mellom næringslivsaktørene i regionen og de regionale/sentrale myndigheter.

I et forsøk på å stimulere til samarbeid i de store næringene i Barentsregionen, har man i 2004 – 2005 avholdt tre såkalte *Barents Industrial Partnership*-konferanser. Disse har konsentrert seg om temaene: olje/gass, skogindustri og bergverk/metallurgi. En del større selskaper fra alle landene i Barentsregionen har deltatt på disse konferansene. Denne type nettverksbygging er meget viktig. I tillegg har konferansene satt søkelys på andre sentrale spørsmål for økonomisk utvikling, så som finansiering og transport.

Energi: Barentsrådets arbeid med energispørsmål konsentrerer seg primært om utvikling av alternative energikilder og energisparing. Dette arbeidet har hatt god framgang og har bidratt til å øke bevisstheten på russisk side om disse spørsmålene. Man har i senere tid også begynt å fokusere på forsyningsindustrien til offshore-virksomheten, med særlig vekt på at utbygging av olje- og gassindustri skal øke mulighetene for lokale selskaper. Det ble ved årsskiftet 2004/05 vedtatt å etablere en ny felles (nasjonal/regional) energi-arbeidsgruppe under ledelse av Finnmark fylkeskommune og russiske myndigheter på sentralt nivå. Gruppens mandat inkluderer bl.a. klimaspørsmål og kraftsamarbeid.

Barentsregionen inkluderer Europas største og viktigste skoger. Skogspørsmålene berører både miljøarbeidsgruppen, den økonomiske arbeidsgruppen og energiarbeidsgruppen. Utvikling og anvendelse av bioenergi framheves, bl.a. i

¹ Nordland, Troms, Finnmark, Västerbotten, Norrbotten, Lapland, Oulu, Kainuu, Murmansk, Arkhangelsk, Karelen, Komi og Nenets,

² Samer, nenetsere og vepsere

tilknytning til gjennomføring av forpliktelser under Kyoto-protokollen. Det ble i 2003 etablert et forsøksområde i Østersjøregionen for de fleksible mekanismene under Kyoto-protokollen for å redusere klimagassutslipp. Pilotregionen inkluderer også Russland, og i lys av Russlands ratifikasjon av Kyoto-protokollen ventes også russisk tilslutning til avtalen om forsøksområdet. Dette åpner for gjennomføring av viktige pilotprosjekter også i Barentsregionen.

Transport: Alle landene i regionen har gode transportlinjer i nord/sør-retning. Transportnettverket på tvers i regionen er derimot svært mangelfullt, noe som skaper hindringer for samarbeid på alle områder. Et bedret transportnettverk ville kunne øke og effektivisere utnyttningen av naturressursene i regionen, og dermed bedre vilkårene for industrien. Barents Euro-Arctic Pan-European Transport Area er etablert for å styrke arbeidet med koordinerte transportplaner i regionen, og fysiske utbygginger. Sentralt i arbeidet på transportfronten står jernbanenettverket og muligheten for en ny transportkorridor fra Atlanterhavet (Narvik) til Ural, og videre østover. Barents-biten av denne går under betegnelsen «Barents Link».

Utdanning: Fraflytting er et problem for alle fylkene i Barentsregionen. En viktig faktor for å holde på ungdommen er utvikling av utdanningstilbudet. Dette øker også den generelle kompetansen i regionen slik at den blir interessant å bo i også for folk med høy utdanning. Gjennom Barentssamarbeidet arbeider man for å bedre mulighetene for utveksling over landegrensene slik at studentene kan dra nytte av de utdanningsinstitusjonene som eksisterer i regionen, uansett hvilket land de befinner seg i. Institusjoner som Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Bodø er svært aktive i Barentssamarbeidet, og har et nært samarbeid, spesielt med Universitetet i Arkhangelsk på russisk side. I tillegg til at samarbeidet og utvekslingen mellom utdanningsinstitusjoner bidrar til å øke mobiliteten i regionen og næringslivets konkurranseevne, er de også med på å utvikle kompetansen i alle institusjonene som deltar.

Helse: Smittsomme sykdommer som HIV/AIDS og tuberkulose stopper ikke ved grensene, og hele regionen drar nytte av det samarbeidet som foregår innen Barentssamarbeidet på dette området. Nettverkene som er etablert mellom helseinstitusjonene generelt har også stor betydning for utvikling av kompetanse i regionen. Et svært viktig HIV/AIDS-bekjempelsesprogram ble vedtatt i februar 2005, og innebærer en flersektoriell tilnærming for å håndtere spredning av HIV og AIDS i Nordvest-Russland innen 2007. Helsesam-

arbeidet er i likhet med utdanning/forskning og energi forankret i arbeidsgrupper med delt sentralt/regionalt formannskap.

Redningssamarbeid: Arbeidet som foregår innen Barentssamarbeidet med å øke samarbeidet mellom redningstjenestene og muligheten for bistand over grensene ved større ulykker og katastrofer, har svært positiv betydning for trygghet og sikkerhet i regionen. Det er ofte lange avstander mellom sykehus og redningstjenester. Den store katastrofeøvelsen «Barents Rescue 2005» avvikles i Finnmark i september 2005, med deltakelse av redningsmannskaper fra en rekke land, herunder Russland.

Miljø og atomsikkerhet: Et av de viktigste temaene da Barentssamarbeidet ble innledet i 1993, var miljø. Miljøproblemer fra f.eks. smelteverket i Nikel eller atomindustri på russisk side påvirker livskvaliteten også på norsk side av grensen. Gjennom Barentssamarbeidet har man bidratt til økt bevissthet i Russland hva angår forurensning og miljøproblemer.

Olje, mineralutvinning, skogdrift og industri representerer store økonomiske muligheter, men også omfattende miljøutfordringer. Den store petroleumsaktivitet man etterhvert kan vente på russisk side vil på sin side ha betydelige ringvirkninger for landbasert virksomhet og infrastruktur. Norge ønsker å bidra til en økonomisk utvikling som skjer innenfor miljømessige forsvarlige rammer. Integrering av miljøhensyn i næringsvirksomhet og tettere samarbeid med miljøforvaltningen vil derfor være viktig.

Økt petroleumsaktivitet på russisk side vil også føre til vesentlig økning i transport langs norskekysten og stille særlige krav til skipenes kvalitet, seilingsruter og oljevernberedskap. Dette vil fortsatt være en viktig utfordring framover.

Den økende sjøtransporten i nordområdene har ført til økt fokus på sjøsikkerhet og oljevernberedskap i området. I 2003 startet Fiskeri- og kystdepartementet et arbeid med russiske myndigheter om å etablere et russisk-norsk samarbeid for sjøsikkerhet og videreutvikling av oljevernberedskapen i Barentsregionen. Blant målsetningene for samarbeidet er å få bedre oversikt over hvilke fartøyer med hvilken last som forlater de russiske utskipingshavnene, og en gjensidig informasjonsutveksling for å sikre høyest mulig grad av sjøsikkerhet i Barentsregionen.

Fiskeri- og kystdepartementets samarbeidspartner er det russiske transportministeriet. Samarbeidet forsøkes tilrettelagt konkret og handlingsrettet. Samarbeidet retter seg dels mot sjøsikkerhet og dels mot oljevernberedskap. Innen sjøsik-

kerhet har samarbeidet vært konsentrert om å utvikle et felles meldings- og informasjonssystem, og om å samarbeide om etablering av Barents VTMISS, der VTMISS står for Vessel Traffic Monitoring and Information System. Det baseres blant annet på utveksling av data om automatisk identifisering av skip (AIS-data). Dette samarbeidet bygger på samme prinsipper som det finsk-russiske samarbeidet om sjøsikkerhet i Finskebukta.

Innen oljevernberedskap arbeides det med flere tiltak og prosjekter. Dette arbeidet er dels en videreføring av en norsk-russisk samarbeidsavtale om bekjempelse av oljeforurensning i Barentshavet fra 1994, dels omfatter samarbeidet nye tiltak. Avtalen fra 1994 innebærer en felles, omforent beredskapsplan for oljeforurensning i Barentsregionen. Planen gir retningslinjer for varsling, øvelser og andre konsultasjoner. Kystdirektoratet er ansvarlig fagmyndighet for oppfølging fra norsk side. Direktoratet er representert i en «Joint Planning Group» som har utformet og som skal sørge for implementering av planen. Ved hjelp av regelmessige møter og øvelser har planleggingsgruppen ansvaret for å ivareta, koordinere og videreutvikle prosedyrer, meldingssystemer, ressurser og samarbeid.

Når det gjelder nye tiltak innenfor samarbeidet, er det ferdigstilt en beredskapsplan for Murmanskområdet. Det arbeides med tilsvarende planverk for Arkhangelsk, samt med opplæringstiltak rettet mot russisk oljevernberedskap. Det arbeides videre med forskningssamarbeid om forvittringsstudier av russisk råolje. Kjennskap til oljens egenskaper er en viktig forutsetning for å kunne håndtere et eventuelt utslipp av russisk råolje mest mulig effektivt. Det skal også fokuseres på utviklingen av nytt og bedre oljevernutstyr, samt informasjonsutveksling om risikovurderinger og forventet transportutvikling.

For tiden arbeider Barents miljøarbeidsgruppe blant annet med prioriterte målsettinger innenfor Renere produksjon, bærekraftig skogbruk og biodiversitet, samt listen over prosjekter, utarbeidet av NEFCO og AMAP, som skal forbedre miljøsituasjonen rundt spesielt belastede industriområder på russisk side i Barentsregionen. Et eget fond på EUR 3 mill. er etablert på grunnlag av bidrag fra Norge, Sverige, Finland og Island, for implementering av forstudier knyttet til prioriterte prosjekter på denne listen. Samarbeidet på dette felt har utviklet seg godt og forventes ytterligere styrket i forbindelse med miljøvernministermøtet i oktober 2005.

Barentsrådet ga i 1999 etter norsk initiativ mandat for igangsetting av forhandlinger om en avtale kalt Multilateral Nuclear Environmental Programme in the Russian Federation (MNEPR). Avtalen trådte i kraft i april 2004 og legger til rette for igangsetting av betydelig innsats for styrking av atomsikkerheten i nord.

Urfolk: Et svært viktig tema i Barentssamarbeidet er urfolk. Spesielt for det samiske folk som er fordelt på et territorium som er delt mellom fire land, er Barentssamarbeidet viktig. Kontaktene bidrar til å øke følelsen av identitet. Samarbeidet bidrar til at det skjer en utveksling av kunnskap og kompetanse om tradisjoner og leveste på tvers av grensene. Året 2005 er av Barents Regionråd utpekt til å være Barents Urfolksår. På sentralt nivå i Barentssamarbeidet drøftes det bl.a. hvordan samarbeidet i Barentsregionen kan styrkes på områder av betydning for urfolksgruppene, og hvordan aktuelle programmer og finansiering av urfolksaktiviteter/-prosjekter i de fire landene kan gjøres mer kompatible og målfokuserte.

Fra regjeringens side er det lagt opp til at Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner kan spille en mest mulig aktiv rolle i Barentssamarbeidet. Regjeringen bidrar blant annet gjennom en årlig bevilgning til Barentssekretariatet til dette. Barentssekretariatet eies av de tre fylkeskommunene og har betydelig kompetanse på Nordvest-Russland og et omfattende kontaktnett. Barentssekretariatet yter sekretariatstjenester for fylkeskommunene. Det er en stor prosjektaktør, og det støtter arbeidet i Regionrådet med analyser, dokumenter og oversikter.

Barentssamarbeidet framstår med betydelig bredde og dybde. Siden starten er endringene i samarbeidsforholdene med Russland meget påtakelige og mange gode resultater er oppnådd. Barentssamarbeidet er en del av et knippe med regionale samarbeidsformer i nord, som har tradisjonelt nordisk samarbeid som en viktig bestanddel.

4.5 Arktisk Råd

Arktisk Råd er eneste regionale samarbeidsorgan som omfatter alle de åtte arktiske land, de fem nordiske, USA, Canada og Russland. Rådet har i tillegg «permanente deltakere» som representerer urbefolkningene i den arktiske regionen. Seks slike grupperinger er med, deriblant Samerådet som representerer samene i Norge, Sverige, Finland og Russland. Ikke-arktiske land, mellomstatlige og ikke-statlige organisasjoner og parlamentariker-

organisasjoner deltar som observatører. Flere europeiske land deltar som observatører, og også Kina vurderer nå observatørstatus. Nordisk Råd og Parlamentarikerkomiteén for Arktis er blant de organisasjoner som har fast observatørstatus. Nordisk Ministerråd deltok som ad hoc observatør i et par år inntil det fikk fast observatørstatus på ministermøtet høsten 2000.

Initiativet til et miljøsamarbeid i Arktis ble tatt av Finland, etter den kalde krigens slutt. Dette ble snart formalisert i Den arktiske miljøvernstrategien (AEPS), som ble vedtatt i Rovaniemi i 1991. Da Arktisk Råd ble opprettet i 1996 etter initiativ fra Canada, ble AEPS inkludert i dette. Med etableringen av Arktisk Råd ble samarbeidet utvidet til også å omfatte bærekraftig utvikling som i prinsippet åpner for at de fleste områder av betydning for utviklingen av den arktiske regionen kan innbefattes, bortsett fra sikkerhets- og forsvarspolitik.

Arktisk Råds ministermøter holdes annethvert år. Utenom ministermøtene blir arbeidet ledet av nasjonale koordinatører (Senior Arctic Officials) på embetsnivå. På ministermøtet i Reykjavik på Island 24. november 2004, tok Russland over formannskapet etter Island. Neste ministermøte holdes i Russland høsten 2006. Norge har sagt seg villig til å overta formannskapsvervet i Arktisk Råd for perioden 2006-2008, jf. St. meld. nr. 30 (2004-2005) Muligheter og utfordringer i nord. Sekretariatet for Arktisk Råd følger formannskapslandet. Ministermøtet vedtar programmer og prosjekter som blir gjennomført i regi av Arktisk Råds arbeidsgrupper.

Under Arktisk Råd er det fem permanente arbeidsgrupper som dekker disse programområdene:

- Overvåking av det arktiske miljø (AMAP).
- Bevaring av arktisk fauna og flora (CAFF).
- Beredskap mot akutt forurensning (EPPR).
- Beskyttelse av det marine miljø (PAME).
- Bærekraftig utvikling (SDWG).

I tillegg er det for tiden en tidsavgrenset arbeidsgruppe:

- Handlingsplan mot forurensning (ACAP).

Sekretariatet for AMAP ligger i Oslo. CAFF og PAME har sekretariater på Island, EPPR og SDWG i Canada, mens ACAP har sekretariat i USA.

Et av de viktigste resultatene av det arktiske miljøsamarbeidet er de omfattende statusrapportene om det arktiske miljø, som AMAP la fram i 1997 og 2002. Rapporten fra 1997 har vært viktig dokumentasjon for internasjonale miljøvernavtaler som f.eks. Aarhusprotokollene fra 1998 under UN

ECE om tungmetaller og persistente organiske forbindelser, og den globale Stockholmskonvensjonen fra 2001 om forbud og begrenset anvendelse av persistente organiske forbindelser (stoffer som bl.a. PCB, dioksiner og DDT).

Statusrapporten fra 2002 bekrefter funnene som ble presentert i 1997. Det er fortsatt bekymringsfullt høye nivåer av miljøskadelige stoffer som persistente organiske forbindelser (POP'er) og tungmetaller, i dyr og fugl øverst i næringskjeden (f.eks. isbjørn, tannhval, sel og polarmåke). Giftstoffer som bl.a. DDT er antagelig fortsatt i bruk i Barentsregionen, eventuelt lekker gamle lagre. Nivået av kvikksølv øker faretruende. Alvorlige effekter er observert hos dyr, f.eks. svekket immunsystem hos isbjørn og sel. Viktigst er likevel spesielt virkningen på urbefolkning som har flere av disse dyrene som hoveddel av sitt kosthold.

AMAP-rapporten fra 1997 dannet også grunnlaget for beslutningen om utarbeidelse av en handlingsplan mot forurensning av Arktis. Handlingsplanen «Arctic Council Action Plan to Eliminate Pollution of the Arctic» (ACAP) ble vedtatt etter norsk initiativ på ministermøtet i Barrow i 2000 og er nå vedtatt forlenget som et eget ad hoc program fram til 2006. Prioriterte innsatsområder er for tiden organiske miljøgifter og kvikksølv. En rekke aktiviteter er igangsatt, som utslippsreduksjon og håndtering av PCB-avfall i Russland, håndtering av utrangerte plantevernmidler i Russland, renere produksjon i Russland og kartlegging av utslipp fra arktiske land og utarbeiding av tiltak mot bromerte flammehemmere og kvikksølv. Et viktig mål for handlingsplanen er å bistå Russland slik at de skal kunne slutte seg til og gjennomføre internasjonale miljøavtaler av betydning for forurensning i nordområdene. Sekretariat og formannskap for ACAP ble i 2003 overført fra Statens forurensingstilsyn til det amerikanske miljøbyrået (US EPA) i Washington. Alle arktiske land samt Nederland bidrar finansielt til ACAP-arbeidet. USA, Norge og Danmark er de største bidragsyterne. På ministermøtet i Reykjavik ble det etter norsk initiativ enighet om opprettelse av prosjektfondet «Arctic Project Support Instrument» via den nordiske miljøfinansieringsinstitusjonen NEFCO. Formålet er å effektivisere prosjektbearbeidelsen fram til prosjektene kan overtas av problemeier og de internasjonale finansieringsinstitusjonene.

AMAP arbeider nå med en omfattende studie for ministermøtet i 2006 om miljø-, helse og sosioøkonomiske sider av petroleumsvirksomhet i Arktis. En større internasjonal konferanse om nye muligheter og begrensninger for olje- og gass-

utvinning i nord blir arrangert i Russland høsten 2005.

Arbeidsgruppen EPPR – Emergency Prevention, Preparedness and Response – dekker området beredskap mot akutt forurensning.

EPPRs primæroppgave er å utarbeide et rammeverk for fremtidig samarbeid om tiltak for å håndtere arktiske miljøkatastrofer. Dette kan være fra olje- og gassvirksomheten, men også atomulykker og andre typer hendelser med farlige stoffer. Kystdirektoratet har representert Norge i dette arbeidet i forhold til beredskap mot akutt forurensning.

Gjennom EPPR-arbeidet utveksles informasjon om praksis for å hindre akutt forurensning og bekjempelsestiltak mot akutt forurensning som eventuelt skulle oppstå i arktiske områder. EPPR har imidlertid ingen oppgaver under bekjempelse av akutt forurensning.

Gjennom EPPR-arbeidet er det utviklet miljøsikokanalyser som tar for seg miljøulykker i Arktis. Det er laget et kartverk for nordområdene som viser hvor risikoen for oljeforurensning er størst. En feltmanual for aksjonering mot akutt oljeforurensning i arktiske strøk er også utarbeidet.

Arktisk Råds omfattende utredning om konsekvenser av klimaendringer for naturmiljøet i Arktis (Arctic Climate Impact Assessment, ACIA) var viktigste sak på ministermøtet i Reykjavik. ACIA er en særdeles grundig vitenskapelig sammenstilling av all tilgjengelig kunnskap om klimaendringer i Arktis og dens virkninger for regionen og verden for øvrig. Nesten 300 forskere fra alle arktiske land, samt Storbritannia og Nederland, har bidratt under dyktig amerikansk ledelse. Sekretariatet har vært ved universitetet i Fairbanks, og USA har vært den klart største bidragsyter til tross for den amerikanske motstanden mot Kyotoavtalen. Norge har bidratt med vel 13 mill. kroner over Miljøverndepartementets budsjett og en rekke norske forskere har vært engasjert i arbeidet.

Hovedfunnet er at Arktis nå gjennomgår noen av de raskeste og kraftigste klimaendringene på jorden. Den gjennomsnittlige årstemperatur i Arktis har økt omlag dobbelt så mye som på lavere breddegrader de siste tiårene, og det observeres klare tegn på oppvarming i Arktis i form av smelting av isbreer og havis og en kortere snøsesong. Dette vil øke i neste 100-årsperiode og bidra til store fysiske, økologiske, sosiale og økonomiske endringer. En særlig viktig følge av klimaendringen i nord, er smelting av sjøis. Dette vil kunne føre til økt skipsfart i nordlige sjøruter. Det vil også kunne gi miljøendringer som endringer i bestander og utbredelse av fisk, dyr og planter. Tining av

permafrost vil påvirke transport, bygninger og annen infrastruktur. Et varmere klima i Arktis vil også påvirke det globale klima blant annet gjennom økt havnivå, endrede havstrømmer og frigjøring av drivhusgasser som nå er bundet i grunnen.

ACIA-studien består av tre dokumenter - en omfattende vitenskapelig rapport, en sammendragsrapport for allmennheten og et policy dokument.

ACIA er den første omfattende regionale studien om konsekvenser av klimaendringer, og resultatene er et viktig innspill til FNs Klimapanel (IPCC) arbeid med den fjerde hovedrapporten, som vil bli lagt fram i 2007. Utenriksdepartementet og Miljøverndepartementet avsatte ca. 2 mill. kroner i 2004 til kommunisering av arbeidet, blant annet oversettelse til norsk, samisk og russisk, film, fagseminarer, tilgjengeliggjøring for pressen og distribusjon av rapportene.

Selv om man på ministermøtet ble enige om et eget «ACIA Policy Document» har det foreløpig vist seg vanskelig å finne en god form for det videre klimaarbeidet i Arktisk Råd. Norge har opprettholdt en betydelig satsing på ACIA ved Norsk Polarinstitutt over Miljøverndepartementets budsjett. Det er viktig at ACIA utdypes gjennom subregionale studier, nye scenarioer og mer vekt på sosio-økonomiske effektstudier for fiskeri- og petroleumsaktiviteter, Svalbard og det nordlige Skandinavia. Det er også viktig å utrede nærmere hvilke tilpasninger som må gjøres til klimaendringene i nord. Det er håp om at den norske oppfølgingen av ACIA etterhvert kan utvides til et nordisk samarbeid.

Arktisk Råds Arctic Marine Strategic Plan ble fastsatt i november 2004. Ett av fire overordnede mål i strategien er å redusere og forhindre forurensning i det arktiske marine miljø, og i denne sammenheng nevnes blant annet potensialet for ulykker i forbindelse med transport og lagring av olje. Strategien peker på behov for oppdatert kunnskap om skipsfart i Arktis og forbedring av evne til å håndtere nødsituasjoner på sjøen. Videre oppfordrer strategien til å legge til rette for samarbeid med Russland om aktiviteter for å beskytte arktisk marint miljø.

Etter initiativ fra arbeidsgruppen PAME er det vedtatt en ny strategi for havområdene i Arktis. Prinsippet om økosystemforvaltning er lagt til grunn. Fra norsk side har man påtatt seg ansvaret for å koordinere PAMEs arbeid med å utarbeide felles regler om havnemottak for avfall fra skip.

Arktisk Råds program for bærekraftig utvikling ble vedtatt på ministermøtet i Canada i 1998. Innenfor programmet pågår for tiden godkjente prosjek-

ter innen telemedisin, barn og ungdom, overvåkingssystem for smittsomme sykdommer, kvinners plass i ressursbaserte næringer, bearbeiding av reinprodukter og bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi i Arktis, samt en studie av klimaendringenes virkning på arktisk økonomi. Fremleggelsen av en utvidet levekårsstudie (Arctic Human Development Report) var et hovedprosjekt for det islandske formannskapet i Arktisk Råd. Rapporten avdekket problemområder hvor det kan være behov for felles tiltak.

To norskledete prosjekter om bærekraftig reindrift og familiebasert reindrift og forvaltning av villrein/caribou er nå avsluttet. Blant annet som en konsekvens av anbefalinger fra disse prosjektene har regjeringen besluttet å styrke det internasjonale reindriftssamarbeidet ved å etablere et internasjonalt fag- og formidlingssenter i Kautokeino, jf. St. meld. nr. 30 (2004-2005).

I august 2002 ble det i regi av Arktisk Råd arrangert en bred konferanse i Finland om likestilling i Arktis («Taking Wing»). Norge har fulgt opp konferansens slutterklæring gjennom to prosjekter over Utenriksdepartementets budsjett. Til ministermøtet i Reykjavik ble det lagt fram en studie om kvinners deltagelse i beslutningsprosesser vedrørende arktisk fiske, ledet av Kvinneuniversitetet Nord i Steigen, og med deltagelse fra flere av de arktiske land. Prosjektet følges opp med en undersøkelse av kvinners deltagelse i ressursbaserte næringer i Arktis.

Det er i norsk interesse å utdype og videreutvikle samarbeidet i Arktisk Råd for at det skal bli et substansielt og politisk relevant organ for sirkumpolart samarbeid. I St. meld. nr. 30 (2004-2005) har regjeringen besluttet at man vil konsultere de øvrige medlemsland for å avtale mest mulig forpliktende ordninger for finansiering av felles tiltak. Det er også tatt til orde for at Arktisk Råd bør få et fast sekretariat som kan forestå den løpende oppfølging av saker mellom ministermøtene.

En viktig dimensjon ved samarbeidet i Arktisk Råd er urbefolkningenes status som permanente deltakere. Deres deltagelse bidrar til en mer helhetlig forståelse av kompleksiteten i miljøproblemene og av samfunn i nord. Urfolk rammes ofte hardere og på en annen måte enn andre av en del miljøproblemer. Ett eksempel er opphopningen av miljøgifter i marine pattedyr som rammer urfolk mer enn andre fordi deres diett i så stor grad består

av marine pattedyr. Arktisk Råds urbefolkningssekretariat, som ligger i København, bistår de permanente deltakerne i Arktisk Råd. Det er spesielt russiske urfolk som har behov for bistand til oversettelse og tolkning og annen tilrettelegging. Urbefolkningssekretariatet er også et koordineringsorgan for de permanente deltakerne. På UD's budsjett er det opprettet en egen underpost på NOK 600.000 til støtte for urfolks deltagelse i Arktisk Råd, Barentssamarbeidet m.v.

Av koordineringssyn er det viktig med et nært samarbeid mellom Arktisk Råd og andre regionale samarbeidsfora som Barentsrådet og Nordisk Ministerråd. Fra norsk side er det viktig at det arktiske samarbeidet får en sentral plass i oppfølgingen av EUs nordlige dimensjon. Arktisk Råd legger stadig større vekt på å koordinere sine synspunkter i internasjonale fora som behandler spørsmål som er viktige for arktiske forhold.

Norges interesser i nord ivaretas primært gjennom vår nasjonale politikk og i bilaterale kontakter. Gjennom Arktisk Råd har vi imidlertid mulighet til å supplere våre bilaterale kontakter med multilaterale drøftelser. Arktisk Råd er et relativt lite forum der de nordiske landene møter sine store naboer i øst og vest med mulighet for å trekke disse med i løsningen av felles problemer. Både Russlands og USAs politikk i de nordlige områder er av stor betydning for Norge. Gjennom aktiv deltagelse i Arktisk Råd har vi mulighet til å påvirke den fremtidige utviklingen i våre nordlige nærrområder.

På islandske initiativ ble det i juni 2004 arrangert et felles møte i Reykjavik mellom de nordiske utdannings- og forskningsministre og representanter for sentrale utdanningsmyndigheter i det arktiske området («Meeting of Ministers for Education and Science of Arctic Council Member States»). Møtet munnet ut i en erklæring om økt samarbeid om høyere utdanning og forskning i den arktiske region, bl.a. med sikte på økt mobilitet mellom studenter, lærere og forskere, og med særlig fokus på urfolk. Det vil også være aktuelt å vurdere muligheten for nordisk koordinering i forbindelse med det internasjonale polaråret/International Polar Year 2007-2009, og for samarbeid om bruk av forskningsfasiliteter.

Saken er fulgt opp under det danske formannskapet i Nordisk Ministerråd i 2005, og vil også være en prioritert oppgave under det norske formannskapet i 2006.

5 Grensehindringer mellom de nordiske land

5.1 Innledning

Siden det finske formannskapet i Nordisk Ministerråd i 2001 har det nordiske regjeringssamarbeidet systematisk og målbevisst søkt å fjerne grensehindringer mellom de nordiske land. Med utgangspunktet i «Norrback-rapporten» tok man tak i grensehindringer på individnivå og forsøkte å fjerne barrierer for den enkelte på alle aktuelle områder. Samtlige nordiske formannskap har siden gjort dette arbeidet til et sentralt innsatsområde. Dette har vært nødvendig siden arbeidet krever langsiktighet, i tillegg til den nødvendige utålmodighet og politiske og administrative oppmerksomhet. Det er av stor betydning for det nordiske samarbeidets troverdighet at Nordens innbyggere ikke til stadighet møter på forhold som oppleves som unødig byråkrati. Det er også et viktig bidrag for å sørge for at Norden kan holde tritt med den europeiske integrasjonsprosessen og møte den økende globaliseringen.

For det nordiske næringslivet er nedbygging av grensehindringer mellom de nordiske land viktig for den globale og europeiske konkurranseevnen. Men næringslivet i Norden er i stor grad små og mellomstore selskaper som opererer mellom to eller flere nordiske land og som opplever grensehindringer som er til hinder for konkurranse, handel og nye arbeidsplasser. Derfor legger nå Nordisk Ministerråd spesiell vekt på nedbygging av grensehindringer for næringslivet. Næringsministrene har identifisert en liste over konkrete hindringer som de nå arbeider med å vurdere og fjerne.

Samtidig er det slik at svært mye allerede ligger til rette for problemfri virksomhet over de nordiske grensene. Så sant våre innbyggere har mulighet til å gjøre seg kjent med eksisterende regelverk og innretter seg deretter, kan mange tilsynelatende grensehindringer unngås. Derfor har Nordisk Ministerråd lagt stor vekt på å legge til rette for at korrekt informasjon skal være lett tilgjengelig. Ministerrådets fremste redskap i så henseende er informasjonstjenesten Hallo Norden som med sine fem nasjonale kontorer – og en sentral koordineringsenhet ved sekretariatet i København – skal veilede folk til riktig kilde for etterret-

telig informasjon. Denne tjenesten blir nå mer og mer kjent for folk, og kan i økende grad leve opp til sitt mandat. Ministerrådet har dessuten aktivt medvirket til at Hallo Norden og de mange andre – oftest bilaterale – informasjonstjenestene samarbeider og lærer av hverandre.

Men det er også slik at ikke alle objektive grensehindringer lar seg fjerne. Det vil alltid være ulikheter i lovgivningen mellom de nordiske land, og det vil ha konsekvenser også for flyten av personer, varer og tjenester over grensene. Det blir da et spørsmål om å legge til rette slik at disse konsekvensene kan minimaliseres.

Den tidligere danske statsminister Poul Schlüter har fortsatt sitt arbeid som samarbeidsministrenes særskilte representant for nedbygging av grensehindringer. Representantens primære oppgave er å bidra til at arbeidet tillegges den nødvendige politiske vekt i de nordiske landene. Representanten har opprettholdt en meget aktiv dialog med den politiske ledelse i landene, og har bidratt til å identifisere løsninger på konkrete problemer. Det grensepolitiske sekretariatet knyttet til ministerrådssekretariatet i København har vært til stor hjelp for representanten og for svært mye av den øvrige virksomheten som har pågått i forbindelse med grensehindersamarbeidet. I Norge gjennomførte vi for øvrig et seminar tidlig i 2005 med samarbeidsministeren, den særskilte representanten og departementene for å presisere betydningen av grensehinderarbeidet.

På tross av det systematiske arbeidet, er det et økende inntrykk av at fremdriften går noe tregere. Det kan i stor grad skyldes at mange av de opprinnelige problemene er enten utredet eller fjernet. Det kan også skyldes at både gamle og nye problemer i økende grad finner sin løsning på lokalt nivå. Det har ofte vist seg at det kan være vel så hensiktsmessig å søke løsninger på lokalt og bilateralt nivå, hvor det kan være enklere å oppnå resultater. Det er i slike sammenhenger viktig å sørge for deltakelse fra de berørte parter, både myndigheter og næringsliv. Et godt eksempel på dette var et seminar i Strømstad i april 2005 ledet av den norske og svenske samarbeidsministeren, hvor man i løpet av seminaret fant fram til mekanismer for å avklare

eller løse flere av de aktuelle problemene. Samtidig kommer det i slike sammenhenger også fram nye problemstillinger som det skal arbeides videre med.

5.2 Oppfølging på utvalgte områder

Nedbygging av grensehindringer mellom de nordiske land på *utdannings- og forskningsområdet* har stått - og står fortsatt - sentralt i samarbeidet i ministerrådet med underliggende råd og styringsgrupper.

Utdannings- og forskningsministrene har således gjennom en særskilt handlingsplan bidratt aktivt i oppfølgingen av Norrback-rapporten om «Nordbornas rettigheter» 1) gjennom revisjon av det nordiske avtaleverket på området, og 2) ved å legge til rette for økt mobilitet av elever, studenter, lærere og forskere innenfor rammen av NORDPLUS-programmene.

Gjennom disse virkemidler søker en å legge til rette for «fri flyt» av elever og studenter i Norden, eller sagt på en annen måte: å betrakte de nordiske land som en enhet, som et felles område for utdanning og forskning.

Dette reflekteres i utdannings- og forskningsministrenes strategi for samarbeidet i perioden 2005-2007, fastsatt i november 2004 under overskriften «Norden som foregangsregion for utvikling av menneskelige ressurser». Den nye strategien omtaler nedbygging av grensehindringer som ett av flere fokusområder for samarbeidet i inneværende periode. Problemstillingen er også omtalt i det danske formannskapsprogrammet for 2005. Her framholdes det at arbeidet på dette området i tiden framover bør koples tettere opp mot det samarbeidet som pågår på europeisk nivå, gjennom Bologna-prosessen innenfor høgre utdanning og København-prosessen for så vidt angår godkjenning av yrkesutdanning. Dette er prosesser som etter alt å dømme vil måtte følges opp under det norske formannskapet i 2006.

NORDPLUS-programmene legger til rette for kortvarige studieopphold i et annet nordisk land, og bidrar sammen med de nordiske avtalene til å nedbygge grensene mellom de nordiske land og til å skape kontakt, samarbeid og personlige relasjoner mellom unge mennesker i Norden. Mobilitets- og nettverksprogrammene utgjør i 2005 den største budsjettkategori med 54 %, og hvert år deltar omkring 15.000 personer i de 5 programmene.

Utdanningsministrene underskrev i november 2004 en revidert nordisk avtale om utdanningsfellesskap på den videregående skoles nivå. Avtalen

vil tre i kraft når samtlige land har ratifisert den, forhåpentligvis i løpet av 2005.

Også på forskningsområdet har det gjennom flere år pågått en prosess med sikte på å realisere Norden som en førende og sammenhengende region for forskning. Fra og med 1. januar 2005 er NordForsk etablert som et viktig instrument i arbeidet for å fremme et effektivt samarbeid mellom de nordiske land på forskningsområdet.

Innenfor *sosial- og velferdsområdet* har arbeidet med grensehindringer i stor grad vært konsentrert om trykdeområdet, og den nordiske sosialforsikringsgruppen (trykdegruppen) har et hovedansvar og er aktivt engasjert i det løpende oppfølgingsarbeidet knyttet til grensehinderproblematikken. Med sikte på å bidra til nedbygging av nordiske grensehindringer har gruppen bl.a. nedsatt flere arbeidsgrupper, hovedsakelig bestående av representanter fra de administrative forbindelsesorganene, som har i oppdrag å vurdere og foreslå løsninger på grensehinderproblemer knyttet til trykderettigheter og trykdeytelser.

En gruppe har til mandat å forbedre opplæringen av saksbehandlere og informasjonen til borgerne. Som ledd i dette er det også nedsatt en egen gruppe som har i oppgave å oppdatere og utvikle det elektroniske saksbehandlingsverktøyet EAT. Verktøyet, som er en nordisk utgave av et europeisk system, vil kunne være til betydelig hjelp først og fremst for saksbehandlere og tjenestemenn i de berørte etater. En annen gruppe arbeider med mulighetene for å få til bedre samhandling og informasjonsutveksling mellom etatene med sikte på raskere og bedre vurdering og utbetaling av visse familieytelser. Målet er å forhindre at brukerne havner mellom to stoler og verken får ytelse fra bostedslandet eller arbeidslandet.

Videre er det nedsatt en arbeidsgruppe som har som mandat å utvikle en samarbeidsmodell for å forbedre den administrative samhandlingen mellom de nordiske landene i uførepensjons- og rehabiliteringssaker. Denne gruppen er et resultat av diskusjonen omkring Nordisk Råds Rek. nr. 5 (2003), og viktige aspekter i en slik samarbeidsmodell vil være tydeliggjøring av dokumentasjonskrav i det enkelte land, opplæring av saksbehandlere og bedre informasjon til brukere om de enkelte lands systemer.

Ministerrådet for Næring besluttet på sitt møte i Göteborg i september 2003 å igangsette en utredning om de problemer som grensehindringer skaper for det nordiske *næringslivet*. Fjerning av grensehindringer for næringslivet er et høyt prioritert område. Poul Schlüter ble anmodet om å komme med forslag til tiltak. Det ble tatt utgangspunkt i en

kartlegging av eksisterende rapporter og beskrivelser om grensehindringer.

Problemet med å få redusert omfanget av grensehindringer for næringslivet er at disse i de aller fleste tilfeller ligger utenfor næringsdepartementenes egne beslutningsområder og kan ha sin bakgrunn i nasjonale politiske prioriteringer. Slike prioriteringer er naturlig nok ikke utformet med henblikk på å unngå interne grensehindringer mellom de nordiske landene.

Poul Schlüter la fram kartleggingsrapporten på næringsministermøtet på Island i september 2004. Han pekte på at ansvaret for å gjøre noe med mange av de grensehindringer som ble dokumentert i rapporten er fordelt på flere andre ministerråd enn ministerrådet for næring. Det er viktig at man har en realistisk og pragmatisk tilnærming til hva som er mulig å oppnå både på kort og på lang sikt. På den andre siden må arbeidet med å fjerne eller forenkle administrative forskrifter og retningslinjer som fremstår som irritasjonsmomenter prioriteres.

For å komme videre i arbeidet med å fjerne eller redusere grensehindringene besluttet næringsministrene å oppfordre samarbeidsministrene om å anmode de relevante fagdepartementer og fagsektorer om å fokusere i sterkere grad på arbeidet med å fjerne grensehindringer som er identifisert i kartleggingsrapporten og som ligger utenfor næringsministerrådets eget politiske ansvarsområde.

Poul Schlüter viste bl.a. til det arbeidet som er gjort i Øresund-regionen for å løse problemer av ulik art, f.eks. skatteproblemer, bilhold, eie/leie bolig etc. for svenske statsborgere som arbeider i København-området og danske statsborgere som arbeider i Malmö-regionen.

Den erfaring som her er gjort, og måten man klarer å nå en gjensidig og akseptert løsning av kompliserte spørsmål på, viser at det er mulig å fjerne grensehindringer gjennom å samarbeide.

Island har videreført arbeidet med å fjerne grensehindringer for næringslivet i 2004 som Sverige initierte i 2003, og som Danmark også prioriterer under sitt formannskap i 2005.

Nærings- og handelsdepartementet har fokus på en fremtidsrettet næringspolitikk og økt verdiskaping. Å fjerne grensehindringer for næringslivet er av vesentlig betydning for å nå målsetningen om å utvikle et «grenseløst» Norden som en konkurransedyktig og dynamisk næringsregion på det internasjonale markedet. Skal Norden fremstå som et hjemmemarked må det følges opp med en tettere integrasjon mellom de nordiske land. Fra norsk side vil det derfor være viktig å

videreføre dette arbeidet under vårt formannskap i 2006.

En fortsatt nedbygging av administrative og andre barrierer for praktisk samarbeid vil være et satsingsområde for bevilgningene til *grenseregionene* i kommende periode. I rapporten «Over grænser – Fremme af samarbejdet i Nordens grænseområder» (2004) gis følgende anbefalinger for det grenseregionale samarbeidet:

- Oppbygging av relevant felles statistisk materiale, kartgrunnlag mv. som utgangspunkt for felles planlegging.
- Å klarlegge og presisere forskjeller med henblikk på gjensidig tilpasning av lovgivning, normer og standarder, prosesser og administrativ praksis – spesielt vedrørende fysisk planlegging.
- Å samle og utnytte foreliggende erfaringer.
- Å bygge opp erfaringsgrunnlag gjennom nye prosjekter på områder som en ønsker å fremme.

Et aktuelt arbeidsområde knyttet til grensehindre under den norske formannskapsperioden vil være å arbeide for at gjennomføringen av EU/EØS-direktiver ikke skaper nye grensehindre. For ytterligere omtale av det grenseregionale samarbeidet vises det til kapittel 7.6.

Rapporten «Grenseløst i Nord» omhandler blant annet situasjonen innenfor *helse- og sosialtjenesten* i grensekommuner i nord mellom Finland og Norge. Som oppfølging av rapporten har Helse- og omsorgsdepartementet igangsatt tiltak for å videreutvikle samarbeid over grensene i nord på området helse- og sosial. Et viktig tiltak er å etablere en funksjon som grensesamarbeidskoordinator. Koordinatoren skal se situasjonen i helse- og sosialtjenesten i begge land under ett. Koordinatoren skal også være en sakkyndig kontaktperson, som blant annet kan beskrive og forklare landenes ulike servicesystem (f. eks. i forhold til organisering, finansiering, personellbruk og innhold) og kan fungere som rådgiver i forhold til samhandlingsspørsmål. Oppdraget er forankret hos fylkesmannen i Finnmark.

I juni 2004 forelå en rapport fra en arbeidsgruppe om «*Kjøretøyers og føreres mobilitet i Norden – grensehindringer i entreprenørbransjen*». Gjennom prosjektet er de institusjonelle nettverkene mellom myndigheter og bransjeorganisasjoner styrket, og problemstillinger som er belyst er i stor grad knyttet til tollavgifter og gebyrer, tollprosedyrer og momshåndtering. Arbeidsgruppen har oversendt anbefalinger om å få fjernet tollbarrierer og andre grensehindre til Nordisk Ministerråd. Dette

er forhold som sorterer under ansvarsområdet til EK-Finans, og embetskomitéen for transport (NET) besluttet på et møte i mars 2005 at det skal tas kontakt med EK-finans for videre oppfølging.

Innen *jordbruksektoren* har det vært gjennomført to prosjekter der en særlig har rettet oppmerksomheten mot grensehinder. Et dansk ledet prosjekt analyserte samarbeidet og samarbeidsmulighetene i den nordiske agro- og matvareindustrien med sikte på øket konkurranseevne. Det konkluderes med at det alt foregår mye samarbeid mellom de nordiske landene og at det er potensiale for å utvikle det videre.

I et nordisk – baltisk prosjekt har en tatt opp mulighetene om samarbeid for å utvikle markedet av økologiske produkter i jordbruket. Flaskehalsen for videre utvikling av markedet for økologiske produkter er bl.a. identifisert. Prosjektet skal ferdigstilles i 2005.

Grensehindringer av rettslig karakter kan oppstå dels ved at det gjelder ulike regler i de forskjellige nordiske land om samme rettsforhold, dels ved at regelverk i Norge ikke anvendes likt på norske borgere og borgere fra andre nordiske land.

Den mer enn hundreårige tradisjonen med nordisk lovsamarbeid, som nå er forankret i Helsing-

forsavtalen av 1962, har skapt en høy grad av rettsenhet på sentrale rettsområder. En slik rettsenhet medfører at det ikke foreligger rettslige grensehindringer så langt rettsenheten strekker seg. Det forekommer likevel at rettsutviklingen har ført til ulikheter som kan virke som en overraskelse for nordiske borgere som blir utsatt for dem ved flytting over landegrensene. Det er grunn til å forebygge slike ulikheter når lovgivningen på et område blir revidert, og det er grunn til å ta opp forslag om regelendringer når det viser seg i praksis at reglene slår ulikt ut på en måte som blir et praktisk hinder for nordisk samkvem.

Landegrensene har større betydning som grenser for offentlig myndighetsutøving enn for privatpersoners rettsforhold. Dette betyr blant annet at landegrenser kan skape grensehindre for effektiv strafforfølgning. Grenseoverskridende kriminalitet gjør at det nå blir lagt større vekt enn før på å styrke samarbeid mellom de nordiske lands politi og påtalemyndigheter ved regelendringer, informasjonsutveksling og praktisk samarbeid, blant annet slik at avgjørelser som blir tatt i ett land i større grad kan bli lagt til grunn og gjennomført uten videre i et annet nordisk land.

6 Tverrfaglig samarbeid

6.1 Statsministrenes samarbeid

Statsministrene har det overordnede ansvaret for samarbeidet mellom de nordiske lands regjeringer. I tillegg til nær og løpende kontakt om nordiske og internasjonale spørsmål har statsministrene regelmessige møter. På dagsorden står både nordiske, europeiske og andre internasjonale spørsmål.

Siden siste stortingsmelding om nordisk samarbeid har det vært holdt to nordiske statsministermøter. Det første ble holdt 1. november 2004 i tilknytning til Nordisk Råds sesjon i Stockholm, og det andre på Fyn 27. – 28. juni 2005. Statsministrene møtte også Nordisk Råds presidium og representanter for de selvstyrte områdene under sesjonen. Neste nordiske statsministermøte finner sted under Nordisk Råds sesjon i Reykjavik 25. – 27. oktober 2005.

Statsministrene har løpende og i sine møter diskutert det fremtidige nordiske samarbeidet med Nordvest-Russland og de baltiske land, samvirket med det nordiske parlamentariske samarbeidet, samarbeidet med de øvrige nordlige regionale rådene, struktur- og moderniseringsarbeidet i Nordisk Ministerråd, mulige nordiske felles skritt - særlig overfor EU - når det gjelder alkoholpolitikk, EUs forfatningstraktat, fortsatt EU-utvidelse, FN-reform, nasjonale innovasjonsstrategier og et tettere nordisk konsulær- og beredskapssamarbeid på bakgrunn av tsunami-katastrofen.

Det danske formannskapet har i forbindelse med statsministermøtene lagt særlig vekt på samarbeidet om kunnskap og innovasjon for å skape forskningsmiljøer i verdensklasse og synliggjøre nordisk forskning internasjonalt, arbeidet med nedbygging av grensehindre, samt innsatsen for å effektivisere det nordiske samarbeidet i Nordisk Ministerråd.

De nye retningslinjene for samarbeid med hhv. Nordvest-Russland og de tre baltiske land har vært diskutert av statsministrene. Man har også drøftet hvordan man kan videreføre den nordisk-baltiske dialogen etter de tre baltiske lands EU-medlemskap. Det er enighet om et nært samråd i europeiske spørsmål, og at det politiske nordisk-bal-

tiske samarbeidet fortsatt bør styrkes. De seks nordiske og baltiske EU-medlemmer kan få en betydelig tyngde innen EU i behandlingen av spørsmål hvor de har felles holdninger. Fra norsk side arbeides det for et nærmere samarbeid i forberedelsene til sentrale møter i EU. Norge og Island skal informeres om diskusjonen om EU-spørsmål blant de nordisk-baltiske EU-medlemmer.

Som oppfølging av spørsmålet omkring felles nordiske innsatser i forhold til alkoholpolitikken og EU, har den norske statsministeren vist til at det siden behandlingen på statsministermøtet og Nordisk Råds sesjon i november 2004, synes å være økt forståelse i EU for at dette ikke bare dreier seg om handel, men også om sosial- og helsepolitikk.

Statsministrene blir for øvrig fortløpende orientert om arbeidet med de nordiske formannskapsprogrammene og andre aktuelle og viktige spørsmål som står på Nordisk Ministerråds dagsorden. Regjeringen legger stor vekt på samarbeidet mellom de nordiske statsministrene, og ser på statsministermøtene som svært viktige for det nordiske samarbeidet.

6.2 Samarbeidsministrenes arbeid, budsjett og administrasjon

Statsråd Svein Ludvigsen har vært nordisk samarbeidsminister siden den 19. oktober 2001. For øvrig består samarbeidsministrene av Connie Hedegaard (Danmark), Jan-Erik Enestam (Finland), Valgerdur Sverrisdottir (Island) og Berit Andnor (Sverige). Møtene ledes i år av Danmark som formannskapsland, og samarbeidsministrene vil i løpet av året ha fem møter hvor de behandler og gjør vedtak i en rekke saker. Samarbeidsministrene gjør dessuten vedtak ved skriftlig prosedyre mellom møtene.

En viktig del av samarbeidsministrenes oppgaver er Ministerrådets budsjett og økonomistyring. Budsjettet for 2005 er vedtatt i dialog med Nordisk Råd, med en uforandret budsjetttramme i forhold til 2004. Budsjettdirektivet for 2006 ble vedtatt i samråd med Nordisk Råd, og det endelige budsjettet for 2006 vedtas under Rådets sesjon i Reykjavik 25.

– 27. oktober 2005. Budsjettforslaget innebærer også denne gang en uforandret ramme, men det trekkes fra 10 MDKK på grunn av bortfallet av likviditetsbudsjetteringen. Det var ikke lenger hensiktsmessig å videreføre denne budsjettpraksis, og det vurderes nå mekanismer for å avskrive den fordring på landene som denne budsjetteringen har medført. Dessuten er det i budsjettet for 2006 innarbeidet en omprioriteringspost på 2%, hvor man ved å kutte 2% jevnt i budsjettpostene har avsatt ca. 16 MDKK som skal fordeles til særskilte innsatser i forbindelse med budsjettet for 2006. Fordelingen av omprioriteringsmidlene gjøres til gjenstand for en dialog med Nordisk Råd gjennom den sedvanlige prosessen for budsjettet for 2006.

Samarbeidsministrene har fordelt midler fra budsjettposten for strategiske initiativ for 2005 i tråd med kriteriene for posten, og har holdt Rådet løpende orientert. I fordelingen blir det lagt særlig vekt på å støtte opp under det aktuelle formannskapsprogrammet. Sammenhengen med formannskapet vil bli ennå sterkere fra og med 2006 som et bidrag til å synliggjøre og politisk forsterke det nordiske samarbeidet.

Alle tiltak og satsninger gjennomføres innen rammen av Nordisk Ministerråds årlige budsjett som vedtas av samarbeidsministrene på vegne av sine land. I en del tilfeller kommer det nasjonale, bilaterale midler i tillegg til de fellesnordiske midlene.

En annen svært viktig del av samarbeidsministrenes ansvarsområde er selve strukturen i Nordisk Ministerråd. Som en del av det danske formannskapsprogrammet har det i den forbindelse vært gjennomført et utredningsarbeid og blitt utarbeidet et forslag til betydelige endringer i Ministerrådets struktur. Som et ledd i dette struktur- og moderniseringsarbeidet foreslås det å redusere antall ministerråd fra 18 til 11, og en rekke fagområder oppløses i strukturen. Man skal senere også vurdere reformer i Ministerrådets budsjettprosess (ref. kap. 3 i stortingsmeldingen).

Danmark gjennomfører i 2005 et ambisiøst formannskapsprogram i det nordiske regjeringssamarbeidet i samsvar med prinsippet om aktive nordiske formannskap. Det danske formannskapsprogrammet «Norden i en ny tid: Viden, dynamik og samarbejde» viser til nødvendigheten av at det nordiske samarbeidet møter globaliseringens utfordringer. Dette betinger et aktivt samarbeid om bl.a. livslang læring, innovasjon, forskning og samarbeid mellom forskning og næringsliv. Det danske formannskapet legger også vekt på et Norden uten grenser, dvs. nedbygging av grensehindre, nærområdesamarbeidet, Vest-Norden og Arktis og

de frivillige organisasjonene. Dessuten skal effektiviteten i det nordiske samarbeidet utøkes gjennom en reform av Nordisk Ministerråds struktur og et styrket samarbeid mellom Ministerrådet og de øvrige nordlige regionale rådene (Østersjørådet, Barentsrådet og Arktisk Råd).

Under sesjonen i oktober 2005 skal den norske statsminister, som representant for det påtroppende norske formannskapet i 2005, gjøre rede for hovedprioriteringene i det kommende norske formannskapsprogrammet. Etter anmodning fra Finland, skal Norge ha formannskapet i 2006 i stedet for 2007. Bakgrunnen for den finske anmodningen er at det finske formannskapet i 2006 ellers ville falt sammen med det finske EU-formannskapet i andre halvår i 2006. Byttet med Finland skjedde for øvrig i samråd med Nordisk Råd, som har gjort en parallell endring i sin formannskapsrotasjon. Den norske regjeringen er på denne bakgrunn godt i gang med å utarbeide et formannskapsprogram for 2006 (ref. kap. 2). Endringen innebærer også at Stortinget skal være vertskap for Nordisk Råds sesjon i 2007.

Ministerrådets samarbeid med Nordvest-Russland og de baltiske land har vært et gjennomgående diskusjonstema for samarbeidsministrene også i 2004-05. Etter at nærområdestrategien fikk et økende behov for endringer på grunn av utviklingen i området, vedtok samarbeidsministrene i september 2003 nye veiledende retningslinjer for Ministerrådets fremtidige samarbeid med omverdenen («Det internasjonale Norden – Nordisk samarbeid i en europeisk ramme»). Disse retningslinjene fungerte som den politiske rammen for alt internasjonalt samarbeid i regi av Ministerrådet. Men av hensyn til selve nærområdesamarbeidet ba samarbeidsministrene om en ekstern evaluering av dette, og en ekstern konsulentgruppe avga sin rapport i mai 2004. Denne var positiv til arbeidet som var gjennomført siden nærområdesamarbeidets start, men bekreftet behovet for en gjennomgripende modernisering av arbeidet. Grunnpremissene i den påfølgende prosessen var at samarbeidet med Nordvest-Russland skal styrkes, mens samarbeidet med de baltiske land skal få karakter av et fullt ut sidestilt partnerskap. Deretter ble det fremforhandlet nye retningslinjer, som ble godkjent i desember 2004, for hhv. Nordvest-Russland og de tre baltiske land. Ministerrådet er nå i ferd med å utarbeide et eget russlandsprogram som fra 1. januar 2006 skal fungere som hovedverktøy for både samarbeidsministrenes og fagsektorenes konkrete samarbeid med Nordvest-Russland. Samtidig opphører det tidligere nærområdeprogrammet.

Etter oppdrag fra de nordiske statsministrene avga generalsekretæren i Nordisk Ministerråd i mai 2004 en rapport vedrørende ulike muligheter og former for deltakelse av de baltiske land i nordiske institusjoner. Vurderingen er en naturlig konsekvens av det nye og sidestilte nordiske samarbeidet med de baltiske land som nå tar form. Regjeringen er positiv til et utvidet nordisk-baltisk samarbeid i de nordiske institusjonene, men innfallsvinkelen bør være pragmatisk og substansiell snarere enn formalistisk. En utvidet baltisk deltakelse må kombineres med å ivareta grunnleggende fellesnordiske interesser innen institusjonene. Det ble høsten 2004 gjennomført en dialog med de baltiske land om dette spørsmålet. De er grunnleggende positive, men de vil vurdere et utvidet samarbeid fra tilfelle til tilfelle og har nå primært et behov for å håndtere de mange konsekvensene av sitt EU-medlemskap.

Siden 2003 har Ministerrådets arktiske samarbeidsprogram vært et eget program adskilt fra næringsprogrammet. Samarbeidsministrene har i samvirke med Nordisk Råd sørget for jevnt økende bevilgninger til arktisk samarbeid de siste årene. Dette er et uttrykk for en erkjennelse av dette arbeidets betydning, og at Ministerrådets aktiviteter - ofte i samarbeid med Arktisk Råd - har en positiv effekt godt ut over det de relativt beskjedne midlene i seg selv skulle tilsi. Et nytt arktisk samarbeidsprogram for perioden 2006-08 er under utarbeidelse og skal etter planen oversendes til Nordisk Råd som et ministerrådsforslag til sesjonen høsten 2005.

Det islandske formannskapet i 2004 arbeidet særlig for å styrke samarbeidet i Vest-Norden, blant annet ved å følge opp redegjørelsen «Vest-Norden i det nordiske samarbeidet» (mai 2003). Som for mange andre tverrsektorielle tema har samarbeidsministrene et særskilt koordineringsansvar for Vest-Norden i det nordiske samarbeidet. Samarbeidsministrene arbeider derfor nært med de relevante Ministerråd for å bidra til at samarbeidet med Vest-Norden er aktivt og tilfører nordisk nytte. Vest-Norden er et stort og variert område, og det er ofte en utfordring å identifisere overordnede fellesnevner som kan utnytes i et substansielt samarbeid.

Oppfølgingen av den nordiske strategien for bærekraftig utvikling er samarbeidsministrenes ansvar. Dette er først og fremst en tverrsektoriell koordineringsoppgave hvor samarbeidsministrene er avhengig av den faglige kompetansen hos de mange berørte fagdepartementene. Arbeidet samordnes tett med det nasjonale arbeidet for bærekraftig utvikling i Finansdepartementet. Strategien

er nå revidert for fireårsperioden 2005-08. Samarbeidsministrenes budsjettpost på ca. 4 MDKK for oppfølging av strategien videreføres. Den reviderte strategien har nå integrert de sosiale og økonomiske dimensjonene ved bærekraftig utvikling, og har slik et mer helhetlig perspektiv enn tidligere. Det skal i tiden fremover arbeides for bekjentgjøring og oppfølging av strategien, og det skal utarbeides reviderte indikatorer for gjennomføringen.

Samarbeidet for å redusere grensehindringene mellom de nordiske land er et annet viktig område hvor samarbeidsministrene har koordinerende oppgaver. Det er derfor en særskilt krevende utfordring, som samarbeidsministrene følger nøye. Det kan her nevnes at den tidligere danske statsminister Poul Schlüter viderefører sitt arbeid som samarbeidsministrenes særskilte representant for nedbygging av grensehindringer under det danske formannskapet i 2005. Næringsministrene skal i tiden fremover i samarbeid med samarbeidsministeren, den særskilte representanten og det grensepolitiske sekretariatet søke å sette spesiell fokus på store og små hindringer for næringslivet. Kapittel 3 i stortingsmeldingen gir en mer utfyllende redegjørelse for status i arbeidet med grensehindringer.

Samarbeidsministrene tillegger utarbeidelsen av Ministerrådets svar til Nordisk Råds rekommandasjoner og fremstillinger stor vekt. Samtidig er samarbeidsministrene av den oppfatning at de politiske signalene fra Nordisk Råd til Ministerrådet i betydelig grad tydeliggjøres når rekommandasjonene og fremstillingene er betimelige i antall og fokus. Regjeringen synes derfor det er svært positivt at rekommandasjonene har blitt både færre og mer distinkte de siste årene, og ser gjerne at dette i større grad også gjøres gjeldende for framstillingene.

6.3 Nordisk samarbeid om Europeiske spørsmål

Den europeiske og internasjonale utvikling fører til utfordringer for det nordiske samarbeidet. De nordiske land samarbeider imidlertid godt tross ulik tilknytning til sentrale organisasjoner som EU og NATO. De nordiske EU-medlemmene har bidratt til å få gjennomslag for nordiske holdninger i Europa. Dette gjelder for eksempel med hensyn til sosiale spørsmål, likestilling, krav til arbeidsmiljø, miljøvern og åpenhet og innsyn. Det er i felles nordisk interesse å styrke denne utviklingen ytterligere. Det nordiske samarbeidet inngår der-

for som et viktig element i Regjeringens europapolitikk. Det er en prioritert oppgave å styrke de kontakter og den informasjonsutveksling som skjer gjennom det nordiske samarbeidet på et bredt spekter av saksområder i forhold til EU. Regjeringen vil, som det bl.a. fremgår i oppfølgingen av europapolitisk plattform:

- Bidra aktivt til et fortsatt nært og fortrolig nordisk samarbeid om aktuelle europeiske spørsmål;
- Medvirke konstruktivt i arbeidet med å utvikle felles nordiske standpunkter på områder av særlig nordisk interesse – prioriterte områder som barn og unge, matvaretrygghet og bærekraftig utvikling, samt for eksempel energi, sysselsetting, regionalt samarbeid og justispolitisk samarbeid;
- Aktivt anvende bilaterale forbindelser og nettverk mellom de nordiske land i regjeringens europapolitikk og i forhold til globale utfordringer og multilateralt samarbeid der nordisk samarbeid kan bidra til økt gjennomslag for norske holdninger og synspunkter.

De nordiske EU-land har en rekke felles interesser og synspunkter i forhold til EUs utvikling. Dette gjelder bl.a. ønsket om å styrke de nasjonale parlamenters rolle i EU-samarbeidet, øke åpenheten i Rådets lovgivende arbeid og styrke borgernes rettigheter. En styrket nordisk profil innenfor EU vil tilføre EU-samarbeidet viktige impulser. Norge bidrar til dette innenfor en nordisk ramme. I lys av EU- og EØS-utvidelsen og det stadig tettere og mer omfattende samarbeidet i EU, er det naturlig at europaspørsmål nå står sentralt på den nordiske dagsordenen.

Det er av stor betydning for Norge å sikre at saker til behandling i EU og EØS av fellesnordisk betydning drøftes i en nordisk ramme på et tidlig tidspunkt. I tillegg til å identifisere fellesinteresser er det viktig for å få rettet oppmerksomheten mot saker hvor man ikke har sammenfallende interesser.

Ministerrådets arbeid med Europaspørsmål konsentrerer seg om spørsmål hvor de nordiske land har felles interesser. Samarbeidet har i stor grad karakter av samråd og informasjonsutveksling. Europaspørsmål inngår derfor som en fast og viktig del av dagsordenen for de nordiske statsminister- og utenriksministermøtene og de nordiske fagministermøtene.

De nordiske statsministrene ble i oktober 2003 enig om å etablere nye samarbeidsformer for å styrke koblingen mellom de nordiske og baltiske EU-medlemmer og Norge/Island. Dette ble bl.a.

fulgt opp på det nordiske utenriksministermøtet i mars 2004, hvor det ble besluttet at Norge og Island ved behov kan inkluderes i de uformelle 3+3 møtene forut for møter i EUs utenriksministermøte, General Affairs and External Relations Council (GAERC).

Etter invitasjon fra Finlands utenriksminister Erkki Tuomioja ble den norske og den islandske utenriksministeren for første gang invitert til å delta på «3+3+2»-middag i forbindelse med GAERC 21. februar 2005. Middagen ble holdt etter det offisielle GAERC-møtet, men før NATO-toppmøtet og EU-USA-toppmøtet, 22. februar. Sveriges utenriksminister Laila Freivalds inviterte på nytt den norske og den islandske utenriksministeren til forkonsultasjoner i «3+3+2»-kretsen i forbindelse med møte i GAERC, 23. mai d.å. På samme måte som møtet i februar var det lagt opp til en begrenset dagsorden for «3+3+2»-møtet med hovedvekt på oppfølging av tsunamien, fredsprosessene i Midtøsten og i Sudan. På det nordisk-baltiske møtet ble en rekke utenrikspolitiske saker diskutert. På norsk side er man meget fornøyd med at denne konsultasjonsordningen nå er etablert også i praksis.

Det tradisjonelt nære nordiske samarbeidet på det bistandsmessige og humanitære området er videreført. De nordiske land etterstrever et nært nordisk samarbeid i internasjonale organisasjoner, især innen Verdensbanken og FN-systemet. Nordisk samråd omfatter også nordiske kandidater til internasjonale verv og oppdrag.

For Norge er kontakten med EUs formannskap av stor betydning. Samarbeidet med det finske formannskapet høsten 1999, det svenske formannskapet våren 2001 og det danske formannskapet høsten 2002 var meget godt med en rekke konsultasjoner og møter. Disse formannskapene har gitt de nordiske land gode muligheter til å påvirke EUs agenda og skape oppmerksomhet om nordiske verdier og prioriteringer.

Neste nordiske formannskapsperiode blir høsten 2006 da Finland skal ha EU-formannskapet.

Dialogen mellom de nordiske hovedstedene, EU og de nordiske EU-representasjonene/delegasjonene er god. Nordisk Ministerråds Europa-aktivitet innebærer også samarbeid med EU-institusjonene i Brussel, EU-representasjonene/delegasjonene, Europarådet, EFTA-sekretariatet og en rekke frivillige interesseorganisasjoner. For å styrke kunnskapene om EU og Brussel-miljøet er det opprettet en hospitantordning for ansatte i Nordisk Ministerråd og Nordisk Råd ved EU-representasjonene og delegasjonene i Brussel. De nordiske samarbeidsministrene avholder vanligvis et årlig

møte i Brussel med de nordiske EU-ambassadørene. Generalsekretæren i Nordisk Ministerråd og direktøren for Nordisk Råd deltar på de nordiske EU-ambassadørlunsjene en gang i halvåret. På disse møtene er samarbeid og informasjonsutveksling mellom de nordiske hovedstedene, Nordisk Ministerråd i København og de nordiske EU-representasjonene/delegasjonene et fast punkt på dagsordenen.

Estland, Latvia og Litauen og sju andre land ble 1. mai 2004 nye medlemsland i EU og EØS. Utvidelsen er et bidrag til økt stabilitet og velferd i hele Europa, men EU-medlemskap løser ikke alle de problemer de nye medlemslandene står overfor. Det er derfor av stor betydning at de nordiske land viderefører det tette samarbeidet og støtter disse medlemslandene, og særlig de baltiske land. Det er naturlig at EU/EØS-saker blir en sentral del av dagsordenen også for det nordisk-baltiske samarbeidet. De nordiske land har også støttet utvidelsen av NATO som vil bringe ytterligere stabilitet og sikkerhet til Nordens nærområde.

Under EØS finansieringsordninger (den norske ordningen og EØS-ordningen finansiert av Norge, Island og Liechtenstein) vil de tre baltiske land i perioden 2004-2009 motta 154 millioner euro. Ordningene skal bidra til økonomisk og sosial utjevning i Europa, og finansierer tiltak innen miljø, bevaring av kulturarv, helse, utdanning, regional utvikling og implementering av Schengen.

«EUs nordlige dimensjon» (ND) er et av flere instrumenter for samarbeid mellom EU og Russland. Norge og Island blir eneste ytterligere partnerland i dette samarbeidet. Norge har bidratt med substansielle innspill til handlingsplanen for ND (2004 – 06) og vil delta aktivt i gjennomføringen av planen.

Kommisjonen har hovedansvaret for oppfølging av ND. Samtidig er Arktisk Råd, Barentsrådet, Østersjørådet og Nordisk Ministerråd viktige bidragsytere. De to førstnevnte vil ha en sentral rolle i bestrebelsene på å gi nordområdene større oppmerksomhet under ND. Regjeringen legger vekt på at EU engasjerer seg mer i nordområdene, bl.a. innen klimaforskning, bærekraftig utnyttelse av naturressurser, miljø og atomsikkerhet samt urfolkenes situasjon. Det er også viktig at den norsk-russiske grense inkluderes i et utvidet grense- og grenseregionalt samarbeid med Russland. Norge har formannskapet i Barentsrådet fra oktober 2003 (for to år). Se kapittel 4.4 Barentsrådet.

Integreringen av Schengen-samarbeidet i EU har berørt de nordiske land meget sterkt. Avtalen mellom Norge, Island og EU om institusjonelle løs-

ninger for norsk og islandsk deltakelse i Schengen-samarbeidet har muliggjort opprettholdelsen av den nordiske passunion og innebærer at samtlige nordiske land inngår i et større europeisk reisefrihetsområde. I Fellesorganet, som er opprettet i henhold til avtalen, møtes Norge, Island og EUs medlemsland for å drøfte gjennomføringen, anvendelsen og videreutviklingen av Schengen-regelverket. Alle EU-rettsakter som er relevante for Schengen-samarbeidet skal behandles i Fellesorganet. EUs samarbeid, også på justis- og innenriksområdet, er i stadig økende grad sektorovergripende. For Norge er det derfor en særlig utfordring å sikre at Schengen-relevante problemstillinger fortsatt drøftes i fellesorganet.

I tillegg til samarbeidet mellom de nordiske stater er det grensekryssende og interregionale samarbeidet mellom nordiske regioner også meget tett. Dette kan ta form av tradisjonelle vennskapsavtaler, konkret prosjektsamarbeid i INTERREG-regi eller som deltakelse i multilaterale samarbeidsorganisasjoner som Østersjørådet og Barentssamarbeidet. Ofte finner samarbeidet sted innenfor en EU-ramme, for eksempel ved at det er knyttet opp til EU-programmer. Programmer som INTERREG bidrar til å møte utfordringer som best kan løses i samarbeid over landegrenser enten dette er tosidig samarbeid over grenser eller gjennom transnasjonale prosjekt. Slik deltakelse er en kilde for informasjons- og erfaringsutveksling for norske fylkeskommuner og kommuner og er samtidig en mulighet til å knytte kontakter med regioner og institusjoner i EU og EUs medlemsland. Det er viktig å sikre videre deltakelse i INTERREG-samarbeidet når EUs nye regionalpolitikk for perioden 2007-13 skal utformes.

De nordiske landene har en felles interesse i politisk og økonomisk utvikling i våre nærområder, også utenfor EUs nye grenser. Derfor støtter vi opp om EUs naboskapspolitikk (European Neighbourhood Policy). Målsettingen for ENP er å bidra til stabilitet og utvikling i EUs naboland og motvirke at det skapes nye skillelinjer i Europa. Initiativet omfatter Ukraina, Moldova, Hviterussland og de ti partnerlandene i EUs middelhavsdialog, samt Armenia, Aserbajdsjan og Georgia. Fra et nordisk, og også baltisk, perspektiv er det samarbeidet med de østlige nabolandene som veier tyngst. Grensekryssende samarbeid er også en prioritering under EUs nye naboskapsprogrammer. Disse er et av virkemidlene i EUs naboskapspolitikk. Det innebærer bl.a. en samkjøring av EUs eksisterende støtteordninger. Programmene foreslås videreført som et mer samordnet nabolandsinstrument fra 2007. Nordisk Ministerråd prioriterer

også det grenseregionale samarbeidet i sitt program for nærområdene, gjerne i samarbeid med EU.

At det nordiske samarbeid i så stor grad er blitt del av et bredere europeisk samarbeid, medfører naturlig nok at det nordiske samarbeidet er under stadig forandring og vil kreve kontinuerlig oppmerksomhet med løpende justeringer av den nordiske dagsordenen.

6.4 Barn og ungdom

Barn og unge er en viktig målgruppe for det nordiske samarbeidet. Nordisk Ungdomskomiteé (NUK) er Nordisk Ministerråds rådgivende og koordinerende organ i nordiske og internasjonale barne- og ungdomspolitiske spørsmål og er underlagt kulturministrene og embetsmannskomiteéen for kultur. Komiteéns virksomhetsområde innbefatter alle Ministerrådets sektorer. Komiteéen skal arbeide for økt oppmerksomhet i Norden rundt spørsmål som gjelder barn og ungdom. Komiteéen skal gi råd til Ministerrådet angående nordiske ungdomspolitiske spørsmål og virke som et koordineringsorgan.

Nordiske samarbeidsorganisasjoner får organisasjonsstøtte fra Nordisk ungdomskomiteé, og barne- og ungdomsorganisasjoner og andre grupper av barn og ungdom kan søke støtte til nordisk samarbeid og prosjekter gjennom tilskuddsordningen til prosjektstøtte.

Den tverrsektorielle handlingsplanen for barne- og ungdomspolitisk samarbeid «Norden inn i et nytt årtusen 2001-2005» er retningsgivende for arbeidet i Nordisk Ungdomskomiteé til og med 2005. En evaluering av handlingsplanen har pekt på at handlingsplanen er for omfangsrik og at den ikke har fungert godt nok som redskap for alle aktuelle sektorer.

NUK har utarbeidet en ny *handlingsplan* som gjøres gjeldende fra og med 2006. NUKs prioriterte områder i perioden 2006-2008 er unges egen organisering og unges nordiske samarbeid, nye metoder for unges deltakelse i demokratiske prosesser, mangfold, menneskerettigheter, internasjonalt barne- og ungdomspolitisk samarbeid og koordinering av barne- og ungdomsforskning.

For å løfte barne- og ungdomsspørsmål og styrke den tverrsektorielle innsatsen på barne- og ungdomsområdet i NMR, er det i tillegg til ovennevnte handlingsplan utarbeidet et *tverrsektorielt strategidokument* for barn og ungdom. Formålet med strategidokumentet, som skal gjøres gjeldende for alle sektorer i NMR fra 2006, er å søke å

integre et barne- og ungdomsperspektiv innenfor alle relevante fagområder innen det nordiske samarbeidet.

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene er viktige aktører i det nordiske barne- og ungdomspolitiske samarbeidet. Nordisk Ungdomskomiteé er sammensatt ut fra co-management prinsippet og består av representanter fra barne- og ungdomsorganisasjonene og departementene med ansvar for ungdomsspørsmål i de nordiske land. I tillegg består komiteéen av representanter fra de selvstyrende områdene og paraplyorganisasjonen for samiske ungdomsorganisasjoner.

Å legge til rette for ungdoms deltakelse og innflytelse er et sentralt mål for det nordiske samarbeidet på barne- og ungdomsområdet. Alle de nordiske landene har en nasjonal målsetning om at unge borgere skal få økt innflytelse. Unge menneskers innflytelse og delaktighet er viktig – både for å bedre deres levevilkår og også for å utvikle demokratiet. På bakgrunn av en gjennomgang av forskning, statlige rapporter, utredninger og evalueringer fra de nordiske land, har rapporten «Døren til innflytelse – en studie av unges innflytelse» blitt utarbeidet. I rapporten pekes det på hindre og muligheter for unges deltakelse og innflytelse, samtidig eksempler på hvordan man kan legge til rette for ungdoms innflytelse.

Et viktig grunnlag for det nordiske samarbeidet på barne- og ungdomsområdet er innhenting av kunnskap og dokumentasjon. En forskningskoordinator ansatt av Nordisk Ministerråd skal bidra til utvikling av ungdomspolitikken i Norden, gjennom å formidle informasjon mellom forskere, praktikere og beslutningstakere, og gjennom innhenting av kunnskap på aktuelle barne- og ungdomspolitiske områder. Nordic Youth Research Information, NYRI, skal informere om ungdomsforskning i Norden. Det arrangeres med jevne mellomrom nordiske ungdomsforskningssymposier (NYRIS). Neste symposium finner sted i Stockholm i januar 2006. Høsten 2004 ble det åpnet en hjemmeside, www.nyri.org, som inneholder informasjon om ny forskning, publikasjoner, relevante forskningsinstitutter og aktuelle konferanser i de nordiske landene.

6.5 Tverrfaglig miljøsamarbeid

Nordisk miljøstrategi for jord- og skogbruk (MJS)

Nordisk miljøstrategi for jord- og skogbruk er et tverrsektorielt samarbeid mellom miljømyndighetene og jord- og skogbruksmyndighetene i de nordiske landene. En styringsgruppe (MJS) bestå-

ende av representanter fra miljømyndighetene og jord- og skogbruksmyndighetene i de enkelte land treffes to ganger årlig og fatter beslutninger om nye prosjekter, diskuterer hvordan resultatene kan anvendes og fremmer forslag til nye prosjektinitiativ. Ved fordeling av prosjektmidler legger MJS stor vekt på det tverrfaglige perspektivet og på hensynet til at prosjektene skal være politisk interessante og anvendelige for forvaltningen. MJS samarbeider med flere andre grupper under Nordisk Ministerråd.

Flere av prosjektene under MJS har resultert i ministerdeklarasjoner eller vært viktige innspill i annet internasjonalt arbeid. Dette gjelder prosjekter på områder som jordbrukets kulturlandskap, økologisk landbruk, plantevernmidler, biologisk mangfold og skogressurser. Styringsgruppens virksomhet har dessuten bidratt til å etablere nye nettverk mellom kontakter innen nordisk administrasjon og forskjellige faginstanser.

Styringsgruppens virksomhet er forankret både i handlingsprogrammet for nordisk jord- og skogbrukssamarbeid og i det nordiske miljøhandlingsprogrammet. Styringsgruppens arbeidsprogram for 2005 omfatter følgende hovedtema:

- Hvordan påvirker jord- og skogbruket miljø og helse.
- Hvordan påvirker jord- og skogbruket vann og eutrofiering.
- Jord- og skogbrukets natur- og kulturmiljøverdier.
- Bærekraftig næringsutvikling i jord- og skogbruket.

Nordisk Genressursråd (NGR)

Den overordnede målsettingen for NGR er å utgjøre et forum for strategisk diskusjon i spørsmål knyttet til genressurser samt å gi råd til Ministerrådet i slike spørsmål. Genressursrådet består av 2 representanter fra hvert nordiske land som representerer henholdsvis landbruks- og miljø-siden. Rådet har en tverrsektoriell tilnærming, hvilket i utgangspunktet betyr at alle typer genressurser skal dekkes.

De viktigste resultatene har hittil vært oppfølgingen av ministererklæring om rettigheter og tilgang til genetiske ressurser, informasjonsutveksling om pågående nasjonal virksomhet, samt informasjonsspredning om nordisk samarbeid innenfor området rettigheter og tilgang til genetiske ressurser på biodiversitetskonvensjonens sjuende partsmøte i Kuala Lumpur samt på det tiende møtet for Kommisjonen for genetiske ressurser i Roma i november.

Nordisk Genressursråds arbeidsprogram for 2005 vil omfatte følgende aktiviteter:

- Oppfølging av ministererklæring om rettigheter og tilgang til genetiske ressurser, informasjonsutveksling om pågående nasjonal virksomhet, samt informasjonsspredning om nordisk samarbeid innenfor området rettigheter og tilgang til genetiske ressurser på møter under biodiversitetskonvensjonen og den internasjonale traktaten om plantegenetiske ressurser.
- Genetisk modifiserte organismer. Bl.a. vil det bli igangsatt et prosjekt om sameksistens mellom GMO og konvensjonelle sorter. Under dette prosjektet skal de nordiske landene vurdere behov for regelverk eller retningslinjer vedr. sameksistens.
- Indikatorer for genetisk diversitet.
- Et seminar om genetisk diversitet hos villfisk med fokus på kommersielt beskattede arter og bestander.

En manual med informasjon om hvordan implementere biodiversitetskonvensjonens Bonn retningslinjer vil ferdigstilles i løpet av 2005.

Nordisk miljø- og fiskeristrategi

Nordisk miljø- og fiskeristrategi er et tverrsektorielt samarbeid mellom miljø- og fiskerimyndighetene i de nordiske land og de selvstyrte områdene. Det er etablert en styringsgruppe som skal arbeide for å oppnå målsetningene under de nordiske strategiene for bærekraftig utvikling, miljøhandlingsprogrammet og fiskeristrategien med videre. Gjennom prosjektrettet virksomhet skal styringsgruppen arbeide for å påvirke politiske prosesser både i forhold til regelverksutvikling og faktisk implementering av tiltak både nasjonalt og internasjonalt, med fokus på områder der nordisk samarbeid kan gi særlig nytte. Siktemålet er å øke integreringen av miljøhensyn i fiskerisektoren og å sikre et godt havmiljø som basis for det biologiske mangfold og dermed grunnlaget for bærekraftig fiske, fangst og havbruk.

Styringsgruppens virksomhet er for tiden særlig fokusert på områdene marint biologisk mangfold, forvaltning av havområder og fiskeri og akvakultur. Blant annet er informasjonsutveksling og nettverksbygging vedrørende EUs politikk og relevante EU-direktiver på området et nyttig samarbeidsfelt for Norge. Herunder arbeider MiFi med prosjektvirksomhet knyttet til EUs rammedirektiv for vann og EUs marine strategi.

Miljø- og økonomigruppen

Det nordiske arbeidet innen miljø-økonomiområdet ivaretas av kontaktgruppen for miljø-økonomiske spørsmål. Dette er en felles arbeidsgruppe under EK-Miljø og EK-Finans. Gruppen iverksetter på eget initiativ og på oppdrag fra Nordisk Ministerråd utredninger i skjæringsflaten mellom miljø og økonomi. Det legges spesiell vekt på økonomiske virkemidler og kostnadseffektive løsninger på nordiske og internasjonale miljøproblemer. Gruppen har for tiden to større pågående prosjekter, et om økonomiske virkemidler for å frakoble miljøbelastning og økonomisk vekst, og et om virkemidler for å forvalte det biologiske mangfoldet i skog og våtmark i Norden. Den utgir også med omkring tre års mellomrom en rapport om bruken av økonomiske virkemidler i de nordiske landene. Gruppen tar sikte på å få med de tre baltiske landene i den neste rapporten (2005–2006).

Gruppen fungerer som et nettverk for miljø-økonomisk kompetanse i Norden med særlig vekt på å utveksle erfaringer og synspunkter på bruken av økonomiske virkemidler. Gruppen er et forum for faglige diskusjoner, og gir også visse muligheter for de nordiske landene til å koordinere forberedelser til internasjonale møter, spesielt i forhold til EUs miljø-økonomigruppe (ENVECO).

Energi og miljø

Energidimensjonen ved klimapolitikken har lenge vært et viktig tema for Nordisk Ministerråd. I den tverrsektorielle klimagruppen under embetsmannskomiteene for energi og miljø har samarbeidet blitt utviklet mellom energi- og miljøsektoren for å utnytte synergien som ligger i samspillet mellom globale klimapolitiske utfordringer og energipolitiske utfordringer. Den nordiske klimagruppen skal arbeide med policyrelevante klimaspørsmål.

En av klimagruppens prioriterte oppgaver de siste årene har vært å virke som en drivkraft ved implementeringen av Østersjøregionen som et forsøksområde for de fleksible mekanismene under Kyotoprotokollen. Rammene for samarbeidet er nå fastlagt gjennom en felles rammeavtale (Testing Ground Agreement) og det er etablert en Testing Ground Facility under NEFCO som en finansieringsordning for å fremme felles gjennomføringsprosjekter i Østersjøregionen. I forbindelse med det regionale klimasamarbeidet har aktivitetene dels vært knyttet til kapasitetsoppbygging i de baltiske landene og Russland og dels til utvikling av rammeverktøy for prosjektinvesteringer.

Andre vesentlige oppgaver har vært den fortsatte utvikling og implementering av et europeisk marked for handel med utslippskvoter sett fra en nordisk synsvinkel, blant annet med fokus på kvotedirektivets konsekvenser for elmarkedet. Gruppen har de siste årene hatt økt fokus på arbeidet med utformingen av fremtidige, globale klimaavtaler etter Kyotoprotokollens første forpliktelsesperiode (2008-2012).

Klimagruppen vil i sitt videre arbeid også se nærmere på regionale effekter, sårbarhet og tilpasninger til klimaendringer, blant annet som en oppfølging av den omfattende dokumentasjonen av klimaendringer i Arktis som ble lagt fram for Arktisk Råd høsten 2004.

Samarbeid mellom miljø-, forbruker- og næringssektorene om integrert produktpolitikk, IPP

Den tverrsektorielle gruppen for integrert produktpolitikk har medlemmer fra de tre sektorene miljø, forbruker og næring. Formålet med gruppen er å utvikle, samordne og evaluere virkemidler som er nødvendige i arbeidet for bæredyktig produksjon og forbruk. Gruppens innsats skal medvirke til gjennomføringen av den nordiske strategien for bærekraftig utvikling, med særlig fokus på bærekraftige produksjons- og forbruksmønstre. Gruppen arbeider for å fremme en utvikling som frakobler økonomisk vekst og miljøbelastning, aktive forbrukere som er trygge i sin kjøpbeslutning, samt styrket innovasjon og konkurransevne i næringslivet. Gruppens arbeidsområder stimuleres av samarbeid mellom de tre deltakende sektorer, og det blir særlig fokusert på virkemidler som miljømerking, miljøinformasjon, miljøteknologi og miljøbevisst næringsutvikling, integrering av miljø i standarder og miljøbevisste offentlige innkjøp.

Gruppen koordinerer i dag fire temagrupper innen områdene miljøinformasjon til forbrukere, miljøinformasjon til profesjonelle, miljøbevisste offentlige innkjøp og standardisering. Det vil fremover legges økt vekt på arbeidet med miljøteknologi og innovasjon av mer miljøeffektive produkter. Innenfor disse områdene gjennomføres en rekke prosjekter, seminarer og arbeidsmøter. Eksempelvis er det utarbeidet brosjyrer om miljøbevisste offentlige innkjøp og det pågår et prosjekt som vurderer muligheten for felles nordiske innkjøpskriterier. I tillegg er arbeidsgruppen et forum for samarbeid og håndtering av relevante spørsmål som kommer opp i tilknytning til IPP-arbeidet i EU, EUs miljøteknologiprogram ETAP, samt spørsmål i OECD og WTO.

Nordisk kulturminneforvaltning

I 1994 ble det startet et arbeid for å styrke det nordiske samarbeidet innenfor kulturminneforvaltningen. Samarbeidet utøves mellom de sentrale fagmyndighetene på direktoratsnivå i de fem nordiske landene og er ikke organisert under Nordisk Ministerråd. Arbeidet føres videre gjennom et etablert nettverk av faste samarbeidskoordinatorer, og det gjennomføres årlige møter mellom de nordiske etatslederne. I tillegg til etatsledermøtene er det etablert mange tematiske arbeidsgrupper. Denne arbeidsformen gir nyttig erfaringsutveksling mellom de nordiske lands kulturminneforvaltninger, samtidig som den gir muligheter til konkret samarbeid om beslektede problemer.

Kulturminneforvaltningen under embetsmannskomiteén for miljø

Fagfeltet er delvis innarbeidet i det nye nordiske miljøhandlingsprogrammet for 2005-2008 og i den reviderte strategien for bærekraftig utvikling - En ny kurs for Norden. Fra norsk side har det vært arbeidet for å få kulturminner og kulturmiljøer innarbeidet som tema på linje med de øvrige miljøtemaene i de overordnede strategier og handlingsprogram i NMR. Særlig gruppen for natur, friluftsliv og kulturmiljø (NFK-gruppen), men også Styringsgruppen for miljøstrategi for jord- og skogbruk, søker å integrere kulturminner og fremmer dette gjennom sine virksomhetsplaner og satsinger. NFK-gruppen vil fortsette arbeidet med å initiere kulturminne- og kulturmiljøprosjekter og styrke samarbeidet med NGOene på kulturminnefeltet.

Iverksetting av Den europeiske landskapskonvensjonen

Den europeiske landskapskonvensjonen trådte i kraft 1. mars 2004 og blir nå iverksatt i de landene som har ratifisert eller stadfestet den. I Norden gjelder dette Danmark og Norge, mens Sverige og Finland ventes å ratifisere konvensjonen i løpet av 2005.

Miljøvernministrene vedtok på møte i februar 2003 at Embedsmannskomiteén for miljø skal drive det nordiske samarbeidet om konvensjonen videre. Det ble også pekt på at det er viktig at man gjennom det nordiske samarbeidet bidrar til å fremme implementering og utvikling samt ikrafttreden av Landskapskonvensjonen.

Som ledd i dette arbeidet ble det arrangert et nordisk seminar i Suldal i september 2004. Siktemålet var å drøfte hvordan konvensjonen kan

implementeres gjennom nasjonal, regional og lokal politikk og planlegging i de nordiske landene og styrke kontakten mellom de mange ulike fagmiljøene som arbeider innen dette feltet.

Seminaret blir fulgt opp gjennom et nordisk nettverk, forslag til felles, nordiske samarbeidsprosjekt og samlinger i nettverket hvert annet år.

Planlegging som verktøy for bærekraftig utvikling i Norden

Den fysisk-funksjonelle planleggingen er et viktig samordnende verktøy for integrering av miljømessige, økonomiske og sosiale hensyn i sektorpolitikken, og dermed for en mer bærekraftig samfunnsutvikling.

Handlingsprogrammet «Planlægning som instrument för hållbar utveckling i Norden – handlingsprogram 2001–2004» ble godkjent av planministrene høsten 2001. Handlingsprogrammet fungerer som selvstendig tilleggsdokument til den nordiske strategien for bærekraftig utvikling og fokuserer på hvordan planleggingen kan bidra til bærekraftig utvikling i byer og regioner.

Aktivitetene i handlingsprogrammet er gjennomført og resultatene rapportert til planministrene våren 2004. Med bakgrunn i rapporteringen vedtok planministrene å forlenge handlingsprogramperioden t.o.m. 2006 for å videreføre det nordiske plansamarbeidet særlig med fokus på byutvikling. Følgende temaer tas opp:

- bærekraftig forvaltning av byer
- funksjonelle byregioner
- miljø og kultur som drivkraft i byutvikling.

For hvert område er det fastsatt mål for innsatsen og forventet resultat. Koordineringen av handlingsprogrammet skjer gjennom «Nordisk planmyndighetsmøte» som består av administrativ ledelse fra hvert av de nordiske lands planmyndigheter.

6.6 Nordisk oppfølging av strategi for universell utforming.

De nordiske landene vil rette økt oppmerksomhet på å skape et tilgjengelig samfunn for alle uavhengig av alder og funksjonsnivå. Det er under behandling en nordisk handlingsplan for design for alle/universell utforming som skal fremme økt tilgjengelighet på viktige samfunnsområder. Universell utforming er en langsiktig strategi for samfunnsendring mot et åpent og inkluderende samfunn. Et slikt samfunn må skapes gjennom gene-

relle tiltak og som en naturlig del av produktdesign, arkitektur, samfunnsplanlegging og service. Man bør alltid strebe etter løsninger som er tilgjengelige for så mange som mulig for å minske behovet for spesielle løsninger og tilpasninger i ettertid. Bred medvirkning i planlegging og gjennomføring av tiltak innenfor transport,

bygg, uteområder og IKT er nødvendig for å oppnå dette. Universell utforming har betydning for demokratiutvikling ved å legge vekt på likeverdige muligheter til å få informasjon og kunne være aktiv i samfunnet. Dette er viktige verdier i den nordiske samfunnsmodellen.

7 Faglig samarbeid

7.1 Kultur

Kultursamarbeidet representerer en hovedpillare i det nordiske samarbeidet. En overordnet målsetting er å sikre et levende og bærekraftig nordisk kultursamarbeid. Dette har også vært utgangspunktet for det arbeid som kulturministrene har igangsatt med sikte på reform av strukturen for kultursamarbeidet innenfor Nordisk Ministerråd. Målet er en struktur og arbeidsformer som er bedre tilpasset dagens behov og forventninger til et moderne nordisk kultursamarbeid. Det er også en forutsetning at kultursamarbeidet skal ha en klarere politisk forankring. Det er viktig at det nordiske kultursamarbeidet i større grad blir lydhørt overfor aktuelle tendenser på området.

Det legges opp til at ministrene skal fatte vedtak om ny struktur i løpet av 2005. Den nye strukturen for det nordiske kultursamarbeidet er tenkt å tre i kraft fra 2007. Forutsatt at kulturministrene fatter vedtak om ny struktur vil det bety at 2006 blir et overgangså hvor arbeidet med å forberede og legge til rette for innføring av den nye strukturen blir en viktig oppgave.

Det nordiske samarbeidet skal løfte fram resultatet av den kulturelle og kunstneriske virksomhet i Norden og fremme kulturutveksling mellom de nordiske land. Samarbeidet skal bidra til at nordiske kulturuttrykk får bedre gjennomslag hos publikum i regionen og internasjonalt. Det legges vekt på at det skal finnes gode forutsetninger for mobilitet både for enkeltpersoner, grupper og kulturvarer. Samarbeidet innrettes mot områder der det nordiske samarbeidet kan lede til merverdi, økt kvalitet og effektivitet. Som ledd i Nordisk Ministerråds arbeid med å fjerne grensehindre i Norden vil kultursektoren vurdere på hvilke områder det kan gjøres en fellesnordisk innsats.

I en globalisert verden vil det være stadig viktigere å styrke den nordiske språkforståelsen som er grunnlaget for samhørighet og felles kulturbævissthet i Norden. Det nordiske språkfelleskapet er ikke lenger en selvfølge. En ny fellesnordisk språkundørsøkelse som Nordisk Kulturfond har tatt initiativ til, viser at det går nedover med nabo-

språkforståelsen. Det må derfor være et mål for kultursamarbeidet å bidra til at Nordens språk er og forblir sterke, levende og samfunnsbærende språk, og at det nordiske samarbeidet fortsatt drives på de skandinaviske språkene.

Kulturministrene vedtok i 2004 å etablere Nordisk Råds filmpris. Prisen skal deles ut for første gang på Nordisk Råds sesjon høsten 2005. Prisen skal gå til filmer som har en betydelig forankring i de nordiske lands kultur, og skal fortrinnsvis være på et nordisk språk. Prisen er viktig både for å styrke de nordiske språkene og den nordiske identitet og skape forståelse for og bevissthet om en nordisk kulturforankring. Prisbeløpet er på 350 000 DKK.

Prioriterte områder i det danske formannskapet er fremme av det nordiske språkfelleskapet, utbygging av kultursamarbeidet mellom Vest-Norden og det øvrige Norden, styrking av nettverksamarbeidet mellom de nordiske husene og instituttene og øvrige kulturinstitusjoner i Norden. Det er også fokus på fremme av nordisk musikk.

Som en følge av kultursamarbeidet mellom Norden og Vest-Balkan (Sørøst-Europa), ble det i mars 2005 avholdt et fellesmøte mellom de nordiske kulturministrene og kulturministre fra Sørøst-Europa. Inspirert av den nordiske samarbeidsmodellen, undertegnet kulturministrene fra Sørøst-Europa en samarbeidsavtale.

Nærområdene/Europa

Norden har en lang tradisjon for åpenhet mot omverdenen, også kontakter til land og regioner som ligger langt fra våre grenser. Innenfor rammen av Nordisk Ministerråds nye retningslinjer for samarbeidet med nærområdene skal kulturministrene ha ansvaret for kultursamarbeidets konkrete innhold. Det vil i den forbindelse bli utarbeidet en strategi. Den fellesnordiske innsatsen på kulturområdet vil fortsatt ha som formål å komplettere nasjonal innsats. Det er videre viktig at samarbeidet ikke dupliserer annet regionalt samarbeid; det nordiske nærområdesamarbeidet må representere en merverdi i forhold til bilateralt og annet regionalt samarbeid. Det er avsatt 12, 8 mill. DKK

til nærområdesamarbeidet på kultursektoren i 2005.

Nordiske kulturprosjekter i utlandet

Presentasjon av samnordiske kulturprosjekter i utlandet har som siktemål å øke kunnskapen om nordisk kultur internasjonalt og fremme det nordiske samarbeidet med land og regioner utenfor Norden. Den store nordiske designutstillingen *Scandinavian Design Beyond the Myth* er på turné i europeiske byer i 2005. I 2006 skal utstillingen vises i New York og Ottawa. Et kulturprosjekt med Vest-Balkan ble innledet i 2004. Prosjektet, som omfatter ca. 30 delprosjekter som iverksettes av nordiske samarbeidsorganer, tar sikte på å bygge nettverk mellom kulturlivet i Norden og på Vest-Balkan, med særlig vekt på unge profesjonelle.

Mediesamarbeidet

Nordisk Ministerråd arbeider for et nordisk samarbeid på det mediepolitiske området i Norden så vel som i forhold til internasjonale organer og institusjoner. Samarbeidet består først og fremst i å ivareta informasjonsformidling og utveksling av erfaringer i forhold til medieutviklingen i Norden og internasjonalt, samt gjennomføre fellesnordiske initiativ innenfor film og medier. Målet er å styrke og utvikle det nordiske samarbeidet på film- og medieområdet. Dette gjelder også i forhold til EU, idet mange av spørsmålene på området film og medier i de nordiske land er aktuelle spørsmål som behandles i EU-sammenheng. På medieområdet er ett av de strategiske satsningsområdene et fellesnordisk medieprogram, som i første fase skal ha fokus på dataspill for barn og unge. Andre prioriterte områder er diskusjon av allmennkringkasting i de nordiske landene, digitalisering og mediekonvergens, interaktive og nye medier, opphavsrettslige spørsmål i tilknytning til nye medier og å sikre kvalitetsproduksjon for barn og unge innenfor film og medier generelt. Styringsgruppen for nordisk kultur og mediesamarbeid er Ministerrådets rådgivende instans i mediepolitiske saker.

Barn og unge

Det nordiske kultursamarbeidet for barn og unge under Nordisk Ministerråd koordineres av Styringsgruppen for nordisk barne- og ungdomskultur (BUK).

Nordisk Ministerråd ønsker å gi barn og unge i Norden kjennskap til og interesse for nordiske kulturer, basert på demokrati og andre felles verdier, og dermed også styrke de unges mulighet til

å delta aktivt i utviklingen av samfunnet. Dette målet understrekes i den tverrsektorielle handlingsplanen for samarbeidet om barn og unge 2001–2005: «Norden inn i et nytt årtusen». Den tverrsektorielle planen danner en overordnet ramme for BUKs handlingsplan for perioden 2002–2006, «Det unge Norden – fellesskap og mangfoldighet».

BUKs handlingsplan konkretiserer gruppens fokuspunkter. Det blir skissert fire hovedsatsingsområder: det flerkulturelle samfunn i Norden, lek og leketradisjoner, nye medier og nye uttrykksformer blant barn og unge samt viten og erfaringer. BUK initierer større prosjekter i samarbeid med organisasjoner i de nordiske landene og selvstyreområdene. Prosjektene skal utvikles med basis i handlingsplanens fire satsingsområder. Hvert år bidrar BUK dessuten med midler til spesielle tverrsektorielle tiltak i nærområdene. Sentralt i BUKs arbeid står utviklingen og driften av internettsiden *Valhalla*, som er en portal for barne- og ungdomskultur i Norden og nærområdene. En ny versjon av nettsiden ble offisielt åpnet i november 2004 og skal evalueres i 2005.

Idrett

Det er et nært myndighetssamarbeid innenfor idrettssektoren i Norden. De nordiske ministrene med ansvar for idrett underskrev en idrettsavtale i 2003. Avtalen bygger på en tidligere avtale om idrettssamarbeid fra 1994. Nordiske embetsmenn i departementene med ansvar for idrett har et nært samarbeid. I dette samarbeidet inngår et fellesnordisk møte hvert halvår. De nordiske idrettsorganisasjonene deltar som observatører på disse møtene. Det interdepartementale samarbeidet innbefatter primært gjensidig orientering og utveksling av informasjon, men også drøfting av konkrete saker med sikte på fellesnordiske standpunkter i internasjonale idrettsspørsmål. Det legges vekt på å styrke og utvikle den nordiske dimensjonen i idrett. Sentrale mål i denne sammenheng er idrett for alle, vektlegging av etiske grunnprinsipper og retten til å delta ut fra hvert enkelt individs forutsetninger.

Ministerrådets bevilgning til nordisk idrettsamarbeid er i 2005 på 1 271 000 DKK. Hovedformålet med bevilgningen er å støtte idrettssamarbeidet mellom Grønland, Island og Færøyene, samt mellom de vestnordiske land og det øvrige Norden ved å lette barns og unges deltakelse i idrettsstevner og -arrangementer. Nordisk skoleidrett og samisk idrett blir også tilgodesett innenfor disse midlene.

Nordisk kulturfond

Nordisk kulturfond ble opprettet i 1966 etter en særskilt avtale mellom de nordiske land. Fondet har en autonom rolle i den nordiske samarbeidsstrukturen, og har som formål å fremme kultursamarbeidet mellom de nordiske landene ved å yte støtte til samarbeidsprosjekt innenfor områdene allmennkultur, kunst, utdanning og forskning. Fondet finansieres over Nordisk Ministerråds budsjett. Bevilgningen for 2005 er på DKK 30 098 000. Ungdommens forståelse av de skandinaviske språkene står i fokus i 2005. Utgangspunktet er fondets store språkundersøkelse som er gjennomført av Nordisk språkråd og Lunds universitet. Resultatet ble lagt frem på en konferanse i begynnelsen av året. Andre prioriterte områder er bl.a. prosjekter for og med barn og ungdom, prosjekter som fremmer bruk av nye medier, samt prosjekter som bidrar til å minske fremmedhat og rasisme. I tillegg prioriteres prosjekter som initieres av frivillighetssektoren, tverrsektorielle prosjekter og prosjekter som gjennomføres utenfor hovedstadsregionene. Fondet har tatt initiativ til en ny satsning kalt *Årets nordiske utstilling*, som er rettet mot museene i Norden. Den første utstillingen skal belyse Nordens rolle i et relativt ukjent koloniseringsprosjekt – oppdagelsen av Kongo. Utstillingen vil bli åpnet høsten 2005. Hvert tiende år har fondet på eget initiativ gjennomført en ekstern utredning av sin virksomhet. Det tas sikte på en ny gjennomgang av fondets virksomhet i 2005, som skal legges fram i forbindelse med fondets 40-årsjubileum i 2006.

Fondet har hatt som prinsipp at et prosjekt skal inkludere minst tre land/selvstyrende områder for å få støtte. Fondet vil i perioden 2004-2006 også godkjenne bilaterale prosjekter når siktemålet er å styrke forbindelsen mellom Øst- og Vest-Norden.

7.2 Utdanning og forskning

Utdannings- og forskningssektoren i Ministerrådet kjennetegnes av høy aktivitet. I løpet av 2004-2005 er det satt foreløpig sluttstrek for mange viktige prosesser med sikte på omlegging av samarbeidet og frigjøring av ressurser, kombinert med nye, politisk relevante initiativ. Ett eksempel på dette er NORIA-prosessen som har munnet ut i etableringen av NordForsk fra 1.1.2005.

Strategiplanen *Norden som foregangsregion for utvikling av menneskelige ressurser 2005-2007* danner grunnlaget for det nordiske utdannings- og forskningssamarbeidet, sammen med ettårige rullerende handlingsplaner for de ulike styringsgrupper under Ministerrådet og formannskapetets priori-

teringer. Den nye strategien fastslår at det nordiske samarbeidet skal være et aktivt og fremtidsrettet forum for politisk behandling av aktuelle utdannings- og forskningsspørsmål. Strategien vier også mye oppmerksomhet til virkninger av internasjonaliseringen for det nordiske samarbeidet, ikke minst i forhold til utviklingen i EU. Det slås fast at utfordringen for det nordiske utdannings- og forskningssamarbeidet består i å fastholde og utbygge den nordiske innflytelse på det europeiske samarbeidet i et utvidet EU, gjennom konsultasjon og samordning.

Strategiplanen er strukturert i tverrgående fokusområder (kvalitet i utdanning og forskning, nedbygging av grensehindre, mobilitet og nettverksbygging, utdanning for bærekraftig utvikling, fleksibel læring, Nordens språk og informasjonsteknologi – kunnskapssamfunnets fundament) og sektorspesifikke fokusområder, slik som nordisk skolesamarbeid, voksnes læring og høgre utdanning. Samarbeidsområdene ledes av styringsgrupper som gir råd til ministrene og tar initiativ til ulike utviklingsaktiviteter. Forskningssamarbeidet er omorganisert og etableringen av NordForsk 1.1.2005 varsler en fornyet satsing gjennom nordisk styrke.

Samarbeidet har også i perioden 2004/2005 vært preget av flere store prosesser:

- Oppfølging av Norrback-rapporten (jf. eget avsnitt om dette under kapittel 5).
- Gradvis overføring av de nordiske institusjonene på utdannings- og forskningsområdet til nasjonalt ansvar og.
- Omorganisering av det nordiske forskningssamarbeidet.

Implementeringen av Ministerrådets beslutning fra 2003 om overføring av de nordiske institusjonene til nasjonalt ansvar, vil være avsluttet i 2006. For noen av institusjonene pågår denne prosessen fortsatt, mens den for andre nå er avsluttet. Den nordiske profilen skal imidlertid bevares og institusjonene vil fortsatt få en del av sin grunnbevilgning fra Nordisk Ministerråd, begrenset til høyst 50 % av institusjonenes totale driftsbudsjett. Institusjonsreformen berører for Norges vedkommende Nordisk institutt for sjørett og Nordisk samisk institutt. Det er inngått kontrakt mellom Universitetet i Oslo og Nordisk Ministerråd vedrørende Nordisk institutt for sjørett for perioden 2005-2007. Kontrakten innebærer at instituttet heretter er juridisk underlagt universitetet, men at det fortsetter som eget selvstendig institutt med et nordisk styre.

På tilsvarende vis er det inngått kontrakt mellom Ministerrådet og Samisk høyskole for samme

periode. Virksomheten ved Nordisk samisk institutt vil heretter bygge på særskilte tilskott fra Norge, Sverige og Finland i tillegg til en grunnbevilgning fra Nordisk Ministerråd.

Blant de øvrige institusjoner kan det nevnes at Nordens folkelige akademi (NFA) og Nordisk samarbeidsorgan for vitenskapelig informasjon (Nordinfo) er nedlagt i 2004. De nordiske utdanningsministre har imidlertid vedtatt å opprette et nordisk nettverk for voksnes læring (NVL) samt en samordnende enhet/knutepunkt lagt til Center för flexibelt lärande i Hässleholm, Sverige. De oppgaver som tidligere ble ivarettatt av Nordinfo vil bli videreført innenfor rammen av NordForsk. Det er for dette formål utarbeidet et eget programforslag, Nordbib, som trolig vil bli operativt mot slutten av 2005. Også Nordisk forskerutdanningsakademi (NorFA) er fra og med 1.1.2005 inngått i NordForsk.

Etableringen av NordForsk fra januar 2005 har hatt som formål å fremme et effektivt samarbeid mellom de nordiske land på forskningsområdet og bidra til forskning av høy internasjonal kvalitet samt å implementere det nordiske forsknings- og innovasjonsområdet (NORIA) som en del av det tilsvarende europeiske området (ERIA).

Det overordnede mål for NordForsk er å bidra til å befeste og videreutvikle Norden som en av verdens mest dynamiske regioner for forskning og innovasjon og derigjennom forsterke landenes internasjonale konkurransevne og sikre befolkningens levekår. NordForsk skal særlig konsentrere sin innsats på områder der landene har en internasjonal sterk posisjon og utforme sine initiativ ut fra nasjonale prioriteringer, slik disse kommer til uttrykke gjennom nasjonale programmer eller i initiativ som er tatt av forskningsråd, universiteter og andre forskningsinstitusjoner og -aktører. NordForsk er et samarbeidsorgan mellom nasjonale forskningsfinansierende enheter, og vil kunne gi marginalfinansiering/såkorntøtte til forskningsprogrammer.

Island valgte *Nordens ressurser: demokrati – kultur – natur* som overordnet tema for sitt formannskap i 2004, mens Danmark i 2005 har løftet fram *Globaliseringens utfordringer til faglighet og kvalitet innenfor utdanning, forskning og informasjonsteknologi* som overordnet tema for samarbeidet på utdannings- og forskningsområdet. Det danske formannskapet fremholder i den forbindelse at satsing på utdanning, forskning og IT er investeringer i fremtiden, og at kunnskap vil utgjøre en avgjørende faktor i den globale konkurransen.

Styringsgruppene har i 2004/2005 hatt flg. hovedprioriteringer for sitt arbeid på de respektive områder:

Styringsgruppen for skolesamarbeid (NSS) fokuserte i 2004 på kvalitet i utdanningen, yrkesutdanningens rolle i det nordiske samarbeidet, likestillingsarbeid og holdbar utvikling. NSS har kartlagt de nordiske lands deltakelse i indikatorsamarbeid innenfor rammen av EU og OECD, som grunnlag for framtidig nordisk samarbeid i internasjonalt indikatorsamarbeid. Kartleggingen ble slutført våren 2005. På oppfordring fra utdanningsministrene har NSS i 2005 vedtatt å igangsette en rekke tiltak knyttet til gutters og jenters ferdigheter i lesing, skriving og matematikk. Det er blant annet vedtatt å utarbeide en felles forskningsrapport om resultatene i PISA 2003. I tilknytning til arbeidet med likestilling er det utarbeidet en kartlegging over forskning knyttet til likestilling i skolene, og i den forbindelse arrangerte NSS et arbeidsseminar *Olika elever, gemen-sam skola, med fokus på kön* i desember 2004. Samarbeidet om kvalitetsutvikling i grunnopplæringen vil bli videreført, blant annet i form av konferanser, seminar, forskningsprosjekter og utviklingsarbeid.

Samarbeidet om voksnes læring finner sted i regi av *styringsgruppen for voksnes læring (SVL)* på grunnlag av vedtekter fastsatt i 2004. Samarbeidet skal i samsvar med prinsippet om livslang læring bidra til å fremme voksnes kunnskaper og kompetanse som grunnlag for personlig utvikling og videre utvikling av arbeids- og samfunnsniv gjennom økt sysselsetting, næringsutvikling, verdiskaping og demokratisk deltaking. SVL har ansvar for Nordplus Voksen og godkjenner tildelinger i programmet etter forslag fra Cicero i København. I 2004 ble det arbeidet med informasjon om det nye programmet og senere innhenting av erfaring med dette. Videre medvirket SVL i prosessen med å få opprettet NVL og for å gi dette nettverket en god start i slutten av 2004. I samsvar med det islandske formannskapet har SVL i 2004 initiert og fulgt opp prosjekter om fleksibel læring, og sammen med styringsgruppen for høgre utdanning (HØGUT) og IT-policygruppen gjennomført konferansen *Globalt utdanningsmarked – nordisk utfordring* om problemstillinger knyttet til fleksibel læring og globalisering. Konferansen er senere fulgt opp med forslag fra en referansegruppe om utvikling av Nordiske Masterprogrammer basert på fleksibel læring. SVL har også bistått i innsamling av opplysninger av vellykkede metoder («best practice») i språkoplæring for voksne innvandrere, og tatt initiativ til utvikling av et nytt prosjekt om *Arbeidsplassen som læringsmiljø* fra og med 2005. SVL fortsetter sin aktive medvirkning i samarbeidet med de baltiske land og Nordvest-Russland.

Styringsgruppen for høgre utdanning (HØGUT) har i 2004 bidratt til og/eller gjennomført en rekke prosjekter. Spesielt kan nevnes: etablering av en nordisk matematikkonkurranse under navnet Nordisk KappAbel, initiering av et prosjekt mellom de tekniske høgskolene og universitetene i Norden om eliminering av grensehindre, fremleggelse av rapporter om fjernundervisning i Norden og om internasjonalisering av høyere utdanning i Norden i lys av Bologna-prosessen. HØGUT har på overordnet nivå ansvar for innhold og politisk profil i Nordplus-programmet og godkjenner tildeling av midler i programmet etter forslag fra CIMO (Center for internasjonal personutveksling) i Helsingfors. I 2004 er det utdelt i alt 38,7 MDKK til mobilitets- og nettverkssamarbeid i Nordplus. Så å si samtlige norske universiteter og høyskoler er på ulike måter involvert i dette programmet.

Nordisk forskningspolitisk råd (FPR) er med virkning fra 1.1.2005 nedlagt, i tilknytning til etableringen av NordForsk. FPR har i 2004 medvirket aktivt i NORIA-prosessen, bl.a. ved å bistå i utformingen av vedtekter og måldokumenter for det nye nordiske samordningsorganet på forskningsområdet. FPR hadde i 2004 overordnet ansvar for MR-Us forskningsprogram, og deltok også i arbeidet med etablering av nordiske Centres of Excellence på områdene «global change» og molekylær medisin.

Ministerrådets IT-policygruppe er med virkning fra 1.1.2005 nedlagt som selvstendig rådgivende organ under Ministerrådet, og gruppens ansvarsområde er overført til styringsgruppene på de respektive nivåer. Gruppens midler er i budsjettet for 2005 overført til budsjettposten *Politikkutvikling: vidensamfundet og IT-infrastruktur*.

IT-policygruppen fokuserte i 2004 bl.a. på utredningsarbeid i tilknytning til etableringen av *Nordunet3* – et nytt nordisk forskningsprogram om internettutvikling, i samarbeid med de nasjonale forskningsråd via *Nordisk nemnd for naturvitenskapelig forskning (NOS-N)*.

IT-samarbeidet på utdannings- og forskningsområdet i Ministerrådet fokuserer på nye vilkår og muligheter knyttet til økt bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Ministerrådet retter i stigende grad oppmerksomheten mot den samlede IT-infrastruktur som grunnlag for utdanning og forskning i kunnskapssamfunnet. Ministerrådet har videre inngått partnerskapsavtale med Østersjørådet og EU i regi av *The Northern eDimension Action Plan (NeDAP)*, *action line 1* om internett og internettbasert FoU.

Nordens språkråd har fra og med 2004 erstattet Ministerrådets språkpolitiske referansegruppe.

Arbeidet med utformingen av en ny nordisk språkpolitikk tok til i 2004, og har munnet ut i forslag om en nordisk språkdeklarasjon som etter en høringsrunde vil bli fremlagt som et ministerrådsforslag for Nordisk Råd. Nordens språkråd har videre bl.a. vært opptatt av problemstillingen domenetap, dvs. det forhold at de nordiske språk på visse områder taper terreng og erstattes av engelsk, bl.a. innenfor høgre utdanning og forskning. Nordens språkråd har overordnet ansvar for nettverksprogrammet Nordplus språk.

7.3 Miljø

Nytt nordisk miljøhandlingsprogram 2005–2008

Det nye miljøhandlingsprogram for perioden 2005–2008 fokuserer på følgende fire overordnede temaer:

- Miljø og sunnhet
- Havet
- Natur, kulturmiljø og friluftsliv
- Bæredyktig forbruk og produksjon

I tillegg er klima et tverrgående tema som berøres under alle de fire overordnede temaene.

En viktig målsetting ved utarbeidelsen av miljøhandlingsprogrammet har vært at programmet skal være miljøsektorens oppfølging av den sektorovergripende strategien for et bærekraftig Norden. Fra norsk side er det også lagt betydelig vekt på at det nye miljøhandlingsprogrammet i sterkere grad enn tidligere fokuserer på nordisk samarbeid i forhold til ulike internasjonale prosesser.

Norden og EU/EØS

I det formelle nordiske samarbeidet i regi av Nordisk Ministerråd er EU-spørsmål et sentralt punkt på dagsordenen i alle fora. Dagsordenen for forestående EU miljørådsmøter diskuteres på de nordiske miljøvernministrenes møter og på møter i Embetsmannskomiteén for miljø (EK-M). Det diskuteres også problemstillinger og posisjoner i forhold til enkeltsaker som ligger i Kommisjons- eller Rådsfasen i EU, og hvor de nordiske landene har sammenfallende interesser og synspunkter. Det siste året har blant annet mål og strategier for EUs klimapolitikk, midtveiseevaluering og relansering av Lisboastrategien, evaluering og revisjon av strategien for bærekraftig utvikling, oppfølging av handlingsplanen for miljøteknologi, det nye kjemikaliregelverket REACH, samt EUs strategi for beskyttelse og bevaring av det marine miljø vært sentrale temaer. I de nordiske miljøarbeidsgrup-

pene står også EU/EØS-spørsmål i fokus, både når det gjelder regelverksutvikling og -implementering. Når det gjelder det uformelle samarbeidet, har miljøvernministrene i alle de nordiske landene i en årrekke møtt hverandre i frokostmøter forut for EUs miljørådsmøter. På de nordiske frokostmøtene gjennomgås posisjoner for de viktigste sakene. Det gjennomføres også jevnlig bilaterale uformelle kontaktmøter på embetsmannsnivå hvor EUs prioriteringer står sentralt på dagsordenen i tillegg til andre internasjonale saker.

Det nordiske miljøfinansieringsselskapet (NEFCO)

NEFCO er etablert med formål å fremme miljøinvesteringer i Nordens nærrområder. Det primære området er Nordvest-Russland med hovedvekt på russisk del av Barentsregionen og Østersjøregionen. Etter at de baltiske landene og Polen er blitt medlemmer i EU, trappes prosjektaktiviteten ned i disse landene.

NEFCO kan medvirke med egenkapital, lån eller garantier, eller en kombinasjon av disse. En evaluering lagt fram for miljøvernministrene på ministermøtet i februar 2001, viste at NEFCO på en effektiv måte oppfyller målene både finansielt og miljømessig. MR-M besluttet på sitt møte i oktober 2003 at Finland, Island, Norge og Sverige forhøyer grunnkapitalen for NEFCOs investeringsfond for perioden 2004–2007.

Nordisk Ministerråd, miljøvernministrene (MR-M), opprettet i 1996 Nordisk miljøutviklingsfond for finansiering av miljøvernprosjekter i Barents- og Østersjøregionen. Fondet administreres av NEFCO. Miljøvernministrene i de nordiske landene besluttet i august 2004 at fondet skal videreføres i tre år, og tilføres et tilskudd fra de nordiske land på drøyt 14 millioner danske kroner årlig. I tillegg kommer tilskudd fra Nordisk Ministerråd. Ettersom de baltiske landene og Polen nå er medlemmer av EU, besluttet de nordiske landene samtidig å endre virkeområdet slik at fondet nå kun dekker Nordvest-Russland og Ukraina.

Fondet benyttes til å «subsidiere» investeringer som ellers ikke ville ha blitt gjennomført, og virker derfor støttende for andre økonomiske virkemidler som NEFCO og andre internasjonale finansieringsinstitusjoner forvalter. Det er foretatt en intern evaluering av fondet som viser at bidrag fra fondet har vært avgjørende for å få gjennomført viktige miljøprosjekter i Nordvest-Russland og de baltiske landene. Eksempler på prosjekter er innsamling og destruksjon av PCB, energiøkonomisering og revolverende fond for investeringer i miljøteknologi som oppfølging av renere produksjons-

programmer. Det er således god synergi med norske bilaterale prosjekter og prosjekter i Arktisk Råd og Barentsrådet.

Arbeidsgruppene

Gruppenes arbeidsområder dekker et bredt spekter av miljøsaker, og aktivitetene i 2004 og 2005 har vært orientert både mot tradisjonelt nordisk samarbeid og samarbeid i forhold til utviklingen i EU og Nordens nærrområder og internasjonalt miljø-samarbeid for øvrig. Utgangspunktet for arbeidet i gruppene har vært det Nordiske miljøhandlingsprogrammet for 2005-2008.

Nordisk gruppe for produkter og avfall (PA-gruppen)

Sentrale elementer i PA-gruppens arbeid har vært å bidra til at både avfallsmengdene og innholdet av helse- og miljøfarlige kjemikalier i avfall reduseres, samtidig som ressursene i avfallet utnyttes bedre. Gruppens arbeid kan i hovedsak relateres til områdene produkter, avfall og miljøteknologi. Gruppen jobber bl.a. for å fremme nordisk samarbeid, med fokus på sammenfallende politikk- og strategiutvikling, kunnskapsutvikling og miljøøkonomiske og tekniske prosjekter med felles nytte og informasjonsverdi. Det legges stor vekt på koordinering og utarbeidelse av nordiske synspunkter og innspill i forhold til pågående arbeider innen EU/EØS og internasjonale organisasjoner. Sentralt i denne sammenhengen er arbeidet med EUs tematiske strategi om forebygging og gjenvinning av avfall, revisjon av EUs rammedirektiv for avfall, innspill til EUs pågående arbeid innen området integrert produktpolitikk, samt bidrag til utarbeidelse av BREF-dokumenter (BAT- notes).

Natur-, friluftsliv- og kulturmiljøgruppen (NFK)

Hovedarbeidsområdene for arbeidsgruppen er biologisk mangfold og genetiske ressurser, friluftsliv, landskap og kulturmiljø. Under NFK-gruppen pågår det i dag i underkant av 40 prosjekter. I flere av prosjektene samarbeider NFK med andre nordiske arbeidsgrupper, særlig Miljø, Jord- og Skogbruk (MJS), Miljø og Fisk (MIFI) og Miljøovervåking og Data (NMD). I tillegg til sektorsamarbeidet har prosjekter med relevans i forhold til EU/EØS og Nordområdene/Arktis vært prioritert. Prosjekter innen Norden har bygd nettverk mellom personer innen forvaltningene og vært av nytte nasjonalt i de enkelte land.

Det er en stor spennvidde mellom de ulike prosjektene og de favner prosjekter over tema som for eksempel spredning av fremmede arter, RAMSAR-seminar, erosjon og overbeite, naturvern i skogen,

biologisk mangfold og geologisk diversitet. Innen landskap pågår det et samarbeidsprosjekt med nærområdene om tradisjonelle jordbrukslandskap.

Under kulturmiljø pågår det prosjekter i forhold til kystkultur og kulturturisme, mens det innen området friluftsliv pågår prosjekter om bærekraftig friluftsliv og miljøhensyn i turistsektoren.

Oppfølging av Landskapskonvensjonen vil være et viktig felt for NFK-gruppen framover. For å følge opp rapporten «Nordens landskap» (Tema-Nord 2003–550) bevilget NFK midler til et nordisk seminar høsten 2004 for å styrke det faglige nettverket i Norden og legge grunnlag for videre felles nordisk satsing i forhold til konvensjonens intensjoner. Planlegging som virkemiddel var et sentralt tema på seminaret.

Den nordiske handlingsplan for natur- og kulturmiljøbeskyttelse i Arktis, Grønland, Island og Svalbard følges opp av den Arktiske styringsgruppen. Denne gruppen har satt i gang 10 prosjekter hvorav de siste vil bli slutført i løpet av 2005. Samspillet mellom natur og kultur utgjør et viktig fundament i de fleste av disse prosjektene og spenner over Lokal Agenda 21 i Arktis, integrering av miljøhensyn i turistsektoren til sjøfugldatabase, overvåkningsprosjekter på natur og kulturminner og representative utvalg av arktiske kulturmiljøer.

Hav- og luftforurensningsgruppen

Det nordiske samarbeidet innenfor Hav- og luftforurensningsgruppen er først og fremst rettet inn mot arbeid i EU, regionale konvensjoner og handlingsplaner for å bidra til en best mulig miljøtilstand på hav- og luftområdet i Norden og dets nær-områder.

Gruppens fremste oppgave er å få utarbeidet vitenskapelig basert underlagsmateriale for felles nordisk innsats i internasjonale organer og forhandlinger. Arbeidet i gruppen baserer seg på det nordiske miljøhandlingsprogrammet. Det legges stor vekt på at prosjektene det gis støtte til er rettet inn mot programmets overgripende mål. Gruppen avsetter også årlig et beløp for mer direkte å kunne sette ut utredningsoppdrag eller arrangere seminarer i tilknytning til aktuelle internasjonale forhandlinger.

Gruppens hovedsatsingsområder er forsuring, bakkenært ozon, partikkelforurensning og eutrofiering i marine miljøer. Videre har gruppen noe aktivitet knyttet til organiske miljøgifter og tungmetaller. Gruppen samarbeider også med andre grupper under Nordisk Ministerråd, særlig Kjemikaliegruppen og Miljøovervåknings- og datagrupper.

pen, for å utvikle en mer helhetlig innfallsvinkel til miljøproblemene. Dette er i tråd med den norske målsetningen om å legge til grunn en økosystembasert forvaltning av havmiljø og ressurser slik det er utlagt i St. meld nr. 12 (2001-2002) Rent og rikt hav.

På luftområdet er innsatsen i hovedsak rettet mot å fremskaffe det faglige grunnlaget for revisjon av Gøteborgprotokollen av 1999 under Konvensjonen om langtransportert grenseoverskridende luftforurensning (LRTAP), av EU-direktivet om nasjonale utslippstak for visse forurensende stoffer til luft (NEC-direktivet) som ble vedtatt i 2001, samt de forskjellige direktivene om lokal luftkvalitet. Selv om en gjennom Gøteborgprotokollen og EUs NEC-direktiv er kommet svært langt i det internasjonale arbeidet for å motvirke langtransportert, grenseoverskridende luftforurensning, vil det fremdeles være et betydelig forsurningsproblem i de nordiske land, også etter at disse avtalene er gjennomført. I enkelte områder vil det også i perioder være konsentrasjoner av bakkenært ozon og partikler som bidrar til skader på menneskers helse og vegetasjon.

EU-kommisjonen skal i 2005 legge fram et forslag til tematisk strategi for det videre arbeidet med luftforurensninger, og vil sommeren 2006 legge fram forslag til revisjon av NEC-direktivet. Direktivets forhold til EØS-avtalen er nå til vurdering i EFTA-landene. Gøteborgprotokollen trådte i kraft 17. mai 2005 og partene skal innen ett år deretter vurdere behovet for revisjoner. Alle de nordiske landene, med unntak av Island, har ratifisert protokollen. Arbeidet med å forberede revisjon av disse avtalene vil således ha stor betydning for Hav- og luftforurensningsgruppens videre prioriteringer innen dette området.

Gruppen har i 2004 støttet prosjekter som har hatt som formål å forbedre utslippsregnskapene for forurensninger til luft, samt vurdere mulige tiltak for reduksjon av utslipp av ammoniakk og å skaffe bedre kunnskap om økosystemenes evne til å nøytralisere høye tilførsler av forsurende stoffer.

Ved revisjon av de nevnte avtalene skal det også vurderes å regulere landenes bidrag til grenseoverskridende partikkelforurensning. Som en følge av dette gjennomfører gruppen prosjekter for å kartlegge dette problemets omfang og karakter. Gruppen har videre styrket sitt arbeid med lokal luftkvalitet gjennom å støtte en gjennomgang av de større utviklings- og forskningsprosjekter som er gjennomført i de nordiske land innen luftforurensninger og helse. Dette arbeidet er benyttet i Verdens Helseorganisasjons bidrag til EUs arbeid

med den tematiske strategien for luftforurensninger.

Hav- og luftforurensningsgruppen vurderer at den vellykkede satsningen på effektbaserte avtaler om reduksjon i luftforurensninger har overføringsverdi til havforurensningsområdet. Gruppen arbeider nå med å utvikle en nordisk marin strategi, hvor bl.a. arbeidet med å tilrettelegge det faglige grunnlaget for eventuelt å utvikle effektbaserte avtaler for å redusere forurensende tilførsler til kystnære havområder inngår. Som ledd i dette arbeidet har gruppen lagt opp til en langsiktig satsing på utvikling av modeller for å beregne eutrofieringsvirkning av atmosfæriske tilførsler av næringssalter og som verktøy for valg av tiltak mot eutrofiering. Arbeidet på dette området retter seg primært mot Helsinkikonvensjonen om beskyttelse av det marine miljø i Østersjøen (HELCOM) og Konvensjonen om beskyttelse av det marine miljø i det nordøstlige Atlanterhav (OSPAR). Gruppen har spesielt fokusert på påvirkninger og effekter, både med hensyn til næringsstoffer (eutrofiering) og miljøskadelige stoffer. Resultatene av de gjennomførte og pågående prosjekter er løpende blitt anvendt i HELCOM og OSPAR. Norden har på denne måten påvirket arbeidet i konvensjonene, spesielt med hensyn til OSPARs og HELCOMs eutrofieringsstrategier og fastleggelse av økologiske miljøkvalitetsmål.

Gruppens arbeid vil også utgjøre et viktig grunnlag i det videre arbeidet knyttet til EUs vannrammedirektiv og i utviklingen av EUs marine strategi. I de seinere årene er det igangsatt flere viktige prosjekter knyttet opp mot vannrammedirektivet hvor Hav- og luftforurensningsgruppen samarbeider med Miljøovervåkings- og datagruppen.

Hav- og luftforurensningsgruppen samarbeider med Kjemikaliegruppen om strategier og tiltak for å redusere utslippene av miljøgifter til hav og med Miljøovervåkings- og datagruppen om et prosjekt for kartlegging av POPer i sjøfugl.

Nordisk kjemikaliegruppe (NKG)

En stor del av den nasjonale kjemikalierereguleringen som skjer i dag har bakgrunn i internasjonale forhandlinger og avtaler. Fortsatt tyngdepunkt for NKG er å styrke den nordiske innsatsen på kjemikalieområdet i internasjonale fora som EU, OECD og FN i tillegg til de internasjonale miljøkonvensjonene. NKG fokuserer på aktiviteter på områder hvor det utvikles ny politikk eller nytt regelverk. Mesteparten av NKGs arbeid er innrettet mot et høynet ambisjonsnivå i EU/ EØS-arbeidet bl.a. ved at føre-var prinsippet innarbeides i EUs direktiver.

Mange av NKGs aktiviteter har medført eller vil lede til reduserte utslipp og minsket bruk av kjemikalier, og har samtidig gitt økt kunnskap om kjemikalier i prosesser og varer. Også i 2004 har NKG spesielt satsset på aktiviteter i tilknytning til EUs nye kjemikalielovgivning, REACH. De fleste av ekspertgruppene under NKG arbeider direkte inn i pågående prosesser, spesielt innenfor EU, bl.a. ved aktiv deltakelse i pågående og planlagte «interim»-prosjekter (REACH Implementation Projects) som skal bidra til å gjøre innføringen av REACH mest mulig smidig. Erfaringene viser at muligheten til å oppnå resultater internasjonalt bedres når det fremmes koordinert og godt faglig begrunnede felles nordiske synspunkter. Gode resultater er oppnådd ved nordiske innspill til revisjon av EUs plantevernmideldirektiv og strategi for bærekraftig bruk av plantevernmidler, samt bidrag til EUs kvikksølvstrategi.

Det nordiske kjemikaliearbeidet gjennom NKG har i høy grad vektlagt informasjon utad og resultert i en rekke publikasjoner og brosjyrer. Disse er tilgjengelige fra NKGs hjemmeside på Internett (<http://www.norden.org/miljoe/sk/kemikalarbplan.asp>).

NKGs mandat er revidert i 2004 i tråd med nytt nordisk Miljøhandlingsprogram for 2005-2008.

De viktigste konkrete områdene for NKG framover vil være:

- Videre påvirkning av EUs kjemikaliepolicy i tråd med nordisk strategi, særlig i parlaments- og rådsbehandlingen av EUs nye kjemikaliereregulering (REACH).
- Påvirkning for en fortsatt heving i beskyttelsesnivået i den løpende lovgivningsprosessen innen EU.
- Påvirke UNEP/POPs konvensjonsarbeid i tråd med nordiske interesser.
- Påvirke UNEPs arbeid med kvikksølv og andre tungmetaller, samt utviklingen av en global kjemikaliestrategi (SAICM).
- Følge «emerging issues» som oppstår nasjonalt, som blant annet problemstoffer (f.eks. brommerte flammehemmere) og «nye» effekter (hormonhermende effekter).
- Videreutvikle informasjonsflyten mellom landene, blant annet gjennom nordisk produktregistersamarbeid og videreføre arbeidet med databaser for helse- og miljøskadelige stoffer.

Gruppen for miljøovervåking og data (NMD)

Gruppens overordnede målsettinger er å:

- Bidra til et bedre grunnlag for vurdering av effektiviteten av den miljøpolitiske innsatsen.

- Fremskaffe beskrivelser og vurderinger av miljøtilstand, belastninger og utviklingstendenser.
- Bidra til mer effektiv overvåking av miljøet i Norden.
- Identifisere og vurdere ulike miljøtrusler.
- Bidra til bedre forståelse av effektene av menneskelig påvirkning.

De nordiske landene deltar også i EUs miljøbyrå (European Environment Agency – EEA) og relevante arbeidsgrupper i OECD. Dette påvirker arbeidsoppgaver og prioriteringer gjennom at gruppen unngår dobbeltarbeid gjennom å løse oppgavene innenfor EEA, der det er mest hensiktsmessig.

Gruppen arbeider med utvikling av metoder og prinsipper for overvåking og håndtering av miljødata, med utvikling og bruk av miljøindikatorer og rapportering av miljøtilstanden. Stort sett er arbeidet langsiktig og gir resultater i form av strategiske virkemidler til bruk i de enkelte land.

Rapportering av miljøtilstanden har vært et viktig innsatsområde for gruppen, der formålet er å bidra til relevant og pålitelig rapportering om miljøtilstanden som retter seg mot beslutningstakere i Norden og som danner grunnlag for internasjonale forhandlinger.

I 2004 har NMD hatt tre overordnede tema: Biologisk mangfold, organiske miljøgifter og EUs vannrammedirektiv. Gruppen har hatt et nært samarbeid med andre arbeidsgrupper, Kjemikaliegruppen, Hav- og luftgruppen, Natur-, friluftsliv- og kulturmiljøgruppen, samt Miljø- og fiskerigruppen, om flere aktiviteter innen disse temaområdene. Videre har NMD bidratt med forarbeid og innspill i forbindelse med internasjonale forhandlinger, deriblant til OSPAR, ICES, LRTAP og AMAP.

Gruppens arbeid med utvikling av miljøovervåkingsmetodikk for Nordens arktiske områder koordineres under Nordisk Ministerråds handlingsprogram for Arktis og omfatter aktiviteter på Grønland, Island og Svalbard.

Arbeid med miljøkonsekvensbeskrivelser

For å følge opp nordisk samarbeid på dette området er et nettverk for konsekvensutredning, strategiske konsekvensutredninger og regional utvikling, (Nordisk nätverk för miljøkonsekvensbeskrivning (MKB) och regional utveckling) videreført. Nettverkets administrasjon ligger ved Nordic Centre for Spatial Development (Nordregio).

Konsekvensutredninger er et internasjonalt anerkjent redskap i miljøpolitikken. Diskusjoner om bærekraftig utvikling og det fokus som for eksempel EU nå gir regionalt balansert samfunnsutvikling, har aktualisert behovet for integrering av miljøspørsmål i andre planleggings- og politikk-områder. Nettverket vil i den kommende perioden spesielt fokusere på den sektorovergripende og regionale tilnærmingen til konsekvensutredninger, samt forholdet mellom konsekvensutredninger og arealplanlegging. Dette er interessant også sett i lys av utvikling av lovgivning innenfor EU og i Norge.

Nettverkets hovedformål er å bidra til at konsekvensutredninger utvikles som instrument for analyse, planlegging og beslutningstaking i nordisk og internasjonal sammenheng. I tillegg skal nettverket gi en nordisk basis for informasjons- og erfaringsutveksling mellom forvaltere, brukere og forskere, og for forsknings- og utviklingsprosjekter. Nettverket skal også bidra til å formidle nordiske erfaringer i internasjonale sammenhenger. For å nå disse målene koordinerer og tilbyr det nordiske nettverket for MKB et elektronisk nyhetsbrev, seminarer og konferanser, samt forsknings- og utviklingsprosjekter.

Det arrangeres jevnlig (hvert tredje/fjerde år) en nordisk konferanse om konsekvensutredninger. En slik konferanse vil bli integrert i en større internasjonal fagkonferanse i regi av International Association for Impact Assessment i Stavanger i mai 2006. Det nordiske nettverket for MKB vil ha en sentral rolle i å utforme det faglige innholdet i konferansen og vil bidra til å ivareta det nordiske perspektivet.

Atomsikkerhet og radioaktivt avfall

I Nordens nærområder finnes en rekke atominstallasjoner og store mengder radioaktivt avfall som dels er en kontinuerlig kilde til radioaktiv forurensning, men som fremfor alt representerer en fare for ulykker og andre hendelser som kan føre til alvorlig radioaktiv forurensning av nordiske områder. Den største forurensningsfaren er knyttet til høyrisikoreaktorer ved atomkraftverk som er i drift på Kola, ved St. Petersburg, i Litauen og andre steder, samt til de store lagrene av høyaktivt atomavfall ved represseringsanleggene for brukt atombrensel i Sellafield og La Hague. Andre potensielle kilder til forurensning er reaktorer ombord på atomdrevne fartøy og store mengder brukt kjernebrensel og atomavfall som hopper seg opp i Nordvest-Russland. Planer om import av brukt kjernebrensel til Russland og sjøtransport av kjernebren-

sel og høyaktivt avfall mellom atomkraftverk i Japan og de vesteuropeiske reprosesseringsanleggene i Sellafield og La Hague via den nordlige sjøruten, kan også gi opphav til miljøfarlige transporter gjennom nordiske farvann.

Den nåværende forurensningen av nordiske landområder skyldes primært nedfall etter atmosfæriske prøvesprengninger på 50- og 60-tallet, og radioaktivt nedfall fra Tsjernobylulykken våren 1986. Historiske utslipp har bidratt mest til forurensningen også i det marine miljø. Utslipp fra de vesteuropeiske reprosesseringsanleggene for brukt kjernebrensel, og da særlig anlegget i Sellafield, er de viktigste nåværende utslippskildene til det marine miljøet. De samlede radioaktive utslippene fra reprosesseringsanleggene er redusert betydelig siden slutten av 70-tallet. Utslippene av det radioaktive stoffet technetium-99 fra Sellafield økte imidlertid kraftig i en periode på 90-tallet. Dette skyldes at et nytt behandlingsanlegg for flytende avfall ble satt i drift i 1994, og at anlegget ikke var konsutrert for å rense technetium-99. Dette førte til økte nivåer av technetium-99 i marine organismer som tang og hummer i nordiske kystfarvann. Etter mange års politisk press overfor britiske myndigheter og Sellafields eiere, ble en ny rensemetode for technetium-99 tatt i bruk som en forsøksordning sommeren 2003. Forsøket var vellykket, og utslippene renses nå effektivt i tråd med de krav de nordiske landene har stilt. Nivåene av technetium-99 i nordiske kystfarvann forventes i løpet av få år å synke til samme lave nivåer som før utslippsøkningen i 1994. Samarbeidet på minister-nivå og koordinering av nordisk opptreden i aktuelle internasjonale fora har i denne og andre sammenhenger hatt stor betydning for arbeidet med å få redusert utslippene av radioaktive stoffer fra reprosesseringsanlegg i Nordens nærrområder.

Av de nordiske landene er det bare Sverige og Finland som produserer atomkraft. Norge har to mindre forskningsreaktorer i Halden og på Kjeller. Utslippene fra atominstallasjoner innenfor Nordens grenser er i dag meget små. Sikkerhetsnivået er også høyt, slik at faren for alvorlige ulykker og større utslipp fra nordiske atominstallasjoner er liten.

Det er i dag ikke noe formalisert samarbeid under Nordisk Ministerråd når det gjelder arbeid med kjernesikkerhet og atomavfall i Norden. Under Nordisk Kjernesikkerhetsforskning (NKS) finnes det flere forskningsprogrammer som spesielt fokuserer på kjernesikkerhet og beredskap mot atomulykker, men dette samarbeidet ligger ikke under NMR.

Det foregår også et visst samarbeid mellom de nordiske landene på prosjektnivå, særlig når det gjelder tiltak rettet mot risikoreaktorer i Nordens nærrområder. Det er en regelmessig møtevirksomhet mellom nordiske aktører, deriblant halvårige møter i Nordic Nuclear Coordination Group (NNCG). Den vestlige innsatsen for å løse atomavfallsproblemene i Nordvest-Russland koordineres i en viss grad gjennom den såkalte Contact Expert Group (CEG) under IAEA, der Norge har en sentral rolle. Samarbeidet mellom de ulike nordiske landene og Russland når det gjelder atomavfall og kjernesikkerhet er hovedsakelig organisert bilateralt, og særlig Norge, Sverige og Finland er involvert i en rekke bi- og multilaterale prosjekter med Russland og de baltiske statene.

7.4 Energi

Det nordiske energisamarbeidet har vært konsentrert om tre kjerneområder:

- Det åpne elektrisitetsmarkedet
- Klimapolitiske spørsmål
- Regionalt samarbeid i Østersjøregionen og Nordens nærrområder.

I tillegg til arbeidet innenfor kjerneområdene, blir det lagt opp til å utveksle informasjon og erfaringer og gjennomføre enkeltprosjekt innenfor områder som gass, energieffektivisering og fornybar energi og energiforsyning i tynt befolkede områder. Energisamarbeidets virksomhet i nærrområdene gjelder hovedsakelig oppfølging av Østersjø-samarbeidet og prosjektsamarbeid med de baltiske statene og Nordvest-Russland. Det vil også være aktuelt med samarbeid med andre sektorer som transport og jord- og skogbruk i tillegg til miljø.

Høsten 2005 vil det bli avholdt et nordisk energiministtermøte i Narsarsuaq, Grønland. Energiministrene vil da drøfte et nytt handlingsprogram for årene 2006-2009.

Elektrisitetsmarkedet

På ministerrådsmøtet i 2004 vedtok de nordiske energiministrene Akureyri-erklæringen om et videre og fordypet samarbeid innenfor det nordiske elektrisitetsmarkedet. Erklæringen la særlig vekt på økt koordinering av systemansvaret og utvikling av felles nordiske løsninger for nettinvesteringer. Som en del av erklæringen ble Nordel bedt om utrede disse spørsmålene nærmere, og konklusjonene fra Nordels rapport vil være et vik-

tig grunnlag for det materialet som skal presenteres på årets ministerrådsmøte.

Arbeidet med økt samordning av systemansvaret vil fortsette å være en høyt prioritert oppgave fremover. Det vil blant annet bli utredet nærmere ulike organisatoriske modeller for hvordan en i fellesskap kan håndtere nettvirksomheten og systemansvaret.

I tillegg har det i 2004/2005 blitt arbeidet med spørsmål knyttet til forsyningssikkerhet, herunder økt satsing på forbrukerfleksibilitet, kvotehandels innvirkning på elmarkedet og samordning i forhold til EUs regelverk.

Det nordiske samarbeidet innenfor elektrisitetsmarkedet er med på å sikre en mer effektiv, konkurransedyktig og miljømessig utnyttelse av de samlede kraftressursene i Norden.

Klimapolitiske spørsmål

Energidimensjonen ved klimapolitikken har lenge vært et viktig tema for Nordisk Ministerråd, og energiministrene legger stor vekt på klimaspørsmål både i det nordiske samarbeidet og i tilknytning til østersjøsam arbeidet. Samarbeidet mellom energi- og miljøsektoren har blant annet blitt utviklet i den tverrsektorielle klimagruppen under embetsmannskomiteen for energi og embetsmannskomiteen for miljø med sikte på å utnytte synergien som ligger i samspillet mellom globale klimapolitiske utfordringer og energipolitiske utfordringer. Gruppens nåværende mandat gjelder til og med utgangen av 2005.

De nordiske energiministrene deltar i Baltic Sea Region Energy Co-operation (nærmere omtalt i avsnittet om det regionale samarbeidet). For å få erfaring med bruk av de fleksible mekanismene under Kyotoprotokollen, ble det i 2003 underskrevet avtale om etablering av østersjøregionen som utprøvningsområde for bruk av disse. Rammene ble fastlagt gjennom en felles rammeavtale (Testing Ground Agreement) som trådte i kraft i 2004. En egen finansieringsordning for å fremme felles gjennomføringsprosjekter i regionen (Testing Ground Facility under NEFCO) er etablert. I forbindelse med det regionale klimasamarbeidet har aktivitetene dels vært knyttet til kapasitetsoppbygging i de baltiske landene og Russland og dels til utvikling av rammeverktøy for prosjektinvesteringer.

Andre vesentlige oppgaver har vært den fortsatte utvikling og implementering av et europeisk marked for handel med utslippkvoter sett fra en nordisk synsvinkel, blant annet med fokus på kvotedirektivets konsekvenser for elmarkedet. Gruppen har de siste årene hatt økt fokus på arbeidet

med utformingen av fremtidige, globale klimaavtaler etter Kyotoprotokollens første forpliktelsesperiode (2008-2012) og energibeslutninger vedrørende toppmøtet i Johannesburg om bærekraftig utvikling og oppfølging av Bonnkonferansen om fornybar energi. Klimagruppen er videre ansvarlig for implementering av klimaavsnittet i den reviderte nordiske strategien for bærekraftig utvikling.

Klimagruppen vil i sitt videre arbeid også se nærmere på regionale effekter, sårbarhet og tilpasninger til klimaendringer, blant annet som en oppfølging av den omfattende dokumentasjonen av klimaendringer i Arktis som ble lagt fram for Arktisk Råd høsten 2004.

Regionalt samarbeid med østersjøregionen og Nordens nærområder

I regionen er det innenfor energisektoren identifisert behov for samarbeid for å forberede fremtiden hvor hensyn tas til miljøspørsmål og en bærekraftig utvikling, energiforsyningssikkerhet og fortsatt økonomisk utvikling. Norge har vært og er sentral i etableringen/oppfølgingen av samarbeidet i regionen, fra de nordiske statsministrene i Bergen i 1997 ble enige om en deklarasjon vedrørende bærekraftig energiforsyning rundt Østersjøen, statsminister Bondeviks initiativ i Riga 1998 og frem til i dag. Østersjøsam arbeidet på energiområdet ligger i dag innenfor Østersjørådets samarbeidsrammer.

Som oppfølging på energiministrenes (Østersjørådet) beslutninger i Vilnius høsten 2002 om å fortsette østersjøsam arbeidet på energiområdet (BASREC) i en ny 3-års periode (2003 – 2005), er det innenfor rammen av BASREC:

- etablert en embetsgruppe med et medlem fra hver av medlemsstatene i Østersjørådet, samt EU-Kommisjonen. Ledelsen av gruppen følger formannskapet i Østersjørådet,
- opprettet et sekretariat for energisamarbeidet i tilknytning til Østersjørådet. Nordisk Ministerråd (energiministrene) har bevilget midler til sekretariatsfunksjonen for 3-årsperioden,
- etablert arbeidsgrupper, henholdsvis for saksområdene elmarked, gassmarked, klima, energieffektivitet, samt bioenergi.

Det noteres at BASREC er et viktig «energiprojekt» i relasjon til EUs andre handlingsplan for nordlig dimensjon.

Den 27.-28. oktober 2005 vil det bli avholdt et energiministtermøte (Østersjørådet) på Island, hvor rammene for et fortsatt Østersjøsam arbeid fastsettes.

I tillegg til BASREC-aktiviteter, har de nordiske landene et direkte samarbeid med de tre baltiske statene. Bl.a. er det etablert en stipendieordning for å utvikle energisamarbeidet mellom landene. Det er også kontakter/dialog med de sentrale energimyndighetene i Russland.

Samarbeid om EU/EØS-spørsmål innen det nordiske energisamarbeid

Det nordiske energisamarbeid har styrket samarbeidet om relevante EU/EØS-spørsmål. De nordiske land møter en rekke felles utfordringer når det gjelder EU/EØS-relaterede saker både når det gjelder spørsmål som ligger i EU-organer til behandling og de direktiver som skal implementeres i de enkelte land. Dette kan være spørsmål knyttet til felles drøftelser og implementering av regelverk knyttet til det indre marked, forsyningsikkerhetsspørsmål på elektrisitetsområdet og saker knyttet til fornybar energi og energieffektivisering.

Fornybar energi har fått økt oppmerksomhet innen EU gjennom direktivet for å fremme fornybar energi i det indre elektrisitetsmarkedet og i arbeidet med videreutvikling av virkemidlene i EU/EØS-området. Samtidig har også EU fokusert på hvordan en kan arbeide med fornybar energi globalt. Disse forhold har medvirket til at det nordiske energisamarbeid har fokusert mer på analyser av fremtidig satsning på fornybar energi i Norden.

EU/EØS-spørsmål har derfor vært et gjennomgående tema for arbeidet innen det nordiske energisamarbeid i arbeidsgrupper, på embetsnivå og på energiministtermøter. Det har vært en tradisjon i det nordiske energisamarbeidet at de nordiske energiministre har drøftet sakene i forkant av EUs rådsmøte for energispørsmål.

Nordisk energiforskning

Nordisk energiforskning (NEFP) skal bidra til å oppfylle kunnskapsbaserte forutsetninger for en kostnadseffektiv reduksjon av energiforbruket og utvikling av nye fornybare energikilder og miljøvennlig energiteknologi. Dette skal skje gjennom å styrke grunnkompetansen ved universitet og høyskoler og andre forskningsinstitusjoner, og gjennom å skape velfungerende forskernettverk mellom de nordiske landene, mellom forskning og næringsliv og mellom regionale aktører. Det er også et mål å øke nordiske forskningsmiljøers internasjonale konkurransekraft, samt å øke interaksjonen med Nordens nærrområder, det vil si Østersjøregionen og enkelte arktiske områder. Tilde-

ling av stipendier og lønnsbidrag til forskerstuderenter og forskere står sentralt. Institusjonen samfinansieres av de nordiske landene med 27,5 mill. kroner årlig.

NEFP skal bidra til å støtte og utvikle grunnleggende FoU innenfor sentrale energifaglige temaer. For virksomhetsperioden 2003-2006 skal de tematiske forskningsaktivitetene støtte opp under kjerneområdene som er utpekt av energiministrene som hovedsatsingene i det nordiske energisamarbeidet, nemlig det nordiske elsamarbeidet, klimaspørsmål og regionalt samarbeid. Ut i fra dette er det blitt valgt ut fem tematiske områder:

- integrasjon av energimarkedet
- fornybare energikilder
- energieffektivitet
- hydrogensamfunnet
- konsekvenser av klimaendringer på energiområdet.

7.5 Næring

Det faglige samarbeidet i ministerrådet for næring (MR – N) har i de seneste årene i særlig grad hatt fokus på arbeidet med:

- Utvikling av et «grenseløst» Norden til en konkurransedyktig og dynamisk næringsregion gjennom en tettere integrasjon mellom de nordiske land i næringssektoren, herunder implementering og fornyelse av «Nordisk Næringspolitisk Samarbeidsprogram».
- Fjerning av grensehindre som skaper problemer for det nordiske næringslivet.
- Initiering av et «Nordisk Innovasjonspolitisk Samarbeidsprogram 2005 – 2010».
- Etablering av Nordisk InnovationsCenter (NICe) som Nordisk Ministerråds viktigste instrument til å gjennomføre nærings- og innovasjonsrettede prosjekter.

Et grenseløst Norden.

En viktig målsetning for arbeidet i MR – Næring er å utvikle Norden som én næringsregion og derigjennom styrke det nordiske næringslivs konkurransedyktighet i global sammenheng. Det er økende interesse i næringslivet for mer aktivt å utnytte Norden som en resurssterk hjemmebase for å øke mulighetene på det internasjonale markedet. «Nordisk Næringspolitisk Samarbeidsprogram 2002 – 2005» ligger til grunn for samarbeidet.

Programmet skal medvirke til at Norden skal fungere som et internt grenseløst miljø for næringsutvikling. Ambisjonene er å bidra til en

reduksjon av ulikhetene i de nasjonale regelverkene. Tilrettelegging for økt integrasjon er det bærende element i programmet.

Under det islandske formannskapet i 2004 er arbeidet med å fornye og forlenge programmet igangsatt og forslag til nytt «Nordisk Næringspolitisk Samarbeidsprogram 2006 – 2010» vil fremlegges for næringsministrene på møte i København i september 2005. Forslagene i det nye samarbeidsprogrammet vil fokusere på ytterligere innsats for å utvikle Norden som en næringsregion. Nordisk InnovationsCenter (NICE) vil være et viktig instrument til å gjennomføre samarbeidsprogrammet.

Fjerning av grensehindringer

I kapittel 5 i Stortingsmeldingen redegjøres det for arbeidet med fjerning av grensehindringer mellom de nordiske land med henvisning til bl.a. Norrbäck-rapporten om «Nordbornas rättigheter».

Selv om rapporten i første rekke beskriver de problemer den enkelte nordboer støter på vil disse problemene få en indirekte virkning for det nordiske nærings samarbeidet ved at dette skaper unødige vanskeligheter ved ansettelse av personer med spesiell faglig kompetanse på tvers av landegrensene. Det er viktig for det nordiske samarbeidets relevans og troverdighet at denne type «grensehindringer» fjernes dersom målsetningen om Norden som én grenseløs og konkurransedyktig region skal innfris.

Under det svenske formannskapet var arbeidet med å fjerne grensehindringer en prioritert oppgave. De nordiske næringsministrene har besluttet å igangsette en utredning om de problemer som grensehindringer skaper for det nordiske næringslivet.

Poul Schlüter ble anmodet om å lede dette arbeidet. Det ble tatt utgangspunkt i en kartlegging av eksisterende rapporter og beskrivelser om grensehindringer.

Island har under sitt formannskap fulgt opp dette arbeidet, og på ministerråds møtet i Akureyri i september 2004 la Poul Schlüter fram kartleggingsrapporten med konkrete forslag til løsninger. Det ble pekt på at ansvaret for å gjøre noe med de mange grensehindringer som ble dokumentert i rapporten er fordelt på mange andre ministerråd enn ministerrådet for næring. Det ble besluttet å oppfordre de nordiske samarbeidsministrene til å anmode relevante fagdepartementer/fagsektorer å fokusere i sterkere grad på arbeidet med å fjerne grensehindringer som konkret berører ansvarsområdet til disse departementene.

Av særlig interesse for fremdriften av dette arbeidet er hvordan disse problemene søkes løst i Øresund-regionen mellom Sverige og Danmark. Utviklingen av Øresund-regionen som omfatter København-Malmø-området til én felles «arbeidsplass» hvor mennesker, kapital, tjenester, forskning og utdanning flyter fritt, vil gi viktige indikasjoner på viljen og evnen på politisk hold til å fjerne unødvendige grensehindringer og dermed forsterke integrasjonen i hele Norden.

Innovasjon

MR- Næring vedtok på sitt møte i Göteborg i 2003 å igangsette arbeidet med å utarbeide forslag til program for næringssektorens innovasjonspolitiske samarbeid fram til 2010. Et vesentlig hensyn var å tydeliggjøre næringssektorens bidrag i den bredere satsningen på Norden som et ledende innovasjons- og kunnskapsmiljø. Programmet er nedfelt i «Forslag til nordisk innovasjonspolitisk samarbeidsprogram 2005 – 2010 («Innovasjonsboken»).

Innovasjonsboken ble framlagt på MR-Nærings møte på Island hvor ministrene ga sin tilslutning til det foreslåtte forslaget til det innovasjonspolitiske samarbeidsprogrammet for 2005 – 2010. Sammen med den såkalte «Vitboken» som de nordiske utdannelse- og forskningsministrene har fått utarbeidet er det skapt en bedre balanse mellom næringssektoren og forskningssektoren på det innovasjonspolitiske området.

Innovasjonsboken peker på at de nordiske innovasjonssystemene er små i internasjonal sammenheng. Det er imidlertid et utnyttet potensial mellom næring og forskning både innenfor og på tvers av de nordiske landene. Utviklingen av et nordisk samarbeid i innovasjonspolitikken vil kunne spille en stadig viktigere rolle som supplement til den nasjonale politikken og bidra til økt verdiskaping og økonomisk vekst. Det er videre pekt på den mergevinst Norden kan få ved at landene åpner opp sine innovasjonssystemer for hverandre.

Nordisk InnovationsCenter

De nordiske samarbeidsministrene fulgte opp beslutningen fra MR – Nærings møte i Göteborg om etablering av den nye institusjonen Nordisk InnovationsCenter (NICE) fra 1. januar 2004. NICE er en sammenslåing av de to institusjonene Nordisk Industrifond og Nordtest som begge lå under MR-Nærings ansvarsområde.

Bakgrunnen for planene om sammenslåing var anbefalingen fra Nordisk Råd i 2001 om at Nordisk Ministerråd som en oppfølging av tiltakene i bud-

sjettanalysen for 2002 skulle ta initiativ til å klarlegge de administrative, økonomiske og faglige gevinster ved fusjon, samdrift eller samlokalisering av enkelte institusjoner.

Denne institusjonen blir Nordisk Ministerråds viktigste instrument til å gjennomføre både det nordiske næringspolitiske samarbeidsprogrammet 2006 - 2010 og det nordiske innovasjonspolitiske samarbeidspogrammet 2005 - 2010. Ambisjonen er å bidra til å utvikle det nordiske næringsmiljø til et av de ledende og mest konkurransekraftige på global basis.

Gjennom sin virksomhet vil NICE øke nordisk kompetanse og gjennomføre fellesnordiske prosjekter som gir positive merverdier i forhold til prosjekter i nasjonal regi. NICE vil med sin virksomhet kunne bidra til å fremme et effektivt nordisk næringspolitisk samarbeid som kan lette markedsadgangen både europeisk og globalt.

Globaliseringen har medført en større bevissthet om betydningen og viktigheten av et samarbeid i Norden. Ikke minst gjelder det de små og mellomstore bedrifter. De små bedriftene som prøver seg på eksportmarkedet starter gjerne satsningen i et nordisk naboland, og de store virksomhetene søker ikke sjelden sine allianser blant partnere som har en bedriftskultur som ligner deres egen.

I tillegg vil fokus kunne settes på prosjekter som kan bidra til økt verdiskaping gjennom å fremme innovasjon som kan kommersialiseres. Denne type innovasjon kan ha sitt utspring i næringslivet selv eller som resultat av anvendt forskning.

Nordisk Ministerråd har i de siste årene hatt fokus på et økende samarbeid mellom Norden og nærområdene. I næringssektoren vil et tettere samarbeid med nærområdene, dvs. de baltiske landene og Nordvest-Russland, kunne gi positive ringvirkninger for nordisk næringsliv. Fra regjeringens side vil dette samarbeidet prioriteres. Denne prioriteringen er også i samsvar med de øvrige landene i Norden.

7.6 Regionalpolitikk

Mål om balansert og bærekraftig utvikling, som tar i bruk næringspotensialet og som sikrer livsgrunnlag og velferd for befolkningen i alle regioner, er høyt prioritert i alle de nordiske landene. På lokalt og regionalt nivå er politikere, offentlig administrasjon, næringsliv og befolkning engasjert i praktisk samarbeid med andre regioner i Norden. Dette samarbeidet har særlig omfang i grenseregionene. På sentralt nivå bidrar det nordiske samarbeidet

gjennom erfaringsutveksling, diskusjoner med nordiske kolleger og felles innsats gjennom kunnskapsutvikling til at beslutningstakere får et bedre grunnlag for politikkutvikling.

Det nye nordiske regionalpolitiske samarbeidsprogrammet ble vedtatt av de nordiske regionalministrene i desember 2004 og gjelder fra 2005 til 2008. Målene for det nordiske regionalpolitiske samarbeidet er å gjøre Nordens stemme hørt i Europa, å medvirke til utvikling av de nordiske lands og nordiske regioners egen politikk og å fremme regional og nasjonal konkurransekraft på et bærekraftig grunnlag.

Det er tre grunner til at de nordiske landene ønsker å samarbeide om regionalpolitiske spørsmål:

- De nordiske landene har lignende geografi, og møter i mange tilfeller lignende utfordringer. EUs konkurranseregulering og EUs utforming av framtidige strukturfond er eksempler på saker der en koordinering av nordiske innspill vil være nyttig for Norge.
- Nordisk samarbeid kan medvirke til integrasjon i Norden og med andre nordiske land.
- Det nordiske samarbeidet gir en arena der det er mulig å lære hvordan lignende utfordringer blir løst i andre nordiske land.

Handlingsprogrammet for 2005-2008 har fokus på to hovedtemaer. Det ene temaet dreier seg om samarbeid over landegrensene, både i Norden og i nærområdene. Sentrale aktiviteter er knyttet til det nordiske grenseregionale samarbeidet gjennom blant annet Interreg-programmer, Nordisk Atlanterhavssamarbeid, og prosjekter der både de baltiske landene og Nordvest-Russland er med. Det andre sentrale temaet for handlingsprogrammet er erfaringsutveksling og kunnskapsutvikling. Sentrale spørsmål og aktiviteter knyttet til dette samarbeidstemaet er å følge den politiske utviklingen i EU/EØS, EU-kommisjonens forslag til ny regionalpolitikk og reformen av konkurransereglene i Europa. Dette er spørsmål som det er viktig å drøfte i både selve embetsmannsgruppen for regionalpolitikk (NERP) og ekspertgrupper under denne, for om mulig å finne fram til felles posisjoner. I tillegg er sentrale spørsmål knyttet til hvordan ulike nordiske land arbeider med utforming av regionalpolitikk og næringspolitikk innenfor de rammer som EU/EØS-samarbeidet setter. Utviklingen av det fellesnordiske forskningsinstituttet Nordregio³ og et

³ www.nordregio.se

nordisk forskningsprogram⁴ er aktiviteter som også er knyttet til temaet.

Felles innsats innenfor kunnskapsutvikling er et viktig element i det regionalpolitiske samarbeidet. Gjennom fellesnordiske miljøer har en fått et høyt kvalitetsnivå både på forskning, produksjon og bearbeiding av regionale data og videreutdanning. Innenfor det nordiske forskningsprogrammet om fremtidige utfordringer og institusjonelle utfordringer for regional utviklingspolitikk er det blant annet blitt produsert rapporter om innovasjon i nordisk periferi og om verktøy for en bærekraftig utvikling. Det er også gjennomført en utredning av de regionale dimensjonene av inntektssystemet i de nordiske landene. Flere prosjekter er også igangsatt vedrørende utfordringer og muligheter knyttet til IT og regional utvikling. Nordregio er et viktig redskap for å videreføre denne felles satsingen på et høyt internasjonalt nivå.

For Norge har samarbeidet på det regionalpolitiske området stor betydning. Det er viktig i seg selv ved at en kan finne praktiske løsninger på problemer og utveksle erfaringer. Det er også viktig fordi vi gjennom samarbeidet får en annen og tidligere tilgang til EU-prosesser enn det som er mulig i EØS-prosessene på dette området. En har svært gode erfaringer fra begge disse sammenhengene i de senere år. Både EU-kommisjonens forslag til ny regionalpolitikk og nytt regionalpolitisk statsstøtteregeverk fra 2007 til 2013 bekrefter at det arbeidet som er lagt ned i forhold til Kommisjonen og EUs medlemsland har gitt gjennomslag for det å ta hensyn til regioner med særlige regionalpolitiske utfordringer.

Regjeringen vil derfor både generelt, og spesielt under det norske formannskapet i 2006, arbeide for å få fram de nordiske og norske forutsetningene og interessene i en større europeisk sammenheng, og til stadig å heve kvaliteten på det regionale utviklingsarbeidet.

NERP har etablert en arbeidsgruppe i forbindelse med prosjektet «Städernas betydelse för regional utveckling ur ett europeisk och nordisk perspektiv». Denne arbeidsgruppen ledes av Norge og skal i løpet av det norske formannskapet for Nordisk Ministerråd for 2006 levere sin rapport til NERP og arrangere et seminar om emnet og gruppens resultater. Prosjektet gjenspeiler det økte fokus på byenes rolle i regionalpolitikken og betydningen av en differensiert by og regionalpolitikk. Det vises i denne sammenheng også til St.

meld. nr. 25 (2004-2005) Om regionalpolitikken og St. meld. nr. 31 (2002-2003) Storbymeldingen.

Det vil også bli lagt vekt på samarbeid om nordområdene og Nordvest-Russland. Av temaer vil det bli lagt vekt på bypolitikk, infrastruktur og innovasjon.

Ministerrådet vil fortsatt prioritere samarbeid mellom regioner. De nordiske grenseregionene har vært gjennom en etablerings- og oppbyggingsfase, og har betydelig erfaring og resultater som grunnlag for videre handling. Ministerrådet vil stille større krav til grenseregionene med hensyn til vektlegging av konkrete resultater ved tildeling av midler i programperioden. Ministerrådet vil også arbeide for å sikre en bedre sammenheng mellom prioriteringene i de nye formannskapsprogrammene og arbeidet i grenseregionene. Dette i samsvar med Nordisk Råds rekommandasjoner.

Det har vært en positiv utvikling med en betydelig økt satsing på grenseregionalt samarbeid gjennom EUs Interreg-program. Disse programmene vil utgjøre det viktigste fundamentet for det grenseregionale samarbeidet innen Norden og i forhold til våre nærområder. Den sterke samordningen mellom nordiske midler og EU-midler vil fortsette i de regioner som helt eller delvis omfattes av Interreg. Også på dette området vil det bli arbeidet med å få til ytterligere synergi mellom det nordiske og det europeiske samarbeidet. De forskjellene som i dag er i geografi mellom de nordiske grenseregionene og Interreg vil bli vurdert.

For å bidra til å fjerne barrierer for utnyttelse av mulighetene i arbeidsmarkeder som strekker seg over landegrensene, vil en vurdere en videreføring av GOLIN-prosjektet (Grenseregionale Optimale Løsninger i Norden).

Ministerrådet vil legge opp til at en andel av bevilgningene til grenseregionene brukes til særlige satsingsområder. En fortsatt nedbygging av administrative og andre barrierer for praktisk samarbeid vil være et slikt satsingsområde i kommende periode. Det vil bli økt oppmerksomhet rettet mot grensehindre for næringslivet.

Nordisk Atlantsamarbeid (NORA)

Nordisk Ministerråd besluttet høsten 2003 en styrking av det vestnordiske samarbeidet – også ved å invitere nabolandene til et nærmere samarbeid. Dette førte bl.a. til at NORA intensiverte arbeidet med en ny strategiplan for å følge opp denne beslutningen. Planen ble behandlet av NORA-komiteen i juni 2004. Den nye planen bygger på fem prioriterte innsatsområder. Det ble også

⁴ For tilgang til enkeltrapporter som foreløpig er kommet fra dette programmet se: www.nordregio.se under lenken «publikasjoner»

bestemt på samme møte at planen skal følges opp ved en årlig arbeidsplan som ytterligere vil spisse innsatsen ut fra aktuelle problemstillinger. En slik gradvis spissing gir muligheter for å innpasse problemstillinger som de inviterte naboland vil prioritere.

Ifølge denne planen skal NORA blant annet:

- Arrangere årlig nordatlantisk konferanse med deltagelse av politikere, embetsverk, næringsliv, FoU-miljøer mv.
- Etablere temakonferanser og seminarer om nordatlantiske problemstillinger, og med vekt på etablering av felles utviklingsprosjekter.
- Det skal legges vekt på samarbeid med naboene i vest.
- NORA skal aktivt arbeide for å identifisere nordiske interesser og interessenter i de emner som blir tatt opp på seminarene.
- Arbeide for å koble prosjektaktiviteten i Nordatlanten sammen med lignende aktiviteter i andre nordiske land og EU.

NERP engasjerte sommeren 2004 et konsulentsekskap til å evaluere og analysere samarbeidet i NORA. Evalueringens overordnede konklusjon er positiv. Innsatsen er relevant i forhold til felles problemstillinger. Måloppnåelsen, levetid og effekten av enkeltprosjektene er tilfredsstillende og NORAs prosjektmidler har utløst annen finansiering. Rapporten fremhever styrking av nettverk som en vellykket satsing. Rapporten reiser også spørsmål om eventuell regional medfinansiering.

Det danske formannskap for NERP har fulgt opp denne rapporten og fremlagt et forslag til en ny analyse av utviklingsmulighetene i Nordatlanten – en analyse som skal gå mer i dybden omkring det utviklingspotensialet som det nordiske samarbeidet kan bidra til. Analysen skal leveres innen utgangen av 2005.

Økt norsk- finsk samarbeid i nord

Høsten 2002 ble det etter initiativ fra statsministrene Lipponen og Bondevik etablert et finsk-norsk grenseprosjekt. Prosjektets hovedmål har vært å øke samarbeidet mellom grenseområdene ved å identifisere og bidra til å bygge ned unødvendige hindringer i grenseoverskridende handel og samarbeid. Deltagere i prosjektet er de tre samiske grensekommunene Utsjok, Enontekio og Enare i Finland og kommunene Storfjord, Kåfjord, Nordreisa, Kautokeino, Karasjok, Tana, Porsanger, Nesseby og Sør-Varanger i Norge.

En arbeidsgruppe har utarbeidet rapporten «Grenseløst i nord». Denne ble overlevert statsministrene i de to landene da de møttes til politiske

drøftinger i Uleåborg i Finland 18. mai 2004. Rapporten legger grunnlag for nærmere samarbeid på en rekke områder. Utfordringene og mulighetene for løsninger har tatt utgangspunkt i lokale forhold. Mulighetene for forbedringer ligger innen sektorer som for eksempel utdanning, helse, offentlige tjenester og brann- og redningsarbeid. Rapporten inneholder også anbefalinger i forhold til næringsliv og infrastruktur. Det pekes på konkrete oppfølgingstiltak. Dette følges nå opp ved at det er etablert en interdepartemental arbeidsgruppe som skal fremme konkrete forslag til neste møte mellom statsminister Vanhanen og statsminister Bondevik.

7.7 Fiskeri og fangst

Den overordnede målsetting for det nordiske fiskerisamarbeidet er å virke for en bærekraftig utvikling i de nordiske landenes fiskerisektorer, og for et godt havmiljø som skal bidra til å sikre konsumentene mulighet for å velge trygg sjømat av god kvalitet. Denne målsettingen innebærer at en bærekraftig utnyttelse av havets levende ressurser og beskyttelsen av de nordiske landenes marine økosystemer, utgjør et grunnleggende element i det nordiske fiskerisamarbeidet. Det er særlig viktig gjennom det nordiske fiskerisamarbeidet å iverksette aktiviteter som har relevans for de mest fiskeriavhengige områder. Det nordiske fiskerisamarbeidet skal bygge på de enkelte landenes fiskeripolitikk, og bidra til å finne frem til felles løsninger på områder hvor samarbeidet gir bedre resultater enn nasjonale.

Fiskerisamarbeidet er organisert under ministerrådet for fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler (MR-FSJL). Nordisk embetsmannskomite for fiskerispørsmål (NEF) og ministerrådets sekretariat forbereder og initierer virksomheten. Samarbeidet styres av 4-årige samarbeidsprogrammer. For inneværende 4-års periode er det utarbeidet et felles handlingsprogram i samarbeid med jord- og skogbrukssektoren og næringsmiddelsektoren. Handlingsprogrammet er et overordnet program som omfatter den totale virksomheten innenfor hele matministerrådet. Programmet søker å gjennomføre og operasjonalisere viktige elementer innenfor den nordiske strategien for bærekraftig utvikling. Det tilligger imidlertid de enkelte embetsmannskomiteene å følge opp handlingsprogrammet innenfor sine respektive fagområder, men med et sterkere fokus på tverrfaglig samarbeid. Embetsmannskomiteen for fiskerispørsmål fokuserer således også i inneværende periode på

bærekraftig forvaltning av de marine ressursene og et godt havmiljø som basis for ernæringsmessig sunne og trygge matvarer, samt å bidra til å fremme landenes fiskeripolitiske målsettinger.

Nordisk arbeidsgruppe for fiskeriforskning (NAF) har en rådgivende rolle for NEF i forsknings- og utviklingsrelaterede emner, og skal initiere nye innsatsområder innen forskning og utvikling. NAF skal også foreta forskningsfaglig vurdering av prosjektsøknader. NAF har utarbeidet en arbeidsplan for perioden 2005-2008. Planens generelle formål er å

- styrke miljøene for forskning og utvikling på områder hvor Norden allerede har god kunnskap og kompetanse for å bidra til å forbedre næringslivets konkurransekraft og myndighetenes behov for forskning,
- bidra til arbeidsfordeling og struktur hvor landene kompletterer hverandres kunnskap, kompetanse og infrastrukturer for å unngå overlappende og ressurskrevende virksomhet, og
- styrke Norden som en felles plattform i konkurransen om forskningsmidler innen EU og internasjonalt, samt å arbeide for bedre koordinering og integrasjon i Europa av nasjonal og regional forskning.

Det er utarbeidet prioriterte tema og tiltak for oppfølging som dekker flere delområder, bl.a. undervisning, ressursforvaltning, trygg og sunn mat m.fl. NAF og Nordisk miljø- og fiskeristrategi vil på flere områder samordne aktiviteter. Samarbeidet med Baltikum og Nordvest-Russland vil få økt fokus.

Nordisk Miljø- og fiskeristrategi (MiFi) er et tverrsektorielt samarbeid mellom miljø- og fiskerimyndighetene i de nordiske landene og selvstyrende områdene. Samarbeidet er nærmere omtalt under kapittel 6.5 Tverrfaglig miljøsamarbeid.

MR-FJSL har i 2005 et samlet budsjett på 38,4 MDKK. Av disse midlene er 5,4 MDKK avsatt til felles prosjekter. Disse midlene skal anvendes dels til tverrsektorielt samarbeid med sektorer utenfor ministerrådets regi, og dels til politiske satsningsområder innenfor ministerrådets ansvarsområde. Til fiskerisiden og næringsmiddelsiden er det bevilget henholdsvis 5,1 og 5,3 MDKK.

Siden Island i sin formannskapsperiode i 2004 fremhevet «Nordens ressurser», har det vært naturlig å ha fokus på havet og dets ressurser. Man har prioritert sammenhengen mellom havklima, bestandsutvikling og forvaltning. I samarbeid med miljøsektoren ble det arrangert en konferanse om

tiltak for å beskytte havmiljøet. Det har i perioden vært oppmerksomhet rundt fremtidens bruk av havet, og i denne forbindelse er det lagt økt vekt på forståelse og dialog mellom aktører som høster og forvalter ressursene i havet. Det arbeides for å ta i bruk redskaper som er skånsomme mot havmiljøet og som bidrar til å redusere uønsket bifangst. Man er opptatt av å øke kunnskapen om artenes samspill i det marine økosystemet og å bidra til at fiskeriøkonomi blir en del av forvaltningen. Det arbeides for å styrke kunnskapen om havet gjennom økt rekruttering til forskning og utdanning. Videre støtter det nordiske fiskerisamarbeidet opp om internasjonale prosesser og bidrar med nordisk viten med sikte på å oppnå politiske endringer som har betydning for fremtidens forvaltning av havet.

Et annet prioritert område i 2005 har vært å styrke det nordiske samarbeidet knyttet til overvåkingen av forurensende stoffer i fisk og skalldyr og fokusere på de ernæringsmessige sunne aspekter ved sjømat. Det har også blitt prioritert å forske i og utvikle biprodukter og annen verdiøkning av produkter, samt sporbarhet.

NEF støttet avholdelse av et teknisk konsultasjonsmøte om miljømerking i regi av FAO i oktober 2004. Det nordiske merkningsinitiativet ble forelagt FAOs Fiskerikommisjon og godkjent våren 2005. NEFs merkegruppe følger aktivt med i denne prosessen. I tillegg har industriens merkegruppe fortsatt drøftelser om muligheter for å etablere et miljømerke i konkurranse til merket «Marine Stewardship Council» har lansert internasjonalt.

Under det danske formannskapet i 2005 er det arbeidet med å forske på og utvikle effektive forvaltningssystemer for Nordens fiskerier som bygger på en bæredyktig utnyttelse av fiskebestandene, og hvor man integrerer miljøhensyn i fiskeriforvaltningen. Man ønsker også i sterkere grad å integrere fiskeriøkonomi og fiskeriøkonomiske prognoser i fiskeriforvaltningen i balanse med den biologiske rådgivning. Videre ønsker man å bidra til at samfunnsmessige og sosiale aspekter i større grad blir integrert i forskningen og i debatten omkring bæredyktig fiskeri. Et viktig element i dette er det samarbeidet som er inngått mellom NEF og Nordic Marine Academy.

Videre er det ønskelig med en utvidet dialog mellom fiskeri- og miljøforvaltningen, og det planlegges flere dialogmøter mellom fiskere, forvaltere og forskere i så vel Norden som våre naboland og andre som høster av de samme ressursene.

7.8 Jord- og skogbruk

Det legges stor vekt på å videreutvikle ministerrådsmøtene som er felles for fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler. Den nye bredden som nå er i saksfeltet gir i seg selv en slik videreutvikling og man legger videre vekt på å fremme saker med høy politisk relevans. Nærings-, miljø- og forbrukerorganisasjoner trekkes inn i diskusjonene med ministrene for fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler på kontaktorganmøter. Deklarasjoner og ministeruttalelser legger et godt grunnlag for en samordnet og effektiv oppfølging av mål og strategier, både nasjonalt i de nordiske landene og gjennom felles nordiske arbeider. Det legges også vekt på å utforme felles plattformer for nordiske arbeider i internasjonale organer. For landbruket har dette kommet lengst innen skogbruk og genressursforvaltning der det er etablert nettverk og prosedyrer for drøfting og samordning.

Det felles handlingsprogram for perioden 2005–2008 for de tre sektorer: Fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler ble vedtatt på ministerrådsmøtet på Island i august 2004. Det nye handlingsprogrammet er ambisiøst og det legges opp til en mer omfattende samordning mellom den nasjonale innsatsen og arbeider i regi av Nordisk Ministerråd. De overordnede målsetninger og prioriteringer for det nordiske ministerrådet for fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler kommer under programperioden 2005 – 2008 å være rettet mot følgende innsatsområder:

- Næringsutvikling
- Mat og helse
- Biologisk mangfold og genetiske ressurser
- Kollektive verdier
- Horisontale innsatsområder som forskning, utdanning, kompetanseoppbygging, informasjon og internasjonalt samarbeid.

Handlingsprogrammet for 2005 – 2008 er nyskapende ved å ha en tilnærming i arbeidet som skal sikre politisk helhetsspektiv i bruken av naturressursene og for alle prosessene gjennom hele verdikjeden. Konsumentenes rett til sikre næringsmidler og tilfredsstillende informasjon står sentralt, det samme gjør økt verdiskaping og økt lønnsomhet i alle ledd. Handlingsprogrammet operasjonaliserer mange av målsetningene i den reviderte strategien for et bærekraftig Norden, hvor ministerrådet har et helt eller delansvar for en betydelig del av programmet.

Virksomheten i jord- og skogbrukssektoren for 2001 – 2003 ble evaluert i 2004. Forslagene i evalueringsrapporten er til behandling og oppfølging.

Målet er å få økt effektivisering gjennom klarere prioriteringer og forenkling av planleggings- og arbeidsprosessene.

Parallelt med effektivisering innen de enkelte sektorer, arbeider koordineringsgruppen med forslag til ny organisasjonsstruktur innen ministerrådet for fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler. Målet er et mer helhetsorientert ministerråd basert på politiske og faglige nivåer og at det skal legges til rette for klare prioriteringer, økt synlighet og forenkling av arbeidsprosessene. Forslag til ny organisasjon skal drøftes på ministerrådsmøtet i år og søkes iverksatt i 2006.

Det legges stor vekt på samarbeidet med nærområdet. Samarbeidet med de baltiske landene er omorganisert. Samarbeidet skal gå direkte til embetsmannsgruppene og til koordineringsgruppen, og det er etablert embetsmannsgrupper for hver av fagfeltene jordbruk og skogbruk. Prioriterte samarbeidsområder er innenfor bærekraftig jord- og skogbruksutvikling.

Det legges opp til å utvikle samarbeidet i takt med de baltiske lands interesser og muligheter og prioriteringer. Det tas imidlertid initiativ fra nordisk side både til informasjon og forslag til samarbeid. Det praktiske samarbeidet for landbruket har så langt i hovedsak utformet seg innen skogbruk, genressurser og økologisk produksjon. På det nordisk-baltiske ministermøte i Tallin i november 2003 vedtok ministrene deklarasjonen bl.a. om økt samarbeid innen økologisk jordbruk og skogbruk. Samarbeidet med Nordvest-Russland søkes videre utviklet. Samarbeidet innen skogbruk og genressurser har kommet lengst.

Det siste tiåret har det vært et nært samarbeid mellom landbruks- og miljøsektoren om bærekraftig jord- og skogbruk. Samarbeidet er formalisert gjennom en felles styringsgruppe med budsjett finansiert av de to sektorene. Strategien for landbruksmiljøsamrådet er utformet for å operasjonalisere målsettingene i den reviderte bærekraftstrategien som berører sektoren. Som et ledd i dette er det utarbeidet en nordisk plan for redusert helse- og miljørisiko og forbruk av plantevernmidler og utviklet forslag for felles nordisk arbeid med økologisk jordbruk. Det er også gjennomført prosjekt om jordbrukets kulturlandskap, utredninger om rettigheter til genressurser, naturvern i skog og utslipp av klimagasser fra jordbruket.

Det er økende interesse knyttet til jordbrukets kulturlandskap i Norden. Det er gjennomført prosjekt i Sverige om landbrukets fremtidige roller, og Norge har arrangert en nordisk kulturlandskapskonferanse som et ledd i et utredningsarbeid om det framtidige nordiske arbeidet med dette. Konfe-

ransen var meget nyttig for erfaringsutveksling, nettverksbygging og utveksling av nye idéer mellom de nordiske landene. Ministerrådsmøtet i Akureyri i 2004 vedtok en deklarasjon om jordbrukets fremtidige roller og kulturlandskapet som ressurs. Som oppfølging av deklarasjonen om jordbrukets framtidige roller, ble det høsten 2004 nedsatt en nordisk arbeidsgruppe som ledes av Norge.

Jord- og skogbrukssektorens budsjett for 2004 er på 21,0 MDKK. Av dette går 18,4 MDKK (87%) til sektorens nordiske institusjoner og permanente samarbeidsorganer, som er Nordisk Genbank (NGB), SamNordisk Skogforskning (SNS), Nordisk genbank for husdyr (NGH) og Nordisk kontaktorgan for jordbruksforskning (NKJ). De resterende midlene går til prosjektvirksomhet der samarbeidsprosjekter med andre sektorer er prioritert. Budsjettet er stramt og det er betydelig synergieffekter med klar nordisk nytte for en større innsats enn det budsjettet utløser. Det legges derfor særlig vekt på god samordning til nasjonale satsinger og nasjonale finansieringsmuligheter.

For bl.a. å styrke samarbeidet innen det felles ministerråd har sektorene for hhv. fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler dannet en fellespulje. Denne er på 5,1 MDKK i 2004. Midler fra fellespuljen brukes i betydelig grad til å finansiere de overordnede målsetningene som ble utformet under det norske formannskapet i 2002 dvs. mattrygghet og bærekraftig utvikling. Målsetningene om bærekraftig utvikling gir grunnlaget for en omfattende felles nordisk satsing på genressurser, skogbruk og en rekke temaer innen jord- og skogbruk.

Forskning

En videreutvikling av det nordiske samarbeidet om forskning og utdanning innen jord- og skogbruk har i de siste tre årene vært utredet av tre ulike grupper i regi av Nordisk Ministerråds sekretariat. Saken ble drøftet på ministerrådsmøtene i Akureyri i 2004. Målet er i første omgang å styrke samarbeid på matområdet og skog der synergieffektene er størst. Ansvaret for å følge opp arbeidet er lagt til koordineringsgruppa.

Jordbruk

Nordisk kontaktorgan for jordbruksforskning (NKJ) er et kontaktorgan mellom de nasjonale forskningsrådene og koordinerer en omfattende forskningsaktivitet som finansieres nasjonalt. NKJ fungerer også som rådgiver for Ministerrådet i forskningspolitiske saker innen jordbrukssektoren.

Strategiplanen for NKJ fokuserer på forskning for bærekraftig jordbruksproduksjon, mattrygghet, distriktsutvikling og dyrehelse og dyrevelferd. Den strategiske hovedmålsetning er å sikre en best mulig samordning av nordisk aktivitet innen jordbruksforskningen gjennom kontaktskapende virksomhet, informasjonsutveksling, felles utredningsarbeid, nettverksbygging og samarbeid om konkrete forskningsprosjekter og -programmer. Det legges særlig vekt på nordisk nytteverdi og forskningsmessig kvalitet ved vurdering av prosjektsøknadene. NKJ var involvert i arrangementet av konferansen om nordisk landbruk i post-genomtid i Akureyri på Island i 2004. Konferansen samlet foredragsholdere fra Norden og USA med representanter fra forvaltning, myndigheter, næringsliv og forskning. NKJ har satt ned et utvalg med tanke på engasjement i tilknytning til ministerrådsdeklarasjonen fra 2004 om jordbrukets framtidige roller og om kulturlandskapet som ressurs.

I 2004 har det vært 10 forskningsprosjekter i gang i NKJs regi og 4 prosjekter er ferdigstilt, alle med nasjonal finansiering. Øvrig aktivitet er knyttet til nettverksbygging, utredninger og støtte til arbeidsgrupper og symposier. Det nordiske budsjettet for NKJ var i 2004 på 710 000 DKK, som utløste totalt 16,7 MNOK i nasjonal medfinansiering for til sammen 10 nordiske forskningsprosjekter.

Skogbruk

Forskningssamarbeidet innen skogsektoren i Norden er organisert i SamNordisk Skogforskning (SNS). Målsettingen til SNS er å arbeide for økt samarbeid og synergieffekter innen den nordiske skogforskningen, først og fremst når det gjelder forskning om skogens mangesidige funksjoner og bærekraftig skogbruk. SNS er også rådgiver for Ministerrådet i skogpolitiske forskningsspørsmål. SNS arbeider for å fremme forskning og nettverksbygging både innen Norden, EU og i nærområdene. De baltiske land er i betydelig grad trukket inn i det nettverkssamarbeidet som skjer innenfor SNS og i noen grad i FoU-prosjekter. Tilsvarende samarbeid med Nordvest-Russland er foreløpig mer beskjedent.

I 2004 har SNS støttet 13 forskningsprosjekter og 11 nettverksaktiviteter. Den nasjonale medfinansieringen var 71 % for prosjektene og 50 % for nettverksaktivitetene. Etter en utredningsfase utlyste SNS midler på 2005-budsjettet til avanserte nordiske forskningsnettverk (CAR). SNS vedtok å støtte 4 CAR-søknader for en 5-årsperiode fra og med 2005. SNS-støtten er 400 000 - 500 000 NOK pr.

år og CAR-støtten utgjør 4-8 % av driftsbudsjettet til den enkelte CAR. Det er etablert CAR innen følgende fagområder: bynært skogbruk, miljøgoder fra skog, skoglig genetikk og planteforedling, skogbrukets driftsteknikk.

Treforskning er et satsingsområde i Norden og også i flere andre europeiske land. SNS har deltatt i EUs ERA-nettprosjekt WoodWisdom-Net <http://www.woodwisdom.net/> som startet i 2004. Nettverksaktiviteten ledes fra Finland og SNS er en av 12 partnere. Målet er å planlegge og gjennomføre en felles utlysning av FoU-midler i 2007 innenfor temaet Wood Material Science. SNS har videre bidratt med faglig og økonomisk støtte til utarbeiding av en omfattende prosjektsøknad (EFORWOOD2) til EUs 6. rammeprogram.

Ministerrådet har på ulike plan vært aktiv for å følge opp internasjonale prosesser om skogpolitikk. Nordisk kontaktgruppe for internasjonal skogpolitikk under NEJS er tillagt ansvaret for nordisk samordning foran sesjonene i United Nations Forum on Forest (UNFF), ministerkonferansene for beskyttelse av europeiske skoger og å forberede Ministerrådets behandling av disse spørsmålene. Kontaktgruppen har fått fram felles synspunkter som har hatt betydning for landene i disse prosessene. Resolusjonene fra den fjerde ministerkonferansen for beskyttelse av Europas skoger, våren 2003 i Wien, har bl.a. vært utgangspunktet for utformingen av ministerdeklarasjonene fra ministerrådsmøtet i Kalmar i 2003 og Akureyri i 2004. Deklarasjonen om skogbruk fra Akureyri i 2004 har hovedfokus på skogens rolle i å bidra til reduksjon av klimagassutslippene og klimaendringens virkning på skogen. Et sterkt nordisk samarbeid er for øvrig viktig i arbeidet med bærekraftig skogbruk i nær-områdene. Dette omfatter økologiske, økonomiske, sosiale og kulturelle forhold i området, og de to siste årene har en hatt særlig fokus på problemer knyttet til handel med skogsvirke, herunder illegal handel.

Genressurser

De nordiske landene har stor nytte av samarbeidet om å kartlegge, bevare og utnytte de genetiske ressurser og den biologisk mangfoldighet i Norden. Den biologiske diversitet er en forutsetning for et bærekraftig landbruk og matsikkerheten i Norden og verden for øvrig. Strategien for genetiske ressurser for fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler gir de overordnede retningslinjer for gensamarbeidet i Norden de kommende år og de skal implementeres av de nordiske samarbeidsorganene Nordisk Genbank (NGB), Nordisk Genbank

Husdyr (NGH) og Nordisk skogbruks frø- og planteråd (NSFP). Nye utfordringer skal tas opp, bl.a. forvaltning av ville genetiske ressurser og emner av politisk interesse f.eks. genmodifiserte organismer samt foretakets rolle, engasjement og nytte for forvaltning av genetiske ressurser.

Det sterke nordiske samarbeidet om genetiske ressurser har medført at Norden har fungert som en modell for regionalt samarbeid innen området i verden, og strategien vektlegger fortsatt et høyt engasjement i internasjonale spørsmål og internasjonale organisasjoner. I 2004 er det lagt vekt på å styrke samarbeidet mellom de ulike nordiske samarbeidsorganene for henholdsvis plante-, husdyr- og skogsgenetiske ressurser og på å bedre koordineringen i forhold til nasjonale aktiviteter på området.

De politiske anbefalinger som omfatter genetisk materiale i Nordisk Genbank (NGB) og de genetiske ressurser for ville og domestiserte arter av planter, husdyr, skog og fisk, anses som viktige både for det felles arbeidet om bevaring av frø i Nordisk Genbank og for det videre samarbeidet mellom de nordiske land. Deklarasjonen danner også et viktig innspill til de internasjonale prosesser på dette området, og den ble bl.a. presentert på det sjette partsmøtet til Konvensjonen om biologisk mangfold i Kuala Lumpur i februar 2004. Nordisk genbank har fulgt opp deklarasjonens anbefalinger og utarbeidet reviderte regler for utgivelse av genetisk materiale.

Samarbeidet om bevaring og bruk av genetiske ressurser er svært høyt prioritert innen det nordiske jord- og skogbrukssamarbeidet. Om lag halvparten av landbruks sektorens midler går til dette området. Det er videre lagt vekt på kompetanseoppbygging og samordning gjennom bl.a. opprettelsen av en tverrgående informasjonstjeneste. Den skal sikre kommunikasjonen mellom politikk, administrasjon, forskning, næringslivet og allmennheten. Nordisk Genressursråd fungerer som et rådgivende organ for Ministerrådet og har bidratt til å sikre en tverrsektoriell koordinering av arbeidet til miljøsektoren. Det er lagt vekt på økt koordinering mot og mellom nasjonale program som komplementerer NGBs arbeid. NGB deltar i EU-prosjekter både innenfor direktivet for vekstgenetiske ressurser og innenfor EUs femte rammeprogram for forskning. Det har videre vært deltakelse i arbeidsgrupper under European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources.

NGB er blitt en internasjonal anerkjent organisasjon som samarbeider med mange organisasjoner også utenfor det nordiske område og bidrar med sin ekspertise i Europa, Afrika og Asia. NGB

ble i 2004 medlem av the Global Biodiversity Information Facility (GBIF) og bidrar med bl.a. kompetanse om genbankvirksomhet.

I 2004 har arbeidet med innsamling og dokumentasjon av plantegenetiske ressurser i Norden blitt utvidet. Samarbeidet med de baltiske landene og Russland er også ført videre. Et større arbeid for å kvalitetssikre Genbankens aktiviteter er blitt gjennomført bl.a. ved kvalitetssikring av frølager, frøforyngelse og oppformering av materiale. Sikkerheten til kolleksjonene er tatt opp, og det vil være nødvendig å finne uavhengige lokaliteter for å oppbevare basis-kolleksjonen.

Nordisk genbank for husdyr (NGH) har som formål å være et kompetansesenter for verdiskapning med utgangspunkt i de husdyrgenetiske ressurser i Norden. Virksomheten skal fremme verdiskapning, hensiktsmessig bevaring og bæredyktig utvikling av de genetiske ressurser hos husdyr gjennom nettverksorganisering og samarbeid i genressursarbeidet i Norden. Informasjonsarbeidet har en særlig stor vekt for å skape forståelse i Norden for bæredyktig bevaring og anvendelse av de husdyrgenetiske ressurser og de felles nordiske verdier, teknologier og kompetanse som disse ressurser bidrar med. Inneværende strategi gjelder for 2004-2009.

Nordisk genbank for husdyr (NGH) har ansvaret for samarbeidet i Norden om de husdyrgenetiske ressursene. NGHs strategi for perioden 2004-2009 representerer en forsterket innsats for dette arbeidet. NGHs rolle er å være et kompetansesenter og en pådriver for bevaring og bærekraftig utnyttning av genressursene. NGH skal arbeide gjennom kunnskapsformidling og informasjon, nettverksarbeid, forskning og teknologiutvikling. Ansvaret for det praktiske arbeidet ligger imidlertid hos de nasjonale genressursutvalgene og avlsorganisasjonene.

Oppfølging av Ministerrådets strategier for bærekraftig ressursbruk, har vært det bærende grunnlaget for arbeidet med husdyrgenetiske ressurser. I denne forbindelse har det vært viktig å få fokus på endringer i politikk og praktisk forvaltning av husdyrgenetiske ressurser som er nødvendig for å oppnå bærekraftighet. Fem utredningsprosjekter ble ferdigstilt i løpet av 2004 og gir økt felles nordisk kompetanse. NGH fungerer også som kontaktorgan mot FAOs avdeling for husdyrgenetiske ressurser og følger opp utarbeidelse av en verdensomspennende tilstandsrapport for husdyrgenetiske ressurser som er et ledd i revideringen av den globale strategien for forvaltning av husdyrgenetiske ressurser.

Nordisk skogbruks frø- og planteråd (NSFP) har som ledd i oppfølging av den nordiske genressursstrategien, innledet et samarbeid med Sam-Nordisk Skogforskning (SNS) for å utvikle et rasjontelt og effektivt nettverk mellom NSFP og SNS vedrørende skogsgenetiske ressurser. Arbeidet med skogsgenetiske ressurser er også i ferd med å bli koblet sterkere til arbeidet med plante- og husdyrgenetiske ressurser. NSFP har fått tilført ekstra midler for å videreutvikle dette nettverket.

Reindrift

Nordisk organ for reindrifftsforskning (NOR) er et samarbeidsorgan for rein- og reindrifftsforskningen i Norden. Sekretariatet ligger i Tromsø. Nye vedtekter er gjort gjeldende fra 1.1.2003 og innebærer et utvidet arbeidsområde for NOR da både natur- og samfunnsvitenskapelige oppgaver skal ivaretas. Hovedoppgaven er å fremme forskning og forskningssamarbeid til nytte for reindrifftsneringen i de nordiske landene. Det arrangeres konferanser og seminarer der næring, forvaltning og forskningsmiljøene møtes til kompetanseutvikling og informasjonsutveksling. Tidsskriftet Rangifer kommer ut 2 ganger i året og dekker både grunnforskning og anvendt forskning.

NOR vil bidra til å sette reindrifftsrelaterte problemstillinger på den internasjonale agendaen gjennom sitt arbeid. En synliggjøring av urfolks kultur, utfordringer og problemer vil kunne gi dem økt status og bedre fremtidsutsikter i de sirkumpolare områdene. Norge vil fremheve NORs viktige rolle som samarbeidsorgan innen forskning og kunnskapsformidling, og vil prioritere dette arbeidet fremover. NOR har en sentral rolle å spille i forhold til samarbeidet mellom de nordiske landene og som bidragsyter til departementenes rein- og reindrifftsforvaltning.

Arktisk Råds program for bærekraftig utvikling ble vedtatt på ministermøtet i Canada i 1998. Innenfor programmet er en rekke prosjekter gjennomført, deriblant prosjekt for å undersøke levestandard og samfunnsutvikling i Arktis, bærekraftig reindrift og bearbeidning av reinprodukter. Reindrifftsprosjektet var et norsk initiativ, og ble gjennomført i nært samarbeid mellom Norge og Russland. Som en oppfølging av dette prosjektet ble det under det tredje ministerrådsmøtet i Finland i 2002 besluttet å gjennomføre ett oppfølgingsprosjekt. Dette prosjektet er konsentrert om forvaltning av villrein og caribou. Prosjektet ble avsluttet i 2004, og her deltok bl.a. Sverige, Finland og Norge i styringsgruppen i tillegg til USA, Canada og Russland.

7.9 Økonomi- og finanspolitikk

Samarbeid på det økonomiske området

Den økonomiske politikken og konjunkturutviklingen i de nordiske landene er et sentralt og fast punkt når finansministrenes møtes.

Hovedmålene for den økonomiske politikken i alle de nordiske landene er høy og holdbar vekst i produksjon og sysselsetting, lav arbeidsledighet, samt lav og stabil prisstigning. I årene framover vil aldringen av befolkningen legge et økt press på offentlige finanser. For å møte denne demografiske utfordringen legger alle de nordiske landene sterk vekt på høy yrkesdeltakelse og på å styrke statens formuesposisjon. Dette gjenspeiler seg i en aktiv arbeidsmarkeds- og sysselsettingspolitikk, pensjonsreformer og i målsettinger om løpende budsjettoverskudd for offentlig sektor.

Konjunktorene i de nordiske landene ser nå ut til å være mer i fase enn det som gjennomgående var tilfellet på 1980- og 1990-tallet. De nordiske landene klarte seg relativt bra gjennom lavkonjunkturen som startet mot slutten av 2000, på tross av svakere etterspørsel fra viktige eksportmarkeder og en avdemping i investeringene. I 2004 tok BNP-veksten seg markert opp i de nordiske landene. I Norge, Danmark, Finland og Island bidro høyt privat konsum og en sterk investeringsutvikling til veksten, mens drivkraften i Sverige var utenriks-handelen. Også i år og neste år anslås den gjennomsnittlige økonomiske veksten i Norden å holde seg på i underkant av 3 pst. Dette er lavere enn i USA, men en god del høyere enn i euroområdet.

Lavkonjunkturen førte etter hvert til økt arbeidsledighet i flere av de nordiske landene. Økningen i arbeidsledigheten i Finland var mindre enn i de andre landene, men nivået er fortsatt høy-

ere. I 2004 begynte ledigheten jevnt over å avta i alle de nordiske landene. Det legges til grunn en ytterligere nedgang i år og neste år. I alle de nordiske landene tilsier den demografiske utviklingen lavere vekst i arbeidsstyrken framover enn i de siste 20 årene. Dette trekker i retning av at ledigheten kan gå noe ned framover også med en BNP-vekst i underkant av det historiske gjennomsnittet.

Alle de nordiske landene sikter mot lav og stabil inflasjon i området, knapt 2 – 2½ pst., enten gjennom egne inflasjonsmål for pengepolitikken (Sverige, Norge og Island), gjennom medlemskap i Den europeiske monetære union (Finland) eller ved å stabilisere egen valuta mot euro (Danmark). Den underliggende prisveksten er nå relativt lav i alle de nordiske landene. Dette må ses i sammenheng med relativt høye importandeler, og at prisveksten på importerte varer er lav, samt økende konkurranse i privat sektor og god produktivitetsvekst.

I motsetning til de store landene i euroområdet har de nordiske landene hatt overskudd på de offentlige budsjettene de siste årene. Dette har bidratt positivt til utviklingen i offentlig sektors netto fordringer. De nordiske landenes relativt gunstige statsfinansielle situasjon gir et bedre utgangspunkt for å møte den framtidige aldringen i befolkningen enn det som er tilfellet for en del store europeiske land. Flere av de nordiske landene har også gjennomført – eller er i ferd med å gjennomføre - reformer av de offentlige pensjonsordningene. Som ledd i utformingen av en bærekraftig finanspolitikk, har flere av de nordiske landene mål om at offentlige budsjetter skal vise overskudd over tid. I Sverige legger en opp til et overskudd på 2 pst. av BNP i gjennomsnitt over konjunktursyklusen, mens Danmark sikter mot at

Tabell 7.1 Anslag for den økonomiske utviklingen i Norden. Prosentvis endring fra året før.

	BNP-vekst			Inflasjon			Arbeidsledighet ¹		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2004	2005	2006
Danmark	2,4	2,4	2,4	1,2	1,6	1,9	5,7	5,4	5
Finland	3,4	2,2	2,9	0,1	0,8	1,9	8,9	8,5	8,3
Island	5,2	6,2	5,3	3,2	4,0	3,6	3,1	2,8	2,3
Norge ²	2,9	3,2	2,2	0,4	1,3	1,8	4,5	4,3	4,1
Sverige	3,0	2,8	3,3	0,4	0,6	1,9	5,5	5,0	4,7
Norden	2,9	2,7	2,8	0,6	1,1	1,9	5,9	5,6	5,3
Memo:									
Euroområdet	1,8	1,2	2,0	2,1	1,8	1,3	8,9	9,0	8,7
USA	4,4	3,6	3,3	2,7	2,8	2,6	5,5	5,1	4,8

¹ I prosent av arbeidsstyrken.

² Inklusive petroleumssektoren. Fra Revidert Nasjonalbudsjett 2005

Kilde: OECD Economic Outlook 77 og Revidert Nasjonalbudsjett 2005.

budsjettoverskuddet i gjennomsnitt skal holdes innenfor et intervall på 1½-2½ pst. av BNP fram til 2010. I Finland er målet at den offentlige sektoren samlet sett bør ha et overskudd tilsvarende 3 pst. av BNP i en normal konjunktursituasjon, mens Islands regjering legger opp til at budsjettet skal vise et overskudd på 1-2 pst. av BNP de nærmeste årene. De store innbetalingene fra petroleumsvirksomheten innebærer at Norge i en periode framover vil ha betydelig større budsjettoverskudd enn de andre landene. Det mellomlangsigtede målet for budsjettpolitikken er knyttet til en jevn og opprettholdbar innfasing av petroleumsinntekter.

Nedbygging av grensehindre mellom de nordiske landene, herunder skattepolitisk samarbeid

Nedbygging av grensehindre har høy prioritet i det nordiske samarbeidet. På oppdrag fra MR-Finans har en gruppe med representanter fra de nordiske skattedirektoratene utarbeidet en rapport om grensehindre på skatteområdet. Videre har en embetsmannsgruppe gjennomgått spørsmål knyttet til den nordiske skatteavtalen. Disse sakene ble drøftet under møtet i MR-Finans i mai 2005. De nordiske skattemyndighetene har fått i oppdrag å arbeide videre med de løsningsforslag som er fremmet.

For øvrig er det undertegnet en ny nordisk avtale om folkeregistrering og etablert en felles nordisk skatteportal:

For å legge til rette for at personer som flytter mellom de nordiske landene raskere skal få tildelt fødselsnummer i innflyttingslandet, ble en *ny avtale om folkeregistrering* undertegnet i Stockholm 1. november 2004. Fødselsnummer er blant annet avgjørende for opprettelse av bankkonto, opptak av lån, leie av bolig osv. Avtalen innebærer at ordningen med internordisk flytteattest avskaffes. I stedet skal personen selv melde innflytting til folkeregistreringsmyndighetene i innflyttingslandet. Reglene for registrering av flytting samordnes slik at Norden utgjør ett registreringsområde. Samordningen av folkeregistreringen mellom de nordiske landene skal heretter skje ved direkte kommunikasjon mellom folkeregistreringsmyndighetene i ut- og innflyttingslandet. Ordningen medfører dels en raskere tildeling av fødselsnummer i innflyttingslandet og dels vesentlig enklere rutiner for folkeregistreringsmyndighetene.

Som et ledd i arbeidet med å nedbygge grensehindre mellom de nordiske landene, åpnet de nordiske finansministrene 20. mai 2005 en *felles nordisk skatteportal* (www.nordisketax.net). Den nordiske skatteportalen er et samarbeidsprosjekt mel-

lom skattemyndighetene i de nordiske landene som tar sikte på å gjøre det enklere for personer bosatt i Norden å få hjelp til å løse de skatteproblemer som lett vil oppstå for personer som har inntekt eller formue som berører flere land. Portalen vil kunne være av stor hjelp for personer som bor i ett land, men som har inntekter fra et annet nordisk land eller personer som har tenkt å flytte fra et nordisk land til et annet. Gjennom den nordiske skatteportalen vil det for øvrig være mulig for en person å henvende seg ett sted for å få svar på sine skattespørsmål istedenfor å måtte lete seg frem til de rette personer i hvert av de nordiske land.

På den nordiske skatteportalen vil en finne opplysninger om skattereglene i hvert av de nordiske land. Den nordiske skatteportalen vil således være en del av et felles informasjons- og servicenettverk. Målgruppene er både borgere som beveger seg over landegrensen og borgere som har inntekter i et annet nordisk land. Informasjonen finnes på alle de nordiske lands språk, samt engelsk.

EU/EØS-samarbeid

Som følge av EU/EØS-sakenes økende betydning for de nordiske landene og i lys av EU-utvidelsen, har nordisk samarbeid i EU-sammenheng fått økt prioritet. EU-samarbeidet på det økonomiske og finansielle området er derfor blitt et fast punkt på dagsorden for de nordiske finansministermøtene. MR-Finans vedtok således i november 2004 en felles nordisk uttalelse om utviklingen i Stabilitets- og vekstpakten. I mai 2005 ble bl.a. spørsmål i tilknytning til ny forfatningstraktat og tilsyn med grenseoverskridende finansielle institusjoner drøftet. For øvrig blir en rekke EU/EØS-relevante spørsmål behandlet i ulike nordiske arbeidsgrupper.

Nordisk samarbeid på verdipapiriområdet

På bakgrunn av den økende integrasjonen av verdipapirmarkedene besluttet MR-Finans 25. juni 1998 å sette i gang en nordisk utredning om forutsetningene for økt samarbeid mellom de nordiske børsene, eventuelt mellom de nordiske og baltiske børsene. Etter dette har gruppen hatt jevnlig møter mellom representanter for de nordiske lands finansdepartementer.

Myndighetene i de nordiske landene samarbeider også uformelt om gjennomføring av enkelte direktiver/EØS-regler som svarer til direktiver på verdipapirmarkedets område. For tiden pågår det et slikt uformelt samarbeid om gjennomføring av verdipapirmarkedsdirektivet (2004/39) og direktivet om overtagelsestilbud (2004/25).

Den nye økonomien i Norden. Utredning om "Growth accounting"

I 2003 besluttet Nordisk Ministerråd å opprette en nordisk referansegruppe for bl.a. å gjennomføre en studie av faktorer som påvirker produktivitetsveksten, herunder bruk av IKT. Oppdraget var også å vurdere hvordan de nordiske landene skulle komme fram til bedre og mer konsistente målinger av ulike produksjonsfaktorerens påvirkninger på produktivitetutviklingen. Rapporten vil bli publisert i løpet av 2005.

Miljø og økonomi

Den nordiske miljø- og økonomigruppen, som har deltagelse fra de respektive miljøvern- og finans- og økonomidepartementene, har som hovedmål å gjennomføre analyser i skjæringsflaten mellom miljø og økonomi på fellesnordiske interesseområder. Gruppen gjennomfører blant annet analyser av økonomiske virkemidler som kan bidra til kostnadseffektive løsninger på nasjonale, regionale og globale miljøutfordringer. Miljø- og økonomigruppen er også en nyttig kanal for utveksling av informasjon mellom landene på miljø- og økonomiområdet.

Det pågår for tiden fire utredninger i regi av miljø- og økonomigruppen:

- *"Virkemidler i forvaltningen av biologisk mangfold i skog og våtmarker."* Prosjektet har blant annet vurdert i hvilken grad ulike typer virkemidler kan bidra til å nå mål for forvaltningen på en kostnadseffektiv måte. Prosjektet har bl.a. sett på valg av indikatorer for viktige områder for biomangfold, kostnadseffektivitet ved ulike verneformer og hvordan endringer i verneprosesser kan redusere konfliktnivået i fredningssaker. Forskernes analyse viser at konfliktnivået i verneprosessen er høyere og misnøyen med kompensasjonene større i Norge enn i Sverige og Finland. De antyder at dette kan ha sammenheng med ulikheter i eiendomsstrukturen i skogbruket i de tre land og med de ulike roller skogmyndighetene og miljømynndighetene har. Skogmyndighetene har en langt mer sentral rolle i Sverige og Finland enn i Norge. Analysen viser også at pålagt vern fører til langt større kompensasjonskrav enn avtalt vern. Forskerne støtter seg både på empiri og teori.
- *"Economic Instruments for Decoupling Environmental Pressure from Economic Growth"*. Dette prosjektet tar sikte på å identifisere og evaluere forskjellige typer virkemidler for å redusere miljøbelastningen knyttet til økonomisk vekst.

Fokus er på de fellesnordiske utfordringene på klimaområdet (oppfylting av Kyoto-protokollen) og i forhold til grenseoverskridende luftforurensninger (oppfylting av Gøteborg-protokollen). Det vil bli gjennomført kvantitative analyser med utgangspunkt i historiske data. Blant annet vil prosjektet foreta en komparativ studie av resultatene av tiltak for å redusere utslippene av klimagasser fra noen utvalgte industribransjer i de nordiske landene. En delutredning vil bli presentert høsten 2005, mens prosjektet som helhet planlegges avsluttet i løpet av 2006.

- *"The Use of Economic Instruments in Nordic Environmental Policy"*. Rapporten oppdateres og utgis av miljø- og økonomigruppen hvert andre eller tredje år, senest i 2002 i Tema Nord serien, nr 2002: 581. Rapporten gir blant annet en oversikt over ulike typer økonomiske virkemidler som benyttes i miljøpolitikken i de nordiske landene, proveny fra miljøavgifter mv., samt referanser til sentral EU-lovgivning på miljøområdet. Neste rapport planlegges utgitt i 2006. Denne utgaven skal også omfatte de baltiske landene. I tillegg skal det utarbeides et eget spesialkapittel om "muligheter og hindringer for anvendelse av økonomiske virkemidler i de nordiske landene, inkludert en analyse av i hvilken grad skatter og avgifter har hatt de effektivitetsfremmende egenskapene som en har forventet".
- *"Den tenkte rollen for handel med klimakvoter i relasjon til andre virkemidler"*. Dette er en nordisk komparativ studie som gjennomføres som et samarbeidsprosjekt med den nordiske klimagruppe. Arbeidet ble startet opp våren 2005. Prosjektet utreder mulighetene for å "skape et velfungerende marked for klimakvoter". Handel med utslippskvoter representerer en ny type økonomiske virkemidler som ser ut til å få en større betydning i miljøpolitikken fremover. Prosjektet gjennomføres i løpet av 2005.

Annet løpende nordisk samarbeid

Foruten det regulære nordiske samarbeidet i regi av Nordisk Ministerråd, er det også betydelige uformelle kontakter mellom de nordiske myndighetene. Dette gjelder for eksempel på skatteområdet, der det er regelmessige nordiske møter mellom de berørte departementene, nordiske etatsleder-møter mv. De nordiske finansdepartementene har også etablert et uformelt samarbeid på budsjettområdet. Dette bidrar til et smidig, praktisk samarbeid og en nyttig erfaringsutveksling.

Den nordiske investeringsbankens virksomhet i 2004

Den nordiske investeringsbanken ble opprettet i 1975 etter avtale mellom regjeringene i de fem nordiske land. Bankens oppgave har vært å gi lån og stille garantier på bankmessige vilkår til finansiering av investeringsprosjekter av nordisk interesse i og utenfor Norden. Bankens utestående lån omfatter investeringslån til samarbeidsprosjekter mellom virksomheter i to eller flere nordiske land, finansiering av miljø- og infrastrukturinvesteringer, lån til regionalpolitiske kredittinstitusjoner, ordinære investeringslån utenfor Norden, prosjektinvesteringer til kredittverdige utviklingsland og land i Sentral- og Øst-Europa, samt baltiske investeringslån.

Banken hadde et overskudd på 172 mill. euro, eller 1 396 mill. kroner for regnskapsåret 2004, mot 151 mill. euro i 2003. Resultatforbedringen har i hovedsak sammenheng med høyere rentenetto og gevinster på finansielle transaksjoner. Rentenettoen, dvs. differansen mellom renteinntekter og rentekostnader, økte med 8 mill. euro til 163 mill. euro i 2004. Det er i 2004 utbetalt motverdien av 55 mill. euro til eierne av overskuddet for regnskapsåret 2004, som er en økning på 13,7 mill. euro fra 2003. Forvaltningskapitalen var 16 362 mill. euro pr. 31. desember 2004, sammenlignet med 16 666 mill. euro ved utgangen av 2003. Bankens egenkapital var ved siste årsskifte 1 780 mill. euro mot 1 650 mill. euro i 2003.

I 2004 beløp utbetalingene og utstedte garantier i Norden seg til 1 033 mill. euro (tilsvarende ca. 8,4 mrd. kroner) mot 1 277 mill. euro i 2003. Banken forklarer nedgangen i utbetalte lån bl.a. med god likviditet blant kundene. Utestående nordiske lån og garantier tilsvarte 8 192 mill. euro, eller omlag 66 milliarder kroner, ved utgangen av 2004. Sveriges andel av utestående nordiske lån utgjør 37 pst., mens Finlands andel er 30 pst., Danmarks 13 pst., Norges 12 pst. og Islands 8 pst. Foredlingsindustrien mottar den største andelen av bankens samlede utlån (46 pst.), men også energisektoren (22 pst.) og transport og kommunikasjon (14 pst.) er viktige sektorer.

Banken har utestående lån i 30 land utenfor Norden. Slike utlån utgjør en økende andel av NIBs virksomhet og beløp seg ved utgangen av 2004 til 2 086 mill. euro, eller ca. 20 pst. av samlede utlån. Utlånene domineres av prosjektinvesteringer (PIL) for prosjekter av nordisk interesse i fremvoksende økonomier og transformasjonsland. Bankens lån utenfor Norden går hovedsakelig til infrastrukturinvesteringer, i første rekke til energi- og transportsektoren. Den største andelen (63 pst.) var direkte til stater eller gitt mot statsgaranti.

Utlånene er fortsatt dominert av aktiviteter i Asia med 30 pst. av utestående PIL-lån. Andre viktige områder er Baltikum og Polen (24 pst.), Latin-Amerika (19 pst.), Afrika og Midtøsten (16 pst.) og Sentral og Øst-Europa (11 pst.).

NIB deltar også i miljøfinansiering. Ved utgangen av 2004 beløp bankens utestående miljølån seg til 1,8 milliarder, som utgjør om lag 18 pst. av bankens totale utlån. NIB har utestående miljølån i alle geografiske områder der banken er virksom. Av de samlede miljølån er 80 pst. gått til nordiske prosjekter. Energisektoren er størst med 32 pst. I 2004 ble det utbetalt miljølån til prosjekter i Kina, Vietnam, Colombia, Romania og Tyrkia.

Fra 1.1.2005 ble Estland, Latvia og Litauen medlemmer av NIB på linje med de nordiske landene etter at samtlige land hadde godkjent og ratifisert ny overenskomst og vedtekter for banken i løpet av 2004. I henhold til artikkel 1 i overenskomsten om NIB «har banken som formål å yte finansiering på bankmessige vilkår og i samsvar med samfunnsøkonomiske hensyn til gjennomføring av investeringsprosjekt som er av interesse både for medlemslandene og for andre land som mottar slik finansiering.» For øvrig fremgår det av artikkel 2 i overenskomsten at «Bankens virksomhet skal drives i samsvar med bankens statutter som er vedlagt denne overenskomst. Statuttene kan endres gjennom vedtak i Guvernørrådet etter forslag fra bankens styre, med unntak av bestemmelsene om guvernørrådets sammensetning og fullmakter. Nordisk Råd og parlamentene i Estland, Latvia og Litauen skal gis anledning til å uttale seg om forslag til statuttendringer som er av prinsipiell betydning for bankens formål, virksomhet og drift.»

I september 2004 utnevnte styret i NIB Johnny Åkerholm som ny administrerende direktør. Han tiltrådte 1. april 2005 og etterfulgte Jón Sigurdsson, som hadde vært bankens administrerende direktør siden 1994.

7.10 Samferdsel

Det overordnede målet for det nordiske regjeringssamarbeidet på transportsektoren er å fremme effektiv, konkurransekraftig, sikker og miljøvennlig transport og trafikk i Norden og nærområdene. Transportsamarbeidet skal fokusere på områder der landene har felles problemstillinger, og der det kan oppnås merverdi gjennom nordisk samarbeid. Samarbeidet skal også fremme den politiske debatten og være et forum for erfaringsutveksling. Det legges opp til et tett samarbeid med det nordiske transportforskningsmiljøet, bl.a. gjennom samarbeid med organisasjo-

nen Nordisk Transportforskning. Samarbeidet skal også bidra til implementeringen av «Strategien for et bærekraftig Norden».

Handlingsplan 2004 - 2008

En ytterligere konkretisering av innholdet i transportsamarbeidet ligger i handlingsprogrammet 2004 – 2008 for det nordiske samarbeidet på transport-, trafikk- og kommunikasjonsområdet. I handlingsprogrammet er det lagt særlig vekt på spørsmål og problemstillinger med en tydelig politisk aktualitet og relevans, slik at dette kan danne et grunnlag for konstruktive politiske diskusjoner på transportministermøtene.

Forslaget om en omstrukturering av Nordisk Ministerråd innebærer at ministerrådet for transport avvikles fra januar 2006. Fra norsk og nordisk side ses det som viktig å fortsette et samarbeid på området utenfor det formaliserte nordiske samarbeidet. Hvordan og i hvilken form et slikt samarbeid bør foregå skal diskuteres på ministermøtet i Danmark 29. - 30. august 2005.

Prioriterte områder

Sammen med strategien for et bærekraftig Norden og formannskapetlandets prioriteringer, legger handlingsplanen hovedpremissene og grunnlaget for aktivitetene. Transportsektoren har særlig prioritert følgende temaområder:

- Trafikksikkerhet
- Bærekraftig mobilitet
- Intelligente transportsystem (ITS)
- Samarbeid i Østersjøregionen.

For hvert er temaområde er det etablert egne temagrupper som har ansvar for gjennomføring av prosjekter, arrangering av seminarer, nettverksbygging m.v. Temagruppene rapporterer til nordisk embetsmannskomite for transport (NET).

Transport og infrastruktur er viktige faktorer for å skape regional utvikling og vekst. Derfor er det i 2005 opprettet en egen ad hoc arbeidsgruppe for infrastruktur, regional- og transportpolitikk, som samarbeider med regionalministerrådet. Gruppen skal blant annet vurdere sammenhengen mellom utbygging av infrastruktur og regional utvikling.

På transportministermøtet på Island i august 2004, ble det etter initiativ fra Norge besluttet å opprette en ad hoc arbeidsgruppe som skal vurdere spørsmål om åpenhet i forbindelse med flysikkerhet, blant annet i hvilken grad resultatene av myndighetenes kontroll av utenlandske flyselskap skal offentliggjøres og om mulighetene for felles nordiske prosedyrer på dette området. Arbeids-

gruppen består av medlemmer både fra departementene og luftfartstilsynene. Det arbeides med sikte på å få dette spørsmålet på dagsorden i EU.

På transportministermøtet i Lofoten 2002 ble det fra norsk side tatt initiativ til å etablere nordiske arbeidsgrupper for å vurdere samarbeid om utdanning av lokførere og flygeledere. I 2004 forelå rapporten *Forslag til harmoniserte krav til kompetanse for lokomotivførere i Danmark, Sverige og Norge*, som også Finland har sluttet seg til. En ny skole for utdanning av danske, norske og svenske flygeledere skal etter planen etableres i løpet av høsten 2005 og lokaliseres i Malmø.

Trafikksikkerhet

Trafikksikkerhetsspørsmål er høyt prioritert i det nordiske samarbeidet på transportområdet, og det er en god og tett dialog mellom de nordiske myndighetene på området. Temagruppen for trafikksikkerhet skal bidra til at Norden fortsatt skal være ledende i utviklingen av trafikksikkerhetsarbeidet i Europa.

Temagruppen har vurdert likheter og ulikheter i de nordiske landenes måte å tilnærme seg problemstillinger i trafikksikkerhetsarbeidet, blant annet kjøring i ruspåvirket tilstand og holdningskapende arbeid. Et ledd i dette arbeidet er vurderinger om landene i større grad bør samordne innsatsen på disse områdene.

Et prosjekt om hvordan skape etterspørsel etter trafikksikkerhet ble startet opp i 2004 og avsluttet med en konferanse i Stockholm i februar 2005. Konferansen ble arrangert av Nordisk Trafiksikkerhetsråd (NTR), som er en paraplyorganisasjon for de nordiske lands trafikksikkerhetsorganisasjoner. Et annet prosjekt om ruspåvirket kjøring, ledet av Nasjonalt folkehelseinstitutt, vil bli sluttført i løpet av 2005. Etter initiativ fra det danske formannskapet ble det 15. og 16. juni 2005 avholdt en nordisk trafikksikkerhetskonferanse i København, med fokus på blant annet framtidens trafikksikkerhetsløsninger og vurdering av effekten på trafikksikkerhet ved bruk av ulike virkemidler. Konferansen ble åpnet av den danske transport- og energiministeren.

Temagruppen for trafikksikkerhet skal i samarbeid med temagruppen for ITS arbeide for at ny teknologi kan utnyttes til å bedre trafikksikkerheten. Som et ledd i dette arbeidet vurderes det å etablere felles nordiske forsøk eller prøveordninger med bruk av ITS.

En egen arbeidsgruppe under temagruppen for trafikksikkerhet arbeider med trafikksikkerhetsspørsmål i Nordens nærområde. Det etablerte nettverket mellom nordiske, baltiske og russiske

myndigheter opprettholdes gjennom møtevirksomhet, og samarbeider om blant annet utforming av prosjekter og konferanser om trafikksikkerhet. En nordisk trafikksikkerhetshåndbok er oversatt og oppdatert på russisk. I september 2004 ble det arrangert en konferanse i St. Petersburg under tittelen *Road Traffic in Darkness*. Konferansen hadde stor strategisk betydning og bidro til å skape viktige nettverk. Gruppen skal i 2005 igangsette et prosjekt om hvordan utdanning, og informasjon om trafikksikkerhet i Østersjøregionen kan organiseres, samt produsere en film om nordisk trafikksikkerhet for russisk fjernsyn.

Bærekraftig mobilitet

Arbeidet innen temaområdet bærekraftig mobilitet skal bidra til at de nordiske landene på en best mulig måte kan integrere miljøhensyn i transportpolitikken for å fremme et bærekraftig transportsystem. Temagruppen skal blant annet arbeide med problemstillinger om hvordan miljøhensyn på en bedre måte kan integreres i transportpolitikken. Aktiviteter hvis resultater kan anvendes i de nordiske landenes øvrige internasjonale arbeid skal prioriteres, framfor alt innen EU, men også innenfor andre internasjonale organer. Problemstillinger knyttet til transport i byområder er et sentralt tema. Andre aktuelle problemstillinger som behandles i temagruppen er:

- Bruk av økonomiske virkemidler i transportsektoren, for eksempel hvordan transportsektoren kan inngå i et sektorovergripende system for handel med drivhusgasser og hvordan miljødifferensierte skatter og avgifter kan bidra til et bærekraftig transportsystem.
- Kostnadseffektive tiltak for å redusere transportsektorens negative virkninger som følge av støy og partikkelutslipp.
- Sammenliknende studier av de nordiske landenes måter å integrere miljøhensyn i transportpolitikken.

Et prosjekt om utslipp av drivhusgasser fra luftfarten ble ferdigstilt i juni 2004, og rapporten ble presentert på transportministermøtet i august samme år. Et prosjekt med formål å bedre beslutningsgrunnlaget for investeringer i sykkelinfrastruktur ble sluttført høsten 2004, og rapporten ble presentert på et seminar i Stockholm arrangert Svenska Naturvårdsvärket i februar 2005. Diskusjonene og konklusjonene fra seminaret skal danne grunnlaget for en nordisk rapport om dette emnet. Det er også gjennomført en analyse av hvordan de nordiske land kan arbeide for å redusere støy fra vegtrafikk, og resultatene ble presentert på et seminar

høsten 2004. I 2004 ble også prosjektet *Mobility Management in the Nordic Countries* sluttført. Både dette prosjektet, samt prosjektene om sykkelinfrastruktur og støy fra vegtrafikk, vil bli fulgt opp videre i 2005 med seminarer. I tillegg er nye prosjekter om miljøvennlige biler, trengsel og et forprosjekt om indikatorer for integrasjon av miljøhensyn i transportpolitiske beslutninger i forhold til EU planlagt startet opp i 2005.

Temagruppen fungerer også som et forum for informasjonsutveksling mellom de nordiske landene, blant annet i forhold til aktuelle transportpolitiske saker i EU. Gruppen har også ansvaret for å følge opp transportsektoren i Strategien for et bærekraftig Norden.

Intelligente transportsystem (ITS)

Temagruppen arbeider for bedre samordning mellom de ulike transportformene blant annet ved å tilpasse ITS-løsninger som kan bidra til et mer trafikksikkert, miljøvennlig og effektivt transportsystem. ITS og IKT i transportsektoren er ikke et mål i seg selv, men et middel som blant annet kan bidra til å fremme trafikksikkerhet og et bærekraftig og miljøvennlig transportsystem. Derfor besluttet NET på et møte høsten 2004 at gruppen fra og med 2005 ikke skal tildeles egne prosjektmidler, men at gruppen ved behov deltar/samarbeider i prosjekter igangsatt av andre temagrupper. I den forbindelse har det vært behov for mer kunnskap om effekter av ITS. Med midler fra 2004 har derfor temagruppen i 2005 fått fullført et forprosjekt om effekter av ITS.

Informasjons- og erfaringsutveksling er en viktig del av gruppens arbeid. Gruppen har en nordisk kontaktgruppe med representanter fra transportetater for vei, sjø, bane og fly. Gruppen arbeider også med å ligge i forkant med hensyn til hva som skjer i EU på området.

Samarbeid i Østersjøregionen

Østersjøregionen er en transport- og trafikkpolitisk region i utvikling. Samarbeidet i regionen er viktig og et prioritert område i Ministerrådets arbeid. EUs utvidelse innebærer et intensivert og utvidet samarbeid med Polen og de baltiske landene. Dette er naturlig også sett i lys av disse landenes strategiske betydning i Østersjøområdet.

Temagruppen skal være et transportpolitisk nettverks- og informasjonsforum for de nordiske landene i forhold til andre fora for Østersjøregionens samarbeid, som for eksempel Østersjørådet og Helcom. Gruppen arbeider med konkrete transportprosjekter i nabolandene.

I perioden 2003-2004 har gruppen utarbeidet og drøftet to studier; et om formen for det transportpolitiske samarbeidet i regionen og et om hvilke prosjekter vedrørende EU-spørsmål man kan jobbe videre med i det nordiske samarbeidet. NET har tatt kontakt med CBSS (Council of the Baltic Sea States) med henblikk på samarbeid, og temagruppen hadde i januar 2005 et møte med det polske formannskapet i CBSS. Det nordiske initiativet ble positivt mottatt, og det var enighet om behovet for å koordinere transportsamarbeidet i regionen. Gruppen skaffet underlag for det felles nordisk-baltiske ministermøtet som ble avholdt i slutten av august 2005.

EU/EØS-spørsmål

Informasjonsutveksling og problemstillinger knyttet til EU/EØS-spørsmål står alltid på dagsordenen for de nordiske møtene på embetsmanns- og ministernivå. Det legges opp til å identifisere EU/EØS-spørsmål innen transport og kommunikasjon der nordisk samarbeid kan ha positive følger for alle de nordiske landene. Samarbeidet tar sikte på å påvirke EUs transportpolitikk i retning av den nordlige dimensjonen.

EU/EØS - spørsmål får økt aktualitet ved utformingen av transportpolitikken i Norden og nærområdene nå som de baltiske landene og Polen er EU-medlemmer. Et eget nordisk-baltisk møte (NB8) ble avholdt i forbindelse med transportministermøtet i Sverige i september 2003. Et tilsvarende møte ble avholdt i Danmark i august 2005. Et NB8-møte på embetsmannsnivå ble avholdt i mars 2005.

Sentrale spørsmål som har vært diskutert i både NMR-T og NET har bl.a. vært knyttet til infrastrukturavgifter, innføring av konkurranse ved drift av jernbanetransport og omdanning av statlige samferdselssetater til egne selskaper.

7.11 Bolig og bygg

Under det danske formannskapet i 2005 skal det utarbeides et nytt flerårig samarbeidsprogram for sektoren. Samarbeidsprogrammet gir den overordnede rammen for samarbeidet. Til det nye samarbeidsprogrammet er det foreslått temaer som omhandler sosial boligbygging, bypolitikk, byplanlegging og bæredyktig utvikling, boliger for eldre, samt livssyklusperspektiv på boligbygging. Diskusjonene om nytt samarbeidsprogram ble startet opp på nordisk boligministermøte 1. november 2004 og videreføres i embetsmannsgruppen for bygg og bolig i 2005. Ministrene har bedt om at et

utkast til nytt program fremlegges for Nordisk Råd på sesjonen på Island høsten 2005.

I løpet av 2004 ble det avholdt et nordisk boligministermøte, et ministermøte med de baltiske landene og Polen, samt et nordisk-baltisk-polsk ministermøte. Det ble avholdt 4 møter i embetsmannskomiteen og flere seminarer og konferanser.

Temaer som ble drøftet på møtene: By- og boligpolitikk, herunder sosial boligpolitikk, bygningslovgivning, senter- og periferiproblematikk, nedbygging av grensehindre på byggområdet mellom de nordiske land og mellom de nordiske land, de baltiske land og Polen.

På det nordisk-baltisk-polske boligministermøtet vedtok ministrene «An action plan for increased exchange in the building sector between countries in the Northern Dimension region». På basis av handlingsplanen skal det iverksettes arbeid på fem prosjektområder som skal føre til økt utbytte på byggeområdet mellom de involverte landene. Delprosjektene forventes igangsatt i løpet av 2005.

Følgende faglige rapporter ble utgitt i løpet av 2004:

- «Building Sector regulations – A background to increased exchange between countries in the Baltic Sea Region» (TemaNord 2004:547). Forprosjekt for handlingsplanen for økt utbytte på byggeområdet, forelagt på ministermøtene høsten 2004.
- «Housing and Housing Policy in the Nordic Countries». (TemaNord 2004:007). En oppdatert versjon av rapporten «Boende och bostadspolitik i Norden» fra 2001.
- «Bygningslov for bedre byg? - Sammenligning af bygningslovgivningen i Norden». (TemaNord 2004:526).

Budsjettet for 2005 er på DKK 903.000. Midlene fordeles til prosjekter, seminarer/konferanser og publikasjoner innen rammen av gjeldende prioriteringer, og i oppfølging av igangsatte tiltak. Embetsmannskomiteen har reservert DKK 500.000 av budsjettet til oppfølging av prosjektet: Action Plan for increased exchange in the building sector between countries in the Northern Dimension region.

Embetsmannskomiteen har diskutert temaer til nytt samarbeidsprogram basert på boligministrenes beslutning 1. november 2004 og innspill som har kommet fra Nordiska Handikappolitiska Rådet. Det er enighet om at programmet bør fokusere på politiske temaer innenfor de sosialpolitiske og næringspolitiske områder. Fra dansk side er det foreslått at et hovedtema bør være å skape bedre konkurransedyktige vilkår i Norden på byggeområdet. Det diskuteres også å formulere *til-*

*gjengelig*het som et tema i samarbeidsprogrammet. På bolig- og byggområdet fokuserer Nordiska Handikappolitiska Rådet spesielt på livsløpsplanlegging og tilgjengelighet.

Embetsmannskomiteen avventer samarbeidsministrenes beslutning i august 2005 om strukturendringene i Nordisk Ministerråd før prosessen rundt samarbeidsprogrammet føres videre.

7.12 Narkotika

Nordisk samarbeid om narkotikaproblemer er høyt prioritert av Nordisk Råd, Nordisk Ministerråd og de nordiske landenes regjeringer. Det nordiske ministerrådet på narkotikaområdet (MR-Nark) er sammensatt av ministre med hovedansvar for narkotikabekjempelse: Sosialministre, helseministre og justisministre. Mandatet til den tverrsektorielle embetsmannskomiteen (EK-Nark), direkte underlagt Ministerrådet, er politisk og praktisk samråd, informasjonsutveksling og - i størst mulig utstrekning - samordning av landenes synspunkter og innsatser i det internasjonale narkotikasamarbeidet. Det kan gis tilskudd til prosjekter av fellesnordisk betydning. Det legges stor vekt på kontakt med politi- og tollsamarbeidet i Norden (PTN) og med Nordisk nemnd for alkohol- og narkotikaforskning (NAD), se punkt 7.13 om sosial- og helsesektoren.

7.13 Sosial og helse

Samarbeidet i Norden

Samarbeidet innen sosial- og helsesektoren hviler på felles verdier som utgjør fundamentet i den nordiske velferdsmodellen. Rammene for samarbeidet er nedfelt i Samarbeidsprogrammet for sosial- og helsesektoren 2001–2005. Programmet dekker et vidt felt fra forskning og utdanning til informasjons- og erfaringsutveksling og tilrettelegging for samkvem mellom landene gjennom konvensjoner og overenskomster. Tyngdepunktet i samarbeidet hviler på institusjonene, både finansielt og som verktøy for måloppnåelse, men også prosjektvirksomheten er av stor betydning.

På ministermøtene (MR-S) blir aktuelle saker innen sosial- og helseområdet tatt opp til diskusjon. Det arrangeres også temakonferanser i tilknytning til møtene.

I Nordisk sosialpolitisk embetsmannskomite (EK-S) drøfter landene felles nordiske tiltak og utveksler informasjon om viktige utviklingstrekk, nye lover, lovforslag og viktige utredninger.

Nordisk sosialpolitisk embetsmannskomite bistås av EK-S Administrasjonsgruppen, som skal beslutte i rutinepregete saker på EK-S' vegne, og forberede møtene i EK-S med sikte på å sikre at disse oppleves som relevante og interessante. Fra og med 2005 har Administrasjonsgruppen fått et utvidet mandat, og Administrasjonsgruppen vil etter dette erstatte ett av embetsmannskomiteens årlige møter. EK-S vil etter dette møte én gang i året og i forbindelse med det årlige ministermøtet.

Norden og Europa

Innen sosial- og helsesektoren danner det nordiske nettverket et godt utgangspunkt for formelle og uformelle diskusjoner og informasjonsutvekslinger på aktuelle EU- og EØS-spørsmål. Ved alle nordiske møter på minister- eller embetsnivå er det åpnet for informasjon og drøfting av EU- og EØS-spørsmål. Ved behov er det også konsultasjoner før rådsmøter i EU.

Helsesamarbeid med nærområdene

Innen det nordiske samarbeidet med nærområdene er helsesamarbeidet et viktig element. Helse-situasjonen, spesielt i Nordvest-Russland, er på mange områder betydelig verre enn i Norden. Forekomsten av alvorlige smittsomme sykdommer er gjennomgående høyere. Særlig bekymringsfull er situasjonen med hensyn til hiv/aids og tuberkulose. I tillegg er livsstilssykdommer som hjerte og karsykdommer og andre helseproblemer forårsaket av feil ernæring, tobakk, alkohol, narkotika, vold og ulykker en vel så stor byrde som smittsomme sykdommer. Det legges derfor stor vekt på helsesamarbeidet med nærområdene.

Handlingsplanen for barn og unge i nærområdene

Arbeidet med handlingsplanen er et tverrsektorielt prosjekt mellom den tidligere Nærområdegruppen under EK-S, Gruppen for barne- og ungdomskultur i Norden (BUK) og Nordisk Skolesamarbeid (NSS). Det har vært lagt vekt på utvikling av et system for håndtering av prosjekter og konkretisering av tiltak og de nordiske informasjonskontorene i nærområdene har hatt en sentral rolle i dette arbeidet. Både frivillige organisasjoner, offentlige myndigheter (fylker og kommuner) og forskningsinstitusjoner har fått støtte til prosjekter gjennom handlingsplanen. Arbeidet følges opp gjennom årlige aksjonsplaner og gruppen rapporterer til EK-S. Handlingsplanen initierer prosjekter av tverrsektoriell karakter på helse-, sosial-, kultur- og skoleområdet. Målgruppen er utsatte barn og unge i nærområdene og hovedfokus er prosjekter

i Nordvest-Russland i tråd med nærområdestrategien. Barne- og familiedepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet har hatt et tverrfaglig ansvar for å følge opp dette arbeidet. Det er gjennomført en evaluering av handlingsplanen for barn og unge i nærområdene som er positiv til handlingsplanens resultater, særlig med hensyn på de konkrete aktiviteter som er gjennomført, forankringen i nærområdene samt bredde i prosjekter. Evalueringen og det pågående moderniseringsarbeidet i Nordisk Ministerråd vil danne grunnlaget for den videre organiseringen av det tverrsektorielle arbeidet med barn og unge i nærområdene.

Det nordiske WHO-samarbeidet

I WHO-sammenheng utgjør det nordiske samarbeidet en plattform av avgjørende betydning. Samarbeidet har form av nordiske samråd i forbindelse med møtene i de styrende organer, og felles tilnærming i saker der grunnlaget er til stede. Tradisjonen med en nordisk plass i de styrende organene videreføres. I inneværende treårsperiode innehar Island den nordiske plassen i WHO's globale styre og Danmark i det faste arbeidsutvalget for Regionalkomiteen for Europa. I 2012 vil det være aktuelt å stille Norges kandidatur til valg til WHO's styre.

Alkoholpolitikk

I sitt møte høsten 2004 vedtok de nordiske sosial- og helseministrene en erklæring der de oppfordret til en styrking av det nordiske samarbeidet for å redusere bredden og dybden i alkoholrelaterte problemer og skader, bl.a. ved å:

- påvirke internasjonale forhandlinger og prosesser ut i fra en felles forståelse av at alkohol ikke er en hvilken som helst vare, men må betraktes som en handelsvare med særlige helsemessige og sosiale konsekvenser,
- styrke det nordiske samarbeidet på forskning, forebygging og behandling av alkoholproblemer,
- arbeide for å videreutvikle en effektiv alkoholpolitikk på nasjonalt plan.

Nordisk Ministerråds sekretariat fikk i oppdrag å avgi en årlig statusrapport over utviklingen i det alkoholpolitiske samarbeidet i Norden til de nordiske sosial- og helseministre (MR-S) de neste tre årene.

De nordiske sosial- og helseministrene pekte samtidig på utfordringene med globalisering og økt internasjonal handel, som gjør det vanskeligere å opprettholde effektive, nasjonale og lokale

alkoholpolitiske virkemidler. Dette gir grunn til bekymring for folkehelse og sosiale forhold. Samtidig mener statsrådene at det bør være et stort, legitimt handlingsrom for å utforme en selvstendig nasjonal alkoholpolitikk. Det er behov for mer internasjonalt samarbeid for å redusere de negative konsekvensene av alkohol. Statsrådene vedtok derfor å samarbeide for å sikre at folkehelse og sosiale forhold gis høyere prioritet i internasjonale prosesser og beslutninger som berører våre alkoholpolitiske virkemidler.

På det nordiske plan legger de nordiske sosial- og helseministrene særlig vekt på å:

- benytte det eksisterende nordiske samarbeidet (nordiske institusjoner, arbeidsgrupper o.a.) som verktøy for samarbeid,
- fortsette arbeidet for å skape nordisk samsyn om tiltak for å eliminere alkohol i trafikken,
- utvide og styrke nordisk forskningssamarbeid om alkohol gjennom å bruke NAD (Nordiska nemden for alkohol og narkotikaforskning) aktivt, særlig på områdene felles system for vurdering av grensehandel, uregistrert forbruk og skaderegistrering.

De nordiske sosial- og helseministrene vil legge vekt på å innta en felles nordisk holdning på de områder erklæringen dekker i EU/EØS- og WHO-sammenheng. Etter initiativ fra Island ble alkoholspørsmålet tatt opp som eget punkt på WHO's styremøte i januar. Styret vedtok enstemmig en resolusjon om skadelig bruk av alkohol som i hovedsak bygget på et nordisk utkast. Resolusjonen ble vedtatt på Verdens helseforsamling i mai. Dette innebærer at WHO øker sin faglige innsats på dette området, og at alkoholspørsmål kommer høyere opp på den helsepolitiske dagsorden.

Personer med nedsatt funksjonsevne

Nordisk Samarbeidsorgan for Handikappspørsmål (NSH), har i 2004 fulgt opp prosjekter og tiltak som fremmer like muligheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne. I samarbeid med Nordiska Handikappolitiska Rådet har hovedfokus vært å fremme kunnskap om prinsippene for universell utforming av bygninger, utemiljø, produkter og tjenester slik at disse kan brukes av alle. På initiativ fra NSH, er det utarbeidet en egen handlingsplan for å fremme sektoransvarsprinsippet og prinsippene om universell utforming i Nordisk Ministerråd. Norge har i 2004 søkt å synliggjøre NSHs primære oppgaver innenfor helse- og sosialområdet. Dette gjenspeiles i ny budsjettkontrakt for NSH for perioden 2005 – 2007.

Det pågår også et nordisk samarbeid om sjeldne sykdommer. En arbeidsgruppe har hatt som oppgave å utrede mulighetene for et Nordisk samarbeid om små og mindre kjente diagnosegrupper. Det planlegges en konferanse innen utgangen av 2005 der erfaringer med arbeidet forutsettes lagt frem.

Fattigdom og sosial utstøting

I 2004 ble det i regi av Nordisk Ministerråd og European Social Platform avholdt et seminar i København, der de nordiske land presenterte sine nasjonale handlingsplaner for å bekjempe fattigdom med særlig vekt på å belyse kommunenes og andre lokale aktørers rolle i arbeidet.

Velferdsalliansen, med finansiering fra Sosial- og helsedirektoratet, arrangerte en skandinavisk samling for frivillige organisasjoner, som arbeider med fattigdomsbekjempelse innenfor EAPN (European Anti-Poverty Network).

Dessuten deltok Norge v/Arbeids- og sosialdepartementet på det danske Socialministeriets seminar i Århus, som hadde til hensikt å belyse erfaringer med gjennomføringen av de nasjonale handlingsplanene sett fra de nordiske sosialdepartementenes ståsted.

Et prioritert innsatsområde i Regjeringens tiltaksplan mot fattigdom er å utvikle og styrke boligløsninger tilknyttet oppfølgingstjenester for bostedsløse. Dette er også et arbeid som pågår i de andre nordiske landene. Det nordiske samarbeidet støtter opp om landenes deltakelse i EUs rammeprogram for bekjempelse av fattigdom og sosial utstøting, og gjennomføringen av den nasjonale tiltaksplanen mot fattigdom, jf. St.meld. nr. 6 (2002-2003).

Elektronisk samarbeid i helse- og sosialsektoren

Det er i 2005 foretatt en kartlegging av bruk av IT i helse- og sosialsektoren på oppdrag av Nordisk Ministerråd. Denne rapporten konkluderer med at det nordiske samarbeidet må styrkes og struktureres i forhold til ressursbruk, juridiske betingelser, kompetanse og kapasitet, for å kunne videreutvikle og nyttiggjøre seg av felles løsninger. Et resultat av dette er at det nå er nedsatt et Nordisk telemedisinsk samarbeidsforum i Nordisk Ministerråds regi, med henblikk på et bredere samarbeid innenfor e-helse. Formålet vil i første omgang være å strukturere eksisterende samarbeid. I denne forbindelse har Norge takket ja til å yte sekretariatsbistand til et slikt samarbeidsforum.

Samarbeid på trygdeområdet

Nordisk sosialforsikringsgruppe (trygdegruppe) er oppnevnt av EK-S og har sitt mandat fra denne.

Gruppen har som formål å følge de nordiske landenes implementering av den nordiske konvensjonen om trygd og løpende vurdere behov for endringer i konvensjonen. Gruppen kan også drøfte og gi råd i konkrete enkeltsaker som er reist av landene, og ellers diskutere generelle trygdespørsmål i nordisk sammenheng. I løpet av 2005 er planen at gruppen, i samarbeid med Nordisk Ministerråds sekretariat, også skal utarbeide ny brosjyre om trygdekonvensjonen. Gruppen har representanter fra både departements- og direktoratnivå i hvert av landene, og den møtes vanligvis to ganger pr. år eller etter behov.

Ny *nordisk konvensjon om trygd*, som ble undertegnet i Karlskrona 18. august 2003, ble i løpet av første halvår 2004 godkjent og ratifisert i landene. Stortinget godkjente konvensjonen den 5. mars 2004 og den ble endelig ratifisert i statsråd den 9. mars 2004. Den nye konvensjonen trådte i kraft 1. september 2004. Også de selvstyrte områdene Færøyene og Grønland har sluttet seg til konvensjonen.

Den nye konvensjonens hovedsakelige formål er å sikre at reguleringen av internordiske trygdespørsmål i fremtiden ikke skal komme i konflikt med EU/EØS-reglene om koordinering av trygderettigheter (Rådsforordning 1408/71). Konvensjonen omfatter de fleste ordinære ytelser på trygdeområdet, og i tillegg faller nå også bidragsforskott inn under konvensjonens anvendelsesområde. Konvensjonen gjelder for alle som er eller har vært omfattet av lovgivningen i et nordisk land, samt familiemedlemmer eller etterlatte som avleder rettigheter fra en slik person. I tillegg til å gjelde personer som er omfattet av EØS-avtalens trygde-regler, sikrer den nye konvensjonen også trygderettighetene for dem som faller utenfor disse reglene, dvs. først og fremst ikke-yrkesaktive og statsborgere fra tredjeland.

Permanente komitéer

Nordisk sosialstatistisk komité (NOSOSKO) har som formål å legge et grunnlag for en best mulig sammenlignbar sosial- og trygdestatistikk for de nordiske land. Fra og med statistikkåret 1994 er det lagt opp til årlige publikasjoner i serien «Sosial trygghet i de nordiske land». Sammenlignbar statistikk og utgiftsdata for 2003 vil foreligge høsten 2005. Fra og med 1999 har NOSOSKO lagt opp til å presentere særskilte tema i publikasjonen. Temaet for 2002-utgaven var finansiering av sosial- og helseutgifter i de nordiske landene på 1990-tallet. Tema for 2003 og 2004-utgaven var henholdsvis levekår for enslige forsørgere og personal og personalstatistikk i nordisk eldreomsorg. Temaet for

2005-publikasjonen er sosiale tilbud til utsatte barn og unge.

Nordisk medisinalstatistisk komité (NOMESKO) har som formål å skape grunnlag for sammenlignbar helsestatistikk i de nordiske landene, samt ta initiativ til utviklingsprosjekter som ifølge mandatet er følgende:

- Nordisk koordinering innenfor rammen av komitéens arbeidsområde
- Samarbeid med Nordens nærområder
- Følge annen utvikling i medisinalstatistiske spørsmål.

NOMESKO er et viktig forum for nordisk og annet internasjonalt samarbeid. Det er etablert samarbeid med WHO, EUROSTAT og det nordiske senteret for klassifikasjoner i helsetjenesten. Det er også utviklet et samarbeid med de baltiske landene og utgitt publikasjoner om dødsårsaksstatistikk og sykdomsklassifisering («Nordic/Baltic health statistics»). NOMESKO publiserer årlig «Health Statistics in the Nordic Countries». Hvert år inneholder publikasjonen en spesiell temaseksjon. Temaet i 2005-utgaven er «Barns helse». Etter oppdrag fra Nordisk Ministerråd har NOMESKO, i samarbeid med NOSOSKO, utarbeidet indikatorer for bærekraftig utvikling på helse- og sosialsektoren. En arbeidsgruppe planlegger videreføring av arbeidet. Noen eksempler på andre sentrale oppgaver er: Statistikk for ikke innlagte pasienter, revisjon av personalstatistikken, statistikk vedrørende helseøkonomi og legemiddelstatistikk.

Det er fastlagt en arbeidsfordeling mellom NOMESKO og det nordiske senteret for klassifikasjoner. NOMESKO skal ha som hovedoppgave å arbeide med helsestatistikk, mens arbeidet med klassifikasjoner og kodeverk er lagt til klassifikasjonssenteret. Siden dette er to områder som henger sterkt sammen, er det nødvendig med et nært samarbeid. I praksis fungerer dette bl.a. ved at delegatene til NOMESKO også er med i styret for klassifikasjonssenteret.

Det nordiske senteret for klassifikasjon av sykdommer i Uppsala er et WHO «Collaborating Center». Senteret er finansiert av de nordiske helsemyndighetene etter en nordisk fordelingsnøkkel. Senteret har både en funksjon som koordinerende organ for arbeidet med kodeverk og klassifikasjoner i Norden og som koordinator for kommunikasjonen mellom landene og WHO. Senteret har et nært samarbeid med NOMESKO.

De to klassifikasjonene ICD-10 og ICF, som er utgitt av WHO, er sentrale oppgaver for senteret. For den internasjonale sykdomsklassifikasjonen ICF-10 er senterets oppgaver først og fremst vedli-

kehold og oppdateringer. For ICF (internasjonal klassifikasjon av funksjon, funksjonshemming og helse) som WHO vedtok i 2001, har senteret en viktig samordnende funksjon i arbeidet med å innføre klassifikasjonen i de nordiske landene. Senteret har en egen enhet, NordDRG, for arbeidet med DRG (diagnoserelaterte grupper) som bl.a. nyttes i norsk innsatsstyrt finansiering (ISF).

Institusjoner

Innen sosial- og helseområdet er det etablert seks institusjoner som skal bidra til tettere nordisk samarbeid. Dette omfatter Nordisk nemnd for alkohol og narkotikaforskning (NAD), Nordisk samarbeidsorgan for handikappspørsmål (NSH), Nordisk utdannelsesenter for døvblindepersonal (NUD), Nordisk utdanningsprogram for utvikling av sosialtjenesten (NOPUS), Nordisk institutt for odontologisk materialprøving (NIOM) og Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap (NHV). Størsteparten av sektorens midler er knyttet til disse institusjonene.

Nordisk utdanningsprogram for utvikling av sosiale tjenester (NOPUS) er en institusjon under Nordisk Ministerråd for etter- og videreutdanning av ledere og nøkkelpersonell i sosialsektoren i Norden. Institusjonen har kontor i Malmø. Målet for NOPUS er å være et nordisk sentrum for erfaringsutveksling, nettverksoppbygging, idéutveksling og etter- og videreutdanning innenfor ledelse og administrasjon på sosialområdet.

De nordiske velferdsstatene har mange likhetstrekk, men har også valgt forskjellige løsninger i organiseringen av tjenestetilbudene på sosialområdet. Samarbeidet gjennom NOPUS gir landene muligheter for erfaringsutveksling og kunnskapsutvikling i en sektor hvor komplekse problemstillinger krever nye løsningsmodeller basert på best mulig kunnskap

Nordisk institutt for odontologisk materialprøving (NIOM) er et kompetansesenter og rådgivende organ for de nordiske helsemyndigheter, tannhelsetjenesten i Norden og for innbyggerne. Kjernevirksomheten er knyttet til forskning og fagutvikling på tannbehandlingsmaterialer og materialenes egenskaper og bivirkninger. Forskning utgjør kunnskapsgrunnlaget for NIOMs bidrag i internasjonalt standardiseringsarbeid, materialprøving og -testing og informasjonsvirksomhet. Nordiske gjesteforskere og samarbeid med fagmiljøer i Norden bidrar til et bredt faglig nettverk.

NIOMs bredde i kunnskap og internasjonal anerkjennelse innen forskning og laboratorietes-

ting innebærer at medarbeidere på NIOM er gitt sentrale verv i internasjonale standardiseringskomitéer og i arbeidsgrupper eller komitéer innen EØS-området for medisinsk utstyr og tekniske kontrollorgan. NIOMs internasjonale renommé og posisjon bidrar til at produsenter etterspør og kjøper materialprøvinger eller tester fra NIOM.

NIOM har i 2004 videreutviklet nettverksamarbeidet med nordiske forskningsinstitusjoner og har gjennomført en investeringsplan i samsvar med en vedtatt strategisk investeringsplan for 2002–2004. Investeringene skal sette NIOM i stand til å kunne konkurrere om eksternt finansierte oppdrag innenfor NIOMs kjernevirksomhet.

Som følge av vedtak under det nordiske helse- og sosialministermøtet på Åland i august 2001 ble sertifiseringsvirksomheten ved NIOM skilt ut som en egen virksomhet fra 1. januar 2004. NIOM Certification er organisert som en stiftelse med Helsedepartementet som stifter, og forutsettes å være selvfinansiert.

Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap (NHV) er en institusjon som skal ivareta høyere utdanning og forskning innenfor området folkehelsevitenskap. NHV gir ulike grupper av personell innen helse- og sosialtjenesten forskjellige former for folkehelseutdanning. NHV driver forskning, utgir publikasjoner, lager utredninger og arrangerer konferanser.

I 2004 har NHV gjennomført en omfattende oppdatering av kurstilbudet. Høsten 2004 ble det etablert et nytt grunnkurs i folkehelsevitenskap. I det nye kurset har nordisk samarbeid, etikk og likestillingsaspekter fått en større plass og går som en rød tråd gjennom alle moduler. Kvalitative og kvantitative metoder er integrert i en felles modul og Health Management og Health Promotion er løftet fram. Et nytt MPH-program, som innebærer at studentene tas opp til hele masterutdanningen fra starten av, ble innført høsten 2004. På lengre sikt planlegges det også en treårig forskerutdanning. For studenter som i dag er tatt opp på MPH-programmet og forskerutdanningen vil det bli etablert overgangsordninger.

NHV besluttet i 2003 å innføre webbaserte studier, og i 2004 er det arbeidet med systemutvikling og implementering av Fronter som plattform for disse studiene. Fra 2005 vil Fronter bli implementert for hele virksomheten.

Fra 2004 er det tatt i bruk en ny finansieringsmodell. Grunnfinansieringen vil utgjøre 30 prosent og virksomhetsfinansieringen 70 prosent av det totale budsjettet. Grunnfinansieringen fordeles på landene etter den nordiske nøkkelen som fastset-

tes av Ministerrådet hvert år, mens virksomhetsfinansieringen fordeles i forhold til hvor mange studentmåneder hvert enkelt land har benyttet i løpet av de siste tre årene forut for året da beregningen gjøres.

I 2004 er det inngått samarbeidsavtaler med Universitetet i Jyväskylä og Islands universitet, og avtalen med Universitetet i Tromsø er modernisert og reaktivert. I tillegg er samarbeidet med Universitetet i Stavanger styrket. Videre er samarbeidet med de baltiske landene videreutviklet og det er innledet et samarbeid med Nordvest-Russland.

Samarbeid i Norden på sosialtjenesteområdet

Den nye nordiske konvensjonen om sosialhjelp og sosiale tjenester som trådte i kraft 1. oktober 1996, omfatter bestemmelsene om sosialhjelp og sosiale tjenester og bidragsforskott fra den nordiske konvensjonen om trygd fra 1981. Den har som siktemål å sidestille nordiske borgeres rett til sosiale tjenester m.v. ved opphold i et nordisk land.

Nordisk Råds sosialpolitiske komité (EK-S) oppnevnte i 2001 en nordisk arbeidsgruppe for å overvåke iverksettingen av konvensjonen, og for å være rådgivende organ overfor landene.

Arbeidsgruppen har i løpet av perioden gått inn for endringer i sosialforsikringskonvensjonen. Det dreier seg mest om redaksjonelle endringer som følge av endrede myndigheter i landene, og regulering av overgangsordninger mellom gammel og ny konvensjon. Det er foreslått en ny artikkel som vedrører samarbeid mellom landene om bistand til personer med funksjonshemming, som skal flytte til en kommune i et annet nordisk land. Det tas sikte på endelig behandling og beslutning om endringene på Nordisk Råds sesjon i oktober 2005.

Nordisk prosjekt om demens

Hovedmålet for det 3-årige (2003–2006) nordiske prosjektet er å oppnå bedre kvalitet i tjenestetilbudet til personer med demens i de nordiske landene. Norge ved Sosial- og helsedirektoratet leder prosjektet med faglig bistand fra Nasjonalt kompetansesenter for aldersdemens. Arbeidsgruppen for prosjektet ledes av Norge, og det deltar en representant fra Sosialdepartementet i Sverige, en representant fra Sosialstyrelsen i Danmark, en representant fra Nasjonalt kompetansesenter for aldersdemens og en representant fra Island. Prosjektet finansieres av Nordisk Ministerråd og de deltagende landene.

Prosjektets satsningsområder er:

- Tjenester til personer med demens som har minoritetetnisk bakgrunn

- Lovverk og rettsikkerhet
- Diagnostisering og utredning
- Yngre personer med demens
- Gode tjenestetilbud
- Pårørendearbeid.

Prosjektet har opprettet en Internettside: www.helseutdanning.no/nordic.

Det har vært avholdt en dagssamling for tema-gruppene i 2004 og det er planlagt to samlinger i 2005. Det planlegges avslutningskonferanse i Oslo våren 2006 med presentasjon av prosjektets oppnådde resultater og forslag til tiltak. Prosjektet finansieres av Nordisk Ministerråd og de delta-gende landene. Norge har bidratt med kr 300 000 i 2003, kr 250 000 i 2004 og kr. 150 000 i 2005.

Antibiotikaresistens

Samarbeidet mellom de nordiske land angående antibiotikaresistens skjer fortrinnsvis mellom smitteverninstituttene i de nordiske land. Disse instituttene har årlige samarbeidsmøter, hvor bl.a. antibiotikaspørsmål er på dagsorden. Også de bal-tiske land er trukket inn i dette samarbeidet.

Helseberedskap

De nordiske land har lang tradisjon for helsebered-skapssamarbeid, gjennom Nordisk helsebered-skapskonferanse og ulike faglige nettverk, innen-for atomulykkesberedskap, smittevern, kjemika-lieberedskap, katastrofemedisin, brannskade-håndtering, med mer. For enkeltområder har sam-arbeidet vært forankret i formelle samarbeidsavta-ler, som Nordic Mutual Emergency Assistance Agreement in Connection with Radiation Acci-dents av 1963. Men en helhetlig ramme for samar-beidet har manglet.

Etter 11. september 2001 ble det foretatt en gjennomgang av status av beredskapen. Det ble innledet dialog mellom de nordiske helseminis-trene om et nærmere nordisk samarbeid på helse-beredskapsområdet. På helseministermøtet den 5. mars 2002 i Oslo ble det fremmet forslag til strakstiltak og langsiktige tiltak for å bedre den samlede nordiske helseberedskap med særskilt vekt på atom-, biologiske og kjemiske hendelser. I juni samme år ble Nordisk helseberedskaps-avtale undertegnet på møte i Nordisk Minister-råd. Avtalen trådte i kraft 30. november 2003. Med grunnlag i avtalen er det senere undertegnet en erklæring om nordisk samarbeid ved et eventuelt utbrudd av kopper (Nordisk koppererklæring, undertegnet på møte i Nordisk Ministerråd august 2003).

Formålet med den nordiske helseberedskaps-avtalen er å øke de nordiske lands samlede evne til å håndtere kriser og katastrofer. Avtalen skal legge til rette for samarbeid om å forberede og utvikle helseberedskapen i forhold til å håndtere kriser og katastrofer.

Avtalen retter seg mot kriser og katastrofer generelt, men med særlig fokus på atom-, biolo-giske og kjemiske hendelser. Avtalen omfatter for-beredelser av beredskapstiltak og assistanse i til-felle kontraherende stat rammes av krise eller katastrofe. Avtalen kommer i tillegg til Nordisk redningstjenesteavtale av 20. januar 1989, og gjel-der ikke dersom behov for assistanse omfattes av Nordisk redningstjenesteavtale. Avtalen skal ikke være til hinder for at de nordiske land oppfyller sine folkerettslige forpliktelser eller deltar i inter-nasjonalt samarbeid. Innenfor rammen av avtalen kan kompetente myndigheter inngå avtaler på enkeltområder.

Det land som har formannskapet i Nordisk Ministerråd har ansvar for at helseministrene i de nordiske land møtes for å diskutere problemstillin-ger innenfor avtalens virkeområde. Den praktiske gjennomføringen av avtalen ivaretas gjennom kon-takt og samarbeid mellom kompetente myndighe-ter. Det er etablert en nordisk samarbeidsgruppe med ansvar for erfaringsutveksling, samt å fungere som en styringsgruppe for oppfølgingen av helse-beredskapssamarbeidet. Gruppen består av repre-sentanter fra helsedepartementene og relevante direktorater i de nordiske land. I tillegg eksisterer det faglige nettverk og arbeidsgrupper innenfor ulike områder, blant annet atomulykkesberedskap, smittevern og biologiske hendelser, kjemiske hen-delser, innkjøps- og logistikksamarbeid, utvikling av prinsipper og prosedyrer og kompetanseutvik-ling. Det er bl.a. inngått en samarbeidsavtale mel-lom Sverige og de øvrige nordiske landene om bruk av det svenske laboratoriet med høyeste sik-kerhetsnivå (P4-laboratoriet) i Stockholm. Avtalen gir rett for andre nordiske land til å få analysert prøver ved laboratoriet ved behov.

I tiden fremover vil det være en prioritert opp-gave å gjennomføre og videreutvikle det nordiske helseberedskapssamarbeidet i tråd med nordisk helseberedskapsavtale. Det vil bli lagt særlig vekt på samarbeidstiltak i forhold til pandemisk influ-ensa. På dette området er det nå tatt et initiativ for å kartlegge mulighetene for en felles nordisk pro-duksjon av influensavaksine. En vil også se nær-mere på erfaringene fra det nordiske helsesamar-beidet som ble gjort knyttet til håndteringen av flodbølgekatastrofen i Sør-Asia og hvordan dette kan utvikles videre.

Det er et mål å oppnå god sammenheng mellom det nordiske helseberedskapssamarbeidet og Norges samarbeid innenfor andre internasjonale organisasjoner, herunder FN/WHO, EU og NATO. Dette må ses i lys av at et foreliggende forslag til revisjon av WHOs internasjonale helsereglement åpner for forsterket samarbeid mellom naboland om helseberedskapsspørsmål. Når EUs Senter for smittsomme sykdommer etter planen blir etablert i Stockholm i 2005, vil smittevernsamarbeidet mellom EUs medlemsland bli styrket. Norge arbeider med sikte på å bli deltaker i senterets aktiviteter. Med utgangspunkt i at senteret plasseres i et nordisk land, vil dette etter alt å dømme også bidra til å utvikle det nordiske samarbeidet på smittevern-området.

Helsepersonell

Under den norske formannskapsperioden i 2002 tok Helsedepartementet initiativ til et nordisk samarbeid om felles statistikkutvikling på helsepersonellfeltet. Det ble avklart at statistikken i de enkelte land er ganske forskjellig. Det ble også ansett som urealistisk å få til et felles system for statistikk som kunne brukes som grunnlag for vurdering av fremtidig behov for utdanning av de enkelte personellgrupper.

I etterkant av dette arbeidet er det etablert et samarbeid på direktoratsnivå mellom Sosial- og helsedirektoratet, Sundhetsstyrelsen i Danmark og Socialstyrelsen i Sverige. I dette samarbeidet blir spesielt tilbud og etterspørsel av personellgrupper som erfaringsmessig er mobile på tvers av landegrensene vurdert i et nordisk perspektiv. Det anses ikke som aktuelt å lage en nordisk enhetlig modell for tilbud og etterspørsel etter helsepersonell i Norden. Hvert land må utvikle sine egne prognoseverktøy. De angitte myndighetsorganer vil så møtes regelmessig for å diskutere rapporter, metoder og resultater. Resultatet av diskusjonene vil så måtte inngå i de råd som gis de respektive departementer i landene. De gruppene som spesielt er interessante i et nordisk perspektiv er sykepleiere, leger og tannleger.

Psykisk helse

Det er tatt initiativ til å vurdere felles nordiske utfordringer og behov for samarbeid innen barn og unges psykiske helse. Sosial- og helsedirektoratet har igangsatt arbeid med å utvikle kvalitetsindikatorer for barns psykiske helse. Dette vil bli fremmet som et konkret forslag gjennom Norges deltakelse i NOMESKO-samarbeidet.

Nasjonalt folkehelseinstitutt er gitt i oppdrag å følge opp og vurdere etablering av lignende nettverk for forskning på forebygging av psykiske lidelser hos barn og unge, som vi i dag har på behandlingsforskning. Dette arbeidet er påbegynt og vil bli videreført.

Sosial- og helsedirektoratet etablerte i 2002 et samarbeid med Sverige i forbindelse med utredning av tilbudet innen ADHD i Norge. Det nordiske samarbeidet og felles møte med alle nordiske land vil bli fulgt opp.

Strålevernsamarbeidet

Strålevern-, atomsikkerhet- og atomberedskapsmyndighetene i de nordiske landene har samarbeidet nært gjennom en årrekke. I Norge er det Statens Strålevern som har disse tre rollene. Det avholdes nordiske sjefsmøter to ganger i året der det legges føringer for konkret prosjektsamarbeid, faglig utvikling og kvalitetssikring i strålevernarbeid. Det fokuseres særlig på områder hvor nordisk fellesinnsats kan bidra til optimal ressursbruk i arbeidet med å etablere nye normer og retningslinjer. Nordisk utviklet samsyn kan bidra konstruktivt til utvikling av normer og retningslinjer innenfor FN-organisasjoner (først og fremst Det internasjonale atomenergibyrå, IAEA) og innenfor OECD. Også når det gjelder Euratom, hvor Sverige, Danmark og Finland er tilsluttet, kan Norge bidra til utviklingen gjennom det nordiske samarbeidet. Sjefsmøtet behandler rapporter og innspill fra arbeidsgrupper som også forestår løpende informasjonsutveksling. Sjefsmøtet fungerer som en embetsmannskomite, selv om dette samarbeidet ikke er koplet til Nordisk Ministerråd.

De ovennevnte myndighetene i Norden finansierer i tillegg et omfattende FoU-program, Nordisk kjernesikkerhetsforskning (NKS). Programmet som nå løper har to hoveddeler, en reaktordel som omhandler sikkerhet ved atomanlegg og en beredskapsdel som omhandler atomberedskap inklusive utslippsprognoser og radioøkologiske problemstillinger. De årlige budsjetter er på ca. 10 MDKK, hvorav Statens Strålevern bidrar med 120 000 EUR.

Programmet gir konkrete faglige resultater, bidrar til nordisk samsyn og sikrer et bredt og vel fungerende kontaktnett. Dette nettverket er særlig viktig for Norge og Island, som ikke er tilknyttet EU. NKS har for tiden norsk formann.

Norge samordner sin bilaterale innsats på atomsikkerhetsområdet i de baltiske land og Russland med de øvrige nordiske landene. Flere konkrete atomsikkerhetsprosjekter i Russland og Bal-

tikum utføres i samarbeid mellom Norge og ett eller flere av de andre nordiske landene. Likeledes foregår det nordisk samarbeid også innenfor multilaterale arenaer som for eksempel Østersjørådet og Barentsrådet.

7.14 Arbeidsmarked og arbeidsmiljø

Nordisk Ministerråds samarbeid på arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøområdet har hatt full sysselsetting og det gode arbeid som to viktige hovedmål for tidsrommet 2001-2004. De enkelte formannskapsland utdypet ulike aspekter av disse hovedmålene gjennom temaene for sitt formannskap.

Det islandske formannskapet i 2004, Nordens ressurser, var opptatt av kulturarv og naturressurser, og også av innbyggerne, deres levekår, kompetanse og aktive deltakelse i samfunns- og arbeidsliv. Målet for Islands sektorprogram på arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøområdet rettet seg mot de ressurser og rikdommer som fins i menneskene selv, og hvordan disse på en god måte kan settes inn for å bedre miljø og levevilkår.

Yrkesrettet attføring og initiativ for å øke yrkesdeltakelsen blant funksjonshemmede var ett av temaene. Dette ble tatt opp på en konferanse i Reykjavik våren 2005. Konferansen konkluderte med at de nordiske landene står overfor økende utfordringer på dette området. Framover er det viktig å systematisere de ulike erfaringene de nordiske landene har gjort og å øke kunnskapen om hva som virker i forhold til å øke sysselsettingen for denne målgruppen.

I 2005 er det også avholdt en nordisk konferanse i Oslo om metodikk for anskaffelse og oppfølging av språk- og arbeidspraksis plasser for innvandrere som deltar i introduksjonsprogram. Konferansen fokuserte på gode eksempler fra arbeidet i de nordiske landene, og diskuterte nærmere de felles utfordringer man står overfor. Deltakerne på konferansen var personer som arbeider med spørsmål om arbeidsmarked, kvalifisering og introduksjonsprogram for nyankomne innvandrere på departements- og direktoratsnivå, samt representanter fra kommunesiden og arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner.

De nordiske land har fortsatt erfaringsutvekslingen om EU/EØS-utvidelsen og dens effekter på arbeidsmarked og arbeidsliv i Norden, med spesiell vekt på forholdet til de baltiske land og Polen. Et forskningsprosjekt med en nordisk referansegruppe har gitt nyttig underlagsmateriale for å følge utviklingen. En nordisk-baltisk trepartskonferanse i Stockholm i august

2004 satte fokus på mobiliteten mellom de baltiske og nordiske land og de utfordringer den reiser når det gjelder arbeidsvilkår og arbeidsmarked. Konferansen hadde deltakere fra nordiske og baltiske arbeidslivsmyndigheter, partene i arbeidslivet, samt fra Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd.

Arbeidet med et nytt program for Nordisk Ministerråds samarbeid på arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøområdet ble sluttført under det islandske formannskapet og setter rammen for det nordiske samarbeidet i inneværende fireårsperiode, fra 2005-2009. Programmet lister opp en rekke konkrete problemstillinger som skal prioriteres. Disse reflekterer hovedutfordringer innenfor arbeidsmarked og arbeidsmiljøpolitikk i årene som kommer og gir retning for samarbeidet.

Det settes fokus på innsats for:

- å øke tilbudet av arbeidskraft for å møte den demografiske utviklingen,
- å skape et aktivt og inkluderende arbeidsliv som motvirker utstøting,
- å fremme likestilling mellom kjønnene i arbeidet,
- å sette søkelys på arbeidshindringer og diskriminering av utsatte grupper.

Samarbeidet skal rettes både innad mot arbeidslivspolitikken innenfor Norden og utad mot nordisk arbeidslivspolitikken i samspill med EU/EØS og andre internasjonale fora.

Det danske formannskapet har ønsket å igangsette initiativer som kan bidra til fornyelser på det nordiske arbeidsmarkedet. De har prioritert spørsmål knyttet til sykefravær og arbeidsmiljø og satt fokus på nordisk nytte gjennom en analyse av det nordiske arbeidsmarkedet gjennom de siste femti år.

Det danske formannskapet har også ført videre det igangsatte arbeidet for å fjerne grensehindringer. De nordiske arbeidsministrene drøftet i 2004 hvorvidt en skulle gå videre med å vurdere en harmonisering av reglene knyttet til arbeidsledighetstrygd og arbeidsløshetskassene i de nordiske land, men kom til at det var lite hensiktsmessig. I stedet har det vært arbeidet med å gi en oversiktlig framstilling av bestemmelsene på Hallo Norden slik at brukere som ønsker å pendle eller flytte for å ta arbeid, kan vite hvilke vilkår de får.

Arbeidet med å utvikle det nordiske arbeidsformidlingssamarbeidet innen rammen av EURES er ført videre. Ved bruk av web-tjenester skal en etablere bedre tilgjengelighet mellom de nordiske lands jobb-databaser. Det tas særlig sikte på å betjene grenseregionene, og Østersund regionen starter ut som pilotprosjekt.

Arbeidet med å revidere avtalen om det felles nordiske arbeidsmarked er stilt i bero. Bakgrunnen for dette er at enkelte av de nordiske EU-landene antar at avtalekompetansen, når det gjelder de grunnleggende bestemmelsene i avtalen om at det ikke skal kreves arbeidstillatelse for nordiske statsborgere og om ikke-diskriminering på grunn av nasjonalitet, er overført til Fellesskapet. Konsekvensen for disse EU-landene er at en på disse punktene kan beholde den eksisterende avtalen, men ikke inngå en ny eller revidert avtale. Avtalelandene er derfor enige om å beholde den eksisterende avtalen, fremfor å foreta en revisjon som samtidig ville medføre at grunnleggende deler av avtalen ikke kan videreføres.

Organisering av samarbeidet og arbeid i enkelte utvalg

Embetsmannskomiteén for arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøspørsmål (EK-A) har det overordnede ansvar for iverksetting av de vedtak som treffes av arbeidsministrene (MR-A). Videre kan EK-A innenfor rammen av samarbeidsordningen på selvstendig grunnlag initiere tiltak på feltet. EK-A skal også føre kontroll med virksomheten i underliggende utvalg, grupper, prosjekter m.v. Nordisk Ministerråds samarbeidsprogram på arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøområdet 2005-2009 og de årlige formannskapsprogram danner grunnlaget for utvalgenes arbeid.

En egen EU-informasjonssgruppe følger utviklingen i EU på arbeidsmarked og arbeidsmiljøfeltet. Formålet med gruppen er å utveksle informasjon om temaer som tas opp i ulike EU-fora og diskutere emnene ut fra en nordisk synsvinkel. Dagsorden for rådsmøtene i EU gjennomgås, men det legges nå større vekt på tematiske drøftinger. I tillegg tar gruppen opp problemstillinger som kan være felles for de nordiske landene, som regelverksutforming og den nordiske modellen i forhold til arbeidslivets parter. Gruppen gir norske myndigheter nyttig informasjon om aktuelle saker som behandles i EU, herunder saker som er EØS-relevante. Gruppen er utvidet med medlemmer fra de baltiske land. Polen er invitert til å delta.

En informasjonsgruppe for arbeidslivsspørsmål under EK-A er redaksjonsrådet for tidsskriftet *Arbeidsliv i Norden*, *Tidsskrift for arbeidsmarked og arbeidsmiljø*.

På arbeidsmarkedsfeltet er det to utvalg under EK-A. Nordisk arbeidsmarkedsutvalg har ansvaret for det operative samarbeidet og skal videreutvikle arbeidsmarkedspolitikken i de nordiske land. Det skjer blant annet gjennom prosjekter og konferanser på området. Nordisk migrasjonsutvalg er ned-

satt for å utveksle informasjon om spørsmål knyttet til migrasjonsområdet. Utvalget skal også diskutere nye initiativ til integrasjon av innvandrere og flyktninger, spesielt i tilknytning til arbeidsmarkedet.

På arbeidsmiljø- og arbeidsrettfeltet er det tre utvalg. Nordisk arbeidsmiljøutvalg skal styrke og utvikle det nordiske samarbeidet for bedre arbeidsmiljø i landene. Det skjer gjennom informasjons- og erfaringsutveksling om mål og metoder samt initiering og oppfølging av felles prosjekter. Utvalget drøfter løpende arbeidsmiljømyndighetenes virksomhet, herunder regelverksutvikling og tilsynsmetoder.

Nordisk arbeidsmiljøforskningsutvalg skal utvikle det nordiske samarbeidet på arbeidsmiljøforskningens område. Målet er å få frem bedre forskning gjennom å utnytte felles ressurser og gi vitenskapelig støtte til samarbeidsprosjekter. Forskningsutvalget bidrar til å koordinere de nasjonale institutters forskning og til å iverksette prosjekter med nordisk nytte gjennom utredninger, felles metodeutvikling, felles databaseanvendelse og felles utarbeidelse av verktøy (spørreskjemaer mm).

De to utvalgene har felles prosjektmidler.

Nordisk arbeidslivs- og arbeidsrettsutvalg (NAU) skal ivareta samarbeidet om arbeidsliv og arbeidsrett. Utvalget er særlig opptatt av den økende internasjonaliseringens betydning for arbeidslivet og arbeidsretten i Norden. NAUs formål er i første rekke å utveksle informasjon om spørsmål på arbeidslivs- og arbeidsrettsområdet, samarbeide om implementeringen av EU-direktiver og drøfte spesielle felles nordiske arbeidsrettsproblemstillinger.

NIVA - Nordisk arbeidsmiljøutdanning er en separat institusjon under EK-A. NIVA organiserer videreutdanning av eksperter på arbeidsmiljø i Norden. Gjennom kurs og seminarer bidrar NIVA også til å forsterke det nordiske nettverket og til å knytte kontakter til eksperter utenfor Norden. NIVA har egne «Baltikum-kurs» og gir stipend til deltakere fra de baltiske landene.

På attføringsfeltet er det egne samarbeidsorgan i tillegg til samarbeidet som skjer innenfor Embetsmannskomiteén for arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøspørsmål (EK-A). Nordisk handikappolitisk råd, som er et rådgivende og policy-skapende organ for Nordisk Ministerråd, har som hovedoppgave å sørge for at hensynet til funksjonshemmede blir tatt opp innenfor alle sektorer. Rådet er tverrsektorielt sammensatt, og for hver sektor finnes et nordisk sektornettverk med representanter fra de respektive fagdepartementene. Sektornettverket for arbeidsmarkeds-

spørsmål tar opp temaer knyttet til funksjonshemmedes situasjon på arbeidsmarkedet og dermed atfføring.

Petroleumstilsynets nordiske samarbeid på sikkerhets- og arbeidsmiljøområdet

Arbeids- og sosialdepartementet og Petroleumstilsynet deltar i North Sea Offshore Authorities Forum (NSOAF), hvor myndigheter med tilsynsansvar for petroleumsvirksomheten til havs i åtte nordsjøland er representert. Blant de nordiske landene deltar Danmark, Færøyene, Norge og Sverige. Forumet utveksler erfaringer med tilsynet med sikkerhet og arbeidsmiljø i virksomheten og arbeider blant annet for å utvikle ordninger som innebærer gjensidig aksept av kontroll- og dokumentasjonsarbeid utført i de forskjellige landene. Det er oppnådd resultater som gir effektiviseringsgevinst både for myndigheter og industri, noe som igjen innebærer at ressursene kan settes inn mest mulig hensiktsmessig for å ivareta felles interesser med hensyn til beskyttelse av menneskers liv og helse, miljø og materielle verdier.

Petroleumstilsynet samarbeider også bilateralt med landene rundt Nordsjøen, blant de nordiske landene særlig med Danmark, hvor Energistyrelsen er den viktigste samarbeidspartneren. Det gjennomføres et årlig møte på ledelsesnivå, i tillegg til løpende kontakt i faglige spørsmål av gjensidig interesse for de to lands regulering av sikkerhet og arbeidsmiljø i petroleumsvirksomheten.

7.15 Forbrukerpolitikk

Grunnlaget for arbeidet på forbrukerområdet er «Samarbeidsprogram på konsumentområdet 2005-2010» og årlige handlingsplaner. Samarbeidsprogrammet og handlingsplanene vedtas av forbrukerministrene.

Forbrukersektoren kjennetegnes av et bredt nordisk samarbeid mellom myndigheter, forbrukerinstitusjoner, interesseorganisasjoner og forskningsmiljøer. Samarbeidet omfatter de aller fleste forbrukerpolitiske områder. Samarbeidet ledes av embetsmannskomiteén (EK-K), og følges opp under de tilknyttede styringsgruppene og ad-hoc-gruppene, i form av utredninger, støtte til prosjekter, seminarer og nettverk. Resultatene utnyttes på nasjonalt plan i forbrukermyndighetenes og organisasjonenes daglige arbeid.

Prioriteringer 2004/2005

På sitt ministermøte i september 2004 vedtok forbrukerministrene et nytt samarbeidsprogram for

forbrukersektoren for perioden 2005-2010. Hovedvekten legges på å styrke forbrukerbeskyttelsen i Norden og det øvrige Europa, samt på å styrke forbrukernes frie valg og beslutningsgrunnlag. Med utgangspunkt i samarbeidsprogrammet skal det utarbeides årlige handlingsplaner for sektoren.

Innenfor rammene som samarbeidsprogrammet trekker opp, la ministrene i handlingsplanen for 2005 bl.a. vekt på samarbeid om:

- EU-rettslige spørsmål (både påvirkning og gjennomføring av nytt regelverk).
- Spørsmål knyttet til handel over landegrensene.
- Miljøinformasjon, herunder miljømerking (Svanemerket).
- Bevisstgjøring og kunnskapsoppbygging hos forbrukerne.
- Undersøkelser og forskning om forbrukerrelevante spørsmål.

Forbrukerrett

Gjennom styringsgruppen for juridiske spørsmål koordineres arbeidet med å påvirke utviklingen av regelverk og tiltak som beskytter forbrukerne i EU. Styringsgruppen har bl.a. gjennom prosjektet «EU-retten i nordisk forbrukerrett» beredskap for hurtige samarbeidsinitiativ. Det har bl.a. vært avholdt samrådsmøter om forordningen om administrativt samarbeid og direktivet om urimelig handelspraksis. I tilknytning til direktivet om urimelig handelspraksis har det også vært utarbeidet en utredning av visse spørsmål tilknyttet direktivet. Dette vil være nyttig bakgrunnsinformasjon ved gjennomføringen i norsk rett. Samarbeidet om EU-rettslige spørsmål har vist seg å være svært viktig for Norge, både fordi dette er en viktig påvirkningskanal mot EU og fordi det kan utveksles bakgrunnsinformasjon om arbeidet med direktivene som ikke er tilgjengelig for EFTA-landene.

Det er et utstrakt nordisk samarbeid på departementsnivå om gjennomføring av vedtatt EU-regelverk. Siktemålet med samarbeidet er å få en felles tolkning og forståelse av regelverket. Nordiske møter er bl.a. avholdt om implementeringen av forordning om administrativt samarbeid.

Det er et mål å sette fokus på rettslige problemstillinger som er felles for landene. Det har blitt utredet spørsmål tilknyttet rådgivere og formidlers stilling og ansvar, med hensyn til opplysnings-, veilednings- og frarådningssplikt. Bakgrunnen er at det har blitt veldig vanlig at slike mellomledd tilbyr forbrukere varer og tjenester. Ofte skjer dette gjennom Internett, og ansvaret for formidleren/rådgiveren kan være usikkert.

Det er også utarbeidet en rapport om togpassasjerers rettigheter. Forbrukerens rettslige stilling er på dette området uklart, og i liten grad lovregulert. I Norge kan for eksempel Forbrukerombudet benytte rapporten i tilknytning til forhandlinger med bransjen.

Det er avholdt seminar om forbrukerproblemer og utfordringer i en ny medie verden (konvergens) og det har blitt utarbeidet en rapport om liberalisering av energimarkeder.

Forbrukerøkonomi og –informasjon

Det er utviklet et nettbasert undervisningsprogram i forbrukeremner for barn og ungdom ("Sikker shopping"), for å styrke deres evne til å opptre som bevisste forbrukere, og for å stimulere lærerne til å integrere forbrukeremner i undervisningen. Programmet utvides med flere moduler våren 2005. Videre ble det i 2004 tatt initiativ til en kartlegging, som skal bygge på et omfattende intervjumateriale, av kommersielt press mot barn og unge i de nordiske land. Rapporten fra kartleggingen er nylig framlagt.

Bærekraftig forbruk

Den tverrsektorielle gruppen for integrert produktpolitikk (NMRIPP – opprettet i 2002) har medlemmer fra de tre sektorene miljø, forbruker og næring. Gruppen har utarbeidet et nytt mandat for perioden 1. januar 2005 - 31. desember 2008. Formålet med gruppen er å utvikle, samordne og evaluere virkemidler som er nødvendige i arbeidet for bæredyktig produksjon og forbruk. Gruppens innsats skal medvirke til gjennomføringen av den nordiske strategien for bærekraftig utvikling, med særlig fokus på bærekraftige produksjons- og forbruksmønstre. I forbrukersektoren er informasjon, kunnskapsoppbygging og bevisstgjøring de viktigste virkemidlene for å vri forbruket i en mer bærekraftig retning. Miljømerking er et eksempel på tilrettelagt miljøinformasjon. Viktige virkemidler ligger utenfor forbrukersektoren. Sektorovergrepene innsatser er derfor nødvendige.

Det vises for øvrig til omtale under kapittel 6.5 Tverrfaglig miljø samarbeid.

Nordisk miljømerking

Det offisielle nordiske miljømerket, Svanen, ble opprettet for 15 år siden. Gjennom disse 15 årene har Svanen vokst og blitt til et av de sterkeste og best kjente merkene i Norden. Det er utviklet kriterier for bruk av Svanen på 60 produktområder, og antall lisenser er ca. 1100. Svanemerket finnes nå på mellom 3 - 5000 ulike produkter, og utvalget av

miljømerkede produkter for både forbrukere og profesjonelle innkjøpere er stadig økende.

Miljømerking har utviklet seg fra å være en ordning for varer til også å omfatte tjenester. Nordisk Miljømerking styres av en egen nemnd, som består av styrelederne i de fem nordiske landene. De siste årene har det nordiske samarbeidet blitt styrket. I tillegg til den nordiske koordinatoren som holder til i Norge, er det opprettet nordiske fagkoordinatorer, nordisk informasjonskoordinator og nordisk kriterieredaktør.

I Norge forvaltes Svanemerket av Stiftelsen Miljømerking i Norge, som også har ansvaret for den europeiske Blomsten. Undersøkelser viser at Svanen gjenkjennes av 87 % av Norges befolkning. Det er kun i Sverige at merkekjenningen er større. Omsetningen av svanemerkede produkter i dagligvarehandelen er økende. Stadig flere større virksomheter gjør strategiske beslutninger om å satse på Svanemerket for å oppnå et miljømessig konkurransefortrinn.

7.16 Ernæring og mattrygghet

Det nordiske samarbeidet på området ledes av embetsmannskomiteén for næringsmidler (EK-livs). EK-livs arbeider med prinsipielle spørsmål knyttet til mat, og fungerer som et kontaktnett for å innhente informasjon, samordne forvaltningen og koordinere de nordiske innspill i internasjonale fora. Norsk deltagelse i komiteen er fra Landbruks- og matdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Mattilsynet. Målsettinger og innsatsområder for EK-livs' arbeid er fastlagt i Handlingsprogram for nordisk fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmiddel-samarbeid 2005 - 2008 og i den nordiske bærekraftstrategiens kapittel om mattrygghet.

EK-livs legger nå større vekt på matpolitikken enn tidligere, samtidig som det faglige arbeidet videreføres. Det nordiske ministerrådet for fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler er imidlertid under omstrukturering, noe som også vil få innvirkning på embetsmannskomiteene og underliggende arbeidsgrupper.

På området for mat og helse er det overordnede målet mangfold av sunne og trygge matvarer av god kvalitet som gir borgerne mulighet til å velge et kosthold som bidrar til god helse.

Det nordiske samarbeidet omhandler lovgivning, kontroll, toksikologi, mikrobiologi og kjemi knyttet til mat, kost- og ernærings spørsmål, forbrukerinformasjon, dyrevelferd og dyrehelse og koordinering av nordiske synspunkter i aktuelle

internasjonale fora. Planlegging av samarbeidet på de spesifikke områdene gjennomføres innenfor rammen av det helhetsperspektivet som «fra jord og fjord til bord»-tankegangen er uttrykk for.

Det legges vekt på at risikovurderinger systematisk skal inngå som et vesentlig element i arbeidet med å opprettholde det ønskede høye beskyttelsesnivået. Det er et overordnet mål å satse på å utvikle strategier for å påvirke hele matkjeden for å redusere risikoen for helseskadelige stoffer i sluttproduktene mest mulig. De nordiske landene er enige om å legge risikoanalyse og føre var-prinsippet til grunn når det treffes beslutninger på matområdet.

Det nordiske samarbeidet på matområdet har utviklet seg sterkt i de seneste årene. Grønlandserklæringen som ble vedtatt av ministermøtet for fiskeri-, jord- og skogbruksspørsmål og næringsmidler på Grønland i august 2002, viser at de nordiske landene er enige om å arbeide sammen for å øke sin innflytelse i internasjonale organisasjoner og prosesser, og for å sikre effektiv forbrukerinnflytelse i beslutningsprosesser ved utvikling av regler om mat og om kontroll av mat. Denne er blitt fulgt opp i 2003, 2004 og 2005 gjennom flere prosjekter og tiltak.

Danmark, som er ordførende for Ministerrådet 2005, sier i sin programerklæring blant annet at de vil følge opp Grønlandsdeklarasjonen og gjøre en innsats som har til hensikt å sikre forbrukernes og produsentenes interesser. Danmark har framlagt et overordnet formannskapsprogram med tittelen «Fra nutid til nytid». Det nordiske samarbeidet skal være dynamisk i seg selv, og samtidig være en del av en dynamisk utvikling, som er sterkt påvirket av globaliseringens utfordringer for de nordiske landene og det nordiske samarbeidet.

Samarbeidet utvikler seg dynamisk i takt med endrede samfunnsmessige betingelser og nye krav. Globaliseringen av matproduksjonen og handelen med mat har forsterket behovet for internasjonale strategier og regler. Håndteringen av matvarer er i stor grad flyttet fra hjemmet til industrien, og en hurtig teknologisk utvikling har akselerert produktutviklingen. Sammen med et stadig større omfang av internasjonal handel har dette ført til en betydelig større variasjon i tilbudet av matvarer.

Helsemessige risiki knyttet til mat er i økende grad tema i samfunnsdebatten. Den politiske prioriteringen av å sikre helsemessig trygg mat har derfor økt i den industrialiserte verden. Matområdet danner skjæringspunktet mellom forbruker og helsemessig beskyttelse, miljøhensyn og næringsinteresser. Alle parters interesser danner grunnlag for de nordiske landenes samarbeid på området, men i lys av det ovennevnte prioriteres særlig

områder knyttet til hensynet til forbrukernes helse.

Under EK-livs er det etablert nordiske arbeidsgrupper for næringsmiddelovervåking (NNL), næringsmiddelkontroll (NNK), næringsmiddel toksikologi (NNT), næringsmiddel mikrobiologi (NNM) og kosthold og ernæring (NKE). I tillegg ble en ny ad hoc arbeidsgruppe for dyrehelse og dyrevelferd (NDD) konstituert i februar 2005. Arbeidsgruppene har møter to ganger årlig, og har faste representanter fra alle de nordiske landene.

Grunnpilarene i samarbeidet på matområdet er undersøkelse og kartlegging av faglige problemstillinger som kan danne grunnlag for politiske og administrative beslutninger i de nordiske landene, og som kan danne et felles grunnlag for landenes arbeid i internasjonale fora som EU, Codex Alimentarius og Verdens dyrehelseorganisasjon (OIE). Prosjektarbeid blir som hovedregel initiert av arbeidsgruppene etter faglige drøftelser og etter overordnede prioriteringer og føringer fra EK-livs og Ministerrådet. Prosjektarbeidet koordineres av EK-livs.

Tallinnerklæringene

I november 2003 møttes de nordiske og baltiske matministrene i Tallinn. Norge var representert ved landbruksministeren og embetsverket fra de tre matdepartementene. Det ble vedtatt tre ministererklæring i løpet av konferansen.

I erklæringen om fremtidig samarbeid mellom de nordiske og baltiske land i perioden 2004–2006 uttrykkes det enighet om økt samarbeid og konsultasjoner innen landbruk, skogbruk, fiskeri og mat. Ministrene besluttet å møtes igjen senest i 2006. Russland skal inviteres til forberedelsesarbeidet.

Erklæringen om trygg mat støtter opp om økt samarbeid for å styrke mattryggheten i regionen med fokus på å utvikle måter å samhandle på for å oppnå styrket innflytelse i internasjonalt samarbeid. Samarbeidet skal sette landene i regionen i stand til å bli en drivkraft på mattrygghetsområdet. Prioriterte innsatsfelter i perioden er sporbarhet, zoonoser (sykdommer som kan overføres mellom dyr og mennesker), dioksiner og et effektivt system for matkontroll ut fra helkjede-tankegangen.

Den tredje erklæringen har som mål å utvikle økologisk mat og landbruksproduksjon i de nordiske og baltiske landene.

Ernæring

Nordisk arbeidsgruppe for kost- og ernærings-spørsmål (NKE) ivaretar det nordiske samarbeidet

om ernæring, kosthold og helse. NKE legger vekt på å arbeide med de aspekter ved kostholdet og de virkemidler som man til enhver tid mener har størst betydning for helsen i de nordiske land. Man ønsker å bidra i arbeidet for å få til helsemessig gunstige forandringer i befolkningenes kosthold, særlig ved å minske inntaket av mettet fett og å øke forbruket av frukt og grønnsaker. Prosjekter som utreder tiltak som kan bidra til å stoppe den økende forekomsten av overvekt i befolkningen, prioriteres.

Nordisk Ministerråd satte i august 2004 i gang arbeidet med å utvikle en nordisk handlingsplan for bedre helse og livskvalitet gjennom sunne matvaner og fysisk aktivitet. En prosjektgruppe utarbeider beslutningsgrunnlag for Ministerrådet, og man tar sikte på at handlingsplanen skal behandles av Nordisk Ministerråd sommeren 2006.

NKE ser til at det blir utarbeidet «Nordiska næringsrekommendationer» som er en viktig del av kunnskapsgrunnlaget for det helsefremmende arbeidet. Fjerde reviderte utgave, som inkluderer anbefalinger om fysisk aktivitet, ble utgitt i 2005.

Stadig raskere forandringer i produksjonsteknologi, internasjonal handel, tilbud og forbruk av matvarer øker behovet for at en i Norden styrker kunnskapen om forandringer i ernæringssituasjonen og matvarenes sammensetning, samt øker kunnskapen om kostholdsrelaterte helseproblemer og risikogrupper. Beriking av matvarer er ett eksempel på hvordan matens sammensetning kan forandres, og er et aktuelt tema i EU. Arbeidet med EUs berikingsforordning vil fortsette i kommende år. Tidligere har beriking bare vært benyttet når det har vært behov for å forebygge mangler. En økende trend er at man tilsetter matvarene næringsstoffer for å gjøre dem mer attraktive for forbrukerne. Dette kan føre til at inntaket av næringsstoffer i enkelte tilfelle kan bli for høyt. NKE ser behovet for å lage felles nordiske strategier for hvordan berikingsproblemer skal løses. Dette er også viktig når det gjelder bruk av helsepåstander og generelt i forhold til spørsmål om merking.

Det anses viktig å styrke innsatsen på områdene:

- Matvarenes sammensetning – Utviklingen i kostholdet og ernæringssituasjonen i befolkningen generelt og i ulike grupper.
- Beriking og risikovurderinger.
- Ernæringsmessige aspekter ved merking og markedsføring.
- Tiltak for forebygging av overvekt.
- Tilgjengelighet av matvarer av god kvalitet som gir mulighet for å velge et sunt kosthold.

Enkelte prosjekter og tverrsektorielle samarbeid

Prosjektet om indikatorer for bærekraftig utvikling av mattrygghet i Norden ble startet i 2003 og har utarbeidet rapporten «Hållbar utveckling – en ny kurs för Norden» med forslag til 11 indikatorer som anses relevante for perioden 2005–2008. Rapporten inneholder mål- og innsatsbeskrivelser i tilknytning til de ulike indikatorene.

Det er et ønske om styrket nordisk samarbeid innen forskning og utdanning innenfor fiskeri, jordbruk, skogbruk og mat, og Ek-livs vil derfor avsette noe ressurser i forhold til dette. Som en start vil muligheter for forskningssamarbeid innen spesielle temaer utredes nærmere, samtidig med utvikling av forskningsnettverk innen disse temaene.

Norge leder et prosjekt om modernisering av den offentlige kjøttkontrollen på nordisk plan. De nordiske landene har en epidemiologisk situasjon som er ganske lik og det er behov for en fornyelse og oppdatering av kjøttkontrollen til det beste for forbrukerne. Hovedmål for prosjektet er å undersøke og teste løsninger for å oppnå en effektiv, anvendelig og fremtidsrettet gjennomføring av EUs regler for kjøttkontroll basert på zoonose-situasjonen på nordisk plan og gi innspill til EU-kommisjonen for å oppnå en reelt risikobasert kjøttkontroll og en større grad av integrering av kjøttkontrollen i slakteriet.

Samtidig som prosjektet er viktig for å etablere et kjøttkontrollregime som er effektivt i forhold til problemer i dagens produksjon av kjøtt, er det også viktig å opprettholde og eventuelt forbedre tiliten til kjøttkontrollen både hos forbrukerne og ved internasjonal handel.

Samarbeidet med nærområdene

Den nordisk-baltiske embetsmannskomiteen for næringsmidler (CSO-NB8-Food) ble konstituert november 2004 som en oppfølging av Tallinnerklæringen om økt samarbeid og konsultasjoner innen landbruk, skogbruk, fiskeri og mat. CSO-NB8-Foods oppgave er å identifisere felles prosjekter og aktiviteter, og også å vurdere utviklingen for det videre samarbeid. Komiteen møtes en gang årlig.

NordBalt er en samarbeidsgruppe som har eksistert siden midten av 90-tallet, og som skal være et forum for aktiv koordinering og strategiske diskusjoner om matkontroll mellom landene. I forumet kan medlemmene utveksle erfaringer, diskutere felles problemstillinger, skissere løsninger og gi informasjon til felles utbytte og nytte.

Hygieneregelverket danner basis for arbeidet i gruppen, men problemstillinger innenfor hele matområdet tas opp og diskuteres. Møtene har siden starten funnet sted to ganger i året, vekselvis i de baltiske og nordiske landene. Når møtene finner sted i Baltikum, arrangeres også et seminar for deltagere fra regionen. Norge har formannskapet i gruppen og ansvaret for tildelte økonomiske midler. Nord-Balt har to medlemmer fra hvert av de nordiske land og tre fra hvert av de baltiske landene. Selv om intensjonen med samarbeidet nå langt på vei er oppfylt, er det fortsatt behov for å ha et uforpliktende forum hvor de nordiske og baltiske landene kan utveksle erfaringer og diskutere problemstillinger omkring forvaltning og tilsyn på matområdet.

Det er også dannet et nordisk-baltisk nettverk for ernæringsarbeidet (Nordic Baltic Network on Public Health Nutrition) i 2002, hvor temaet er erfaringsutveksling om tiltak for å overvåke og påvirke kostholdet i befolkningen. Gruppen hadde to møter i 2004 og behandlet som hovedtemaer oppfølging av WHO's globale strategi for kosthold, fysisk aktivitet og helse og beriking av matvarer. Flere av gruppens medlemmer deltok på konferansen «Fortification of Food in Europe - with specific emphasis on vitamin D».

I 2005-2006 planlegger nettverket å fokusere på forebygging av overvekt særlig blant barn og unge, metoder for kostholdsundersøkelser blant barn og vitamin D status hos befolkningene i de baltiske stater. Det siste temaet har sammenheng med at deler av befolkningen i de nordiske land ikke har tilfredstillende vitamin D status, noe det arbeides for å forbedre, og man mistenker at dette også er tilfelle i de baltiske land.

Vest-Nordisk Forum er et nettverksamarbeid mellom Grønland, Island, Færøyene og Norge, der også Grønlandskontoret i Danmarks Fødevarerdirektorat deltar. Det skal aktivt støtte utviklingen av tilsynssystemene i landene. Forumet ledes fra Norge. Forumet baseres i vesentlig grad på erfaringsutveksling mellom landene og på kompetanseoverføring, særlig til Grønland, Island og Færøyene. Det er ett årlig møte som alternerer mellom Grønland, Island, Færøyene og Norge. I juni 2004 var møtet i Nuuk på Grønland. Hovedtemaet var utvikling av virksomhetenes egenkontrollsystemer basert på Codex Alimentarius' prinsipper om fareanalyse og kritiske kontrollpunkter (HACCP). En utfordring er at HACCP som prinsipp for egenkontroll generelt oppfattes som krevende, ikke minst for mindre virksomheter, sett i sammenheng med at virksomhetene i landene hovedsakelig er små.

7.17 Likestilling

Det nordiske samarbeidet på likestillingsområdet ledes av embetsmannskomiteen for likestilling. Det er redegjort for utfordringer og utviklingstrekk i heftet «Nordisk likestillingssamarbeid for 2001 – 2005», ANP 2001:753 – ISBN 92-893-0745-5.

Komiteen har i 2004 evaluert erfaringene med samarbeidet. I evalueringen inngår at samarbeidet skal fortsette, uten at en tar stilling til i hvilken form.

Det ble utarbeidet et nytt samarbeidsprogram. Det nye programmet har tittelen «Med fokus på køn er målet et ligestillet samfund» og går fra 2006 til 2010. Likestillingsministrene vedtok forslaget i mai 2005.

Grunnbevilgning gis til Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning (NIKK), og ministrene er ansvarlig for oppnevning av styremedlemmer til instituttet. NIKK er lokalisert i Norge ved Universitetet i Oslo. Instituttet er samarbeidsorgan for feministisk -, kvinne-, manns-, kjønns- og likestillingsforskning i Norden, og koordinerer og informerer om kvinne- og kjønnsforskning samt driver, fremmer og initierer forskning, primært innen Norden. Instituttet ble evaluert i 2004, og sluttrapport ble levert våren 2005.

For øvrig kan det vises til Nordisk Ministerråds tverrsektorielle handlingsplan for barne- og ungdomspolitisk samarbeid 2001-2005, som også omfatter samarbeid med nærområdene: de baltiske land, det nordvestlige Russland og Arktis. De overordnede målsettingene er å fremme sikkerhet og bidra til en trygg og stabil utvikling, samt økt felles verdigrunnlag og økonomisk samarbeid. I planen heter det at «relativt høy grad av likestilling mellom kjønnene kan forstås som en viktig felles identitet for Nordens barn og unge, ikke minst i det internasjonale samarbeidet. Særlig viktig er det å fremheve likestilling som en positiv identitet som kan bidra til å fremme likestilling mellom kjønnene i oppfølgingen av Handlingsplanen om barn og unge i nærområdene, der selve likestillingsbegrepet har kommet i miskreditt etter de gamle kommunistregimenes fall».

Nordisk-baltisk samarbeid mot handel med kvinner.

Den felles tverrpolitiske nordisk-baltiske plattform for samarbeidet fortsetter, og man arbeider med sikte på at samarbeidet etter hvert skal inkludere Nordvest - Russland.

Arbeidet med Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn viser at det er igang-

satt arbeid på alle planens 23 tiltak. I arbeidet så langt har beskyttelse og bistand til kvinner og barn som er ofre for menneskehandel vært et prioritert område.

Som et ledd i bekjempelsen mot handel med kvinner og barn arbeides det med informasjonstiltak for å minske etterspørselen etter seksuelle tjenester. Tiltakene rettes mot yngre menn, kunden/potensielle kunder.

Nordisk likelønnsprosjekt

En arbeidsgruppe utarbeidet et prosjektforslag til et felles nordisk prosjekt som ble ferdigstilt i 2003 og fokuserte på bedre nordisk likelønnsstatistikk og kunnskapsanalyser som skal identifisere hva som påvirker lønnsforskjellene mellom kvinner og menn. De to embetsmannskomiteene ble ikke enige om et prosjekt slik arbeidsgruppen foreslo, og prosjektet ble overlatt det islandske formannskapet som i løpet av høsten 2004 la fram et omforent forslag som ble vedtatt på felles ministermøte på Island i september 2004. Prosjektet er i gang under islandsk ledelse.

Integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i nordisk økonomisk politikk

Målet er at nordisk økonomisk politikk, herunder statsbudsjettene, skal bidra til det overordnede målet om et samfunn basert på full likestilling mellom kjønnene. Innenfor rammen av handlingsprogramperioden 2001-2005 er målet å utvikle metoder og modeller for integrering av kjønnspektiv og likestilling i nordisk økonomisk politikk, herunder statsbudsjettene. Metodeutviklingen skjer med utgangspunkt i nasjonale pilotprosjekter i alle de nordiske land. Bakgrunnen for arbeidet er bl.a. at de nordiske landene har gitt sin tilsutning til Handlingsplanen fra den 4. verdenskvinnekonferansen i Beijing 1995 og derigjennom forpliktet seg til å innarbeide et kjønnspektiv i alle vesentlige politiske beslutninger (Gender Mainstreaming). Dette omfatter de nasjonale statsbudsjettene, som spiller en nøkkelrolle i landenes politiske prioriteringer. Ifølge mandatet skal projektforslaget inneholde konkrete forslag med anvisning av metoder og tiltak på de ulike budsjettområdene.

Nordisk prosjektleder ble tilsatt i februar 2004 og støttes av en nordisk prosjektgruppe, med representanter fra både Finansdepartementene og likestillingsmyndighetene. Prosjektet ble lansert på en internasjonal konferanse tidlig i 2005. Konferansen ble gjennomført i samarbeid mellom NMR og OECD.

Menn og likestilling

Nordisk Ministerråd har vedtatt at det ene av i alt tre prioriterte innsatsområder i arbeidsperioden 2001 – 2005 er menn og likestilling. Arbeidet har vært lagt til en arbeidsgruppe med representanter fra de nordiske landene.

Det er bevilget ekstra midler til NIKK for at de skal arbeide videre med å sette mannsforskningen i Norden på dagsorden, og arbeidsgruppen vil i samarbeid med NIKK i løpet av 2004 og 2005 avholde fire nordiske konferanser som sikter på å kartlegge og videreutvikle arbeidet med menn og vold, menn mellom arbeidsliv og familie, menn i kvinneyrker og maskulin kjønnsosialisering i idrett og i militærvesenet. I 2006 vil det bli holdt en nordisk konferanse for beslutningstakere der erfaringene og utfordringene fra konferansene og NIKKs arbeid blir framlagt, sammen med forslag til hva som kan gjøres framover.

Pornofisering av det offentlige rom og oppfatninger om kjønnsroller

Prosjektet som i 2003 ble besluttet gjennomført er en undersøkelse om pornografiens eventuelle innflytelse på nordiske unges oppfatning og forståelse av kjønn. Prosjektet er toårig og ledes av NIKK. Statusrapport pr. mars 2005 beskriver oppstartingen av prosjektet med en kick-off konferanse hvor forskere og praktikere fra Norden deltok. Det er etablert en prosjektgruppe som følger arbeidet. Høsten 2005 arrangeres en nordisk ungdomskonferanse med samme tema. Prosjektresultatene vil presenteres i en avslutningskonferanse i Norge høsten 2006.

Informasjonstiltak

Hjemmesiden for likestillingssektoren som ble lansert av likestillingsministrene i Norge, Danmark og Finland under Nordisk Råds sesjon i Helsingfors ultimo oktober 2002 – <http://gender.norden.org> – er på plass. Island hadde ansvaret for videreutvikling av hjemmesiden i 2004. Ansvaret vil følge formannskapet.

7.18 Justissektoren

Nordisk-baltisk arbeidsgruppe om samarbeid mot menneskehandel.

The Nordic Baltic Task Force against Trafficking in Human Beings ble opprettet på initiativ av den daværende svenske utenriksminister Anna Lindh på det nordisk-baltiske utenriksministtermøtet i

Tallin i august 2002. Bakgrunnen var at handelen med kvinner og barn fra de baltiske land til prostitusjonsformål i de nordiske land var sterkt økende, og at det åpenbart var organiserte kriminelle nettverk som stod bak denne virksomheten. Formålet med å opprette en egen arbeidsgruppe var å få en samlet tilnærming til problemet og en koordinert innsats både fra mottaker-, transitt- og opprinnelseslandenes side.

Gruppen består av statssekretærer fra 8 land, og Sverige innehar sekretariatsfunksjonen. Fra norsk side deltar statssekretær Kim Traavik, Utenriksdepartementet.

I 2004 er det holdt tre møter på statssekretærnivå og et møte på ekspertnivå. Arbeidsgruppen har prioritert å utveksle erfaringer og informasjon om beste praksis. I august 2004 ble en egen nettside lansert. Et prosjekt om oppbygging av et felles nettverk for retur og rehabilitering for ofre som vender tilbake til hjemlandet er under utarbeiding, og forventes å bli iverksatt i løpet av første halvår 2005. Prosjektet er i tråd med de norske prioriteringer for bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel, jfr. Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn 2003-2005.

Arbeidsgruppen er den eneste i sitt slag i Europa og ønsker å fremstå som en modell for regionalt samarbeid innen menneskehandel. Sekretariatet har holdt EU-kommisjonen og EU-parlamentet orientert om gruppens virksomhet i lys av at bekjempelse av menneskehandel er en viktig del av EUs innsats mot internasjonal kriminalitet.

Gruppen skal fremlegge en statusrapport på det nordisk-baltiske utenriksministermøtet i 2006.

Fra norsk side ser vi et aktivt nordisk-baltisk samarbeid om menneskehandel som nødvendig fordi vi med våre felles grenser og ulike levestandard er utsatt for denne typen grenseoverskridende kriminalitet. Vårt budskap har hele tiden vært at samarbeidet må fokusere på samordnede tiltak som gir uttelling i form av konkrete resultater.

Lovsamarbeid

Det nordiske lovsamarbeidet har på grunnlag av Helsingforsavtalen av 1962 som mål å skape mest mulig ensartet lovgivning for de nordiske landene. Det pågår kontinuerlig arbeid med å utveksle informasjon og erfaringer om lovgivningsarbeid og å tilpasse og revidere lovgivningen i de nordiske landene med sikte på størst mulig rettslikhet. Innenfor justissektoren skjer arbeidet i stor grad i direkte kontakt mellom departementene i de nordiske land.

For perioden 2002-2005 gjelder et samarbeidsprogram og et årlig handlingsprogram for det nordiske lovgivningsarbeidet.

Samarbeidet på området for EU/EØS-spørsmål er en viktig del av det nordiske lovsamarbeidet, siden en stadig økende andel av lovarbeidet er initiert gjennom EU-regler. Det er et overordnet mål å sørge for nordisk rettslikhet ved gjennomføringen av EU-regelverk i nasjonal lovgivning. Det tilstrebes også å sikre nordisk samarbeid ved forbedelsen av nytt EU-regelverk. Det legges blant annet vekt på å få utformet nye bestemmelser i samsvar med nordiske lovgivningstradisjoner. Dette arbeidet kommer til å fortsette.

En egen strafferettsgruppe med deltakere fra de nordiske justisdepartementene har et særlig ansvar for nordisk samarbeid innenfor områdene strafferett og straffeprosess. Gruppen møtes fast to ganger i året for å drøfte lovgivningsspørsmål på området. I perioden for denne stortingsmeldingen har gruppen særlig arbeidet med en ny nordisk utleveringsordning i lys av EUs rammebeslutning om den europeiske arrestordren.

Innenfor det tradisjonelle nordiske samarbeidet spiller privatretten en sentral rolle. Familierettsekspertgruppen med deltakere fra de nordiske justisdepartementene møtes minst en gang i året for å diskutere rettsutviklingen på området. I dette arbeidet er det særlig revidering av den nordiske ekteskapskonvensjonen som har vært viktig for gruppen.

Det tradisjonelle nordiske lovsamarbeidet på sjørettens område videreføres. Nordisk Ministerråd besluttet høsten 2003 å opprette en stående nordisk arbeidsgruppe på selskapsrettens område. Arbeidsgruppen skal tre i funksjon hver gang en EU-rettsakt på selskapsrettens område skal gjennomføres i nasjonal rett. Gruppens første møte ble holdt januar 2005 i Oslo.

Med utgangspunkt i møter mellom de nordiske og baltiske justisministrene i mai 2004 og september 2005 kommer samarbeidet med nærområdene (Baltikum og Nordvest-Russland) om rettslige spørsmål til å fortsette.

Politisamarbeid

Samarbeidet mellom de nordiske lands politimyndigheter er forankret i avtaler og enkelte uniforme lover (blant annet nordisk lov om utlevering). Sentralt i denne forbindelse står den nordiske politisamarbeidsavtalen fra 2002 som nå har avløst den tidligere politisamarbeidsavtalen fra 1972. Det nordiske politisamarbeidet karakteriseres ved at lokal politimyndighet stort sett kan forholde seg direkte til lokal politimyndighet i annet nordisk land uten å

måtte gå via sentrale myndigheter. Et annet karakteristisk trekk er den mange steder nære regionale kontakten mellom politidistriktene på begge sider av grensene og regelmessige møter der strategier for bekjempelse av grenseoverskridende kriminalitet avtales. Det er en utvikling på gang med regionale samarbeidsavtaler mellom politiet i de nordiske land om bekjempelse av kriminalitet i grenseområdene.

De nordiske rikspolisjefer møtes en gang i året. Dette møtet er både av orienterende art og initierer en felles nordisk kamp mot kriminalitet. Det avholdes også en rekke møter på forskjellig nivå, blant annet på kriminalteknisk nivå, på det utdannelsesmessige området og på operativt/strategisk plan mellom de nordiske land.

Den nye politisamarbeidsavtalen av 2002 omfatter ved siden av å regulere samarbeidet på de kriminalitetsbekjempende og kriminalitetsforebyggende områder, også informasjonsutveksling i politiets forvaltningssaker. Den nye avtalen muliggjør også til en viss grad en fordypning av samarbeidet. Avtalen oppfordrer blant annet til at det avholdes regionale møter over grensene for å fordype samarbeidet. En tilleggsavtale om utlån av materiell og utstyr og om varslings ved transittering av personer som uttransporteres ble undertegnet av de nordiske rikspolisjefene i august 2004.

I tillegg til de ovenfor nevnte møter, pågår det et arbeid i regi av en nordisk arbeidsgruppe som skal komme med forslag til ytterligere utbygging og fordypning av det nordiske politisamarbeidet. Arbeidsgruppen ledes av en representant for Politidirektoratet.

Samarbeidet mellom de nordiske land skjer også gjennom det internasjonale politisamarbeidet, herunder innenfor rammene av Norges samarbeidsavtaler med EU og globalt gjennom Interpol.

Politi- og tollsamarbeidet i Norden (PTN)

Samarbeidet som nå er av generell kriminalitetsbekjempende karakter, er av vesentlig betydning for det arbeid som drives fra Norden for å bekjempe grenseoverskridende, organisert kriminalitet. Samarbeidet er av dynamisk karakter, og samarbeidet justeres etter hvert som utviklingen i det internasjonale kriminalitetsbildet gjør det nødvendig. For eksempel evalueres hver enkelt utplassering av sambandsmenn hvert år.

Politisambandsmenn

I samarbeid med de andre nordiske land er det utplassert politisambandsmenn i en rekke land. Hovedformålet med ordningen er å skape et kon-

taktledd med landenes myndigheter og å lette samarbeidet mellom landene og formidle informasjon innen kriminalitetsbekjempelse. Det er også utplassert politisambandsmenn med særskilte oppgaver innen utlendingsfeltet.

Det administrative ansvaret for politisambandsmennene ble overført til Utenriksdepartementet fra 1. januar 2005. Dette gjelder imidlertid ikke for utsendingene til Europol og Interpol.

Nordisk materiellsamarbeid

Utveksling av informasjon om politimateriell og spesifisering av dette sammen med andre nordiske politimyndigheter har vært et satsingsområde i flere år. Dette er de senere år ytterligere forsterket ved at samarbeidet er utvidet til også å omfatte felles utlysning av materiellanskaffelser og felles kontraktsforhandlinger.

Felles nordiske kontrakter gir større volum av materiell og derved muligheter for gunstige priser. Samarbeidet medfører også at de nordiske politimyndighetene kan utnytte hverandres kapasitet og kompetanse mht. testing og evaluering av produkter.

Samarbeidet mellom de nordiske riksadvokater

Det er en nær kontakt og godt samarbeid mellom de nordiske riksadvokater både på det generelle plan og i forbindelse med enkeltsaker. Årlig avholdes møter for erfaringsutveksling og diskusjon av faglige temaer som kriminalitetsutvikling, lovspørsmål, metodespørsmål, innsats mot særskilte kriminalitetsformer mv.

Som ledd i den strategiske bekjempelsen av organisert kriminalitet i østersjøområdet er det etablert et samarbeid mellom riksadvokatene i regionen, blant annet gjennom det årlige Baltic-Sea-møtet. I tillegg til å rette søkelyset på aktuelle kriminalpolitiske felt arbeides det også for å finne praktiske løsninger på felles problemer og å forbedre og effektivisere kommunikasjonen mellom påtalemyndighetene i landene.

Forholdet til EU

Norges posisjon som ikke-medlem i EU gjør det påkrevet med blant annet nære bilaterale forbindelser til EU-landene. Det er en viktig strategi for Norge først og fremst å samarbeide med de øvrige nordiske land som er medlemmer av EU for å kunne få anledning til å fremme våre interesser overfor EU og for å innhente ønsket informasjon om de pågående justispolitiske prosesser i unionen. Kontaktene med de andre nordiske land skjer

som oftest uformelt utenfor de etablerte strukturer, og må sies å være generelt sett meget godt og av stor verdi for oss.

Miljøkriminalitet

I april 1999 besluttet riksadvokatene i østersjølandene å nedsette en ekspertgruppe som skulle foreta undersøkelser omkring internasjonal miljøkriminalitet i østersjølandene. Gruppen har utarbeidet to rapporter om bekjempelse av forurensing fra skip i østersjøområdet. I tillegg har det foregått et uformelt samarbeid mellom påtalemyndighetene i de nordiske land. Det er blant annet avholdt to konferanser i Malmø om miljøkriminalitet. I 2002 ble ekspertgruppen slått sammen med en gruppe representanter fra påtalemyndigheten og politiet under Baltic Task Force. Gruppen har særlig fokus på oljeforurensing og grensekryssende transport av farlig avfall. Norge har for tiden formannsvervet. Gruppen har avholdt flere konferanser, senest i oktober 2004. Det ble i 2003 utarbeidet etterforskningsmanualer for oljeforurensing til sjøs, og i februar 2005 ble det avholdt et kurs i Riga i bruk av manualene for etterforskere og påtalejurister fra de ulike landene. Nytt etterforskningskurs skal avholdes høsten 2005. I tillegg har en arbeidsgruppe gjennomført et omfattende analyse- og etterrettingsprosjekt vedrørende ulovlig transport av utrangerte biler fra Europa til hovedsakelig Afrika. Det er også opprettet en arbeidsgruppe som skal konsentrere seg om ulovlig handel med fredede dyr og planter, jf. Washingtonkonvensjonen av 1976 (CITES-konvensjonen). Arbeidsgruppene avholdt 2 møter våren 2005. Det vil bli gjort rede for gruppens arbeid på førstkommende møte for riksadvokatene i østersjøregionen i St. Petersburg i juni 2005.

Nordisk samarbeid om kriminalomsorgen

Det internasjonale samarbeidet innen kriminalomsorgens fagfelt er generelt noe mindre omfattende enn innenfor justissektoren for øvrig. Dette har blant annet sammenheng med at det ikke er etablert institusjonelle samarbeidsfora for kriminalomsorgen innen EU. I nordisk sammenheng har det imidlertid i mange år vært et tett administrativt og faglig samarbeid. Ledelsen for kriminalomsorgen i de nordiske land møtes årlig for å drøfte utfordringer og dele erfaringer.

Den nordiske fagbevegelse har et eget samarbeidsorgan – Nordiske fengselsfunksjonærers union. Hvert år finner det sted en tjenestemannsutveksling mellom medarbeidere innen kriminalom-

sorgen i de nordiske land. Ordningen administreres i fellesskap av kriminalomsorgens sentrale organer og fagbevegelsen.

I alle de nordiske land har det så langt vært knyttet egne etatsspesifikke institusjoner med ansvar for grunn- og videreutdanning av tjenestemenn til kriminalomsorgen. Det foretas for tiden en gjennomgang av utdanningsmodellene i flere av de nordiske land. Fra norsk side har man i denne vurderingsprosessen lagt stor vekt på å innhente erfaringer fra de andre nordiske land. Det har etter hvert blitt opprettet mindre forskningsenheter i tilknytning til disse utdanningsinstitusjonene. Også på dette området er det nordiske samarbeidet under utvikling.

I de senere år har vi også fått flere fagspesifikke samarbeidsfora. I disse fora drøftes sikkerhets spørsmål, spørsmål knyttet til misbruk av narkotika i fengsel, spørsmål knyttet til arbeid og undervisning i fengsel m.m.

Såkalte påvirkningsprogram har blitt introdusert i nordisk kriminalomsorg. Disse program er i hovedsak utviklet i Canada og Storbritannia. Det har blitt opprettet et eget nordisk forum som skal utveksle erfaringer knyttet til implementering av disse programmene i nordisk kriminalomsorg.

For å kunne dra nytte av nordiske erfaringer knyttet til friomsorgens fagområde, møtes årlig representanter fra berørte departementer og direktorater for å utveksle erfaringer knyttet til friomsorgen. I de senere år har det vært særlig stor interesse knyttet til bruk av samfunnstjeneste og samfunnsstraff.

Nordisk utleveringskonvensjon

En egen strafferettsgruppe med deltakere fra de nordiske justisdepartementene har et særlig ansvar for nordisk samarbeid innenfor strafferett og straffeprosess. Gruppen møtes fast to ganger i året for å drøfte lovgivningsspørsmål på området. En egen arbeidsgruppe er gitt i oppdrag å vurdere hvordan rettslige tiltak mot terrorhandlinger best kan utformes for å ivareta rettssikkerhetshensyn og trygge menneskerettighetene.

Gruppen arrangerte i 2003 et nordisk seminar i Oslo for å belyse spørsmålene. Det pågår også et arbeid med å revidere de nordiske utleveringslovene i lys av EUs rammebeslutning om den europeiske arrestordren.

Samarbeid mellom de nordiske domstoladministrasjoner

Det er nær kontakt og godt samarbeid mellom de nordiske domstoladministrasjoner. Årlig avholdes

det møter for erfaringsutveksling og diskusjon av faglige temaer som budsjettspørsmål, IKT, dommerrekruttering osv. De nordiske domstoladministrasjoner utveksler også erfaringer i forhold til pågående utviklingsprosesser internt i de enkelte land.

Kompetanseutvikling for nordiske dommere

Gjennom Samarbetsorganet for Efterutbildning av Nordens Domare (SEND) er det etablert et forpliktende samarbeid med finske, svenske, danske og islandske dommerkolleger om kompetanseutvikling for dommere. Årlig avholdes dommerseminarer for erfaringsutveksling og diskusjon om faglige temaer. Norge har jevnlig ansvaret for denne typen seminarer, blant annet har Norge i 2006 arrangøransvaret for nordisk domstollederseminar. I tillegg deltar norske dommere på en rekke kurs og konferanser arrangert av de øvrige nordiske landene.

Redningstjenestesamarbeid

Det nordiske redningstjenestesamarbeidet NORDRED bygger på en rammeavtale mellom Danmark, Finland, Sverige, Island og Norge om samarbeid over territorialgrensene for å hindre eller begrense skader på mennesker, eiendom eller miljøet ved ulykkeshendelser.

Avtalen forutsettes å komplettere andre nordiske multilaterale eller bilaterale overenskomster på området. Overordnede mål er å utveksle informasjon, bringe mennesker sammen og bryte faggrenser. NORDRED-kontaktgruppen møtes to-fire ganger i året, og konferanser gjennomføres hvert tredje år. Island har sekretariatsansvaret til 2006.

Det er utarbeidet en nordisk tjenestehåndbok, arrangert alarmøvelser og oppmuntret til grensekommunalt og lokalt samarbeid. Ettersom Norges samarbeidspartnere i NORDRED er EU-medlemmer, kan EU-direktiver på fagområdet ha betydning også for Norge og samarbeidet mellom NORDRED-landene.

Samarbeid om samfunnssikkerhet

Det er nær kontakt og godt samarbeid mellom de nordiske landene innen samfunnssikkerhet og beredskap. Det avholdes jevnlig informasjonsmøter mellom generaldirektørene og på mellomledernivå. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap har en aktiv dialog med øvrige nordiske myndigheter knyttet til utveksling av kunnskap og erfaringer.

For å støtte opp om FNs rolle i humanitære hjelpeoperasjoner er det inngått avtaler med alle de nordiske landene, samt med Storbritannia og Nederland, om deltakelse i UNDAC-systemet (United Nations Disaster Assessment and Coordination). Disse landene samarbeider innenfor nettverket International Humanitarian Partnership (IHP) om å gi ressurser til FN i praktisk nødhjelpsarbeid. I dette nettverket arrangeres det fellesøvelser for internasjonale innsatsstyrker. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap deltar i planlegging og gjennomføring av Triplex-øvelsene. Norge arrangerte en Triplex-øvelse i september 2004 i Mjøs-regionen, hvor det var deltakere fra 20 land. Øvelsen satte fokus på gevinster og konflikter ved sivil-militært samarbeid.

Alle de nordiske landene deltar i EUs handlingsprogram for sivilt beredskap. Formålet med handlingsprogrammet er å støtte opp om og utfylle virksomheten til lokale, regionale og sentrale styresmakter innenfor sivilt beredskap. Fra norsk side er det innledet samarbeid med de andre nordiske landene ut fra konkrete prosjekter. EUs handlingsprogram for sivilt beredskap (Community Action Programme in the Field of Civil Protection) omfatter også brannforebyggende aktiviteter. Det er utgitt en egen rapport med anbefalinger innenfor området brannforebygging. Sverige, Finland og Norge har vært aktive parter i dette arbeidet. Norge deltar også i arbeid innen tunnelsikkerhet i EU. Som en videreføring av Handlingsprogrammet har EU opprettet en felles Samordningsmekanisme for sivil krisehåndtering. Mekanismen gjør EU mer operativ og legger til rette for mobilisering av intervensjonsteam, eksperter og andre ressurser til et kriseområde i eller utenfor EU. Norge og Island har deltatt i mekanismen fra 1. januar 2003 og har utviklet et godt samarbeid med de andre nordiske land når det gjelder sivile beredskapssaker i EU.

Alle de nordiske landene deltar videre i NATOs samarbeid om sivilt beredskap, innen rammen av Partnerskap for Fred (PfP). Fra norsk side er det lagt stor vekt på å styrke partnersamarbeidet i NATO.

Et godt eksempel på nordisk samarbeid innen NATO er det felles nordiske prosjektet om utviklingen av generelle retningslinjer for beskyttelse av sivilbefolkningen mot angrep med masseødeleggelsesmidler (CBRN). Som en følge av et økt fokus på beredskap mot hendelser med bruk av kjemiske, biologiske og radiologiske (CBRN) våpen i NATO ble det fra norsk side tatt initiativ for å utarbeide et grunnlagsdokument med generelle retningslinjer innen utstyr, opplæring og prose-

dyrer. Prosjektet har vært utført i samarbeid med svenske og finske myndigheter, og har hatt som siktemål å øke NATO-/EAPC-landenes evne til beskyttelse av sivilbefolkningen. (EAPC er det engelske akronymet for Det euro-atlantiske partnerskapsråd.) I januar 2004 var Norge og NATO vertskap for en konferanse i Trondheim hvor rapporten ble presentert og drøftet av 130 deltakere fra 33 land. I juni 2004 ble den nordiske gruppen utvidet med inviterte partnere fra land utenfor Norden. Gruppen skal videreføre arbeidet i NATO. Høsten 2004 ble det som en oppfølging av konferansen i Trondheim, avholdt en konferanse i Kuopio i Finland. I 2005 har det vært avholdt ekspertgruppemøter i Kuopio og en konferanse i Karlstad i Sverige.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap deltar i Nordisk komité for samordning av elektriske sikkerhetsspørsmål (NSS). Komitéen ble opprettet av Nordisk Råd, som jevnlig har fått rapporter om virksomheten i komitéen. Medlemmene i NSS er de nasjonale elsikkerhetsmyndighetene. Norge har i mer enn ti år hatt sekretariatet for komitéen. NSS har fem arbeidsgrupper som samarbeider om:

- markedskontroll
- informasjon
- statistikk og analyser
- tilsyn og regelverk for elanlegg
- utvikling av IKT-verktøy.

Komitéen er nyttig for Norge fordi den gir mulighet for en direkte og samordnet påvirkning av de prosesser som pågår i EU på elsikkerhetsområdet, særlig i forbindelse med EUs utvikling av direktiver etter «den nye metode».

Innen produktsikkerhetsområdet er det etablert flere samarbeidsfora under Nordisk Ministerråd. Sverige, Finland, Danmark, Island og Norge er representert i de fleste av disse. Både forbrukermyndigheter og forbrukerorganisasjoner deltar i arbeidet. Arbeidet er i stor grad knyttet opp mot EU-direktiver og gjennomføring av disse både i EU og i EØS.

Det er etablert god kontakt og samarbeid mellom de nordiske landene innen brannforebyggende arbeid. Årlig holdes et «Nordisk brannforebyggende møte» med ledere på ulike nivåer innen de ulike landenes sentrale brannvernmyndigheter. Møtet tar sikte på gjensidig utveksling av informasjon, oppdateringer, erfaringer og idéer. I tillegg møtes brannforebyggende personell i ulike sammenhenger avhengig av tema.

Samarbeidet med de baltiske land og Nordvest-Russland

Det faglige samarbeid med de baltiske stater innen justissektoren vil i de kommende år i stor utstrekning finne sted innen rammen av EØS-finansieringsordningene. Det er nå utarbeidet politiske grunnlagsdokumenter for det videre praktiske samarbeid. I henhold til finansieringsavtalen er det mottakerlandene som prioriterer innsatsområder og prosjekter innenfor rammen av avtalen. Dette har vist seg å være en tidkrevende prosess. Det forventes at de første prosjektsøknader vil bli sendt til behandling høsten 2005.

Gjennom EØS-finansieringsordningene vil Norge de kommende årene utvikle et nært samarbeid med de baltiske landene når det gjelder utvikling og modernisering av institusjoner og funksjoner innen kriminalitetsbekjempelse og strafferettsapparatet. Både politiet og fengselssystemet står sentralt blant de fagfelter hvor Norge satser på å bistå landene med å forbedre sine evner til å forebygge og håndtere den voksende kriminaliteten som gjør seg gjeldende i stigende grad. Tiltakene vil avløse samarbeidsordningene som har vært gjennomført de senere årene på prosjektbasis i fasen hvor de baltiske land var søkere til EU.

Parallelt med samarbeidet via EØS-avtalen vil Norge fortsette sin deltakelse i det omfattende justis- og innenrikspolitiske samarbeidet i østersjøområdet. Baltic Sea Task Force on organized crime legger til rette for et uformelt og løpende samvirke mellom flere rettshåndhevende myndigheter i de berørte landene. Samarbeidet foregår på flere nivåer, både mellom eksperter på ulike fagfelter og på politisk nivå. Her diskuterer man så vel strategiske spørsmål om samarbeidets utvikling som operative aksjoner som gjennomføres med jevne mellomrom.

Gjennom grensesamarbeidet, Baltic Region Border Control Cooperation, er det lagt opp til et tett samarbeid om kontroll av yttergrensene, særlig sjøgrensekontrollen.

Nordisk-baltisk kontaktgruppe (Nordic-Baltic Contact Group – NBCG)

Under det nordisk-baltiske justisministermøtet som ble avholdt i Reykjavik 3. november 1999 ble det besluttet å opprette en kontakt-/samarbeidsgruppe på embetsmannsnivå med mandat til å legge opp nærmere rammer for samarbeidet mellom de nordiske og baltiske land og følge opp de prioriteringer som foretas på de nordisk-baltiske justisministermøtene. Gruppen hadde sitt første møte i mars 2000 og har siden møttes ved behov.

Gruppen har ett medlem fra hver av de nordiske og baltiske land, samt en representant fra Nordisk Ministerråd.

Gruppen arrangerer konferanser/seminarer og har ansvaret for å forberede de nordisk-baltiske justisministermøtene som finner sted omtrent annethvert år. Siste møte ble avholdt i Ystad 13. og 14. mai 2004. Den norske justisministeren holdt her et innlegg om «Restorative justice for Juveniles» (konfliktråd). Videre var et av hovedtemaene det fremtidige nordisk-baltiske samarbeidet, blant annet sett i lys av de baltiske lands inntreden i EU. Det var enighet om behovet for et sterkere og tettere samarbeid innenfor justissektoren og mellom de nordisk-baltiske land. Det var også enighet om at samarbeidet ikke bør bli for formalisert.

Neste møte vil bli avholdt i Litauen, 14.-15. september 2005. Temaer på dette møtet vil blant annet være «the increasing powers of the courts and legal rights» (økende rettsliggjøring) og «Criminal liability for legal persons» (strafferettslig ansvar for juridiske personer).

Det nordiske samarbeid med fengselsvesenet i Baltikum og Nordvest-Russland

Europarådet tok i 1996 initiativ til et samarbeid mellom kriminalomsorgen i de nordiske land og fengselsvesenet i de baltiske stater. Fra norsk side ble dette prosjektet ansett som et bidrag til de baltiske staters søknadsprosess overfor EU. Prosjektet, som har hatt betegnelsen Nor-Balt Prison Project, ble formelt avviklet 1. mai 2004. Parallelt med Nor-Balt Prison Project har Nordisk Ministerråd hatt mindre samarbeidsprosjekter med baltisk fengselsvesen. Fra norsk side arbeides det nå med å etablere samarbeid – først og fremst med latvisk kriminalomsorg – innen rammen av de nye EØS-finansieringsmekanismene.

Europarådet tok i 1998 initiativ til et tilsvarende samarbeidsprosjekt med russisk fengselsvesen – Twin Prison Project. Deltakere i dette prosjektet har foruten Russland og Norge vært tre tyske forbundsstater. Samarbeidsprosjektet mellom norsk og russisk fengselsvesen må betegnes som meget vellykket. Det er vårt inntrykk at prosjektet er høyt verdsatt på russisk side. Hovedtyngden av det praktiske samarbeidet har vært konsentrert til Nordvest-Russland, men samarbeidet har også fått betydelig oppmerksomhet på sentralt nivå i Russland. I de siste tre år har samarbeidet endret karakter fra å være et materielt bistandsprosjekt til nå å være en i hovedsak faglig dialog.

Nordvest-Russland – grensespørsmål mv.

Norske myndigheter har utviklet et godt samarbeid med russiske grensemyndigheter omkring alle aspekter ved grensespørsmål i nord. Både selve håndteringen av grensekontrollen og samarbeidet om grensekryssende kriminalitet står sentralt på dagsorden i dialogen mellom politiet og grensekommissærene.

Det er gitt høy prioritet til arbeidet med Barents Task Force for å bekjempe handel med kvinner og barn. Her deltar også Sverige og Finland.

Nordvest-Russland – redningstjenestesamarbeid

I Barentssamarbeidet (Barents Euro-Artic Council) mellom Norge, Sverige, Finland og Russland er det opprettet en arbeidsgruppe som skal vurdere felles avtaler, øvelser og utdanning innen rednings- og beredskapsarbeid i regionen. Høsten 2005 skal det avholdes en felles øvelse med Norge i lederstolen (Øvelsen Barents Rescue).

Det er undertegnet en redningsavtale mellom Norge og Russland. Avtalen utfyller bestemmelsene i den internasjonale IMO-konvensjonen av 1979 om sjøredning. Det gjennomføres årlig redningsøvelser i samarbeid med Russland (sjøredning i Barentshavet).

7.19 Informasjonsteknologi

Målsettingen med det nordiske samarbeidet på området informasjons- og kommunikasjonsteknologi er å videreutvikle de muligheter som ligger i stor utbredelse og bruk i regionen. Siktemålet med et eget ministerråd er å styrke IT-samarbeidet, både gjennom egne initiativ og gjennom samarbeid med andre fagsektorer.

Dokumentet «Strategi og handlingsplan for IT-området for 2002 – 2004», er nå erstattet med den nye «Strategi og handlingsplan for IT-området for 2005 – 2007». Den nye planen har følgende fokusområder: IT-sikkerhet, benchmarking, interoperabilitet, den allmenne utbredelse av IT i de nordiske samfunn, eDemokrati og innholdsproduksjon. Det vil bli utarbeidet konkrete oppfølgingspunkter under de ulike fokusområdene.

Landene har i sine formannskapsperioder valgt å legge vekt på ulike temaer innenfor den gjeldende planens rammer. Under islandsk formannskap i 2004 var det fokus på informasjonsteknologi og demokrati. I tråd med de to foregående årene ble det i 2004 arrangert en konferanse om det aktuelle temaet i tilknytning til ministermøtet. På kon-

feransen «Demokratiets fremtid i informasjons-samfunnet» på Island diskuterte de nordiske IT-ministrene visjoner for demokratiet i de nordiske land i de neste årtier. I tillegg holdt nordiske forskere, politikere samt eksperter foredrag om temaet.

Det svenske Statskontoret fikk i oppdrag av Nordisk Ministerråd å være vertsinstusjon for et personnettverk om digitale signaturer. Nettverkets oppgave var å finne fram til en løsning for felles enighet om elektroniske signaturer for kommunikasjon mellom myndigheter i de nordiske land. Statskontoret avleverte i mai 2004 rapporten «Elektronisk kommunikation mellan myndigheter i Norden, Förslag till modell».

7.20 Flyktninger og migrasjon

Nordisk samrådsgruppe på høyt nivå for flyktningsspørsmål

Nordisk samrådsgruppe på høyt nivå for flyktningsspørsmål (NSHF) er et samarbeidsforum som drøfter aktuelle flyktning- og migrasjonspolitiske spørsmål. Målet er å legge et grunnlag for utviklingen av fellesnordiske holdninger og ordninger på området. Formannskapet roterer mellom landene og utøves for ett år av gangen. Sverige vil ha formannskapet i perioden juli 2005 - juni 2006. Norge vil neste gang ha formannskapet i 2007-2008.

Det avholdes to møter i året på embetsnivå. I tilknytning til det ene embetsmannsmøtet avholdes det et ministermøte. Dersom det er behov for å gå mer i dybden med utvalgte emner, kan det innkalles til ad hoc-møter. Det har vært avholdt samarbeidsmøter mellom de nordiske og de baltiske landene, men ikke etablert et felles forum.

NSHF har nedsatt arbeidsgrupper for mer inngående drøfting av enkelte temaer. For tiden eksisterer følgende arbeidsgrupper: EU/Schengen, Baltikum, gjenbosetting, tilbakevending og arbeidsinnvandring. I løpet av 2005 vil behovene for disse arbeidsgruppene bli vurdert nærmere.

Nordisk utlendingsutvalg

Utvalget har sitt utspring i den nordiske pass-kontrolloverenskomsten, og skulle opprinnelig behandle fellesnordiske problemstillinger knyttet til denne. I de senere år har utvalget utviklet seg til å diskutere alle typer spørsmål på utlendingsfeltet, og er nå et møte mellom de nordiske direktørene for utlendingsforvaltningen med utvalgte medarbeidere. Utvalget diskuterer temaer på et overordnet nivå, og har nedsatt arbeidsgrupper for å følge

opp praktiske spørsmål eller foreta dypere analyser. Det er opprettet arbeidsgrupper for statistikk, asyl med undergruppe Dublin-spørsmål, EU/EØS/Schengen og en midlertidig gruppe for biometrispørsmål som vurderes gjort permanent. Det er enighet om at arbeidet er nyttig og bidrar til å utvikle felles nordiske holdninger, ikke minst i forhold til saker som behandles i andre internasjonale fora, særlig EU.

Nordisk migrasjonsutvalg

Migrasjonsutvalget er underlagt embetsmannskomiteén for arbeidsmarkeds- og arbeidsmiljøpolitikk (EK-A). Utvalget er tverrsektorielt sammensatt med representanter fra de berørte departementer i Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island. Formannskapet er fra 2002 ettårig og ambulerende. Danmark har formannskapet i 2004 (i stedet for Island) og i 2005. Utvalget møtes to ganger i året.

Migrasjonsutvalget er nedsatt for å utveksle informasjon om spørsmål på migrasjonsområdet, herunder informasjon om lovgivende og administrative tiltak, samt statistikk på utlendingsområdet. Migrasjonsutvalget skal også diskutere nye initiativ til integrasjon av innvandrere og flyktninger i samfunnet generelt og på arbeidsmarkedet spesielt. Utvalgets oppgave er å forberede embetsmannskomiteéns møter innenfor utvalgets faglige arbeidsområde. Videre fordeler utvalget sine prosjektmidler innen aktuelle politiske områder. Migrasjonsutvalget skal også bidra til formidling av forskningsresultater og informasjon om migrasjonen i nordisk sammenheng. Den løpende koordineringen under EK-As fellesnordiske aktiviteter er også en oppgave for Migrasjonsutvalget.

Oppfølgingen av arbeidet med prosjektvirksomhet er dreiet mer over på formidling i form av konferanser, i tråd med hva som ble skissert i St.meld. nr. 30 (1999-2000). Det vil fortsatt bli igangsatt prosjekter, om enn i mindre omfang enn tidligere. Under Norges formannskap i 2002 innførte utvalget en mer standardisert landrapportering, slik at det skulle bli lettere å sammenligne opplysninger om de forskjellige nordiske landene. I Finland ble det i september 2004 arrangert en nordisk konferanse om Integrering av innvandrere – rollen av bedömning av tidligere utdanning och arbetslivserfarenheter i Norden. I Sverige ble det i november 2004 arrangert en Nordisk samverkanskonferens mot hedersrelaterad våld, og i februar 2005 ble det arrangert en nordisk konferanse i Norge om Praksisplasser i introduksjonsordning for innvandrere.

7.21 Administrasjon og forvaltning

De sentrale statlige arbeidsgiverorganene i de nordiske land har i mange år hatt et nært samarbeid. Dette skjer gjennom en statlig arbeidsgiverkonferanse for alle nordiske land som arrangeres annet hvert år. Høsten 2004 ble konferansen arrangert i Danmark. Samarbeidet skjer også gjennom arbeid i grupper som er etablert på forskjellige personalpolitiske områder. Årlig arrangeres en nordisk pensjonskonferanse der representanter for de statlige tjenstepensjonsordninger møtes. I 2005 var Island vertskap for konferansen.

Nordisk Ministerråd har etablert et nordisk lønns- og personalutvalg, som består av ledende representanter for den statlige arbeidsgiversiden i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Lønns- og personalutvalget er et rådgivende organ for Nordisk Ministerråd (samarbeidsministrene) og Nordisk Råds Presidium i lønns- og personalspørsmål.

I 1978 opprettet Nordisk Ministerråd en utvekslingsordning for statsansatte i de nordiske land. Nordisk tjenesteutveksling omfatter alle grupper statsansatte i de nordiske land, og har til formål å styrke samarbeidet mellom de nordiske statsetater og gi impulser til nytenkning når det gjelder eget arbeidsfelt. Nordisk Ministerråd bevilger hvert år penger til stipendmidler for tjenesteutvekslingen.

I de 27 år Nordisk tjenesteutveksling har eksistert er det et stort antall nordiske statsansatte som har benyttet seg av ordningen. Tilbakemeldinger fra norske stipendiater etter endt utvekslingsopphold gir uttrykk for verdifull læring og nye innfallsvinkler til egne arbeidsoppgaver. Oppholdet har også gitt et faglig kontaktnett for stipendiatene og deres virksomheter. Interessen for nordisk tjenesteutveksling er stadig stor i de nordiske land. Spesielt er det mange søkere fra den norske statstjenesten.

Moderniseringsdepartementet arrangerte i juni 2005 et nordisk seminar i Oslo om regional forvaltning for fylkesmennene og deres nordiske kolleger. Hensikten med konferansen var gjensidig orientering om regionalt reformarbeid i de nordiske land og utviklingstrekk i Europa for øvrig, for derigjennom å bidra til et bredere kunnskapsgrunnlag for de nasjonale reformprosesser.

Moderniseringsdepartementet var i juni også vertskap for de svenske länsrådene og den parlamentarisk sammensatte Ansvarskomiteén som var på studiebesøk i Norge for å bli orientert om lokale og regionale forvaltningsreformer.

Konkurransopolitisk samarbeid

De nordiske konkurransemyndigheter har et nært samarbeid i form av regelmessige møter, gjennom løpende nasjonale saker og utvikling av konkurranseregler i EU, EØS og andre internasjonale fora, samt gjennom nordiske prosjekter.

Det er to typer regelmessige møter: Plenumsmøtet og ledermøtet (direktørmøte). Nordisk plenums møte arrangeres hver år i august/september. Det har rundt 60 deltakere fra Danmark, Finland, Færøyene, Grønland, Island, Norge og Sverige. I 2004 ble møtet arrangert av finske konkurransemyndigheter. Emner for møtet i Finland var karteller, konkurranse innen matvarebransjen, kollisjon mellom private og offentlige aktører på konkurranseutsatte markeder samt predasjonsprising i luftfarten. En arbeidsgruppe som hadde studert konkurransen innen telekommunikasjon avla sin rapport. Denne rapporten ble senere presentert for konkurransedirektørene i EØS på et generaldirektørmøte arrangert av Kommisjonens generaldirektorat for konkurranse. Direktørene besluttet på plenumsmøtet at man skulle studere konkurranseforholdene innen omsetning av næringsmidler nærmere, og etablerte en arbeidsgruppe kalt «Fra jord til bord». Prosjektet har fått økonomisk støtte fra Nordisk Ministerråd. Videre ble det opprettet et prosjekt for økonomiske indikatorer og man besluttet å videreføre benchmarkingprosjektet.

Hovedemnene under plenumsmøtet på Færøyene i august 2005 var konkurranse innen miljørettet næringsvirksomhet, bøteutmåling og konkurranse på de finansielle markedene.

Ledermøtet finner sted hver vår. Fra Konkurransetilsynet deltar konkurransedirektøren og nordisk kontaktperson. På ledermøtet blir linjene for nordisk samarbeid trukket opp. Foruten faglige spørsmål drøftes problemstillinger av ledelsesmessig art.

Danmark, Island, Norge og Sverige har inngått en avtale om samarbeid i konkurransesaker som også omfatter utveksling av konfidensiell informasjon.

8 Nordisk samarbeid utenfor Ministerrådet

8.1 Det utenrikspolitiske samarbeid

På tross av ulik forankring i forhold til EU og NATO, fungerer det nordiske utenrikspolitiske samarbeidet nært og godt. Integrasjonsbestrebelsene i Europa og den endrede sikkerhetspolitiske arkitekturen innebærer at Norden i dag, i økende grad, har felles utenriks- og sikkerhetspolitiske interesser. Sammen med vårt felles kultur- og verdigrunnlag, bidrar dette til at vi kan utnytte ulik tilknytning til internasjonale organisasjoner til felles initiativ og tiltak.

Samarbeidet i internasjonale organisasjoner har endret karakter etter at Danmark, Finland og Sverige ble medlemmer av EU. Samarbeidet er i dag mer uformelt, og det kan være en utfordring å opprettholde den nordiske profilen samtidig som de nordiske EU-land må avstemme sin politikk innenfor rammen av EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk. Fra norsk side må vi derfor arbeide aktivt for å opprettholde et fortsatt nært og fortrolig samarbeid om aktuelle utenrikspolitiske spørsmål.

Det utenrikspolitiske samarbeidet er de siste årene i økende grad utvidet til å inkludere også de baltiske land i det såkalte «NB 8»-samarbeidet. De baltiske land ønsker å forsterke sin «nordiske» identitet, og etter deres inntreden i både NATO og EU har de bekreftet sin interesse for å videreutvikle det nordisk-baltiske samarbeidet. De nordiske og baltiske utenriksministre møtes årlig. Fra høsten 2004 møtes også statssekretærene i utenriksdepartementene regelmessig i samme format. I tillegg er det jevnlig møter på høyt embetsnivå. Til disse møtene inviterer man tidvis representanter fra andre naboland i regionen, men også USA. Regjeringen støtter i så måte det amerikanske E-PINE initiativet (Enhanced Partnership in Northern Europe) for uformelt nordisk-baltisk-amerikansk samarbeid, som ble lansert i 2003.

Norge er pådrivere i E-PINE samarbeidet sammen med de baltiske land og USA. Et styrket amerikansk engasjement i regionen er i vår interesse, og fra norsk side arbeider vi for å gjøre dette samarbeidet mest mulig konkret, uformelt og saktil-sak basert. Samtidig er det viktig å unngå over-

lapping i forhold til de eksisterende institusjoner i området (EU, Østersjørådet m.fl.).

Norge og Island ble i februar 2005 for første gang invitert til å delta i de uformelle nordisk-baltiske EU-møtene (3+3) forut for møter i EUs General Affairs and External Relations Council (GAERC) i Brussel. Se for øvrig nærmere omtale i kap. 6.3 (Nordisk samarbeid om europeiske spørsmål).

Norge har stor nytte av samrådet med de øvrige nordiske land om spørsmål som gjelder utviklingen innenfor EU, EØS og Schengen-samarbeidet. Dette gjelder også samarbeid i våre nærområder og i regionale samarbeidsfora, samt samarbeid om konfliktforebyggende og fredsbevarende oppgaver som de nordiske land er involvert i (se nedenfor).

Nordisk samarbeid i EU-relaterte saker gir anledning til å gjøre norske synspunkter og interesser kjent blant EU-landene. Danmarks, Finlands og Sveriges EU-medlemskap gjør nordisk innflytelse gjeldende i EU. Dette har bidratt til at åpenhet og innsyn, miljøpolitikk, arbeidsmiljø, sysselsetting, sosiale spørsmål og likestilling, forbrukervern og matvaresikkerhet nå står mer sentralt på EUs dagsorden. Det er i felles nordisk interesse å styrke denne utviklingen. I lys av EUs fortsatt dynamiske utvikling er det naturlig at europaspørsmål nå utgjør en stor del av den nordiske dagsordenen og at EU-saker er et fast og viktig innslag på nordiske ministermøter.

Det er tett og løpende samarbeid om FN-spørsmål blant de nordiske landene. Utveksling av synspunkter og informasjon foregår jevnlig ved de nordiske FN-delegasjonene i New York, og det er halvårlige FN-konsultasjoner på embetsnivå i de nordiske hovedsteder. For Norge er det viktig å få informasjon om EUs arbeid på aktuelle områder. EUs mer fokuserte tilnærming til FN, slik dette springer ut av EUs nye sikkerhetsstrategi og satsingen på «effektiv multilateralisme», har interessante berøringspunkter med den norske FN-politikken. Et viktig nordisk tema i 2005 er koordinering og konkretisering av samarbeid og fellessatsing knyttet til FNs generalsekretærs høynivå-panel, som skal vurdere globale sikkerhets-

utfordringer (High-Level Panel on Threats, Challenges and Change). Det er innledet et nordisk samarbeid for å støtte opp om denne prosessen.

De nordiske land samarbeider også nært i kandidatur-spørsmål. Det er etablert en intern nordisk rotasjonsordning for kandidatur til FNs Sikkerhetsråd. Norge fikk god og aktiv støtte fra de øvrige nordiske land for plassen i FNs Sikkerhetsråd for perioden 2001 – 2002, og Danmarks kandidatur til Sikkerhetsrådet for perioden 2005 - 2006 har tilsvarende nordisk støtte. De nordiske land vil også støtte aktivt opp om Island, som er kandidat til Sikkerhetsrådet for første gang, for perioden 2009-2010.

Innen gruppen av vestlige land (WEOG) har det over tid vært forståelse for at de nordiske land i en rekke valgsammenhenger i realiteten utgjør en egen «undergruppe». Dette gjelder i stor grad på det økonomiske og sosiale området, hvor de nordiske land samlet er blant de største bidragsytere. Men også når det gjelder kampen for demokrati og menneskerettigheter er det tradisjon for at de nordiske land står sammen. MR-spørsmål er blitt et viktig tema for drøftelser og samordning på nordisk nivå. Internasjonal strafferettspleie er også et tema for nordisk samarbeid, hvor det fremmes kandidater fra den nordiske krets til stillinger i den internasjonale straffedomstol (ICC) og til straffedomstolene for det tidligere Jugoslavia (ICTY) og Rwanda (ICTR).

OSSE er den internasjonale organisasjon hvor EU-landene har etablert det tetteste utenrikspolitiske samarbeidet. Felles nordiske innspill er her i praksis blitt en umulighet etter at Finland og Sverige ble EU-medlemmer. Imidlertid fortsetter det ukentlige nordiske samråd mellom OSSE-delegasjonene og de årlige nordiske OSSE-konsultasjonene på hovedstadsnivå. I tillegg finner det sted enkelte nordisk-baltiske OSSE-konsultasjoner på hovedstadsnivå.

I Europarådet er det også etablert nært samarbeid mellom EU-landene i alle sentrale spørsmål. Det er uformell nordisk kontakt på en rekke saksfelt, men dette inngår ikke i en etablert struktur. Det er videre et omfattende nordisk-baltisk samarbeid i Strasbourg, noe som bl.a. medførte felles forslag til Europarådets toppmøte i 2005. Imidlertid fortsetter de årlige nordiske og nordisk-baltiske Europarådskonsultasjonene på hovedstadsnivå.

Forsvars- og sikkerhetspolitiske spørsmål er en viktig dimensjon i det nordiske samarbeidet. Landenes ulike sikkerhetspolitiske orientering er ikke til hinder for jevnlig konsultasjoner og samarbeid.

EU er i ferd med å utvikle innsatsstyrker for rask utplassering, særlig med tanke på et utvidet

samarbeid med FN og for operasjoner i Afrika. Styrken vil bestå av 13 innsatsgrupper med ca. 1500 militært personell hver. Norge planlegger å delta med inntil 150 personell i en innsatsgruppe sammen med Sverige, Finland og Estland. Sentrale forutsetninger for Norges deltakelse er at en eventuell beslutning om utplassering av norske styrker fattes nasjonalt, at vi har innflytelse over gjennomføringen av operasjoner der norske styrker inngår, at det folkerettslige grunnlaget for en slik operasjon er avklart, og at EUs innsatsstyrke utvikles som en komplementær styrke til NATOs reaksjonsstyrke (NATO Response Force – NRF).

Gjennom det norsk-initierte NORDCAPS (Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support) samarbeider de nordiske land om deltakelse i internasjonale operasjoner, bl.a. gjennom felles kursvirksomhet, trening og deltakelse i felles operasjoner. De nordiske land samarbeider også i SHIRBRIG (Multinational Stand-by High Readiness Brigade for UN Operations), som i dag teller 16 medlemsland. SHIRBRIG ble etablert i 1996 for å styrke FNs evne til rask utplassering av hovedkvarter og styrker, og kan også støtte FN i planleggingsfasen av nye operasjoner.

Høsten 2001 vedtok Nordisk Råd en anbefaling om tettere samarbeid innen konfliktforebygging og sivil krisehåndtering. Fra norsk side er det lagt vekt på å bidra aktivt på dette området. Erfaringer med samarbeidet er så langt gode. Alle nordiske land har sagt seg rede til å bidra konkret til krisehåndtering i EU-regi på det sivile området. Flodbølgekatastrofen i Sørøst-Asia julen 2004 har forsterket samarbeidet om akutt krise- og katastrofehjelp mellom de nordiske land.

I forbindelse med det nordiske forsvarsministermøtet i Danmark i september 2004 ble erfaringer med samarbeid mellom sivil og militær innsats i konfliktområder diskutert. Det ble blant annet tatt til orde for å utforme et felles nordisk dokument om «lesson learned», samt styrke samarbeidet mellom forsvars-, utenriks- og bistandsdepartementene i Norden på dette området.

Det nordiske militære samarbeidet på Balkan har vist at Norden samlet kan bidra effektivt til krisehåndtering. Regjeringens mål er at de praktiske erfaringer vi har fått på Balkan skal reflekteres i tett kontakt mellom disse land innenfor rammene av EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeid (ESDP).

Regjeringen arbeider aktivt for å trekke Sverige og Finland så tett som mulig inn i NATOs arbeid med fredsoperasjoner og krisehåndtering, de såkalte ikke-artikkel 5-operasjonene. Dette omfatter jevnlig konsultasjoner om NATO-ledede

fredsoperasjoner der disse landene deltar, og støtte til Sveriges og Finlands ønsker om tettere tilknytning til NATO gjennom Alliansens partnerskapsordninger. Vi har fra norsk side arbeidet for at NATOs partnerskapsamarbeid differensieres slik at det blir tilpasset det enkelte partnerlands behov, og for at landene skal gis muligheter til å delta i NATO-øvelser. Norge har tatt til orde for at ikke-allierte EU-land bør kunne delta i aktiviteter ved NATOs treningssenter i Stavanger.

De nordiske landene har lang erfaring med en helhetlig tilnærming til forholdet mellom sivil, humanitær og militær innsats i konfliktområder. Dette gjelder blant annet fra vår innsats på Balkan, Sri Lanka, Sudan og Afghanistan. Det er viktig at disse erfaringene blir delt med våre partnere i EU og NATO. De nordiske land deltar aktivt i kampen mot internasjonal terrorisme, blant annet gjennom bidrag til de militære operasjonene i Afghanistan. De nordiske land er en betydelig bidragsyter til den internasjonale stabiliseringsstyrken i Afghanistan (ISAF) under NATOs ledelse. Gjennom driften av Kabuls internasjonale flyplass, og ved bidrag til de regionale stabiliseringslagene (PRT), er det et forsterket samarbeid mellom flere av de nordiske landene innenfor rammen av ISAF.

Kampen mot internasjonal terrorisme fordrer også fokus på de grunnleggende årsaker til terrorisme. De nordiske lands sterke engasjement for bekjempelse av fattigdom og fremme av demokrati og menneskerettigheter er et viktig bidrag til arbeidet med å forebygge internasjonal terrorisme.

Norge tok i 2002 på seg ledelsen av observatøroppgaver i forbindelse med fredsprosesser i Sri Lanka og Sudan (Joint Monitoring Mission i Nubafjellene). På bakgrunn av felles erfaring og tilnærming er det lagt stor vekt på å få med de nordiske landene. Både Danmark og Sverige har stilt med observatører i Nubafjellene. I fredsforhandlingene for Sudan i regi av den regionale organisasjonen Intergovernmental Authority on Development (IGAD) har Norge som medformann for IGAD Partner Forums Sudan-komité samarbeidet nært med andre land og organisasjoner som følger forhandlingene. Norge har gjennom denne rollen, og som observatør ved fredsforhandlingene i Kenya, holdt nær kontakt med andre nordiske land for mobilisering av internasjonal bistand til Sudan og for giverkoordinering. Nordisk samarbeid vil også bli viktig i forbindelse med etablering av en fredsbevarende FN-operasjon i Sudan etter en fredsavtale. I den norsk-ledede observasjonsgruppen «Sri Lanka Monitoring Mission», som overvåker våpenhvileavtalen mellom Sri Lankas myndigheter og

De tamilske tigrene, deltar utelukkende de fem nordiske landene, etter anmodning fra partene i fredsprosessen. Partene ønsker foreløpig kun å bruke nordiske representanter til å overvåke prosessen, bl.a. fordi man har god erfaring med den nordiske observatørgruppen og den norske tilrettelegging av fredsprosessen, og fordi man har et omfattende bistandssamarbeid med de nordiske land.

Det har i de senere år vært tett nordisk samråd i spørsmål vedrørende krisehåndtering og sivilt beredskap i EAPC (Det euro-atlantiske partnerskapsråd). Det militære samarbeidet i Partnerskap for fred (PfP) gir også god mulighet til å videreutvikle det nordiske samarbeidet om fredsbevaring.

Norge har sammen med Sverige og Finland tatt ansvaret for å utvikle retningslinjer for minstestandarder i EAPC-land for å beskytte sivilbefolkningen mot masseødeleggelsesvåpen. Denne innsats er en oppfølging av sentrale deler av Alliansens arbeid med sivilt beredskap, og en videreføring av et aktivt norsk engasjement over tid. Arbeidet finner sted innen rammen av NATOs høynivågruppe for sivil beredskapsplanlegging (SCEPC) og omfatter standarder for opplæring, utstyr og prosedyrer. Det er første gang i NATO-sammenheng at det er utarbeidet forslag til felles standarder for sivile nasjonale kapasiteter.

En nordisk prosjektgruppe under ledelse av Direktoratet for Sivilt Beredskap utarbeidet en nordisk rapport om dette arbeidet som ble fremlagt for NATO i 2003. Som ledd i oppfølgingen av rapporten arrangerte NATO og Norge – på vegne av den nordiske prosjektgruppen – en internasjonal konferanse i Trondheim i januar 2004 om minstestandarder for beskyttelse av sivilbefolkningen mot masseødeleggelsesvåpen. Prosjektet er møtt med stor interesse i NATO, og minstestandardprosjektet videreføres nå i regi av en NATO-ledet ad hoc-gruppe bestående av 13 nasjoner, herunder de nordiske land, Canada og USA. Finland avholdt seminar om trening av «first line responders» i oktober 2004, mens Sverige avholdt seminar i juni 2005.

Det nordiske utenrikspolitiske samarbeidet omfatter også administrative spørsmål knyttet til de nordiske lands utenriktjenester. Etter prosjekter som samlokaliseringssambassadene i Berlin og Maputo, har arbeidet med å finne frem til andre mulige samlokaliseringssteder blitt intensivert. I forlengelsen av diskusjonene om samlokalisering drøfter man også en mulig videreutvikling av det nordiske konsulære samarbeidet samt samordning av Schengen-arbeidet på utvalgte utenriksstasjoner. En ordning med gjensidig utestasjon-

ring av medarbeidere på andre nordiske utenriksstasjoner vurderes nærmere.

8.2 Utenrikshandel

De nordiske utenrikshandelsministre møtes årlig til uformelt samråd om aktuelle handelspolitiske saker. Erfaringene fra de 11 siste årene, med tre av de nordiske land innenfor EU og to utenfor, viser at europaspørsmålene har fått større betydning i det nordiske utenrikshandelspolitiske samarbeidet. Likeledes har samarbeidet med Nordens nærområder på det økonomiske og handelspolitiske området blitt viktigere.

Det utenrikshandelspolitiske samarbeid mellom de nordiske land er i dag mer uformelt enn tidligere. Det er jevnlig kontakt mellom de nordiske hovedstedene, mellom delegasjonene/representasjonene i Brussel, mellom de nordiske ambassadene og mellom EU-delegasjonene og Nordisk Ministerråds sekretariat i mange av problemstillingene som det arbeides med i EU/EØS-samarbeidet. I tillegg er Nordisk Ministerråd en kanal for regelmessig nordisk samråd om aktuelle EU- og EØS-saker. Fra norsk side legger vi stor vekt på at dette samarbeidet pleies og utvikles videre.

Norge deltar i en uformell nordisk samrådsgruppe for indre markedsspørsmål. I gruppen deltar også de baltiske landene og Polen. Hensikten med samrådsgruppen er å utveksle informasjon og synspunkter om aktuelle saker knyttet til utviklingen av det indre marked. Gruppen arbeider med å styrke utviklingen av det indre marked i Norden og mellom de nordiske/baltiske land og Polen. I tillegg til drøfting av løpende indre markedssaker, utveksles erfaringer knyttet til administrative rutiner. Den nordiske samrådsgruppen rapporterer til utenrikshandelsministrene.

EUs ytre handelspolitikk er Kommisjonens ansvarsområde, og det er således ikke aktuelt med et formelt samarbeid mellom nordiske land om felles posisjoner i WTO. De nordiske land har imidlertid god uformell kontakt om WTO-spørsmål gjennom møter mellom de nordiske delegasjonene i Genève og med de nordiske deltakere i OECDs handelskomité. På hovedstadsnivå avholdes det nordiske handelssjefsmøter hvor man bl.a. tar opp spørsmål knyttet til den pågående forhandlingsrunden i WTO. Den uformelle nordiske kontakten gir Norge informasjon om EUs drøftelser, samtidig som de øvrige nordiske land kan dra nytte av at Norge deltar i grupperinger hvor EU kun er representert ved Kommisjonen.

8.3 Forsvar

Det nordiske sikkerhets- og forsvarspolitiske samarbeidet er omfattende, og prioriteres høyt både på politisk og mer fagmilitært nivå. De nordiske forsvarsministtermøtene, som avholdes hver vår og høst, er et viktig forum der ministrene diskuterer politiske spørsmål av felles interesse, herunder forsvarsreform, utviklingen i NATO og EU, regionale spørsmål og internasjonal krisehåndtering.

Etableringen av Nordic Co-ordinated Arrangement for Military Peace Support (NORDCAPS) i 1998 representerte en ytterligere forsterkning av dette samarbeidet. NORDCAPS skal i første rekke kunne stille en fellesnordisk styrke opp til brigadestørrelse i operasjoner ledet av FN, EU eller NATO. Island ble opptatt som medlem i NORDCAPS i 2003.

Finland, Norge og Sverige har blitt enige om å samarbeide om opprettelsen av en nordisk EU-innsatsgruppe. Hensikten med samarbeidet er å utvikle en effektiv, troverdig og rask deployerbar innsatsstyrke som kan settes inn i en EU-ledet operasjon i samsvar med FN-traktaten. En av hovedmålsettingene med etableringen av den nordiske innsatsgruppen er å styrke det nordiske samarbeidet innen forsvars- og sikkerhetspolitikk. Likeledes er det enighet om at eksisterende nordiske samarbeidsstrukturer skal benyttes. NORDCAPS vil således få en nøkkelrolle i det videre arbeidet.

De nordiske land har tradisjonelt hatt et godt samarbeid innenfor lufttransport i forbindelse med internasjonale operasjoner. Et slikt samarbeid utføres nå blant annet i NORDCAPS-regi, innenfor det såkalte Nordic Movement Co-ordination Centre i forbindelse med NATO-operasjonen i Afghanistan. Lufttransportsamarbeidet mellom Norge, Danmark, Island, Sverige og Finland medfører store besparelser for hvert av deltakerlandene, og bedrer regulariteten i understøttelsen for de nordiske styrkene i Afghanistan. Det gjennomføres nå ukentlige flygninger mellom Kabul og Västerås i Sverige, via Pori i Finland og Gardermoen i Norge. Sverige overtok ledelsen av dette arbeidet 4. april 2005 etter Finland.

Alle de nordiske landene har investert betydelige ressurser i å skape fred og stabilitet i de tidligere jugoslaviske republikkene. Reform av landenes forsvarssektor er en viktig del av arbeidet med å styrke regionens egen evne til å håndtere sikkerhet og stabilitet. De nordiske forsvarsministre inviterte høsten 2004 derfor til et region til region samarbeid med de mest konfliktutsatte landene på Balkan. Responsen på det nordiske initiativet har vært positiv, og en rekke tiltak er allerede igangsatt. Det

nordiske forsvars- og sikkerhetspolitiske samarbeidet er i seg selv en modell for regionen. Målsetningen er å stimulere til tettere regionalt samarbeid som et bidrag til økt stabilitet.

Det nordiske forsvarsmaterielsamarbeidet, Nordic Armaments Co-operation (NORDAC), arbeider for å fremme kostnadseffektivt samarbeid om utvikling, produksjon, anskaffelser og vedlikehold av forsvarsmateriell. Samarbeidet har siden etableringen i 1994 gitt betydelige besparelser. NORDAC har i dag mer enn 30 ulike prosjekt- og samarbeidsgrupper hvor to eller flere nordiske land deltar. Norge overtok formannskapet for NORDAC 1. januar 2005 for en to-års periode.

De nordiske land har gjennom flere år samarbeidet med de baltiske land på det forsvars- og sikkerhetspolitiske området. Som et første steg i et tettere samarbeid vil de baltiske forsvarsministrene delta på de nordiske høstmøtene fremover. Dette var et norsk initiativ, og det første møtet gikk av stabelen i november 2003 i Sverige. Høsten 2005 vil det avholdes et nordisk-baltisk forsvarsministermøte på Kongsvinger i anledning 100-års jubileet for unionsoppløsningen.

8.4 Utviklingssamarbeid

De nordiske land har på svært mange områder sammenfallende syn knyttet til utviklingssaker. Dette fører til samarbeid på mange plan: gjennom policy-dialog både på politisk og embetsnivå, koordinering av synspunkter og posisjoner i forhold til FN, Verdensbanken og internasjonale organisasjoner samt praktisk samarbeid på landnivå. Her vil det bli gitt eksempler på alle disse.

Når det gjelder den politiske dialogen er det vanlig at de nordiske ministre med ansvar for utviklingssamarbeidet møtes en gang i året for å diskutere aktuelle saker av felles interesse, og hvordan disse best kan følges opp. Den samme rutinen gjelder for de respektive statssekretærer. Nordisk utviklingsministermøte ble holdt i Oslo i desember 2004, og nytt møte ble arrangert i Danmark i august 2005.

På møtet i Oslo sluttet de andre nordiske land opp om et norsk forslag om et nordisk initiativ for å opprette en internasjonal kommisjon som skal se nærmere på formalisering av de fattiges bruks- og eiendomsretter. Møtet vedtok også på norsk initiativ en nordisk uttalelse om den globale kampen mot fattigdom, som ble oversendt til G 7-gruppen av de viktigste industriland via gruppens britiske formannskap for 2005. I uttalelsen tok de nordiske landene til orde for større bistandsvolum, bedre

bistandskvalitet, mer omfattende gjeldslette, et utviklingsvennlig utfall av Doha-runden og en sterkere innsats mot HIV/AIDS.

I tillegg til de politiske møtene har man regelmessige konsultasjoner på embetsnivå knyttet til de forskjellige bistandsområdene. De nordiske bistandssjefene har siden 1960-tallet hatt regelmessige konsultasjoner, mens det i tilknytning til humanitære spørsmål gjennomføres konsultasjoner to ganger årlig. I tillegg kommer kontinuerlig dialog mellom de nordiske lands ambassader og delegasjoner, samt løpende uformell dialog mellom hovedstedene knyttet til enkeltsaker av felles interesse.

I dagens utviklingspolitikk legges vekt på samordning og samhandling i større givergrupper fremfor spesifikt nordisk samarbeid. Videre prioriteres støtte til sektorprogrammer fremfor enkeltstående prosjekter i flere land. I dette samarbeidet inngår ofte flere nordiske land, sammen med andre bilaterale og multilaterale givere. Det er også et siktemål at givernes engasjement i de fattigere utviklingsland skal foregå på grunnlag av landets egen utviklingsstrategi (PRSP – se nedenfor). Utviklingspolitikken er en samlende innsats for de nordiske land. EU-medlemskapet til tre av de nordiske landene innebærer likevel at det nordiske samarbeidet delvis må føres på en annen måte enn tidligere.

Danmark, Finland, Norge og Sverige har utviklet et nært samarbeid med Irland, Nederland og Storbritannia. Utgangspunktet var en toårig avtale om bistandsharmonisering i praksis som disse landene inngikk med Zambia i 2002 (se nedenfor). Det såkalte «Nordic Plus» samarbeidet foregår nå på en rekke felt. Bistandssjefene møtes to ganger årlig. Gruppen har en felles handlingsplan for oppfølging av Romaerklæringen om harmonisering (2003) som inneholder en rekke konkrete samarbeidsaktiviteter. Det gjennomføres bl.a. felles opplæringstiltak og felles evalueringer, og det er utarbeidet felles retningslinjer for forhandling av samfinansieringsavtaler. Det var et omfattende Nordic Plus samarbeid forut for Høynivåforumet om bistandseffektivitet som fant sted i Paris i mars 2005, og dette samarbeidet videreføres i oppfølgingen av erklæringen som ble vedtatt i Paris.

Sverige og Norge inngår i «Utstein-gruppen» av utviklingsministere (som ble opprettet i 1999 på norsk initiativ og omfatter Nederland, Storbritannia, Tyskland og i dag også Canada), som har spilt en aktiv rolle i flere internasjonale prosesser. «Utstein Plus»-ministrene fremla i 2004 et omfattende forslag til reform av FNs utviklingssystem. «Utstein-grupper» på ulike nivåer er

også aktive innenfor det bilaterale bistandssamarbeid.

Nordisk samarbeid vedrørende bilateral bistand

I mars 2003 ble det inngått en avtale mellom de nordiske landene Finland, Sverige, Danmark og Norge, samt Nederland og Storbritannia på den ene siden og zambiske myndigheter på den andre. Avtalen knytter an til harmonisering av bistanden - det såkalte Harmonisering i Praksis-initiativet (HIP). Partene forplikter seg til å støtte opp om viktige reformer i den zambiske forvaltningen, samt å kanalisere bistanden gjennom sektorprogram og muligens også budsjettstøtte. Støtten skal baseres på Zambias strategi for fattigdomsreduksjon (PRSP). Giverene forplikter seg ikke bare til å koordinere sine krav og rutiner for oppfølging av bistanden (harmonisering), men også å basere denne oppfølgingen på Zambias nasjonale system og prioriteringer (innordning). Dette innebærer en betydelig administrativ lettelse for Zambias forvaltningsapparat. HIP-samarbeidet er senere utvidet til å omfatte flere giverland.

Når det gjelder det spesifikt nordiske samarbeidet har det pågående samarbeidet mellom Norge og Sverige i Afrika gitt flest konkrete resultater. Norske og svenske ambassadører i det sørlige Afrika møtes nå hver 18. måned for å diskutere hvordan samarbeidet dem imellom kan styrkes. I det østlige/vestlige Afrika har det foreløpig vært ett slikt møte. Møtene bekrefter at det er et betydelig samarbeid på landnivå, ikke minst omkring informasjonsinnhenting som forskningsrapporter, gjennomganger og evalueringer. I to av landene har man også klart å etablere konkrete samarbeidsprosjekter.

I 2001 inngikk Sverige og Norge en samarbeidsavtale om delegert samarbeid omkring bistanden til Malawi. Sverige har ikke representasjon i landet, og den norske ambassaden i Lilongwe forvalter svensk støtte til godt styresett, helse og hiv/aids. Disse områdene er også de sentrale områdene for Norges utviklingssamarbeid med Malawi. Sverige og Norge skyter hver inn 50 prosent av dette programmet, som i 2003 var på 100 MNOK. Tilsvarende hadde Norge frem til 2004 et delegert forvaltningsansvar for Sveriges støtte til helsesektoren i Uganda. I tillegg til at det norsk-svenske samarbeidet har hatt en verdi og en effektiviseringsgevinst i seg selv, ga dette også konkret erfaring som er verdifull i det videre arbeidet med å utvikle modeller for harmonisering og innordning mellom flere givere og i flere land. Videre har Danmark, Sverige og Norge gått

sammen om å støtte oppbyggingen av et statistisk sentralbyrå i Mosambik, gjennom en avtale som gjelder frem til 2007.

Andre former for samarbeid på landnivå kan eksemplifiseres ved at Norge forvalter svenske midler til et stort vannforsyningsprosjekt i Nepals hovedstad Kathmandu. (Støtten var til vurdering i 2005 p.g.a. den politiske situasjonen i landet.) Norsk støtte til frivillige menneskerettighetsorganisasjoner i Nepal forvaltes av Danmark. I Vietnam samfinansierer Sverige og Norge en studie av miljømessige og sosiale konsekvenser av utnytting av landets vannressurser til vannkraftutbygging.

Innenfor det regionale samarbeidet i Mellom-Amerika samfinansierer Sverige og Norge støtte til et senter for forskning og høyere utdanning i Guatemala (CATIE). Det planlegges inngåelse av ytterligere to samfinansieringsavtaler med Sverige for regionale prosjekter i Mellom-Amerika i 2005. Videre planlegger Sverige og Norge å gå sammen om støtte til Guatemalas statistiske sentralbyrå (INE).

Nordisk felles opptreden vedrørende multilateral bistand

Det finner sted et nært samarbeid mellom de nordiske land i forhold til de multilaterale utviklingsorganer, både gjennom formelle og uformelle kontakter. I forberedelsene til styremøter i FNs fond og programmer (FNs utviklingsprogram UNDP, FNs barnefond UNICEF, FNs befolkningsfond UNPFA, FNs miljøprogram UNEP, Verdens matvareprogram WFP, m.v.) holdes regelmessige nordiske møter for å samordne holdningene, og det samordnes også nært under styremøtene. Det er god kontakt og nært samarbeid overfor viktige særorganisasjoner i FN, slik som Verdens helseorganisasjon WHO, Den internasjonale arbeidsorganisasjon ILO, FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur UNESCO og FNs organisasjon for ernæring og landbruk FAO. Dessuten utgjør de nordiske land ofte kjerne i ulike grupperinger av «likesinnede land» i organisasjonenes styrer.

Samarbeidet med Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene er formalisert gjennom en omfattende nordisk koordineringsprosess og en rotasjonsordning for representasjon i de styrende organer. I det internasjonale fond for jordbruksutvikling IFAD har man en mer begrenset nordisk koordinering på hovedstadnivå. I Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene har Norge i de fleste saker sammenfallende interesser med de øvrige nordiske land, og det nordiske samarbeidet

i institusjonenes styrer er tett. Felles posisjoner utformes fortløpende og det holdes felles innlegg under årsmøter og møter i Verdensbankens og Det internasjonale valutafondets (IMF) utviklingskomité. De nordiske land legger i sitt løpende arbeid vekt på å sikre at den overordnede målsetting om fattigdomsreduksjon blir styrende for utformingen og gjennomføringen av virksomheten i utviklingsbankene.

De nordiske land er sterkt engasjert i gjennomføringen av Verdensbankens og IMF's gjeldsletteordning for de fattigste utviklingslandene, den såkalte HIPC-ordningen. Fra nordisk side arbeider man for å få på plass et forhandlingsopplegg for å mobilisere tilstrekkelige midler til å dekke de multilaterale finansinstitusjonenes - særlig Verdensbankens - store gjeldslettekostnader slik at institusjonenes evne til å bistå de fattigste landene ikke blir svekket.

Til sammen 27 land drar nå nytte av gjeldslette under HIPC-ordningen etter å ha utarbeidet helhetlige utviklingsstrategier (Poverty Reduction Strategy Papers - PRSP). I tråd med nordiske synspunkter er fokus dreid fra hurtighet til kvalitet, med det for øye at strategiene skal utgjøre et best mulig grunnlag for langsiktig, fattigdomsbekjempende politikk. Det er bred enighet vedrørende de nordiske lands holdning om at PRSP må danne grunnlaget for samtlige giveres engasjement i de aktuelle land. PRSP innebærer et styrket fokus på fattigdom i Verdensbanken og IMF. Spørsmålet om hvordan man skal bistå land som ikke når en håndterbar gjeldssituasjon etter å ha fått HIPC-behandling, er en stor utfordring som nå er satt på dagsorden i det nordiske samarbeidet.

Forhandlingene om den 14. påfylling av IDA (IDA 14) ble avsluttet i februar 2005. IDA 14 vil dekke perioden 2005-2008. Norge forpliktet seg i den forbindelse til et bidrag på 2 184,07 mill. kroner fordelt på tre år. Som under tidligere påfyllingsprosesser var det tett nordisk koordinering i forhandlingene.

I 2004 ble den tiende påfylling i Det afrikanske utviklingsfondet ferdigforhandlet og innebærer årlige bidrag fra Norge på 443 mill. kroner. De nordiske land samarbeidet nært under forhandlingene. I juli 2004 tok Norge over stillingen som eksekutivdirektør og styrerepresentant i vår valggruppe i Den afrikanske utviklingsbanken. Dette innebærer også at Norge koordinerer de nordiske synspunkter på hovedstadsnivå. Foruten de nordiske land (unntatt Island), er Sveits og India med i Norges valggruppe.

Den åttende påfyllingen av Det asiatiske utviklingsfondet ble avsluttet i mai 2004. Norge beslut-

tet å øke sin andel fra 0.95% til 1.11%. Også de andre nordiske land bidro med tilleggsbevilgninger. De nordiske land hadde tett koordinering i hele forhandlingsprosessen.

Nordisk samarbeid om FN-reform

De nordiske land har gjennom mange år samarbeidet for å styrke og effektivisere FN på det økonomiske og sosiale området. Alle de nordiske landene står bak Utstein Plus-gruppens dokument om reformarbeidet i FN, som ble presentert for FNs generalsekretær i juni 2004. De nordiske land samarbeider nært for å opprettholde fremdriften i prosessen, både når det gjelder å sikre gjennomføring av allerede vedtatte reformer og for å vinne tilslutning til nye reformtiltak. Samtlige nordiske land har påtatt seg å følge opp dokumentet overfor FN-organisasjonene.

I september 2005 gjennomføres den mest omfattende reformdebatten i FN siden organisasjonen ble etablert. De nordiske utenriks- og utviklingsministerene gikk i mars 2005 sammen om et brev til FNs generalsekretær. I brevet understrekes viktige elementer som de nordiske land mener bør stå sentralt i reformdebatten.

Fra norsk side er man i ferd med å kartlegge hvilke endringer av regler og prosedyrer som er nødvendige i FN-organisasjonene som følge av Paris-erklæringen om bistandseffektivitet fra mars 2005. Dette arbeidet vil også bli fulgt opp i styrende organer og i møter mellom likesinnede land, i henhold til den arbeidsdeling som er besluttet mellom landene i Utstein-gruppen. Norge koordinerer f. eks. oppfølgingsmøter med WHO og ILO, mens Sverige koordinerer oppfølgingen med UN-Habitat og UNEP. Oppfølgingen av Paris-erklæringen overfor FN-organisasjonene er også blitt drøftet i Nordic Plus-gruppen.

Nordisk Utviklingsfond

Det nordiske utviklingsfondet (Nordic Development Fund - NDF) er en samnordisk bistandsorganisasjon som finansieres over de nordiske lands bistandsbudsjetter. NDF gir lån over 40 år på myke vilkår som inkluderer rentefrihet og 10 års avdragsfrihet, og med en administrasjonsavgift på 0,75% pr. år. Lån fra fondet er forbeholdt de fattigste utviklingsland og benyttes mot høyt prioriterte prosjekter med positive miljøvirkninger. Prosjektene skal være av nordisk interesse. Den største del av NDFs kreditter benyttes til å finansiere leveranser av varer og tjenester fra de nordiske land. NDF samfinansierer med andre multilaterale institusjoner, hovedsakelig Verdensbanken, de regio-

nale utviklingsbankene og Den nordiske investeringsbank (NIB).

De nordiske utviklingsmyndigheter avsluttet i 2000 en forhandlingsrunde om en ny kapitalutvidelse av fondet (NDF IV). Resultatet av forhandlingene ble lagt fram i St.prp. nr. 83 (1999-2000). De nordiske utviklingsmyndighetene har i sluttrapporten fra forhandlingene slått fast at NDF fortsatt skal legge en fattigdomsrettet utlånsstrategi til grunn som det overordnede mål for virksomheten. I tillegg bør NDF bidra til å:

- Fremme hensyntagen til miljø og en bærekraftig utvikling
- Fremme likestilling mellom menn og kvinner
- Fremme en utviklingspolitikk som involverer det sivile samfunn i samarbeidslandene og som tar hensyn til menneskerettighetene
- Forebygge korrupsjon og fremme godt styre sett på sine virksomhetsområder.

Utvidelsen av NDFs grunnkapital ble fastsatt til EURO 330 mill. Kapitalutvidelsen dekker NDFs utlån for perioden 2001-2005. Norges andel av påfyllingen utgjør 22,5%. I 2004 ble en uavhengig evaluering av NDF avsluttet, og den har dannet grunnlaget for forhandlingene om en eventuell femte kapitalpåfylling som forventes avsluttet i 2005. To sentrale spørsmål som evalueringen påpeker og som blir drøftet under forhandlingene er avbindingsproblematikken og NDFs rolle i forhold til bruk av gavemidler. Evalueringen anbefaler også at NDF i større grad fokuserer sin virksomhet på infrastruktur.

8.5 Samiske spørsmål

Samene er en urfolksgruppe og lever i fire land; Norge, Sverige, Finland og Russland. I utviklingen av en helhetlig samepolitikk er det derfor viktig å se samiske spørsmål i et felles nordisk perspektiv med utvikling og etablering av fellestiltak og samarbeid på tvers av landegrensene.

Nordisk samarbeid om samiske spørsmål

Det ble i 2000 etablert et fast samarbeid mellom ministrene ansvarlig for samiske saker og sametingspresidentene i Finland, Sverige og Norge for regelmessig orientering, drøfting og behandling av samiske spørsmål av felles interesse. Målsettingen med samarbeidet er å styrke og utvikle det samiske folkets språk, kultur, næringer og samfunnsliv. Samarbeidet har uformell, men nær tilknytning til Nordisk Ministerråd.

Innenfor rammen av samarbeidet ble det i 2003 opprettet en nordisk samisk språkpris, Golle Giella, som en anerkjennelse og synliggjøring av innsats og arbeid for samisk språk. Prisen ble utdelt for første gang i november 2004. Golle Giella deles ut annethvert år og er på 100 000 NOK. Ministrene og presidentene har støttet initiativet til en nordisk fellesløsning for bruk av samiske tegn i IT- og datasystemer og har understreket betydningen av at forvaltningen, institusjoner og organisasjoner i Finland, Norge og Sverige tar i bruk IT-løsninger med samiske bokstaver. Videre er behovet for felles nordiske målsettinger i samiske læreplaner, spesielt i fagene duodji og samisk, drøftet og anbefalt. Det arbeides videre med utfordringene om et bredere nordisk samarbeid innen samisk forskning og med kontakt og dialog med russiske myndigheter og samer om samiske saker av felles interesse. Utvidet kontakt med Nordvest-Russland på politikernivå er i tråd med anbefalingene i Medborger- og forbrukerutvalgets rapport om urfolksituasjonen i Barentsregionen, som lå til grunn for Nordisk Råds rekommandasjon 19/2004 Samarbeid med urfolkene i Barentsregionen. Spørsmål som informasjonssatsning om samer og samiske forhold, bruken av det samiske flagget og Samefolkets dag som offisiell flaggdag er drøftet og under videre oppfølging.

Forberedelse og oppfølging av saker ivaretas av Embetsmannsorganet for samiske spørsmål som har representasjon fra regjeringene og sametingene i Finland, Sverige og Norge. Den norske delegasjonen ledes av Kommunal- og regionaldepartementet og har fast representasjon fra Landbruksdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Sametinget. Nordisk Ministerråds sekretariat er observatør i møtene på embetsmanns- og politikernivå og er løpende orientert om saker som drøftes og behandles. Finland overtok formannskapet fra Sverige i 2005. Norge overtar denne funksjonen i 2006.

Nordisk samekonvensjon

Ministrene og sametingspresidentene opprettet fra januar 2003 en ekspertgruppe med representanter fra Finland, Sverige og Norge til å utarbeide utkast til en nordisk samekonvensjon. Ekspertgruppen har to medlemmer fra hvert land, hvorav statene og sametingene har utnevnt hvert sitt medlem. Gruppens arbeid vil bli overlevert i slutten av 2005.

Ekspertgruppen skal avklare hvorvidt det er en rammekonvensjon, eller en konvensjon som mer detaljert angir rettigheter og plikter for sta-

ten og samene, som skal utarbeides. Det skal ses nærmere på om bestemte temaer og/eller saksområder bør og kan reguleres i en konvensjon. Innholdet i utkastet til konvensjonstekst skal utarbeides på bakgrunn av de internasjonale instrumenter som de respektive land er bundet av, samt sedvanerett. Ifølge mandatet skal ekspertgruppen ta stilling til, og eventuelt fremme forslag om, klagemulighetene på etterlevelse av konvensjonen og behovet for overvåkingsorgan. Ekspertgruppen er også bedt om å ta i betraktning spørsmålet om russiske samers eventuelle tilslutning til konvensjonen.

Samisk parlamentarisk råd

Sametingenes samarbeidsorgan, Samisk parlamentarisk råd, ble opprettet i 1996 av sametingene i Finland, Sverige og Norge. Rådet er et institusjonalisert samarbeid mellom sametingene i saker som berører samer i flere stater eller samene som ett folk. Hvert sameting velger 7 sametingsrepresentanter med personlige vararepresentanter til rådet. Sekretariatsfunksjonen følger det sameting som har presidentvervet. Denne forbereder saker til styre- og rådsmøter.

Formålet med Samisk parlamentarisk råd er å legge forholdene til rette for at samene skal kunne bevare og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv innenfor den enkelte nasjonalstat, samt at samene som ett folk i flere stater skal kunne bevare og utvikle disse forholdene uten hinder av statsgrensene. Rådet er et sentralt organ i det nordiske samarbeidet om samiske spørsmål, og sametin-

gene tar sikte på at rådet har en aktiv rolle i det internasjonale arbeidet, i bl.a. FNs erklæring om urfolks rettigheter, urfolksspørsmål i Barentssamarbeidet og i arbeidet overfor Arktisk Råd.

Regjeringen anser Samisk parlamentarisk råd som et viktig organ for det nordiske samarbeidet fremover og som også vil kunne ha betydning i internasjonale sammenhenger.

8.6 Nasjonale minoriteter

Norge, Sverige og Finland har videreført samarbeidet på embetsmannsnivå angående politikken overfor nasjonale minoriteter. De nasjonale minoriteter i Norge er jøder, kvener, rom (sigøynere), romani (taterne) og skogfinner. Det er institusjonalisert et årlig møte for å utveksle erfaringer og for å vurdere nærmere samarbeid på enkelte saksområder. Siste møte ble holdt i Stockholm i april 2005. Norge deltok med representanter fra Kommunal- og regionaldepartementet og Kultur- og kirkedepartementet. På møtet ble det spesielt fokusert på situasjonen for gruppen rom.

Fiskeri- og kystdepartementet

tilrår:

Tilråding fra Fiskeri- og kystdepartementet av 2. september 2005 om nordisk samarbeid blir sendt Stortinget

Vedlegg 1**Statsminister Kjell Magne Bondevik: Innlegg i
generaldebatten, Nordisk Råds 56. sesjon, 1. november 2004**

Vi har det godt vi som lever i Norden. I flere år har FNs utviklingsprogram satt de nordiske land øverst på listen for «menneskelig utvikling». Vi scorer høyt på helse og velferd, vi har lav arbeidsledighet sammenlignet med andre land, vi legger stor vekt på vern av natur og miljø, samtidig har vi åpne, konkurransedyktige økonomier.

I Norden har vi et verdifelleskap. Vi har en felles forståelse av de overordnede samfunnsutfordringer. Vi har i stor grad en felles tilnærming på en rekke områder som helse, miljø, sosiale ordninger og samarbeid i arbeidslivet. Vi legger til grunn at menneskene er vår viktigste ressurs.

Betyr så dette at vi har nådd alle våre mål? Absolutt ikke. Vi har fortsatt fattige i våre nordiske land, og vi har for høy arbeidsledighet. Disse skygesidene skal vi aktivt bekjempe.

Vi står overfor nye store oppgaver som vi best kan løse sammen i et nordisk samarbeid, både globalt i Europa og innen vår egen region.

La meg gi noen eksempler.

Vi er glad for at alt nå tyder på at Russland snart vil ratifisere Kyoto-protokollen, slik at den dermed trer i kraft. Det vil bety mye for det internasjonale klimaarbeidet. Men samtidig er dette bare et første steg på veien. Forhandlinger om et mer ambisiøst, globalt klimaregime etter 2012 bør settes i gang så snart som mulig. De nordiske land må gå foran!

Med et utvidet EU og EØS ser vi nå konturene av en økt regionalisering i Europa. Denne utviklingen gjør det nordiske og det nordisk-baltiske samarbeidet mer relevant. Det er kun gjennom et nært samarbeid de nordiske landene vil ha politisk tyngde til å gå foran, etter hvert som det europeiske samarbeidet utvides.

Mange europeiske land står overfor vanskelige utfordringer som følge av liberalisering av handelen og press på velferdsstaten. Samtidig legger Lisboa-strategien opp til ambisiøse mål for økt konkurranseevne, forskning og nyskaping. I forbindelse med at rapporten fra høynivåpanelet til Wim Kok vil bli lagt fram denne uken ser vi nå konturene av en dragkamp mellom de «harde» målsettin-

ger om økt konkurranseevne, og de «myke» knyttet til velferdsstaten.

Norden har mye å bidra med i oppfølgingen av Lisboa-strategien. World Economic Forum har igjen utpekt de nordiske land til å være blant de mest konkurransedyktige i verden, ikke minst på grunn av stabile rammevilkår for økonomi. De nordiske land prioriterer likestilling og å legge til rette for barnefamilier. Forholdene i arbeidslivet er kjenetegnet ved dialog. Vi satser på å legge til rette for et høyt utdanningsnivå. Vi går foran og kan bidra i oppfølgingen av Lisboa-strategien!

For at dette skal fortsette, må vi ligge i forkant når det gjelder forskning, utdanning og innovasjon. Vi må utnytte de felles nordiske ressurser bedre. Vi må styrke vårt samarbeid på dette felt.

Det er også viktig for vår konkurranseevne at vi bygger ned grensehindre, særlig på næringsområdet. Takk til tidligere statsminister Poul Schlüter for det viktige arbeidet han står i ledelsen for. Jeg er glad for at det danske formannskapet har signalisert at de vil prioritere spørsmål knyttet til kunnskap, innovasjon og nedbygging av grensehindre.

Kjære nordiske venner:

Et overordnet mål for det nordiske samarbeidet må være å bygge ut samarbeidet med våre naboland. Også her må vi gå foran.

Vi må bygge ut det nordisk-baltiske samarbeidet på konkrete områder hvor det er behov.

Ved sitt EU-medlemskap fra 1. mai ble de baltiske land også partnere gjennom EØS-avtalen. Gjennom avtalens nye finansieringsmekanismer vil Norge gi en solid økonomisk håndrekning til de baltiske landene. De endelige avtalene skal være ferdig i løpet av denne måneden. Miljø, helse og regional utvikling er blant de prioriterte områdene.

Samarbeidet med Russland er særlig viktig. Europeiske statsledere snakker ofte i store bokstaver når en omtaler samarbeidet med Russland. Vi kan som naboland være pådrivere for konkrete og håndfaste resultater.

En av de store utfordringene er i dag HIV/AIDS-problemet. Her må vi bygge på de erfarin-

gene vi har fra prosjektorientert samarbeid gjennom Aksjonsgruppen for smittevern i Østersjøregionen. Norge vil for sin del også innlede et samarbeid med Bill Clinton Foundation for bekjempelse av HIV/AIDS.

«Politikk er å ville», som uttalt av den høyt respekterte nordist Olof Palme. For å kunne gå foran må vi våge å ta modige beslutninger.

Hvis vi kunne skru tiden ti år tilbake og vist et tilfeldig utvalg av befolkningen hvilke tiltak vi nå har gjennomført for å bekjempe skadevirkningene av røyk og tobakk, ville vi for ti år siden blitt møtt med mistro av mange. Økt kunnskap ligger bak det vi har gjort.

Skadevirkningene av alkoholmisbruk er også vel dokumentert. I Finland har en i særlig grad sett skadevirkningene av de senere avgiftsreduksjoner

de har følt seg tvunget til, bl.a. på grunn av nivået i Estland.

I diskusjonen om alkoholpolitikk i Norden er det én ting som slår meg: Mange uttrykker bekymring. Men da kan vi ikke bare sitte med hendene i fanget. Vi må våge å ta beslutninger. Politikk er å ville.

Derfor er jeg glad for at vi er kommet fram til en felles nordisk strategi i enkelte spørsmål, som vi vil føre videre i EU og i Verdens Helseorganisasjon. Norden som region må aldri bli seg selv nok. Vi har mange felles verdier som vi med frimodighet skal formidle inn i europeisk og internasjonal politikk - i solidaritet med dem som trenger mer av vår nordiske velferdstenkning.

De nordiske land kan gå foran. Det vil være vår styrke, også i framtiden.

Vedlegg 2**Nordisk Ministerråds budsjett 2005 og
forslag til budsjett 2006**

	2006 TDKK	2005 TDKK	Differanse TDKK	%
<i>Kultur, utdanning, forskning og IT</i>	354.961	366.645	-11.684	-3.2%
Kultursamarbeidet	155.421	160.537	-5.116	-3.2%
Utdanning og forskning	199.881	205.015	-5.134	-2.5%
IT-samarbeidet	1.058	1.093	-35	-3.2%
<i>Miljø- og ressurspolitikk</i>	115.060	118.846	-3.786	-3.2%
Miljø	40.876	42.221	-1.345	-3.2%
Regionalpolitikk	28.932	29.884	-952	-3.2%
Energi	7.059	7.291	-232	-3.2%
Fiskeri, jord- og skogbruk og næringsmidler	37.148	38.371	-1.223	-3.2%
Transport	1.045	1.079	-34	-3.2%
<i>Velferds- og næringspolitikk</i>	137.940	145.031	-7.091	-4.9%
Sosial og helse	40.423	41.753	-1.330	-3.2%
Forbrukerpolitikk	8.226	8.497	-271	-3.2%
Narkotikasamarbeid	1.699	1.755	-56	-3.2%
Lovgivning	1.298	1.341	-43	-3.2%
Arbeidsmarked og -miljø	12.708	13.126	-418	-3.2%
Likestilling	7.924	8.185	-261	-3.2%
Bygg og bolig	874	903	-29	-3.2%
Næring	63.151	67.780	-4.629	-6.8%
Økonomi	1.637	1.691	-54	-3.2%
<i>Nærområdene</i>	84.718	84.956	-238	-0.3%
<i>Omprioriteringspuljen</i>	16.318	0	16.318	100%
<i>Øvrig virksomhet</i>	106.897	110.415	-3.518	-3.2%
Totalt	815.894	825.893	-9.999	-1.2%

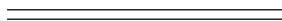
Budsjettet for 2006 blir endelig vedtatt i november/desember etter at Nordisk Råd har behandlet det. Det vil samtidig bli justert for prisstigning. Budsjettet for 2006 er redusert med 10 MDKK (1.2%) sammenliknet med 2005 pga. bortfall av likviditetsbudsjetteringen på tilsvarende beløp som har vært praktisert de siste 5 år. Omprioriteringspuljen er opprettet ved et kutt på 2% i budsjettpostene. Bortfallet av likviditetsbudsjetteringen og opprettelsen av omprioriteringspuljen utgjør til sammen et kutt på 3.2% (jmf. tabellen).

Vedlegg 3**Forkortelsesregister**

ÄK-JÄM	Nordiska ämbetsmannakommittén för jämställdhet
ÄK-Livs	Nordiska ämbetsmannakommittén för livsmedelsfrågor
BUK	Ledningsgruppen för nordisk barn- och ungdomskultur
EK-A	Nordisk Embedsmandskomit� for arbeidsmarkeds- og arbeidsmilj�opolitikk
EK-BYGG	Nordisk Embedsmandskomit� for bygge- og boligsamarbejde
EK-ENERGI	Nordisk Embedsmandskomit� for energipolitikk
EK-FINANS	Nordisk Embedsmandskomit� for �konomi og finanspolitikk
EK-IT	Nordisk Embedsmandskomit� for IT-politikk
EK-K	Nordisk Embedsmandskomit� for nordisk kulturelt samarbejde
EK-KONS	Nordisk Embedsmandskomit� for konsumentsp�rgsm�l
EK-LOV	Nordisk Embedsmandskomit� for lovsamarbejde
EK-M	Nordisk Embedsmandskomit� for milj�sp�rgsm�l
EK-N	Nordisk Embedsmandskomit� for n�ringspolitikk
EK-Narko	Nordisk Embedsmandskomite for narkotikasp�rgsm�l
EK-S	Nordisk Embedsmandskomit� for Social- og helsesp�rgsm�l
EK-U	Nordisk Embedsmandskomit� for utdanning og forskning
FNF	Foreningarna Nordens F�rbund
FOVU	Nordisk folkeoplysnings- og voksenundervisningssamarbejde
FPR	Nordiska forskningspolitiska r�det
H�GUT	Ledningsgruppen f�r nordiskt samarbete inom h�gre utbildning
LOP	L�nns- og personalutvalget
MR-A	Nordiska Ministerr�det f�r arbeidsmarknad og arbeidsmilj�opolitikk
MR-BO	Nordiska Ministerr�det f�r bygg- og bostadsfr�gor
MR-FINANS	Nordiska Ministerr�det f�r �konomi- og finanspolitikk
MR-ENERGI	Nordiska Ministerr�det f�r energipolitikk
MR-IT	Nordiska Ministerr�det f�r informasjonsteknologi
MR-JS	Nordiska Ministerr�det f�r jord- og skogsbruk
MR-J�M	Nordiska Ministerr�det f�r j�mst�lldhetsfr�gor
MR-KONS	Nordiska Ministerr�det f�r konsumentfr�gor
MR-K	Nordiska Ministerr�det f�r kulturellt samarbeide
MR-LOV	Nordiska Ministerr�det f�r lagstiftningsfr�gor
MR-M	Nordiska Ministerr�det f�r milj�v�rdsfr�gor
MR-NARKO	Nordiska Ministerr�det f�r narkotikafr�gor
MR-N	Nordiska Ministerr�det f�r n�ringspolitikk
MR-REG	Nordiska Ministerr�det f�r regionalpolitikk
MR-S	Nordiska Ministerr�det f�r social- og h�lsa
MR-T	Nordiska Ministerr�det f�r transportfr�gor
MR-U	Nordiska Ministerr�det f�r utdanning- og forskning
MR-SAM	Samarbeidsministrene
NAB	Nordiska r�dgivande n�mnden f�r energiinformasjon
NAD	Nordiska n�mnden f�r alkohol- og drogforskning
NAF	Nordisk arbeidsgruppe for fiskeriforskning

NAI	Nordiska Afrikainstitutet
NAPA	Nordens institut i Grønland
NAR	Nordisk amatørteaterråd
NÄRP	Nordiska ämbetsmannakommittén för regionalpolitik
NÄT	Nordiska ämbetsmannakommittén för transportfrågor
NBIC	Nordic Baltic Investment Committee
NDF	Nordiska Utvecklingsfonden
NEF	Nordisk Embedsmandskomit� for fiskerisp�rgsm�l
NEFCO	Nordiska milj�finansieringsbolaget
NEFP	Nordisk Energiforskning
NEJS	Nordisk Embedsmandskomit� for jord- og skovbrugssp�rgsm�l
NFA	Nordens folkliga akademi
NFS	Nordens Fackliga Samorganisation
NGB	Nordiska Genbanken
NGH	Nordisk Genbank for husdyr
NHV	Nordiska h�lsov�rdsh�gskolan
NIAS	Nordisk Institut for Asienstudier
NIB	Nordiska Investeringsbanken
NICe	Nordisk InnovasjonsCenter
NIFCA	Nordisk institut f�r samtidskonst
NIFIN	Nordens Institut i Finland
NIFS	Nordisk institutt for sj�rett
NIKK	Nordisk institutt for kvinne- og kj�nnsforskning
NIOM	Nordisk institutt for odontologisk materialpr�vning
NIVA	Nordiska institutionen f�r vidareutbildning inom arbetsmilj�området
NKB	Nordisk kommitt� for bioetik
NKF	Nordiska Konstf�rbundet
NKJ	Nordiskt Kontaktorgan f�r Jordbruksforskning
NKR	Nordkalottr�det
NKS	Nordisk kontakt om statsbyggeri
NKU	Nordisk Konsumentudvalg
NKV	Nordisk kollegium for viltforskning
NMKL	Nordisk metodikkomitt� for n�ringsmidler
NMR	Nordisk Ministerr�d
NOMESKO	Nordisk medicinalstatistikkomitt�
NOMUS	Nordiska Musikkommitt�n
NOPEF	Nordiska Projektexportfonden
NOP-H	Nordiska publiceringsn�mnden f�r humanistiske tidskrifter
NOP-S	Nordiska publiceringsn�mnden f�r samh�llsvetenskaplige tidskrifter
NOPUS	Nordiska utbildningsprogrammet f�r utveckling av social service
NOR	Nordisk organ for reinforskning
NORA	Nordisk atlantsamarbejde
NORDA	Nordiskt samarbeide om teknisk akkreditering
NORDBOK	Nordiska litteratur- og bibliotekskommitt�n
NORDEX	Nordisk samarbeidskomitt� for offentlig tilsyn med brannfarlige og eksplosive varer
NORDFORSK	Nordisk forskningsorgan
NORDICOM	Nordiskt informationscenter f�r medie- og kommunikationsforskning
NORDINFO	Nordiska samarbetsorganet f�r vetenskaplig informasjon
NORDITA	Nordisk institut for teoretisk fysik
NORDVULK	Nordisk vulkanologisk institut

NORMET	Samarbetsforum for nordisk metrologi (mätteknik)
NOS-H	Nordiska samarbetsnämnden for humanistisk forskning
NOS-M	Nordiska samarbetsnämnden for medicinsk forskning
NOS-N	Nordisk samarbeidsnemnd for naturvitenskap
NOSOSKO	Nordisk socialstatistikkomite
NOS-S	Nordiska samarbetsnämnden for samhällsforskning
NR	Nordiska rådet
NSfK	Nordisk samarbejdsråd for Kriminologi
NSFP	Nordisk Skovbrugs Frø- og Planteråd
NSH	Nordiska samarbetsorganet for handikappprøgor
NSHF	Nordisk samrødsgruppe pø højt niveau for flygtningespørgsmål
NSI	Nordisk samisk institutt
NSK	Nordiska samarbetskommittén
NSS	Nordiska samarbejde inden for skoleområdet
NSS	Nordiska kommittén for samordning av elektriska sikkerhetsfrøgor
NSU	Nordisk Sommeruniversitet
NTR	Nordiska trøskuddsrødet
NTR	Nordiska tulladministrativa rødet
NUD	Nordisk Uddannelsescenter for Døvblindepersonale
NUK	Nordiska ungdomskommittén
ODIN	Nordisk skolenet
SLEIPNIR	Rejsestipendieordning for unge kunstnere i Norden under 36 år
SNEIL	Sekretariatet for de nordiska energiinformationsbiblioteken
SNS	SamNordisk Skogsforskning
VALHALLA	Nordisk netværk for børne- og ungdomskultur

Offentlege etatar kan tinge fleire eksemplar frå:
Statens forvaltningsteneste
Kopi- og distribusjonsservice
www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no
Telefaks: 22 24 27 86

Andre ting frå:
Akademika AS
Avdeling for offentlige publikasjoner
Postboks 8134 Dep
0033 OSLO
Telefon: 22 11 67 70
Telefaks: 22 42 05 51
Grønt nummer: 800 80 960

Publikasjonen finst på Internett:
<http://odin.dep.no/>

Forsidefoto:
Kaféen i Den franske sal, Nasjonalgalleriet
– Kristin Jarmund Arkitekter AS
Foto: Jiri Havran

Trykk: Mediehuset GAN – 03/2005

